MARCELLI

PALINGENII, STELLATI POETÆ DOCTISSIMI, Zodiacus vitæ.

HOC EST.

DE HOMINIS VITA, STVDIO, ac moribus optimè instituendis Libri XII.

* *
*

Cum indice locupletissimo.

LONDINI.
Apud Tho. Marsh. Anno. 1574.

AD ILLVSTRISS. OMNIQ. LAVDE DIGNISSIMVM FERRARIAE *Ducem* Herculem *secundũ*, *Marcelli Palingenij Stellati Præfatio.*

CONsueuerũt scriptores, tùm antiqui tùm recentiores, Illustrissime atq; inuictissime Dux Hercules, Estensis familiæ summum decus, splẽdor & gloria, postquã libros suos, imò liberos, quos ingenio suo pepererunt, ad calcem perduxere, illisq; vltimam manum imposuêre, virũ quempiam amplissima dignitate ac potestate cõspicuũ quærere, cui labores suos dedicẽt, nuncupẽt, atque commendẽt, vt eius fauore ac patrocinio muniti, pestilẽtissima inuidorum spicula, criticorumq; temeritatẽ non reformident. Quandoquidem in hac vitæ tragicocomœdia contingere plerumq; solet, vt ignaui homines voluptatibus addicti, eos cõtemnant, quos virtute præstare vident: Diuina tamen Prouidentia fieri semper solet, vt in tanto humanæ vitæ errore, aliquis Prin-

ceeps reperiatur, qui virtutem diligat suoque patrocinio tueatur: ne studiosis viris præsidium desit, & locus ad quem confugere valeant. Cæterùm vt antiquos reges atque imperatores silentio prætéream, qui viros ingenio præcellentes amplexi sunt: tu vnus es tempestate nostra, Dux excellentissime, cui Deus talem tribuit mentem, vt nil pulchrius, nil honestius, nil diuinius virtute ipsa existimes: ideóque virtutem habentibus, præsto esse consueuisti. Minimè mirum igitur videri debet, si ad celsitudinem tuam cófugi: librósque meos tibi dedicare constitui. Nam quem alium patronum in tota Italia inuenire possum, cui Musæ cordi sint? qui carmen sibi oblatum aut intelligat, aut examine recto expendere sciat? O corruptissima tempora. Quid mihi cum Principe, qui alienis oculis videt, ore loquitur alieno? Illum volo, qui per se possit curuum discernere recto, cui non aufint maligni homines dicere: Candida de nigris, & de candentibus atra. Talem igitur cum te esse omnes prædicent, Dux illustrissime, audacter ad te profectus sum: eo maximè, quod Antonius Musa Brasauolus, vir singulari doctrina integritatéque conspicuus: qui excellentiam tuam fidelissimè colit: mihi de te spem optimam

timam attulit. Quippè qui doctrinam, prudentiam, humanitatem, liberalitatémque tuam minimè apud me commendauit. Cuius verbis tantum habeo fidei, quantum dici possit. Eo igitur suadente, opus nostrum, cui titulus est ZODIACVS VITÆ, in duodecim libros digestum, multósque per annos elaboratum, celsitudini tuæ donamus, dicamus, nuncupamus? vt apud posteros nomen tuum clarum ac memorabile fiat. Sed quanquam longè precioſiori munere dignus es, tamen hoc exiguum nostrum accipere tua celsitudo ne dedignetur: magísque donantis animum, quam donum ipsum aspicere velit. Spero tamen fore, si opus hoc tuis auspicijs semel in lucem eruperit, vt apud viros bonos ac verè doctos, laudem haud spernendam sit habiturum, præsertim apud posteros. Quandoquidem posteritas ipsa solet absque inuidia iudicare, iuxta illud: Pascitur in vius liuor, post fata quiescit. Nónne sua etiam sæcula Mœonidem risere? Accipe igitur, Dux Illustrissime, exiguum pauperis clientis munus: tuóque fauore, quasi Palladis ægide, ab inuidorum maledictis defende. Si tamen in tanto opere aliquid fortè reperitur, quod à nostra religione aliquantum dissentire videatur: mihi minimè

minimè imputandum censeo. Nam dum aliquando de rebus philosophicis loquor, diuersorum philosophorũ opiniones refero, præsertim Platonicorum. Quæ si falsę sunt, non ego, sed ipsi reprehendi debent. Cùm mea sit intentio, à catholica fide nunquam declinare. Quocirca in omnibus quæ scripsi, orthodoxę Ecclesiæ me humiliter subijcio: eiúsque censuram, vt virum Christianum decet, libẽter accipio. Vale Princeps optime: Dij te nobis diutissimè seruent.

(***)

THOMAS SCAVRANVS
AD LECTOREM.

†.

PRelia grandiloquo scribunt mauortia versu,
Pugnacesq; solent tollere ad astra viros,
Aut mœstos referunt alterno carmine casus,
Aut lyricis celebrant te Cytherea modis,
Multi atq; egregij vates: Oenotria tellus
Quos tulit, aut graij quælibet ora soli.
Hæc via iam cunctis nota est, hæc trita poëtis
Materia, hanc omnis tractat vbiq; liber.
Sed pauci, heu nimium pauci, tentare seueras
Conantur docto carmine Pieridas.
Pauci audent veri cæcas aperire latebras.
Quisq; iocos sequitur, seria quisq; fugit.
Quám facile est chartas nugis implere canoris,
Quám facilè, in calamum fabula blãda venit?
Ausonios inter vates Lucretius vnus,
Scrutator veri sedulus ipse fuit:
Abdita naturæ cupiens irrumpere claustra,
Et superos acie mentis adire Deos.
Sæpè tamen recto deflexit tramite, & erras,
Deceptus dictis, ô Epicure, tuis.

At nunc Marcellus meliori numine ductus
Vera magis, necnon vtiliora canit.
De dijs, deq; anima ostendit, quid credere sit fas,
Dum sequitur nostræ religionis iter.
Carmine complexus, Phœbo Musisq; secundis,
Quæ vtra se, et quæ extra maximus orbis habet.
Viue igitur fœlix, Vates dignissime, donec
Suspendet mundi pondera vterq; polus,
Tu Marcellus eris: nunquam tua fama peribit,
Et tua laus nullo est interitura die.
Candide lector habes diuinum carmen: in illo
Inuenies animi grata alimenta tui.
Quæ sint summa bona, et quo pacto ducere vitã
Conueniet, præsens hoc tibi pandit opus.
Hoc tibi dat sophiæ cælestia munera: per quæ
Te poteris summo conciliare Ioui:
Hoc tibi naturæ mysteria multa recludit:
Deniq; te doctum, te facit esse bonum.
Zodiacus vitæ fertur: quia vita per ipsum
Ducta nitet, ceu sol per sua signa means.
Maioremq; vt sol mundum, sic iste minorem
Illustrat, vegetat, ornat, alitq; liber.
Quem quicunq; Deo charus cupit esse, tenebit
Sæpe manu, & magna sedulitate leget.

FINIS.

MARCELLI PALINGENII, STELLATI POETAE, ZODIACI VITÆ, LIBER PRIMVS.

ARIES.

MENS *mea nescio quo iamdudum impulsa furore,*
Ardet lauriferos Parnasi inuisere colles,
Ruraq; Castaliæ Musis celebrata canoris:
Cyrrha placet, semperq; virēs nemus. ô ego quātas
Effugiam tenebras? video surgentis Eoo
Luciferi radios, paulatim albescere cœlo. (fundo.
Liuor abi, & stygio procul hinc te absconde, pro-
Vincit amor Musæ, vincit Deus: ardua quamuis
Sit via, non metuit virtus inuicta laborem.
Phœbe pater, vatumq; decus, da noscere calles
Ambiguos: auidumq; reple, ambrosia Aganippe
Lux tua monstret iter, per quod penetralia tēpli
Ingrediar veneranda tui, & me subtrahe vulgo.
Non ego, quòd veniam nouus ignotusq; sacerdos,

Gratus ero fortasse minus: si numine dextro
Excipies blandòque sinu, tu tollis ab imo,
Nobilitasq; viros: sine te mortale peribit
Ingenium, vox rauceſcet, nil dulce ſonabit
Vana chelys quòd si fueris mihi dexter, adibo
Sydera, ſpectabitq; altos mens enthea diuos.
Sis igitur mihi, queſo, fauens Latoe: tuumq;
Tollere humo (niſi fata vetent) dignare clientem.
Et vos Caſtalides Nymphæ, ſi pectore puro
Limina veſtra adij: ſi non contagia cæca
Luxuriæ, iuuenem potuêre auertere veſtro
A cultu, nec me vicit veſana libido,
Tradite me famæ, ne prorſus inutilis olim
Vixiſſe hic videar, pereamq; in funere totus.
Spes famæ ſolet ad virtutem impellere multos,
Tu verò Dux, Herculeo qui nomine gaudes,
Auſonios inter proceres celeberrime noſtro
Tempore, & Eſtenſis certiſſima gloria gentis,
Quem Parnaſiacis Pallas nutrinit in antris,
Et ſacro à teneris aluerunt lacte Camœnæ:
Vnde ſibi ſperant decus immortale futurum,
Cyrrheasq; iterum per te reuireſcere lauros: (vis
Quãquã obſtat Mauors, atq; inuid⁹ in ſua que-
Promiſſis, alijſq; modis te ducere caſtra:

Caſtra,

Cælica vbi perpetuos mereæris victor honores,
Et tua lauriferis decorentur signa triumphis:
Adsis, & placido vultu dignare poëtam
Aspicere, insolitas intentatasq; volentem
Ire vias, vatum quas non vlla orbita signat
Hactenus: & timido optatum largire fauorem.
Sic tua te incolumem videat Ferraria semper
Donec post longæ fœlicia tempora vitæ,
Decedens terris, ad cæli sidera migres.
Illa dies olim veniet (modo stamina nobis
Lõga trahat Lucheſis) quũ te, & tua facta cane-
Vberius, nomenq; tuum Gangetica tellus, (mus
Et Tartaſſaici reſonabunt littora ponti:
Ibit Hyperboreas paſſim tua fama per orbes,
Et per me extremis Libyæ noſceris in oris.
Tunc ego maiori Muſarum percitus æſtro,
Omnibus oſtendam, quanto teneariſ amore
Iuſtitiæ, ſit quanta tibi pietasq; fideſq;,
Quantum conſilio valeas, & fortibus armis:
Quàm ſis munificus, quàm clemens: denique, ut me
Ingenium moresq; tuos mirabitur orbis.
At nunc, iſta tibi quæ tradimus, accipe læto
Interea vultu, & præſentibus annue cæptis.
Scribere fert animus multa & diuerſa, nec vno

Gurgite versari semper: quò flumina ducent,
Ibimus, & nunc has, nunc illas nabimus undas:
Ardua nunc ponti, nunc littora tuta petemus.
Et quanquàm interdum fretus ratione, latentes
Naturæ tentabo vias, atq; abdita pandam:
Præcipuè tamen illa sequar, quæcunq; videntur
Prodesse, ac sanctos mortalibus addere mores,
Heu penitus (liceat verum mihi dicere) nostro
Extinctos ævo: quo non obscœnius ullum
Aut fuit, aut posthac erit: & quæcunq; nocentes
Languenti valeant animo detrudere morbos.
Non melior, nõ virginibus magis apta Camœnis
Materies, quàm quæ tractat de moribus, ulla est.
Hæc hominem reddit sanum, ingenioq; valentem:
Sit quamuis hebes, & stolidi cognatus aselli,
Impius, & recti contemptor, turpiter & qui
Luxuriam sequitur, vel quem scelerata cupido
Sollicitat, cuiusue premit præcordia dirum
Invidiæ virus: mendax, vafer atque bibendi
Consultus: demum vitio quocunq; laborans,
Hac poterit sola, peruersæ crimina mentis
Exuere, atque viam vitæ reperire salubrem.
Efficit hæc claros homines, & honoribus aptos,
Qui sibimet, domuiq; suæ, patriæq; decenter

Consule-

Consulere, ac dubijs rebus succurrere norint.
Non tantùm facies roseo nineóque colore
Misha placet, pulchriq; oculi, pulchriq; capilli,
Singuláque æthereas imitantia membra figuras:
Quantum compositi mores, & splendor honestæ
Mentis, quam vitio virtus seclusit ab omni.
Quid quòd iustitiæ cultor, morumq; bonorum,
Lætus agit, sperataq; Deos sibi profore semper?
Nec curat, si quis secreta in aure loquatur:
Nec trepidat Regis, vel iudicis ora vocatus.
Contrà, qui malus est, formidat semper, apertum
Ne fiat facinus, quod clàm commisit: & ictus
Fulmineos, tonitru audito, sibi conscius horret.
Si quid secum homines mussant, nùc dicitur ebeò
De me, nunc recitant nostræ præconia culpæ:
Quid faciã? iudex, vel Rex me accersit: adibo?
An potiùs fugiam miseræ discrimina vitæ?
Lege deûm stabili semper metus angit iniquos.
Nãq; malus quãquàm internũ gaudere videtur,
Æstuat ipse tamen, medijs vt strongylos vndis,
Ætnáque, cũ fabricat flagrantia tela Pyracmõ.
Nùm magis ergo canam mille oppugnata carinis
Pergama periurum stultè miserata Sinonem?
Ogygiásue domos, infausto Marte petitas.

An laudabo aliquem dictis mendacibus, vt pars
Magna solet vatum: & coruũ Phœnica vocabo?
Nùm melius, plumis Iunonia regna secantem
Dædalon, Icariosq; ausus & fata gementem,
Mutatasq; deûm atq; hominũ memorare figuras?
Et vacuas aures nugis mulcere canoris?
Nùm melius, iuuenum lasciuos dicere amores?
Quodq; nefas maius, dictis temerare profanis
Cælicolas? quid enim dementia nostra reretur?
Concumbunt, rapiunt pueros, vitiantq; puellas:
In cælo est meretrix, in cælo est turpis adulter.
Prà pudor: hæc pietas? hoc fas? hæc debita diuis
Gratia, tlinra, foci, pecudes, altaria, laudes?
Quid non mentiri, vel quid non protinùs audet
Fingere mortale ingenium: vt sibi maior eundi
In præceps pateat via, lthetiorq; potestas
Peccandi detur, minùs & pescata pudoris
In se contineam? O stulta, ò putida certe
Scriptorum turba, Anticyris purganda duabus.
Ad vos hic sermo est: alios vexatis & ipsi,
Nec parcis cuiquam vestræ petulantia linguæ:
Quid mirũ, si vos cadẽ quoq; fulmina tũgunt?
Dicite, quid tantum noctesque diesque laborem
Fertis? dum taxat pro vobis? at nihil inde

Laudis

Laudis habere licet, nam qui sua commoda solùm
Quærit, nec pdesse alijs curat potius, sed
Damna aliena malus ridet, dùm quod sibi credit
Vtile, perficiat: sæuissima iure meretur
Bellua, non homo dici. Ergo sic scribere oportet,
Vt quicquam inde boni valeant haurire legẽtes,
Ne frustra tempus sese triuisse querantur,
Fallaces nugas, & inania monstra legendo.
Atqui scire opus est, triplex genus esse bonorũ,
Vtile, delectans, maiusque ambobus honestum.
Horũ aliquod, vel plura ferat quodcúnq; pẽma:
Sic tamen, vt metæ nunquã frangantur honesti.
Sed quibus est dignus titulis, qualique corona,
Qui nõ vana modò, ac nullam præbentia frugem.
Verùm quæ potius vitam corrumpere, nec non
Insanis possint maiorem adhibere furorem,
Affigit chartis: diræ monumenta relinquens
Luxuriæ, & populis deliramenta futuris?
Heù quantos vrget stimulos, & qualia nequam
Semina animis aconita propinet, ab auribus audet
Improba vox, imas cordis penetrare latebras:
Ad scelus inde solet torpentia membra mouere,
Dicet fortè aliquis: delectant talia magnum
Sæpè virum, cuius florentes satellites in aula

Plurimus est, & quem rerum iubet esse verendū
Copia cui ridet modici fortuna cerebri.
Quid tum? proinde licēt, & sunt laudāda, q. ipsis
Diuitibus placeāt? Nō sic nā quilibet haud scit,
Quot bipedes aurum, quot purpura vestit asellos.
Sunt ō sunt multi, Sydonia concha superbos
Quos facit, & Seres Depexæ frondis honore
Obducunt, quorum digitis nitet aureus ingens
Annulus & rubro collecta in littore gemma:
Hos tu iurares magnum superare Platonem
Ingenio, & sanctis non cedere moribus illi,
Quem solum cecinit Phœbi cortyna beatum.
Nil tamen intus habet species hæc tanta: sed ipsos
Nomine non vano, ventosos dixeris vtres.
Magna voluptatem generat fortuna, voluptas
Stultitiam, & prosus lumen rationis obumbrat.
Inde fit, vt raro sapiant, tolerare laborem
Propter virtutem quis vult, si præmia desint?
Præmia quis quærit, nisi quē dura vrget egestas?
Gaudia sectatur diues, dulcemque quietem:
Dumosos odit calles, cliuosq; viarum
Difficiles, per quas doctrinæ scandimus arcem.
Non possum tota non excandescere bile:
Quin ego denuncio versus, papiterq; poetas

Cum

Cùm video pueros obſcœna docente Magiſtro
Carmina, peioret fieri, primúmq; pudorem
Linquere paulatim, & ſceleratos diſcere mores,
Vnde magis poſſit natiua augerier illis
Nequitia, & citiùs ſub tartara delabantur.
Sed mihi non deſunt ſolatia debita, nam cùm
Scribant, vt magnam poſſint acquirere laudem,
Magnam ignominiam p laude, & dedecus ingẽs
Accipiunt: meritò, quis enim non iudicet illos
Flagitio imbutos omni, talésq; fuiſſe,
Qualia ſunt, chartis quæ mandauêre nefandis?
Index eſt animi ſermo, morumq; fidelis
Haud dubiè teſtis: quoniam quisq; illa libenter,
Et crebrò loquitur, quibus oblectatur: arator
De bobus, raſtris, de vomere: nauita narrat
De velis, remis, de reſtibus, atque carinis:
Miles equos memorat, gladios, haſtilia, pugnas
Sic obſcœni homines, plerúmq; obſcœna loquuntur,
Vos moneo, quorum eſt fidei commiſſa iuuentus,
Et quorum eſt teneras puerorum fingere mentes,
Ceu molles digito ceras: hæc ſcripta peroſi
Deteriora, aliis incumbite: & illa docete,
Arida quæ non ſint, & non indigna referri:
Hiſtoriæ placeant noſtrates, ac peregrinæ:

His se cirrati oblectent, has mente reponant:
Nectareos manent succos, (mihi credite) vitam
Instituet, quæ sint fugiẽda sequẽdaq; monstrat.
Fabula non omnis spernenda est, sæpè legatur
Vtile quid moneat puris Comœdia verbis.
Sunt etiam (fateor) complura pœmata, prauis
Haud temerata iocis: sed quæ grauitate virili
Procedunt, placidoq; tegunt sub cortice mella.
Ista iuuant, eadem pariter sine crimine prosunt:
Istis discipulos epulis educite vestros.
Firmior at postquam viuendo acceſſerit ætas,
Liberiùs poterunt lato discurrere campo,
Et quascunq; volent, decerpere tutius herbas.
Est operæprecium post hæc perpendere, maius
Vtrum opus, atque vtrũ potiori in sede locandũ,
Quo pbitas, an quo tantùm ipsa scientia crescit:
Præstet vtrũ, esse bonũ, an doctũ, diuina quidem
Doctrina est: decorat mites, oditq; superbos: (res
Ipsa voluptatis refugit, somníque clientes:
Nec nisi per longum tempus, multoq; labore
Percipitur, regit hæc vrbes: hæc arma cieret,
Hæc auferre potest, terras & sydera monstrat,
Morborum expultrix: varias formare figuras,
Et numerare docet, fidibusq; apponere vocem:

Tecta

Tecta Dei ſcandit, naturæ arcana recludit:
Quâ ſine, nemo poteſt perfectus dicier, hæc nos
Diſſimiles pecudum reddit, ſimilesq; deorum.
Fit tamen exigui pretij, perditq; nitorem
Ipſa ſuum, quoties vitiorũ fecibus oblita
Induit informes vultus: ceu ſordet Iaſpis,
Impuro demerſa luto: ceù Phœbus, ab atra
Obductus nebula, vel quùm premit ora ſororis.
Nec modò vileſcit, ſed fit quoque noxia: quippe
Si malus hãc habeat, poteris conceſſa furenti
Dicere tela, quibus valeat transfigere plures,
Bacchariq; magis: Quiſquis ſine crimine vitam
Ducere conatur, diuina humanaq; ſeruans
Iura, ſceluſq; cauens, tãquàm præuiſa draconis
Guttura, quem ſtimulat paſtus inſana cupido:
Sit licet vilio, vel agaſo, aut mulio, libros
Qui nullos penitus norit, precioſus habeti,
Laudibus at debet magnis ornarier: illum
Spernere non homines, non cœli numina poſſunt.
Quis, niſi mẽtis inops, virtutũq; improbus hoſtis,
Non amet, atque illũ laudet, qui ſacra veretur,
Iuſtitiámque colit, cæco non vincitur auro,
Non aliena rapit, miſeris ſuccurrit, & arcet
Infames à ſeraſt humiles fouet, impia lingua
Mordaci vitat contagia, ladere quenquam

Non gaudet, potius cunctis prodesse laborat?
Quodq; decus mirũ est, in re quacúnque modestũ
Ostendit sese? fœlix hic nempè, sed illum
Fœlicem magis esse reor, qui pollet vtróque,
Qui probus atque idem doctus: diademate talem
Quis dignum neget? hic alijs præcellit, vt aurum
Est oricalcho nobilius, vitróque pyropus.
Tu tamen inuentes rarò peccare peritum,
Vel cautè, aut leuiùs: rudibus vix vlla pudoris
Est ratio, atque palàm vetitos labuntur in actus,
Irridétque sacras petulans insciția leges,
Vt cæcus nescit scrobibus diuertere ab imis.
Impinguntq; pedem tenebrosa nocte vagantes,
Quum silet inferno recubans Proserpina lecto:
Sic mens quæ cæca est, sine lumine doctrinarum,
In quodcúnque nefas facilis descendere lapsu
Non dubitat, nisi sit pœnæ compressa timore:
Nec quicquam q̃ non placeat sibi, iudicat æquũ,
Sæpè vicem tamen ipsa gerit natura magistri,
Inq; vtero ingenium multis largitur: vt illi,
Quod schola non docuit, cœlesti munere discant,
Quid prohibet, tales insontem ducere vitam?
Maxima ergò illi debetur gratia, cuius
Præstat vtrúmq; liber. Bifidi vos numina montis,

Quæ

Quæ colui, quibus & reliquos deuouimus annos,
Munera si fas est paruos tam magna rogare,
Tale mihi carmen quæso concedite: vel me
A pipere & scombris, saltem defendite, nostros
Tardipedis nec Vulcani voret ira labores.
Hactenus hæc. Aries, qui nostri limina seruat
Zodiaci, iam vult properanti cedere Tauro,
Meque noui finire iubet præludia cantus.

LIBER II.

TAVRVS.

TRaxisti longam portu mea cimba quietem:
Iam tempus dare vela notis, & soluere funem.
Cessit hyems, canæq; niues de montibus altis
Distillant, viret omne solum, lapsasq; reponit
Sylua comas, renouat dulces Philomela querelas:
Floribus ornatæ crines per prata Napeæ
Deducunt choreas Dryades, Satyriq; petulci
Carmina muscosis iterant lasciua sub antris:
Aurea nunc volucer iaculatur tela Cupido,
Et iuuenum placidis incendit pectora flammis.
Iam tutum vastos pelagi proscindere campos:

Vnda

Vnda silet, Zephyrus redit expectatus ab orbe
Occiduo: quid stulta times? est lucidus aër,
Vtque suo cursum suadent Athlantides ortu.
Quid tibi continget tranquilla per otia laudis?
Laurea dissidiæ præbetur nulla, potenti
Esto animo, atque aude: audenti fortuna fauorẽ
Sæpè tulit, pauidoq; vetat gaudere triumpho.
Vt video terrent riclu te monstra canino:
Sed turpe est, fœdis virtutem cedere monstris.
Perge igitur, iam rũpe moras, altumq; petamus.
Rex ille omnipotens, vasto qui præsidet orbi,
Aurea qui solo moderatur sidera nutu,
Tot voluit latas habitarè animalia terras,
Tot pomũ, & liquidis vitam seruare sub vndis:
Orba suis ne tanta forent elementa colonis.
Ex his tantùm homini, quid sit cognoscere verũ,
Quidq; decens, & posse loqui concesset at ore
Cætera sunt muto, & tellurem cernua lambunt.
Hic ratione potens, validissima quæque subegit:
Alipedes tigres, iracundosq; leones.
Et quamuis diro sint corpora plena veneno
Serpentũ, tamẽ hũc metuunt: huic maxima cedit
Oceani moles, oris Balæna supini:
Hoc sine, quid tellus esset? densissima certè

Sentibus,

Sentibus, & nullas segetes incúlta crearet.
Hic leges, & quæ seruantur legibus vrbes
Condidit, ornauit cælestia numina templis.
Reperit innumeras artes, imitantia fulmen
Tormenta emissum quibus ignis turbine clausi,
Per spatia effertur longè distantia plumbum:
Quo pulsæ turres, & mœnia celsa trahuntur
In præceps: vastosque procul quicunq; boatus
Accepit, dubius, se audisse tonitrua credit.
Væ vobis superi, si talia fortè Gigantes
Olim Phlegræis habuissent fulmina campis.
Reperit & puppes, vetitum quibus ire per æquor
Posset, & extremum ventis famulantibus orbem
Quærere, quà Titan populus dispectat Eoos,
Et Tarteſſiaca pronus quà mergitur vnda
Quà Cynosura nitet: & quà contrarius axis
Aspicit Antipodas, pendentes vertice: qui iam
Casuri, opponunt pedibus vestigia nostris.
Cùm tamen ingenio excellat, mentisque vigore,
Vt credi possit diuino ex semine natus:
Nescit adhuc, nec scire studet (res mira, nefasq;)
Et centum tauris, & larga cæde piandum)
Viuere quo pacto, vel quid vitare, sequíne
Debeat: ô cæcis mortalia plena tenebris

Pectora,

Pectora, & ô mentes caligine circumseptas
Stultitiæ incedunt deserta per auia: vix heu,
Vix paucis notisse datum, quò tendere tutum,
Quâ sit itur, per q. vera & bona summa petãtur.
Non docet hoc gemini nodosi scientia iuris,
Non quæ Pæonio sanat medicamine morbos,
Non Rhetor, non Grãmaticus. Sapientia sola
Hoc aperit: fida hæc hũm dux, atq; magistra est.
Hanc mihi si dederit Deus, & subtegmina si nõ
Ante diem triplices truncabunt nostra sorores:
Ipse bonum summum q. sit, qui possit haberi,
Vt spero, expediã, quãquã hæc quincia magna est.
Principio summũ esse bonũ pars maxima censet,
Nummorũ plenam benè semper habere crumenã,
Atque auri tantum, quantũ vel Lydius amnis,
Vel Tagus, æquoreas splendẽs eructat in vndas:
Iugera tot campi, quot crines vertice: longũ
Possedisse agmen seruorum, armenta, gregésque,
Quot non Trinacrijs pauit Polyphemus in auris,
Quot nec Aristæo fuerant, Tirynthius & quot
Non Erithreis tulit à præsepibus Heros:
Pulchráq; vt Alcinoi pomaria, & Hesperetusa
Nec non marmoreis miranda palatia cruſtis.
Hæ sunt, quæ cupiunt omnes, quæ quisq; requirit

Quæ

Quæ superos genitrix teneros petit anxia nato,
Supplicibus votis. his qui affluit, esse beatum,
Fælicémque putat crassi dementia vulgi:
Sed nescit, quanti lateant sub floribus hydri,
Quótque rosas inter spinæ nascantur acutæ.
Illum etenim, quisquis fieri vult dives, oportet
Nocte dieque animo diuersas voluere curas,
Fortuna variante vices: nunc cogitat vnum,
Nunc aliud: si forté epulis accumbit, iniquæ
Morsus auaritiæ stimulat, vix vlla palato
Esca placet, properatq; ingratis linquere mensas,
Abstrahit inde illum exigui spes dira lucelli,
Vix somnum capiunt nocturno tempore ocelli:
In latus, in faciem iacet, & quandóq; supinus,
Versaturq; thoro haud aliter quàm saxea moles,
Sysiphia reuoluta manu: quid luce peracta
Gesserit, & quid sit rediturus sole gerendum,
Pensitat. an pereunt pecudes, cras pabula quærã.
O brumæ deuota dies, quàm frigora bobus
Hæc nocuere meis: sed dispensator iniquus,
Pastoresq; malis, rapiunt hi, decipit illos:
Inuasere lupi caulas, præda tus & ipsum
Est pecus insanus miles, magalia fregit,
Incendit segetes, defecta est vinea ferro.

Debitor aufugiens, portat cum fœnore sortem:
Nulla fides, nulla est homini reuerentia diuûm:
Omnia plena dolis, prò Iupiter: ille bonus vir
Prosus habebatur, sed fallax gratia linguæ,
Atque oris: non est semper vera effigiei
Regula, quid doleã? remeat mea nauis & affert
Lucrosas, ohe, merces: graue pondus amomi,
Thura, electra, piper, Serum, velamina, vestes
Sidoniæ, merces que alias, quas vexit ab Indis:
Quam si concursu Symplegades infregissent,
Si vel Scylla vorax, dubij vel saxa Capharei
Soluissent tabulas, mulièbri more querelis
Implessent totas ædes, lachrimisque maderent
Pectora, non deerunt nummi, nisi viuere desit.
Nil frumẽta valent: quid tum? mercabor oliuũ,
Est fodiendus ager iaciendaque semina, messes,
Occandæ, fabricanda domus, vitesque putandæ:
Illud emã, hoc vendã: accipiã, & q̃ debeo reddã
Non secus huc illuc impellitur, ac pila magno
Lusorum cœtu solet, aspiciente theatro,
Iactari: hinc atque hinc ingenti missa tumultu
Pellitur, ille ferit pugnis, hic calce retundit.
Lætitia, mœrore, metu, spe, fluctuat æstu
Continuo, veluti ventorum flatibus æquor.

Ixion verus: qui captus imagine nubis,
Concubitu fædo prolem genuisse biformem
Dicitur: vnde eius voluit sine fine rotari
Membra, colubriferis radijs affixa deum rex:
Diuitiæ quid sunt? res nempe simillima nubi,
Quam si Riphæo Boreas demissus ab axe
Incutiat, videas vnde est concreta, resolui
In tenues fumos, mõstra hinc gignuntur habẽtia
Humanam faciem. quid enim speciosius ipso
Diuitis aspectu primo? sed noscere posti quam
Ipsius vitam licuit, diuersa videntur
Partibus a tergo non respondentia primis.
Assiduo motu rotat hunc fortuna, colubri
Agmina curarum sunt, quæ præcordia rodunt.
Vel scit, vel nescit dives, quæ possideat: si
Nescit, quid prosunt? quoniã nihil inde boni, vel
Accipit aduersi: velut is qui non habet. at si
Quæ sua sunt nouit, vel amat, vel non amat illa.
Si non: cur tenet hæc? ex his quæ gaudia sumit?
Qualia, quum potat succos absentibus vuæ.
Si quidem amat, pariter curat, findet illa tueri,
Proq; his seruandis est anxius, atque laborat:
Sollicitatq; illum quicquid contingere rebus
Posse mali credit, quas possidet: excruciatur,

Si perit inde aliquid: fieri q; sæpè necesse est,
Cùm nil stare diu videas incommoda cum sint
In promptu semper: demum, quo plura tenebit,
Hoc plus curarum accedet, sæuique laboris.
Quid memorẽ, subeat quàm crebra pericula pŏto,
Ac terris censum cupiens augere paternum?
Syluicolas latrones, ponticolasq; piratas
Sæpè fugit: capitur tandem, laniandaq; phocis
Viscera, siue lupis præbet, captiuus herili
Collum sæpe iugo summittere cogitur, is qui
Vt dominus fieret, se obiecit casibus audax:
Vix mensa tutus propria, proprióue cubili,
Exitiale datur sitienti sæpe venenum,
Stertentẽmue necat cupidi manus impia serui.
Pinguior in cædẽ vt petitur magis hostia, nec non
Nobilior potius spoliatur fructibus arbos:
Vtq; apibus muscisq; perit, quæ dulcior vua est:
Sic cui plura dedit sors & meliora tenenda,
Insidias patitur plures, propiorq; pericla est.
Nota Syracusij solertia mira tyranni:
Euge bone, es fœlix? quid ni? non pocula desunt,
Non epulæ, pueri, sceptrum, diadema, cupita
Delicię gemmis, auro (quid cernis) abundat.
Heu mihi: mancq; tholo seta suspensus equina

Ensis

Ensis adest, iam miseri caput infodiatur.
Inuidia vexantur opes, namq; optima liuor
Quæq; malus lædens, odit fælicia semper,
Hoc pretio, miseri, damnosum quæritis aurum.
Vestra Palæstinæ stimulent vt corda sorores
Assiduè, ac nigrum citius tendatis ad orcum.
Nonne Midæ, fulvo quem Bacchi dona metallo
Ditarunt, cunctis ridenda insania? iure
Huic asini auriculas, iratus Phœbe dedisti.
Aurũ cuncta precor fiant, quæ corpore tangam:
Mvx petijt stolidus primis contraria votis,
Quùm cibus in vacuã nullus descenderet aluũ.
Talis auare tibi fortuna est pessime, qui cum
Plus habeas, plus semper egeas: vt Tantalon vndis
In mediis cruciat sitis arida. si tibi pleno
Effundat cornu, quid vis modò Copia: nunquid
Quod satis, an nimium, sumes? hoc officit, illud
Quisquis habere volet, facili mercede parabit.
Nostra etenim minimis rebus contenta quiescit
Natura, in vitium si non delapsa repugnet.
Diuitis in mensam sylvæ pelagiq; feruntur
Optima, non desunt lepores, non caprea, cervus,
Hædus, aper, volucrũq; genus, nõ turdus obæsus
Perdix, ficedulæ, nec non quas Colchica tellus

Mittit aues, grandes capri, grandesque columbi:
Portantur rombi, squilæ, murena, locustæ,
Mugilis, & piscis nomen qui traxit ab auro,
Ostrea, cæruleo quæ Cyzicus æquore gignit:
Multa alia, est versu quæ claudere difficilis res.
Vina dehinc, nigro nunquam cessura falerno.
Ni potius placeant aruisia nectaris instar.
Sed quæro, nũquid cũcta hæc lupus iste vorabit?
Non credo: vel si cupiat, non posse putandũ est.
Quod si posse volet, rumpetur venter, & ibit
Turgidus ad tumulũ: turba comitãte rudentum.
Nam qui plus æquo stomachi penetralia replet,
Læditur, & clamat, Medici succurrite: demum
Euomit, & totas putor capit improbus ædes.
Hinc variæ insurgũt febres, hinc scrupeus humor
Insidias manibus pedibusque affigit inertes.
Cui non compertum est, multos inducere morbos
Ingluuiem? vexare animos & corpora, Bacchi
Humorẽ immodicũ, sitibunda in viscera mersum?
Ergo parcus erit, de multis pauca capessens,
Qui non ante diem vult dulcẽ abrumpere vitã:
Nec plus quàm pauper, saccum stipabit opimum,
Murice bistinctos locuples vestitur amictus,
Auratámque togam, tenuiq; subucula bysso

Enitet,

Enitet, & scythice redimitus vellere frondis,
Gestat fœmineo pretiosa monilia collo.
Nũ magis ista fugãt mordemia frigora, quàm si
Muniat inculta vilis te penula lana?
Num quæ vulgari lino cõtexitur, æstum
Arcet tela minus, tunc quum per torua leonis
Signa Molorchei gradiens, calidissimus est sol,
Flauáque vesanus discindit Sirius aruas:
Quàm si lena tuum velet bombycena corpus?
At dices: Ille in pretio est, quẽ pulchra decorãt
Vestimenta: caput venienti inclinat & omnis
Assurgit populus, solúsque hic nobilis, atque
Creditur esse bonus, prudens, ac dignus honore,
Dignus amicitia, pannoso protinus habetur
Nulla fides, vritámque irridet turba lacernam.
Sis licet Arpinas, cuius facundia toti
Præferatur Latio: vel fabri filius ille,
Attica quem tellus mirata est sæpè loquentem
Carminibus quamuis possis æquare Maronem,
Maeoníq; senis diuinos reddere cantus.
Non tamen ideircò spares tibi præmia laudis:
Sperneris, mihi credo, locum proiectus ad imum.
Te Ganymedeos fraustra sollabere vultus:
Optabis fruſtra teneram tractare puellam,

Si tectus vili pauper gradieris amictu.
Non equidē inficior: magna est nā gratia pulchri
Vestitus, verùm fuerit virtutibus ipsa
Si mens nuda, malis imbutaq; moribus: omnis
Ecce perit cultus, fies inglorius, ac te
Despiciet quisquis norit, tua terga cachinni
Mordaces ferient, vel cæcæ iurgia sannæ.
Nec seruus, propria quem tu nutrire farina
Consuesti a puero, si te cognouit auarum,
Crudelem, tumidum, vinosum, mentis egentem
Aestimat: idcirco secum clam murmurat in te
Hùnccine herum fortuna mihi non æqua dedisti?
Hunccine herum tolerare diu me fata iubebunt?
Laudabunt alij, quem turba domistica temnit?
At fortis, prudens, iustus, paritérque modestus
Si fueris, si te non parua scientia clarum
Reddiderit, quæuis tribuet tibi vestis honorem
Nec (modo sit sanus) poterit te spernere quisquā,
In primis, quicunque cupis venerabilis esse,
Laudari multum, nec non vehementer amari,
Virtutem sequere, ac vitij contagia vitas:
Et caue comitias, quod possit iure putari
Censura dignū, atque auteri inferre pudorem,
Nam solet egregiam stolidū contemnere vulgus

Virtu-

Virtutem, minima si infectam labe notauit,
Sed quisnam prorsus vivit sine crimine, nemo est
Qui non legitimo quandoque á calle recedat,
Qui non a recta interdum declinet amussi.
Ille tamen varò ac minimum qui peccat, haberi
Atque bonus dici debet. sed gratia linguæ
Maxima, quæ doctè ac prudèter singula pfert,
Cultus habet sermo, & sapiens, mirabile robur:
Imperat affectus varios, animumq; gubernat.
Hæc plus quàm vestes, poterũt te reddere clarum
Nec tu formosi specie capiaris ephœbi:
Talis amor scelus est, quẽ qui sapit effugiat, nam
Est pueris nec mens, nec amor, ratioue, fidesue.
Ah pereat, quisquis puerorum flagrat amore,
Si te delectant formosa membra puellæ,
I pete coniugium, vel non meretricula detrit.
Quis malit demens cupere, & sperare negata:
Pellere cùm possit facilis medicamine morbum?
Sunt tamen hoc propter cupiendæ forsitan ipsa
Diuitiæ, vt melius virtutem acquirere detur.
Quandoquidem argento loculi si furta vacabunt,
Nullus erit qui te doceat. nam soluere oportet
Mercedẽ haud paruã doctoribꝰ est quoq; habẽda
Sumptibus haud paruis librorum copia: tempus

Quo

Quo valeas ſtudijs incumbere, plura legendo:
Ne mala pauperies alias te voluere curas
Cogat, & impediant ingrata negotia mentem.
Heu quã difficile eſt, quã paucis numinis præſtãt,
Ex humili volitare gradu virtutis in arcem,
Quàm rarò egregios pauper ſortitur honores.
Præterea qualis vita eſt, quàm proxima letho
Quám meritò ſperněda, animũ ſi nulla voluptas
Mulceat, atque leuent ſolatia nulla laborem.
Cum nunquam deſint curæ, cùm plena dolorum
Omnia ſint, præſtat ſtygiam tranare paludem,
Cerberean ſaturare famem, miſcerier vmbris:
Si nunquam fas eſt rebus gaudere ſecundis,
Gaudia ſi miſerum pectus non vlla ſerenent.
Aſt inopi quidnam dulcedinis, aut ſolati
Eſſe poteſt? cui deeſt panis vinumq; frequenter:
Nunc lecto, nunc veſte caret: nunc calceus ipſius
Oſtendit digitos, veteri diſſutus aluta.
Viuere vix potis eſt, nedum ſectarier illa,
Iucundum quibus eſſe ſolet mortalibus ævum.
Talibus at certè, quicũq; eſt dives, abũdat. (vult:
Illud enim aſſequitur, quicquid deſiderat, &
Tantum habet imperij, tantasque pecunias virtus,
Vt ſibi nil obſtare diu patiatur: ab alto

Deducit

Deducit montes, & valles tollit in altum.
Si vult ergo canum pernici prendere cursu
Cervos aut capreas, vulpes leporésve fugaces:
Si volucres captare libet, vel fallere pisces
Retibus aut hamis: Veneris si grata voluptas.
Si cibus & potus delectant, otia, ludus,
Si chorea, cytharæve placent, si plaudere cantu:
Omnia dives habet. nam præstant omnia nummi.
Accipe quid contrà referam si discere quisquam
o Gestiet, id certè dabitur, modò firma voluntas
Nunquam deficiat: nec terreat aspera clivis
Angusta, & primo ingressu satis horrida dumis
Semita, virtutis qua culmina celsa petuntur.
Si non sunt nummi tibi, veneat ipsa supellex,
Vel domus, aut fundus, quidni? quo viuere pacto
Tunc potero? cogar mendicus quærere panem.
Ah miser: est melius mendicum viuere, dum te
Cælicolis similem diuina scientia reddat:
Quàm si possideas Persarum, bella, gazas.
o Noli indicio tenebrosi accidere vulgi,
Haud magis atq; pecus, verùm agnoscetis: at ipse
Si sapis, hæc memori quæ dicam mente teneto.
Præter virtutem, non est durabile quicquam:
Diuitiæ pereunt. species quoque, robur honores,

Cumulo

Cuncta cadunt: virtus æterna in tempora durat:
Quam fortuna nequit, nec tollere lõga vetustas:
Ipse tamen vidi nunquã, & vix credere possum
Vel pervĩsse fame, vel mendicasse disertum:
Quem si fortuna interdũ conatur iniqua
Obruere, auxilium virtus festinat, alumnos
Protegit alma suos semper doctrina, diuq;
Non patitur miseris vrgeri casibus, affert
Naufragio tabulam, qua tuti littora possunt
Spumosos inter fluctus attingere nando.
Qui pollet virtute, Arabum deserta, nigrosque
Aethiopas, rigidosq; Getas lustrabit, et Indos,
Tutus & incolumis. fortunæ sola resistit
Virtus, atque illi dubio certamine pugnat.
Nullis est igitur parcendum sumptibus: omnem
Ne dubita, vt virtutẽ habeas, impẽdere censum.
At si fortè tibi, valeas q; vendere, nil est:
Esto bonus saltem, si non potes esse peritus.
Cum doctis versare libens (nam discere multa
Sic poteris) nec non auidè quæcunque loquũtur
Ausculta, atque roga interdum, tum cætera diuis
Committe, & patiare animo tua fata sereno,
Gaudia si sequeris, si te insidiosa voluptas
Impliçat, & dulces transmittere lusibus annos

Te iuuat, atque ideò diues cupis esse: voluta
Sedulus hæc tecum, ratio quæ prouida dictat.
Nulla voluptate est res perniciosior: aufert
Consilium, mentemq; premit, virtutibus obstat:
Corrumpit mores, vitiorum maxima nutrix:
Debilitat corpus, sensus obtundit, amaro
Fine nocens, homini multorum causa malorũ est.
Clarius ista sequens sermo, melliusque docebit.
Si tamen aduertas, habet & sua gaudia pauper.
Nec forsan leuiora, magis nam dulcia sunt, quæ
Rarius euenium solatia credite, longe
Gratior, ac longè est iucundior illa voluptas,
Quæ dilata diu fuit, ardenterq; cupita.
Sic cibus esuris suauis, requiesque labore,
Sic potus vexante siti, sic frigore flamma,
Frigora sic æstu, sic intermissa diuque
Sustentata Venus grata est magis: omnia demũ
Rebus ab appositis, vires contraria sumunt.
At locuples tolerare nihil vult, semper abundat
Delicijs, adeò vt moueant fastidia sæpe,
Et cupiat bulbos, siliquas, holus, allia, sardas,
Solemnes epulas & prandia lauta perosus.
Nil adeò dulce est, quod non videatur amarum,
Et non displiceat, si plus durauerit æquo.

Dele-

Delectant alterna magis, vetitísque potiri
Dulcius est, sordent quæ possunt semper haberi.
Præterea non res hominem, sed sola voluntas,
Iudiciumq; animi, contentum reddit, amari
Est dignũ, quodcunque placet. quid ꝓderit ægro
Concinnas offerre dapes, cui febris ademit
Gustum? quid vini suauem præbere saporem
Illi, qui gaudet puris abstemius vndis?
Hic hædum, ast alius carnes cænare suillas
Mauult: hunc cantus iuuat, illum ludus, amorq́;
Omnibus haud idem: hic puerũ cupit, ille puellã:
Huic scortum placet, ast illi matrona, beatum
Efficit ergo animus, non res: rationibus istis,
Non minus ac diues, lætatur pauper: ab illo
Grandia poscuntur, paruo hic contentus abibit.
Impensa diues maiori ac sæpè minori
Lætitia viuit, quàm pauper. gratius ouo,
Et cicere, est vesci, atq́; famem compescere porro,
Nautæ aut fossori: quàm regibus & reginis,
Quicquid terra ferat lauti prandere, vel vnda.
Dignior illa autem iure est dicenda voluptas,
Quæ nec sumpta nocet: nec contradicit honesto.
Nil tamẽ est melius, quã pauca optare, animũq́;
Vincere consilio: ne spes te affligat inanis,

Qui

Qui quod habere nequit deſiderat, excruciatur,
Sperando fruſtra, & nequicquam tẽpora perdit.
Id cupias igitur, quod certè poſſit haberi,
Aut nihil: atque animo frænos impone tenaces.
Aſt opibus quiſquis pollet, vult plura, petitque,
Quàm licet, & paruo contentus viuere neſcit:
Indiget idcirco multis: fœlicior ille eſt,
Sufficiunt cui pauca ſatis, res ampla ſuperbum,
Riſoremq; hominum, contemptoremq; deorum,
Inſanum, mollemq; facit, virtutis & hoſtem.
Nam quis virtutem curat, ſi cenſus abundat?
O bona paupertas, ô nondum cognita diuum
Munera: virtutum cuſtos: & amica pudori,
Luxuriæ frænum, vitæ tutela: procacem
Fortunam tu ſola potes, ventiq; furorem
Ac pelagi rabiem contemnere: dum vada lintre
Tuta tenes paruo, vicinaq; littora ſeruas.
Sæpiùs æthereos feriunt vaga fulmina montes,
Et quatit excelſas Boreas rapidiſſimus ornos:
Ima latent ignota malis, humileſq; procellæ
Iuniperos raro infeſtat, lentaq; myricæ
Stant inter ſyluas immotæ, ac pace fruuntur.
Spreuit Anaxagoras, ſpreuit Democritus, atque
Complures alij, quorum ſapientia toti eſt

Noſtra

Nota orbi) argentũ atque aurũ, causasq; malorũ
Diuitias, quare? nisi quòd non vera putarunt
Esse bona hæc, animum quæ curis impediunt. et
In mala præcipitant quãplurima. Fabricius q,
Quod Cato, qđ Curius sanctissima pectora quõdã
Senserunt: non quid vulgus, plebsq; insscia dicat,
Mente agita, atq; tibi propone exempla bonorũ.
Nonne olim victor fælicia signa Quirinus
Sæpe tulit, posito quum sumere consul aratro
Arma iubebatur, requiem sactura ligoni?
Tum casa parua viros, & frugi mensa ferebat:
At nunc delitiæ, & laqueata palatia, molles
Imbellesque edunt fœtus, ac lusibus aptos.
Discite mortales tandem, longisq; tenebris
Exuite obsessam mentem, surſumq; leuate
Iam caligantes oculos: quò cæca voluntas
Vos ducit, ne ferte gradum, ratione deorum
Naturæ similes estis, ratione tenetis
Imperium mundi: ratio vos dirigat ergo,
Non error: finemq; animo perpendite rerum.
Sufficiat cibus ille, famem qui sedat: & illa
Vestis, quæ corpus velet, frigusq; repellat.
Sit sopor ille satis, reficit qui fessa labore
Membra. etenim tribus his op° est, cũ corpora nostra

Sint

Sint fragili contexta luto, sed talibus vti
Sic licet, vt tanquam medicinæ munere cures
Quos tribuit morbos homini natura nouerca.
Ast hic luxuriem dapibus complectitur, ille
Vestibus: hanc alius vitam vix sentit, ab arte
Dum fugit assiduoq; premit sua lumina somno.
Fælix, qui didicit contentus viuere paruo.
Nec spem vllã in rebus ponit, quas linquere cogit
Parca ferox, tanquam nostri non iuris: & aui
Quàm breue sit spatiũ reputat, qui friuola demũ
Omnia, quæ in terris longè lateq; creantur.
Qui minor aduersis non fit, mitiorue secundis,
Minoisque vrnam spernit, stygiosque furores:
Securis quodcùmque ferat fortuna, tenere.
Infælix, sensu qui ducitur, atque futuri
Cæcus, ceu pecudes, tantùm præsentia cernit:
Qui nescit quòd quãto animus præstãtior ipso est
Corpore, tãto animi pluris sint munera, quàm quæ
Ad corpus spectant: igitur non diuitiæ sunt
Prima bona: quæ quoniã p corpore cõquirantur.
Quæ possessorem non efficiunt meliorem,
Quis bona summa vocet? multos at sæpè videmus
Quadrupedum similes, istis qui rebus abundãt,
Quantũ ergo satis est vitæ, nihil amplius opta.

Nanque superuacuo stulti lætantur: acruos
Ingentes frustrà quum horrea plena requiris,
Cùm modio cumeráue famem propellere possis,
Cùm tibi sufficiant cyathi, cur dolia quæris?
Si te Plutus amat tamen, & tibi Copia ridet,
Diuitiasq; dedit fatorum ignara voluntas:
Quid facias, operæpretium est didicisse timendo,
Ne peior fias, ne possis stultus haberi.
Dic agè nunc quenam prudentia, quodnam
Consilium est illi, cui sunt bona multa, sed ipsis
Insipiens nescit quo pacto debeat vti?
Hinc vires persæpè nocent, damnosaq; forma est.
Hac ratione suum autorem facundia perdit,
Hac ratione artes alias compluribus obsunt.
Nodus auaritiæ non te constringat, ab ipsa
Heù fuge: nã certè nulla est hac maior Erinnys,
Hanc memorant Acheronte satã, p oriftia Ditis
Regna truces agitare faces, centumque colubris
Colla veneniferis grauare minacia: fauces
Humano expleri nunquam potuere cruore,
Semper hiant, aliosq; tenent, aliosq; requirunt
Ora cibos: nulli parcit, nec templa deorum
Dedecorare timet malũ & insatiabile monstrũ.
Nascuntur variæ hinc pestes, discordia, cædes,

Prodi-

Proditio, vixæ, fraudes, iactura pudoris,
Contemptus diuûm, periuria, iurgia, bellum,
Atque aliæ plures, quàm dici carmine possint.
Hanc igitur vitæ: nil quippe nocentius, & nil
Quod magis ostendat vile atque ignobile pectus.
Sic mulier, senior, pueri inueniuntur auari:
Sunt etenim imbelles, fragiles, animiq; pusilli.
Huic alia est vitio labes contraria, sed non
Tam grauis, hanc etiàm studeas depellere, iam si
Prodigus es, mensam alterius pinguemq; culinam
Ieiunus frustrà aspicies, patrimonia postquàm
Absumpta, & nimio fuerint deperdita luxu:
Inter vtrunq; manet virtus, extrema relinque:
Et cui fas quantumq; licet, largire: nec vltra
Impensam facias: quàm sit permissa facultas.
Diuitias hic finis habet: prodesse tenemur
Omnibus, at nostris potius, natura creauit
Nos, non vt solùm nobis, nostriq; propinquis:
Ast alijs etiam, quùm possumus, emolumento
Simus. quid quæso præclarius, atque deorum
Dignius est solio, auxilium quàm ferre inuenti,
Tradere pauperibus victum, miserisq; mederi?
Sic nos turba colit, sic famam acquirimus: atque
Ad superos multi per talia facta volarunt,

Naturæ humanæ nil aptius, & nihil ipso (rum
Dignũ est homine, vt phibet schola docta sopho-
Quàm prodesse homini, & socio succurrere lapso.
At nunc, ô mores, ô tristia tempora, prorsus
Extincta est pietas: nulli largitur auarus
Diues, cùm teneat quæ tradere plurima possit:
Nullius quæ ipsum miseret: sunt ferrea cunctis
Corda, quis exigua mendici nunc stipe casum
Soletur? lachrymas rident, miserosque precantes.
Si qua tamen donãt, dant scurris, dantq; cynedis
Dant lenis potius, dant scortis callipareis:
Nemo dabit vati, Musæ spernuntur vbique
Calculus huic loculos, vel tessera reddit inanes.
Ille autem pictis ludit patrimonia chartis
Nónne hoc turpe magis nummos absumere pactõ,
Vnde nec vllus homo, nec gratia quæritur vllæ?
Mens oblita Dei, vitiorumq; oblita cæno,
Sicne licet fieri? nónne olim nudus ab aluo
Existi, & nudus terræ es redditurus in aluum?
O demens, non hæc tua sunt: sed Iupiter harum
Est dominus rerum. tu dispensator & hospes.
Non res, sed nobis rerum conceditur vsus.
At postquã vetus ille Charon te vexerit, vltrà
Quam trepidant superi falso iurare paludem:

His

Hic miſer, hic alijs hæredibus iſta relinques.
Ergo his vtendum eſt rectè dùm ſtamina Parcæ
Noſtra trahunt, nobis ſumendo, aliosque iuuãdo
Iam patet ex dictis, an ſint bona ſumma putãda
Diuitiæ. mea cymba redi, ſatis ardua ponti
Nauimus, ecce auſter pluuias iam cogere nubes
Incipit, ecce vndas Typhones in aëra portant,
Abſorptas pelago: vnde ingẽs promittitur imber,
Amplius hic tutum non eſt, mihi crede, morari.
Heù metuo fidum malè puppibus Oriona:
Dùm licet, in portum tendamus, nubila clarum
Reddiderint vbi pulſa diem, reuocabit ab alto
Nos Trytõ ſcopulo, atq; iterũ tentabimus æquor

LIBER III.

GEMINI.

LVtea quadriiugo curru ſurrexerat Eos,
Aſtraque cedebant euaneſcentia cælo.
Iam diuiſus erat Titã, mediumq; videbant
Antipodes, medium noſter monſtrabat horizon,
Mirabar, quisnam medijs de fluctibus ignis
Exit inextinctus? certè hæc contraria ſeſe

Mutuo corrumpunt: quin ſol extinguitur vndis?
Igneus aut igitur non eſt, aut tingier ipſum
Oceano vulgus mentitur. talia mecum
Volnebam, gradior dum propter littora ſolus.
Obuius ecce ſenex quidam mihi venit, acerno
Innixus baculo, nitidòque indutus amictu,
Cana tenus medio pendebat pectore barba,
Pulchra cutis, læta & facies, varioq; colore
Florea candentes decorabant ſerta capillos.
Comminus vt dedimus citroq; vltroq; ſalutem
Quò pergam, qui ſim, quo dicar nomine, quærit.
Reſpondi, atque eadem pudibunda voce rogaui.
At poſtquã prium nomen mihi reddidit (ipſe
Nanq; Epicurus erat) ſtupui: ceù ruſticus agram
Qui fodiens, reperit latitantem obſcuriùs arcam,
Atq; ego tũc: Venerande ſenex, ſic numina ſemp
Cuncta tuã ſaueant votis, ſapientia quando
Mira tuis habitat fibris: niſi falſa loquuntur
(Vt plerumq; ſolent) homines: præcepta ſalutis
Da precor, & iuuenem prudẽtibus inſtrue dictis,
Dummodo non te alio grauiora negotia ducant.
Ille autem contrà: Me nulla negotia ducunt.
Sed quoniam vito curas, fugioq; labores,
Hũs ſoleo vacuus crebro aduentare, legoq;

Per

Per pratu hec varios capiti gestamina flores,
Vnde libẽs & promptus ayam, quodcunq; petisti,
Quippe loqui senibus res est gratissima cunctis.
At ne nostra aliquis disturbet verba viator,
Hinc diuertamus, densaq; sub illicis vmbra,
Iuxta illas quas cernis aquas, residebimus ambo.
Iuimus, & placida sic tandem voce profatur:
Nimirum hinc aliquod inuenis te numen adegit
Vt discas hodie quæ sit Sapientia nanq;.
O superi, quanta rerum caligine totum
Immersum est mortale genus? simulachra videre
Mille ac mille hominũ facile est, sed rarus vbiq;
Verus homo: vt possit non falso nomine dici,
Mundus stultorum cauea, errorumq; taberna.
Quare adhibe puram nostris sermonibus aurem,
Pellere si quaris miseras à mente tenebras.
Principiò, verũ atq; bonum cognoscere oportet,
Perspicua ratione quidem, atq; examine recto:
Hinc scatet, hinc magnos ducit sapientia riuos.
At paucis hoc scire datũ est, nã maxima turba
Diuitias summũ esse bonũ, pars altera honores,
Diuersi diuersa putant: mihi sola Voluptas
Optima cunctarum rerũ censetur: & istud
(Ni fallor) vera poterit ratione probari.

Omniũ enim eſt finis rerum, atq; nouiſſima meta:
Ad quã ſic hominum facta omnia diſponuntur,
Spicula vt in certum ſignum mittuntur ab arcu.
Nam quis tellurem raſtris, quis Nerea tonſis,
Aut quis gradiuum validis tentauerit armis,
Denique virtutem quiſnam quæſuerit vllam
Si nõ hunc præſens mouet, aut ſperata voluptas?
Nempe hæc principiũ, medium, finisq; laborũ eſt.
Quod magis vt pateat, quæ dicã attentius audi.
Omne opus ob finem, ratio niſi deſit agenti, 10
Sumitur: hic ſpecie prior eſt in mẽte mouetque
Artificem, ſed re poſt facta nouiſſimus exit.
Finis item bonus eſt, igitur placet: atque volũtas
Hunc ſibi vt acquirat, primis mediſque libenter
Partibus incumbit, ſic delectatur, amœnus
Sic labor efficitur: cauſa eſt ergo ipſa voluptas.
Quippe aliud non eſt, quàm delectatio quædam.
Sed quia non facile eſt rudibus, ratione doceri,
Tentabo exemplis melius recludere verum:
Cur fodit, atque graui ſulcum deducit aratro 20
Agricolæ calloſa manus? non Sirius æſtu
Terrificat, non bruma gelu. cur nauita ponti
Inſanam rabiem, ſyrtes, ſcopulóſque minaces,
Non timet, admoti ſpernens conſinia lethi,

Velina

Vel iuuola fretus pinu? cur prælia miles
Insequitur gaudétq; ferox, vbi classica Martem
Sæua canunt, acuítque animos hinnitus equorũ?
Cur iuuat assiduis alium pallescere chartis,
Et varios versare libros noctésq; diésq;?
Nempe, vt post longos lucrum vel fama labores
Iucundum efficiat. nam si non ipsa placeret
Vtilitas & honos, virtus artésque perirent.
Est finis per se dulcis: primordia verò
Cùm medijs, propter finem. nil denique refert,
Turpia, vel potius cuncta hæc videãtur honesta:
Nam veluti exultat lasciuus turpibus, ipsa
Sic virtute bonus placidissima gaudia sentit.
Ergo voluptatem propter, tandem omnia fiunt,
Vel mala declinẽt homines, vel cõmoda quærãt:
Vel laudãda gerãt, vel non laudanda sequũtur.
Hac etiam sola superi mercede fruuntur:
Vtile nánque illis non conuenit, indigeant cum
Nullarum rerum: sed dices forsan, honestis
Numina plena bonis quid tum? si talia lætos
Non faciunt diuos? tanquam si lignea gemmis
Nobilibus, fuluoque ornes simulachra metallo.
Adde aliud, quoties pfecta est causa, necesse est
Inde parem effectum pcedere. vis igitur quàm

Quæ

Quæq; aïa bene disposita est, atq; optima seruat
Obiecta, esse boni summū nemo hercle negabit,
Qui sapiat: verum tali de fonte voluptas
Cogitur effluere. auditus sic lætificatur
Harmonia, numeris contexta dulciter aptis:
Sic forma egregia, visus: sic nasus, odore
Mirifico: ipsum reliquis de partibus aio.
Quid, q; cuncta Venus terris animalia gignit:
Atq; eadē (nisi vera neges) est summa voluptas?
Præterea, labor atq; dolor mala maxima cū sint,
Atque voluptati contraria: iure voluptas
Esse bonum summum censebitur. oppositorum
Oppositæ est etenim ratio: proinde omnia quærūt,
Naturæ instinctu, sunt iucunda: cauentq;
Tristia: quis verò naturam fallere credit?
Est summū ergo bonū, q; amant animalia quæq;:
Sed q̄d amāt, vel q̄d nisi dulcia gaudia quærūt?
Multi autem dicunt: virtutē acquirere oportet,
Sudando, algendo, dùm viuimus: atque voluptas
Est fugienda, frui tamen hac post fata licebit:
Gaudia quippe Deus iustis æterna parauit.
Nil rationis habet vox hæc, prorsusq; videtur
Irrita, nanq; animas post funera viuere, perq;
Tartareos volitare lacus, & pendere dignas

Pro

Pro meritis pœnas, vel ſumere præmia facti,
Credere quis debet, niſi cui mens integra non eſt?
Hæc ſunt, ô miſeri, vatum commenta furentum,
Mos quibus eſt ſemper varias effingere nugas,
Vt ſtolidas dictis delectant talibus aures.
Fixerunt Stygij pallentia regna tyranni,
In quibus eſt Phlegetõ flãmis crepitãtibus ardẽs
Tergeminus canis, & pictis armata colubris
Tiſiphone, extenſis per iugera longa Gygantes,
Et ſine luce vmbræ, & vaſti nũ vllæ cremantes
Ligna foci: viget hic hyemis ſine tempore frigus,
Roboreq; ex nullo gemit hic compacta phaſelus,
Dùm ſenior nimias tranſuectat portitor vmbras:
AEolides ſaxo truciatur, Tantalus vnda:
Vaſa maritinetæ geſtant rimoſa ſorores,
E quibus vnda ſuum, vano repetenda labore.
Plura etiam, quæ nec pueris credenda videntur,
Talibus in regnis cecinerunt eſſe poëtæ.
O dij, quàm magna eſt pernicia mentis vbiq;,
In nugas quàm prona via eſt, quid creditis iſta,
Inſani? quæ nec poſſunt ratione probari
Vlla, nec ſenſu agnoſci? quid vana timetis?
Qui facilis credit, facilis quoq; fallitur idem.
Lucra ſacerdotum ſunt hæc, artesq; doloſæ.

Aſt vbi

Aſt vbi vita ſemel tenues defecit in auras,
Nil ſumus, vt nondũ geniti nil prorſus eramus.
O nimiũ infirma & fragilis, nimiumq; ſuperba
Atque audax natura hominũ, quo freta perennẽ
Stulta tibi vitam promittis? deſine velle,
Cùm ſis vile lutum, ætatem ſperare deorum.
Quælibet orta cadunt, & finem cæpta videbunt.
Ingentes vrbes, populóſque, ingentia regna,
Supremos montes, & maxima flumina, tandem
Aufert longa dies: at tu viliſſima puluis,
Semper eris? tanta eſt modicæ fiducia mentis?
Nempe laboramus fruſtra, virtutis amore,
Somnia ſperando, & vanas fingẽdo Chimæras.
Stulti ſunt, qui pro certis incerta ſequuntur:
Et qui p dubijs, quæ ſunt manifeſta relinquũt.
Dulcia ſed remanent longæuæ præmia famæ.
Hoc certè nil eſt, cùm tu poſt funera nil ſis.
Fama quid eſt, ſi nil delectat ſepultos?
Quid lapis, aut ſtipes, laudum præconia curant?
Si non lætaris viuens, lætabere nunquam.
Proinde ætas donec breuis hæc incertáq; durat,
Gaudebit quicunque ſapit pro viribus: & non
Frangetur quoties fortuna vrgebitur ira:
Dulce autem quæret, ſi quid contingit amari.

Ergone

Ergo ne longis teneam te ambagibus vltra,
O iuuenis, dum fata sinunt, te viuere lætum
Hortamur, quantúmque potes lugubria pelle.
Talia barbati postquam mihi verba magistri
Haud paruam fecere fidem: Pater optime, dixi,
Pro tantis nequeo dignas tibi reddere grates
Officijs: verùm donec spirare licebit,
Debebo, ac memori seruabo hæc pectore dicta.
Scrupulus ast vnus restat, nam discere oportet
Non solùm quid agas, sed quæ via detur agendi.
Ergo voluptatem doceas, quo acquirere pacto
Possim, qua sit iter, per quod tendatur ad illam.
Tum senior: Breuis & lata, & decliuis eunti
Est via, nõ procul hinc habitat regina Voluptas.
Quæ si fortè tibi cordi est, vestigia nostra
Iam sequere, hac per me poteris gaudere reperta.
Portio syderei nondum transmiserat orbis
De tribus vna diem, nisu quum surgit anhelo
Grandæuus sapiens: quo præcedente sequebar
Pone simul, gradiens per deuia comminus ibam,
Progressisq; parùm, moles oblata palati
Eximia est, scitórque ducem: Sublimis, & auro
Tam preciosa domus, quo possessore tenetur?
Plutus, ait, tenet hanc, indutúsq; arma satelles

Seruat

Seruat iter, prohibetq; vltrà transire volentes,
Ni prius hunc adeant, & blando munere placẽt.
Ipse autem celsa resìdet, quam cernis, in arce.
Tres tantum natæ thalamo versantur eodem,
Quarum si quæris cognoscere nomina, dicam:
Sordida Luxurics, tumidisq; Superbia buccis,
Nec non audaci stolida Ignorantia vultu.
Tunc ego: Quis, dixi, dominũ nos ducet ad istũc?
Tres illi ancillæ sunt, per quas ire licebit,
Respondit senior: Sors, Fraus, Ivsura: patebit
Cuilibet ingressus facilis, ducentibus istis.
Dona mihi non sunt, inquã, quæ tradere possim:
Nec tutum ancillis confidere talibus. ergo
Monstra aliã mihi quæso viã. tunc reddidit ille:
Est alia, est per quam, si vis, transibimus. Eia
Duc, inquã. & pariter digressi, tendimus imam
In vallem, præbebat iter qua semita nobis
Scrupea, & incultis homini vix pervia dumis.
Hic Paupertatis pergendo offendimus ædes
Exiguas, lacero pendentes culmine: præter
Iuimus, & vastum nemus è regione videmus.
Hæc, quam proceris ferientem sidera cernis,
Arboribus sylua, est (inquit dux) inclita sedes
Reginæ, per quam nobis licet esse beatis.

Sed

Sed facie & manibus lotis accedere oportet:
Quæq; potes, totum te orna, vultumq; serena.
Nam dea nec sordes, nec vult admittere curas.
Paruus erat veniens per leuia saxa deorsum
Riuulus, & blando suadebat murmure somnos:
Hic faciem laui, atq; manus, rigidosq; capillos
Pectine composui, totoq; in corpore vestes
Aptaui, atq; leues pepulerunt seria ludi.
Sic hilaris gradior. iam quantum funda retorto
Verbere ferre potest, iactu non amplius vno,
Emissum lapidem, distabat syluæ: canentum
Suaue melos volucrum, suaues sentimus odores,
Quorum illic magna apparebat copia florum.
Tale nemus non mollis Arabs, Panchaia quãuis
Thura ferat passim, vidit: non Indus eous,
Non Seythia laurifero spectabilis vndiq; ramo,
Non demum cœli qui pondera sustinet Atlas:
Illa licet Satyri teneant loca, quos Nympharum
Vnit amor Dryadũ, et choreas p gramina ducant.
Dulcibus & nitidis vndis, cursuq; silenti
Ibat circum amnis: quantum transcendere saltu
Posset, venantum fugiens conuitia ceruus,
Tantum distabant ripæ: sed plurima claro
Squammigeri pecoris ludebant agmina fundo.

Vltima

Vltima cingebant sylvæ quasi mœnia, pulchro
Ordine dispositæ, & superantes nubila pinus.
Pinus quæ duro clauserunt cortice quondam
Dilectum Cybelæ iuuenem: Phœbæa cupressus
Iuxta aderat, paribúsq; comis surgebat in altum
Non illic deerat quercus, non esculus, ilex,
Robur, acer, planus, suber, nux, arbutus, alnus,
Orni, castaneæ, coryli, piceæ, tiliæq;,
Palma, abies, myrtus: veterúmq; obsonia fagus,
Aurea Saturno fluerent quum secula rege:
Non vitis, ficus, malúsq;, & amica Priapo
Lothos: non hederæ, & vatum gestamina lauri,
Morus, & Alcidæ gratissima populus arbor,
Non pirus, atq; salix, prunúsq;, & pallida buxus,
Mespilus, atq; olea, & cerasus, nõ sorb⁹ & vlm⁹,
Et siliqua, et primos quæ mõstrat amigdala flores.
Quid memorẽ cedrũ, atq; hebenũ, mẽsisq; petitã
Materiam citrum, cui cedere creditur aurum?
Quidue alias plures? quarum si nomina tentes
Dicere, marmaricas citius numerabis arenas.
Ingredimur, qua pons ripam iungebat vtrãq;,
Intus erant spatijs amplis, visúque decoris,
Hinc illinc longo tendentia compita tractu.
Purpureæ niueæq; rosæ, picteq; hyacinthi,

Narciss

Narciſſi & violæ, & vaccinia miſta liguſtris,
Liliaq́; & longũ viuens amaranthus in auum,
Puniceis folijs, nec non chariophilus albis:
Balſamaq́; & caſiæ, et coſti, myrrhæq́; crociq́,
Mẽta, thymũ, thymbra: et bene olentis amaracus
Deliciæ, Idaliis oritur quæ plurima ſyluis. (horti
Hinc atq; hinc ſuaues ſpirabãt vndique odores,
Mille auium ſpecies implebant murmure ſyluã,
Et liquidum vario feriebant æthera cantu.
Coniugis infandum Progne deflebat amorem,
Fortunamq́; ſuã atq́; Ithyli Philomela gemebat,
Pſittacus humanas operoſo gutture voces
Reddebat, tenueſq́; ſonos variabat Acanthis.
Iugis aquæ riui nitidis de fontibus, inter
Manabant flores, & gramina læta rigabant.
Non maſſyla illic degebat bellua, nec vox
Sacrilegi eſt illis audita Lycaonis vnquam,
Non aper, aut vrſus, non velociſſima tigris
Prorſus erant, triſidis nec triſtia ſibila linguis
Talia ſpargebant tumidi per rura cerãſtæ.
Deniq́; non illinc niſi blanda & amantia pacis,
Auriti lepores, cerui, damæ, capreæq́.
Et quanquàm ver ſemper erat: dulciſſima ibidem
Poma tamen decrãt (dictu mirabile) nunquam.

Penè polum medium lampas Phœbea tenebat,
Quàm locus est visus nobis, vbi diua manebat.
Cãpus erat nemore in medio spatiosus, & herbis
Plenus odoriferis: nulla illic creuerat arbos.
Circũ aderãt mẽsæ egregiæ, dapibúsque refertæ,
Qualibus acceubuit Capuæ Dux luscus: & ipsi
Acceubuêre olim, qui Ancylia sacra gerebant.
Tunc senior: Iam tempus adest, potemus, & esca
Instauremus (ait) vires. nam sobrius ire
Ad diuam, vel ieiunus prohibetur: & omnes
Hùc quotquòt veniũt, impunè absumere possunt,
Gratísque his epulas dea sic vult. cúmque comesæ
Deficiunt, famulæ reparant, renouantque sapores.
Vescimur: atq; mero madidi vix surgimus, & pes
Figebat dubios titubanti poplite gressus.
Tùm magis optamus reginam accedere ad ipsam:
Quam medio in cãpo spatiantem, maxima turba
Ponè sequebatur, iuuenes, pueri, atque puellæ,
Maturíque senes, at non matura gerentes.
Illius ad dextram mulier pulcherrima, secum
Ibat, habens puerum: cuius pendebat ab armo
Feralis pharetra, & diris metuenda sagittis.
Cæcus erat, nudúsque & versicoloribus alis:
Arcum gestabat manibus, neruúmque trahebat:

Quanquã oculis captus, certis tamẽ ictibus omnes
Figebat puer ille ferox, præcordia pulsans,
Atque iterum facto remeabat vulnere telum.
Iámque illũ penitus populum misisset ad vmbras
Fœmina ni quædam tales miserata ruinas,
Auxilium miseris, mira pietate tulisset.
Nunque vbi cuiusquã per saucia pectora ferrum
Viderat intrasse, & tepidum emanare cruorem,
Accurrens, paritérque salubria pocula præbens,
Seruabat vitam: sed vulnera dira manebant.
Regina ad leuam, mulier, stans altera habebat
Sẽper in ore cibos: manibúsque & vestibus vncis
Sordida curabat solius gandia ventris,
Grandiáque inuerso siccabat pocula fundo.
Hærebat puer huic alter, qui vertice nutans,
Comniuẽsque oculis, vigilare nec ipse valebat:
Nec vigilare ipsam, dapibus vinóque grauatam,
Nescio quo sæpè aspergens humore sinebat.
Rauca eytheriaco resonabat tibia buxo
Illic: ast alij citharas & plectra mouebant.
Orpheus Eurydicen serpentis dente peremptam,
Immitésque Erebi leges, iactúmque laborem
Deflebat: setímque feras & saxa trahebat.
Carmina delphini mirandà canebat Arion,

Nauigium infœlix referens, natosq; dolosos.
Oedipodionias iterum consurgere Thebas,
Nobilis Amphion cantu fidibusq; iubebat.
Turba sequebatur saltando cætera, cuius
Lumina caligo quædam satis ater premebat,
Et cuiusq; caput nebulæ circumuolitabant.
Inter quos vnum vidi, nouiq; tabellam
Quippe manu, scriptam p talia verba tenebat:
Sardanapalus ego, Assyrio diademate quondam
Inclitus, hæc habeo, quæcunq; famelicus edi,
Et quæcunq; hausi suadente libidine: donec
Viuitis ô miseri, quid gaudia postergatis?
Heù mihi, post mortē nulla est sperāda voluptas,
Discite ab exemplo, mortales, discite nostro.
Post omnes, extrema acie duo monstra subibant:
Quorum vnum varijs linguis fœdabat eumtes,
Ast aliud semper stimulis vexabat acutis.
Quapropter, dulces lusus turbabat amarer.
Vsqueadeò nobis æterni regia cœli
Inuidet, atque malis hominum gaudere videtur.
Vsqueadeò votis contraria numina nostris.
Cumq; tot aduersis auo fugiente premamur,
Lætitiæ vix hora datur, vix hora quietis.
Et si qua est, breuis est, & non sincera voluptas.

O vita, exilium meritò dicenda. quid ipsos
Damna iuuant adeò superos mortalia? quare
Malunt nos tristes potiùs, quàm viuere lætos?
Vnde in nos odij tanti manauit origo?
Vince deos, animo patienti, aduersa ferendo.
Haud multo spatio iam turba aberamus ab illa:
Quùm subitò à dextra nemoris, matrona venusto
Corpore, virgineo vultu, incessuq; seuero,
(Qualis in ætherea Iouis vxor creditur aula,
Quùm medios inter graditur pulcherrima di-
Occurrit nobis, crines lacerata, sinuq;: (uos)
Et mœsta, & vili quamuis circundata panno,
Non spernenda tamen: roseoq; hæc edidit ore:
Quò ruitis miseri? quò vos insania ducit?
Sistite: neù faciles in damnum currite vestrum.
Et quæcunq; loquar vobis, audite parumper.
Sistimus, atque eius dictis intendimus aures.
Principiò, non est, vt forsan creditis (inquit)
Hæc dea: nec prorsus diuùm de sanguine creta,
Ad quam nunc itis, cuius vos iungere castris
O caci cupitis, sed dira & pessima erinnys,
Incantos blanda semper sub imagine ludens:
Promittensq; fauos, aloën infida ministrat. (trà
Neù vos decipiat, facies quòd pulchra, quòd ex-

Tota nitet gemmis atque auro, nanque sub ipsa
Nescitis quàm sit turpis, quàm sordida veste.
Intus mille latent mendæ, perdítque clientes
Ipsa suas, falsa captos dulcedine: sicut
Perduntur pisces, quos fallit harundine longa
Piscator, dùm littoreas demittit in vndas,
Fila sedẽs scopulo, atque hamos tenet esca latẽtes:
Illi concurrunt auidi, rapiúntque tenaces
Ore cibos, sed mox hærent, ac fila sequuntur.
Non tantum Lybicæ syrtes, vel tecta nefandi
Antiphatæ, vel Scyllæ vorax, vel sæua Charybdis,
Vel quodcũq; aliud, quãtũ est fugiẽda voluptas.
Eheu, quas infert mortalibus ista ruinas:
Quot claros alioqui homines, quot regna, quot
Perdidit hæc: sed ne multis vos ipsa fatigẽ (vrbes
Exemplis, vnum sat erit, notúmque referre.
Quis fuit Alcidæ maior? quis tanta peregit?
Nam geminos infans suffocauisse chelydros
Dicitur, exiguis elidens guttura palmis:
Ipse Molorcheum fertur superasse leonem,
Extinxisset caput semper crescentis echydnæ,
Hic domuit ceruam æripedem, taurumq; ferocem
Expulit, & valido volucres Stymphalidas arcu,
Fregit Treicij præsepia dira tyranni,

Fregit

Fregit & hic Achelöe tibi de cornibus vnum,
Hesperidas pomis, bobus spoliauit Iberum:
Infernas adiit sedes, triplicémque retraxit
Inde canem, spumis insana aconita ferentem.
Eiusdémque manu Erymanthi occubuit sus:
Sensit & Antheus sublatus in aëra, vires
Herculeas: raptórque boum Vulcania proles.
Hic demùm fesso potuit succurrere Atlanti,
Grandibus astra tenes humeris, axemq; labentem.
Attamen (ô fallax, ô perniciosa Voluptas)
Imperiosa tulit Gygeæ iussa puella.
Et qui non timuit toruam cum Dite Mergeram,
Tartareúq; gelu, et flãmas Phlegetõtis, & ipsum
Porthmea, terrifico aspectu, hirsutisq; capillis:
Sæpè minas teneræ demens expauit amicæ.
Pro clypeóque colum gessit, pro casside mitram.
Quaq; prius clauam ingentem vibrare solebat,
Fœmineo ritu torquebat dextera fusum,
Et calathis dominæ referebat pensa peracta,
Dùm metuit seuticam, muliebri indutus amicta.
Amphytrioniade, quis te furor obcæcauit?
Vtq; Ithaci socios mutasse venefica Circe
In porcos fertur, texisséque corpora setis:
Non secùs ista suos nutat regina clientes,

(Si debet regina magis, quàm serua vocari.)
Nanq; manu paterâ, quæ dulci plena veneno est,
Porrigit his, de qua si quis bibit, illicò fiet
Vel leo, vel spumosus aper, vel tardigradus bos,
Aut canis, aut pauido pestis lupus improba ouili.
Ast alias alij coguntur inire figuras,
Pauci ex hoc populo lethalia pocula vitant.
Vos eadem quoque fata manent, si fortè velitis
Istius vexilla sequi meretricis iniquæ.
Quare vos moneo, crudelia retia cauti
Dùm licet aufugite, atq; animis frænate lupatis,
Præcipitem, occultos laqueos aduertite, ne vos
Haud aliter fallat, quàm fallit aranea muscam,
Dàm tenuem texit telam, latitatq; deorsum
Angusto in thalamo: sed si cognouerit, hostem
Delapsum in casses, quâprimũ occurrit, & arctis
Stridentem inuoluit laqueis, & stamina circùm
Cruribus assiduis glomerat, vostroq; peremptum
Perforat, & sugit fusum p membra cruorem.
Demens, heù nimium demens: qui cùm similis dijs
Esse queat, ratione vtens, vestigia mauult
Sectari pecudum, Veneri Venerisq; sodali
Ventri in tuligẽdo, & turpissima quæq; sequẽdo.
Talia non potuit patienter ferre meus dux.

Nanq;

Nauq; pudore gemens, stomachoq; iratus amaro,
Nescio quid secum secreto murmure rodens
Terga dedit, notumq; tripes properauit in agmẽ.
Tunc Arete (hoc etenim nomẽ sibi dixerat esse:)
Ne cures inquit, fugiat sine, noctua Phœbi
Non patitur radios, gelidis assueta tenebris.
Vtq; æger longa vexatus febre, recusat
Optima, quæ amissam valeant sibi ferre salutem
Deteriora petens, propriæ contraria vitæ:
Sic stulti verum fugiunt, & falsa sequuntur.
At tu si qua tui cura est tibi, ne retrahas te
A nostris monitis: quæ vt prõptius accipias, hinc
Mecũ digredere, hæc etenim spectacula mentem
Perturbant, strepitúsq; attentas impedit aures.
Tũc me dextrorsum ducit, pariterq; sub vmbra
Semot æ lauri consedimus, atque ita fatur.
Ille opifex cæli & terræ, pelagiq; tumentis,
Vt reliquos primò aduersos ire impulit orbes,
Sic aduersari affectus voluit rationi
Complures, ne sola sua torpesceret aulæ,
Mens, nauq; vt sonipes calcaribꝰ, et stimulo bus
Vrgentur, sumuntq; magis per vulnera vires:
Sic mentem affectus acuunt, crescitq; premendo.
Qui si non essent, prorsus tabesceret, & nil

Egre-

Egregium faceret: ceu nauis in æquore torpet,
Ni remi impellant, vel habentes carbasa venti.
Proinde errant quidam, dicentes, quòd sapienti
Haud vnquàm licet hos animi sentire tumultus.
Hi differre hominem signato à marmore nolunt,
Et delirantes prorsus verba irrita fundunt.
Nam tales homini motus natura dedisset
Frustrà: quod dictu absurdum est, vti ergo licebit
Ipsi legitimè, norma rationis & arte.
Hos, inquam, motus validis moderatur habenis,
Et regit vt præclarus eques, nec vincitur illis,
Is, cuicúnque dedit verum sapientia nomen.
Sed pauci norunt medium reperire, modúmque
Seruare: idcircò tollunt hi prorsus, at illi
Prorsus amant: vnde hos error cõturbat, & illos.
Nam diui sola viuunt ratione, sed ipsa
Duntaxat sensu pecudes ornantur: vtróque
Mortales: vtróque igitur gaudere iubemur,
At ratione magis, nanq; hæc præstantior est pars,
Et summi cognata poli, quæ ducit in altum
Semper, at in præceps sensus trahit, & deliros
Efficit: idcircò minùs huic seruire licebit.
Quamuis hîc (ô cæca hominũ natura) sequantur
Pone omnes, paucíque adeò ratione regantur.

Propterea

Propterea innumeros media modò ludere sylua
Vidimus: atque illuc stulto ductore meabas,
Nostra retraxisset nisi te vox, nónne timebas
Illa duo, à tergo quæ furtim mœnstra subibant?
Nostin' quæ sint hæc? Dolor atq; Infamia: quare
Non interdico prorsus, nec talia prorsus
Gaudia concedo, à solo manantia sensu:
Sed sint rara, illi non aduersantia rectæ:
Propter quæ nũquam fas est dimittere honestũ.
Atque opus est frœnis & clàm sumenda, nocebũt
Sumpta palàm, quoniam liuor non deerit iniquus
Dulcibus & lætis, qui fel confundat amarum.
Quóque minus sese quisquam his inuoluit, eò fit
Dignior, at propius superos accedit ad ipsos:
Qui magis hæc sequitur, min' est laudabilis, et se
Deprimit, & mutis animalibus inserit, obsunt
Hæc eadem, si sint vsu repetita frequenti,
Et mentem impediunt, & dira pericula gignunt:
Non semper tamen esse potest intenta seuerus
Mẽs: quippe est homini fragilis natura, necesse est
Seria post aliquem tandem captare quietem, &
Montibus à summis valles descendere ad imas.
Haud aliter, quàm quũ demittere fulmina territ
Vult pater omnipotens, exosa crimina mundi,

Fere

Fert aquila exactum Sicula formace trisulcum
Aut vostro aut pedibus telũ: postquã alta polorũ
Culmina conscendit, miratur clara pyropis
Mœnia cœlicolum, atq; alijs splendentia gẽmis,
Et stupet auratas ædes, stellisq; micantes:
Aspicit & solido factas adamante columnas,
Et constructa videt laquearia dentibus Indis.
Miratur latos campos, lucemq; perennem,
Delitiasq; deũm: quales nec lingua referre
Vlla, nec humanum pectus comprendere posset:
Illa volans nunc hùc, nunc illùc, ludere gestit
Aethera p liquidũ, & blandis sese obijcit auris,
Et iam dediscit terras, nidosq; relictos
Vsque adeò iucunda illi sunt regna Tonantis,
Sed postquàm stimulante fame, ieiunia vires
Hauserunt: & nulla insunt alimenta calori:
Quæ modò laudabat, cõtemnit sydera: ab alto
Deuehitur, & quas nuper contempserat omni
Conatu repetit terras, escamq; requirit.
Tunc ego, qui pressa iamdudum voce tacebam,
Rumpere festinans tam longa silentia: tandem
Hiscere non timui, atque interpellare loquentem.
Et dixi: Quoniam sol iam declinat ad axem
Hesperium, properatq; diem demergere ponto,

Ante

Ante precor quã lux penitus decedat, & vmbræ
Aduẽiant, mihi ne paucis aperire recuſes,
O dea (nam certè dea, non matrona videris)
Nomine quo mulier, quã dextra, quamq; ſiniſtra
Reginæ ſtantem vidi, puerique vocentur
Ipſarum, dictis reſpondit talibus: Eia,
Ne dubita per me (breuitas niſi temporis obſtet)
Quæ cupis agnoſces: nam non indigna petiſti.
Incipiamq; ab ea, lateri quæ proxima læuo eſt,
Hanc igitur ſcito eſſe Gulam, cui ſemper edendi
Eſt animus, nocte atq; die, ſtudiumq; bibendi.
Quam plerique deam credunt, & prorſus adorant,
Libantes læti pateris ardentia vina,
Lautaq; veſcentes plenis obſonia menſis:
Et ſummũ eſſe bonũ, ſeruire huic, vẽtur, at errãt,
Haud dubiè nanq; hac nil eſt obſcœnius, & nil
Quod naturæ hominis magis aduerſetur, & obſit.
Cætera enim tantùm vt viuant animalia, fecit
Iupiter: at hominẽ, vt viuendo intelligat, & ſe
Cognitione alia præſtando, cœlicolarum
Efficiat ſimilem, & vaſto dominetur in orbe.
At quicunq; Gulæ indulgent, & gaudia vẽtris
Sectantur, fiunt hebetes, fumoq; ciborum
(Haud ſecùs ac nebula ſol) effuſcatur eorum

Ingenium,

Ingenium, & nequeunt veri spectare nitorem.
Præcipuè quoties stomacho feruentia vina
Obtundunt, cæcáque premunt caligine mentem:
Nec studiis saturo possunt incumbere ventre.
Vnde fit, vt minimum sapiãt, finemq́ relinquãt,
Propter quem terris illos natura locauit:
Nec plus cognoscãt, quã grex ouiúmue, boúmue:
Immò etiam quandoq́ minus, quũ vina cerebrum
Confundunt, geminásque putãt ardere lucernas,
Et mensa & paries sese motare videntur.
O fœda ebrietas, animi lethum: ô vitiorum
Nutrix, ac scelerum: quid non mortalia cogis
Pectora? quid per te non audent? iurgia, lites,
Prælia dira moues, & gaudes sanguine fuso:
Per te occulta patẽt, animum linguamq́ resoluis:
Te fugiunt metus atque pudor, Vitate pudendã
Hanc pestem, ô miseri, quæ vos facit esse furentes:
Nec minus insanos reddit, quàm mater Orestem,
Sordidior quæ res, quæ bellua vilior est, quàm
Ebrius: hic epulas, quas non multo antè vorauit,
Euomit, atque mero putet: tremit ille, cadítque
Sæpè caput frangens, oculósue, aut crura: loquẽdo
Balbutit, nec habent vllum verba ædita sensum:
Multa facit, multa & dicit, quæ mox vbi nubes,

Discussa

Discussa est, rediitq; iubar, damnantur ab ipso
Autore: vnde rubet factis, infectáque vellet.
Rex Macedũ, quondã proles generosa Philippi,
Ebrius in mensa (vt fama est) perdebat amicos:
Sed postquàm furor illé animo decesserat, & iam
Sanus erat, tunc se arguebat, tantumq; dolebat,
Vt fleret, cuperetq; mori. quid vana Cytheron
Orgia, quid thyasos, deliráque tympana iactas?
Non deus est Bacchus vester, Cadmea propago:
Nec Ioue plena vtero Semele concepit: at ingens
Tartarus hũc genuit puerum, de matre Megera.
Non deus est: sed nempe deûm contemptor et osor.
Nam diuina parùm curant, qui vina sequuntur:
Nec benè tractabit vinosus sacra sacerdos.
Quid memorare op⁹ est, quot morbos, quotq; dolo-
Dispergat nimius potus per mẽbra, cibusq; (res
Immodicus? scatet hinc, tanquã de fonte perenni,
Febris, & vlcus atrox, scabies, porrigo, podagra,
Articulosq; premens, manibusq; infesta chiragra:
Hinc lippi stillant oculi, resolutáque Baccho
Mẽbra tremũt, dentesq; cadunt: olet halitus oris:
Hinc stomachus lãguẽs, atq; intestata venit mors.
Seua quidem plures letho gula tradit acerbo,
Qnã gladius, quid, q; cẽsus citò deperit? & mox
Mergitur

Mergitur in vitrẽ fundus, domus, atq; supellex:
Et modò qui fuerat dives, fit pauper, egenq;?
Vt viuas, comede, at non viuas propter edendum.
Iam dixi, quæ sit mulier: nunc accipe, quis sit
Ille puer, qui stat iuxta hanc, & vertice nutat,
Nec vigilare valet: puer hic est filius eius,
Quem Labor ex ipsa genuit: Somnusq; vocatur.
Nutrijt hunc Lethe, multoq; papauere pauit:
Germanus Mortis: sed non æternus, vt illa.
Hic hominum pellit curas, & fessa diurno
Mẽbra labore leuat, reuocatq; in corpora vires:
Quo sine non potis est quisquã producere vitam.
Infert multa tamen damna, & caligine quadã
Obducit mentem, morbosq; inducit, & ipsum
Eneruat corpus, quoties sine lege modoq;
Sumitur, & nimium torpentes occupat artus.
Parcus erit, si parca gula est. nam venter inanis
Excubat, aut minima contentus nocte quiescit:
Et leuius dormit, melioraq; somnia gignit.
Est tamen afflictis magnum solamen, & omni
Optandum voto interdum, præcordia quando
Angit amor, vel morbus atrox, vel casus acerbus:
Tunc melior gemmis, tunc fuluo est gratior auro.
Vt mors, sic somnus miseros fœlicibus æquat.

At

At dextra cui Parca colo net candida fila,
Qui facere et qui nosse cupit, quã plurima, et altiũ
In terris virtute aliquá sibi quærere nomen?
Hunc vigilare opus est, nã nõ præclara geruntur
Stertendo, & molles detrectat gloria plumas.
Tu verò hunc vita, quantum potes, & vigilato.
Eheũ quàm longam tribuent tibi fata quietem,
Quũ semel aduenier nox illa nouissima, post quã
Non redit vlla dies: gelidósque reliquerit artus
Spiritus iste leuis, volucríque similimus aurę:
Tum tibi perpetuò claudentur lumina somno.
Hæc nobis dùm Diua refert, Thaumantias alto
Ecce venit demissa polo, cui mille colores
Hinc atque hinc sole aduerso rorantia præbent
Nubila, purpureis quæ sic est fata labellis:
Diua Ponomphæo salue charissima regi,
Cunctarumq; Arete (me iudice) prima dearum:
Huc veni, quoniam turba omnis cœlicolũm te
Visere iampridem gestit: iam desere terras
Infames, & regna malis habitata colonis.
Non sedes hîc tuta bonis, hîc omnia regnant
Crimina: religio nulla est, pietásue fidésue?
Hic contempta iacet virtus, insciția sceptrum
Obtinet, & fraudes cunctli exercentur in omnes,

Quare agedùm cœptos sermones rumpe, morásque
Tolle omnes, cursuque pari volitemus ad astra.
Tũc me respiciens Arete, inquit: Nõ tibi possum,
Vt vellem, dictis exponere singula: sed mox
Crastina cùm roseo rediens Pallantias ore,
Expulerit tenebras iam lumine matutinas,
Ad te aliquem mittam, gaude, quo cætera disces.
Iamq; vale: his dictis, petierunt æthera saltu,
Excepitq; ambas Zephyrus, sursumq; vehebat,
Donec læta vtraque in liquidas euanuit auras.
Ceù quùm Scylla patrẽ fugiẽs scelerata sequentẽ,
Paulatim sese attollit: subit ille proteruo
Insistens animo, ducitq; per dèra gyros,
Desecti cupiens facinus punire capilli:
Hæc verò densas inter se condere nubes
Nititur, atque oculos frustratur cæca tuentum:
Illuc & Nysus penetrat, neutérque videtur.
Phœbus Athlãtæo iam merserat æquore currum,
Et Vesper stabulis educens astra reclusis,
Ambrosiæ in campos ad pabula nota redibat:
Digredior mærens, eadem qua duxerat olim
Me senior, repetóque domum, promissaq; solis
Gaudia venturi, satis anxius expectabam.

LIBER

LIBER IIII.

CANCER.

SOL, qui perpetua mundum vertigine lustras,
Alme parens rerum, cæli decus, & stellarum
Princeps, æterni fons luminis, vndique cernens
Omnia, puniceo dum Persida linquis ab ortu:
Et pergens, tandem extremo tua lumina condis
Hesperiæ sinctu, Calpemq; nouissimus vris,
Atque eadem rursus repetis vestigia semper.
Per te cuncta patent, noctis quibus vmbra colorē
Abstulerat, tenebris tua non patientibus ora,
Mundi oculus qui transuerso dum limite curris
Per duodena means animantum idola, quaternis
Dispensas annum spatijs, & tempora mutas,
Et cum temporibus quicquid generatur in orbe.
O sanctum iubar, ô diuûm pulcherrime, salue:
Te colimus, tibi sincero de pectore laudes
Fundimus: at tu hodie læto nos respice vultu,
Et lætum concede diem, redeasq; benignus,
Nubila defugiant, aër sit vbique serenus,

Aduentoq; tuo ponti vada salsa quiescant,
Et sit iter tutum cupidis per cærula nautis:
Non segeti, non arboribus, non vitibus, imber
Insanúsue obsit turbo, lapidosáue grando:
Sed blandas Pyrois afflet mortalibus auras,
Accipiantq; tuo reditu Deus omnia pacem.
Salue præsidium, & sacris tutela pœtis:
Tu vatum mentes diuino numine reples,
Ipsorúmque moues ad dulcia carmina linguas:
Tu dignos lauroq; facis, famaq; perenni.
Salue igitur, dexterq; mihi sis quæso canenti,
Et faueas cœpeis, & nostros dirige cursus,
Donec ad optatum veniat mea cymbula portum.
Hæc ego Castalias flexo dum poplite ad vndas
Orarem supplex, nympharum adstante corona,
Audiit excelsa Delphorum Phœbus ab arce:
Audiit, & visum est templi nutare cacumen,
Et; adytis ingens effulsit splendor, & ingens
Vox audita, meas quæ sic peruenit ad aures;
Infœlix iuuenis, quem adeò fata impia vexant,
Qui tam crudeles viuendo transigis annos:
Esto animo forti, & dura, patientia vincit
Omnia in aduersis rebus, sunt prospera semper
Magnanimo sperenda viro: tunc felicior exit,

Quum

Quũ p̃mitur virt⁹, viden' vt fortuna frequẽter,
Quos pessum dederat, mutata extollat eosdem?
Alternetq; vices: nihil est durabile semper
Sub cælo, redeunt post tristia nubila soles
Iucundi: postquàm ventis maria alta fuerunt
Exagitata diu, tandem pacata residunt,
Et remeat brumæ post frigora floriferum ver.
Ergo animum firma, & duris ne defice rebus,
Téque ipsum serua fatis melioribus: olim
Adueniet tempus, cursum variantibus astris
(Si non antè diem Parcæ tua fila secabunt)
Quãdo tuũ, quod nũc mersum iacet atq; sepultũ,
Mille per ora virûm fiat memorabile nomen.
Ipse adero, semperq; nouem mea turba sorores
Adstabunt, comites quocúnque accesseris: & te
De plebe eripient, clarumq; in sæcula reddent.
Ista mihi responsa dedit cortyna precanti.
Ast ego vix possum diis credere talia de me:
Vsqueadeò sum peruerso sub sidere natus,
Vsqueadeò assiduis cælum me casibus vrget.
Inde tamen decedo hilaris, pérque auia solus
Errabam, & pariter voluebam talia mecum:
O si fortè aliquis mihi nunc hominúmue deúmue,
Occurrat, quem diua Arete, vt promiserat, ad me

Doctorem mittat, quo discere cætera possim,
O si ipsa æthereo potiùs descendat ab axe,
Meq; suis iterùm doceat pulcherrima verbis.
Vallis erat, montes inter porrecta propinquos,
Atque iter angustus limes præbebat eunti:
Progredior, videoq; duos in gramine læto
Pastores, pariter quadam sub rupe sedentes:
Qui positis peris iuxtà, & quos ferre solebant
Nodosæ è corno baculis, certare canendo
Inter se accensi laudis mercede volebant.
Sed iudex deerat, cuius sententia litem
Solueret, & palmam victori ferret honestam.
Vt me viderunt exemplò accersit vterque,
Et rogat: vt vellem secum residere sub illis
Cantibus, & tanti certaminis arbiter essem.
Tunc vnus postquàm sumpta prælusit auena,
Talia sublatis in cœlum cœpit ocellis:
O flos Dardaniæ, puer, ô dilecte Tonanti,
Pocula qui superis spumantia nectare misces:
Cede polo, iam cede polo, formosior alter
In terris nunc est, qui pocula sacra ministret,
Iupiter hunc rapiens, te spreto ad sydera tollit:
Inuidia rumpêre miser, moriêre dolore.
Sed potiùs ne cede polo, tu vina propines

Cœlicolis, maneat mecum mea cura Philetus:
Quo sine nec mihi dulce aliquid, nec viuere gratũ.
Hunc quoties pernicis equi per deuia tergo
Inuectum, capreas arcu cruóſue petentem
Naiades aſpiciunt, cæco ſtimulantur amore,
Multaq; cum multis cupiunt dare baſia donis,
Certatimq; ferunt vario de flore corollas,
Et calathos pomis plenos, & dulcibus vuis.
O ſi non adeò puer implacabilis eſſet,
O ſi ſe facilem miſero præberet amanti,
Me foret in toto nullus fœlicior orbe.
Sed ſpernit noſtraſq; preces, noſtrumq; dolorem,
Et fugit, vt neruo Aſſyrio tranſmiſſa ſagitta.
Ne fuge me, neu ſperne precor formoſe Philetes
Non ego ſum Leſtrygonio de ſanguine, amari
Sed dignus fortaſſe tibi, ſi me bene noris.
Nam quamuis hirtæ in noſtro ſint corpore ſetæ,
Et barba à mento impexis cadat horrida villis:
Nõ ſum deformis tamẽ, & ſua gratia barba eſt,
Et ſetis, ſuntq; iſta viris pugnacibus apta,
Robuſtoſq; decent: ſint leuia membra cynædis,
Quid? q. diuitijs paſtorũ haud vincor ab vllo:
Quãdoquidem mihi non deſunt armẽta, gregeſq;
Mille meæ viridi paſcuntur gramine vaccæ,

Mille mei per denſa ſues querceta vagantur,
En uxas habeo pecudes, fœtáſque capellas:
Lactis acetoſi nunquam mihi copia deſit:
Eſt vetus, eſtq; recens plena mihi caſeus arca.
Sume tibi quodcúnq; velis. nánq; omnia noſtra
Sũt tua, ſumq; tuus: quãquã hoc ingrate recuſas.
Si me diligeres, mecúmque aliquando venires,
Colligerem tibi poma, altis hærentia ramis,
Quæ referunt cerasq; nouas, maturàque fraga,
[illegible]lerem q; tibi corylis nucibusq; caniſtrum.
[illegible] quoties, quoties mediis te amplecterer vlnis,
Imprimerem roſeis mille ac mille oſcula labris.
Ne dubita mellite puer, mecumq; venito:
Stabimus ad nitidum fontem, gratumq; ſoporem
Amplexu iuncti pariter capiemus in vmbra,
Allecti ſtrepitu ramorum & murmure riui,
Dum feruente die crepitant per rura cicadæ.
Heù mihi, me ſpernis, ſpernis quoq; munera noſtra
Nec mœſtis lachrymis, nec blanda voce moueris,
Sæuior Hyrcana ſublato tigride fœtu,
Surdior ex Pario quæ fiunt marmore ſignis,
Durior alpina cante, Arabióque adamante.
Quò tibi forma tua eſt, ſi ſis crudelis, & omnes
Deſpicis, atque mori miſeros compellis amantes?

Sic

Sic pulchros inter flores latet horridus anguis,
Sic & in hybleo miscetur melle venenum,
Pone tuos fastus: inimica superbia diuis,
Nec te decipiat fugitiuæ gratia formæ:
Forma breuis flos est, primo spectabilis ortu,
Mox languens fugiente die, dum florida durat
Ætas, dúmque cutis tenero fulgescit in ore,
Ne puer incassum fœlicia tempora perde,
Vtere concessis tibi, dum potes, vtere donis.
Omnis quippe suo res commendatur ab vsu.
Tempus erit, quùm tetra genis horrescere barba
Incipiet, faciem trispantibus vndique rugis,
Caniciésque premet, laudatos fœda capillos.
Tunc frustra amissum lugebis stulte decorem,
Sepiùs, & tecum dices: quo pristina cessit
Gratia? quò roseus niueáq; albedine mistus.
Migrauit color? ah nostræ spes irrita formæ.
Mutatósque gemes vultus, deformiáque ora,
Ipsum te quoties speculo referente videbis.
Sed quid ego in ventos vanas effundo querelas?
Quid studeo sterili committere semen arenæ?
Me miserum, frustrà (si vultis fata) laboro:
Sic vultis fata, ô nimium contraria nobis.
Præcipuè quùm dirus amor mea pectora vexat:

Fatum

Fatũ in amore valet, plusquàm gaza oũs, & oũs
Nobilitas: etiam fato est obnoxia virtus.
Fato despicitur princeps, & seruus amatur.
Sis tamen ipse licet presso truculentior hydro,
Meq; minus fronde aut vlua liceare palustri,
Te semper mea vita sequar, te semper amabo:
Corde Philetus erit nostro, nostro ore Philetus.
His tacuit dictis, mox talia subdidit alter:
Polline candidior Mellina, & virgine calce,
Et pelagi irati spumis, & lacte recocto: 10
Maturis cerasis eadem rubicundior, atque
Moris, quæ nondum nigro sunt tincta colore:
Pulchrior arboribus, verno quum tempore floret:
Dulcior arenti ficu, mustoq; recenti.
Non habuit credo tales Cytheræa papillas,
Non tales oculos, nec tam speciosa labella.
Quid laudem femur, aut femori cõsinia mẽbra?
Has tractare iuuat potius, quàm dicere partes.
Non modò mortales inter laudata, sed ipsis
Dijs etiam Mellina placet. vidi ipse sequentem 20
Hanc satyrũ, & tãdem captã sub subere pressit:
Clamabat, voluĩ demens accurrere, opemq;
Ferre, sed hirsuti metuebam cornua diui.
Riualemq; ausus non sum tentare ferocem,

Ah quo-

Ah quoties nutu blandi me inuitat ocelli?
Accersitq; vltrò, & niueis mea colla lacertis
Haud aliter nectit, soleat quàm nectere ramos
Adnotos hedera, aut vitis lasciuaq; mordet
Cernicem, leuitêrque manu mea percutit ora
Ludendo: inratq; mihi, me præter, amare
Se nullum, sed non adeò sum stultus, vt ista
Vera putem: quoniam nil est mendacius ipsa
Fœmina: & insueti quo te magis improba palpat
Blanditij, hoc esse magis tibi scito cauendum.
Dixerat ista canens, atq; addere plura volebat:
Ecce autem veniunt persaxa crepidinis, inter
Pendentes frutices, angusto calle, latenter
Septem forte lupi, stimulante cupidine pastus:
Inuadunt q; greges, nunc hos, nunc morsibus illos
Dilaniant pecudes, mersantq; in sanguine rictus.
Contrà, comatur magnis latratibus hostes
Pellere turba canum, ferro circundata collum.
Ingens fit strepitus, valles resonare boatu:
Consurgunt trepidi, posito certamine cantus,
Pastores: baculis nodoso è robore sumptis,
Et funda, accurrunt q; simul, solusq; remansi,
Tunc alia discedo via, sperans q;, timens q;,
Atq; animi dubius, mecum diuersa volutans,

Progre-

Progredior, quantum spatij ter plumbea massa
Impete tormenti exiliens metitur aheni:
Illimem fontem scatebris gliscentibus, inter
Frondosas platanos reperi, quem mollia circùm
Gramina cingebant, sacróque sedilia topho:
Vt puto, nympharum sedes: quùm torrida feruet
AEstas, & mundum rabiosus Sirius vrit.
Haud procul hinc aberant plenos onerãtia ramos
Sorba: ego confestim, quoniam matura videbam,
Accessi, & nonnulla manu decerpta comedi.
Inde sitim cupiens haustis extingere lymphis,
Ad fontem propero, & fonti prona ora reclino,
Dumq; bibo, in nitidis splẽdebat calculus vndis.
Interea iuuenem quendam demittit Olympo.
Diua Arete, nostri non immemor. Ille volatu
Præcipiti secat æthereas velociter auras.
Dum volat, accipitres cursu præuertitur ipsos,
Prendere quum prædã pennis stridentibus ardẽt.
Actutúmque ad me venit, qui forte iacebam
Graminea in ripa, fessus: dicítque salutem.
Illicet assurgo, & iuuenem reuerenter adoro.
Ille autem superans humanam corpore formam:
Diuæ Aretes, inquit, sum filius: ipse Timalphes
Nominor: huc genitrix misit me, vt singula demũ

Quæ

Quæ reſtant dicenda, ſuo nunc ordine pandam.
Sedimus ergo ambo, dehinc fari talia cœpit:
Audiſti quæ ſit mulier de parte ſiniſtra,
Quis puer ipſius: nánque hoc tibi mater aperte
Oſtendit, quare nunc reſtat dicere, quæ ſit
Altera, quæ dextram puero comitata tenebat.
Hanc Venerẽ appellãt homines, dicuntq; creatam
De pelagi ſpumis, tunc quùm Saturnus in æquor
Creditur ingratus teſtes ieciſſe paternos.
Sic perhibent Græci, gens multũ accõmoda nugis,
Garrulitate potens, fingendíque apta magiſtra.
Vranius tamen hanc genuit, de Lopade nympha,
Vranius rerum genitor, quo vaſtior Athlas
Nõ fuit, Enceladúſue ferox, tumidúſue Typhoeus,
Nec quotquot tellus produxit fœta Gigantes.
Huic natura nouẽ capita addidit, inde ſupremũ
Abſq; oculis, verſũ eſt Tharteſi ad littora ſemper,
Cetera ad auroram ſpectant, plus mille ſecundo
Lumina ſunt, reliquis vmum iactatur ad arces
Dextera Riphæas, Boreæq; cubilia tractat.
Sed qua parte Notus mittit ſua flabra ſiniſtram
Extendit, mundúmque manu metitur vtraque:
Contingens pedibus manes, & vertice cælum,
Omnigeni pecoris paſtor ditiſſimus idem,

Quod

Quod latè in terras omnes diffundit alendum.
Non esset pecori numerus, nisi filius eius
Pãphag⁹, horrificũ rabie atq; trigutture mõstrũ
Assidnè cum vxore sua (quæ nomine fertur
Atropos) armenta atq; greges sinè fine vocarent.
Hanc Venerẽ idcircò Vranius tulit, atq; deorum
Cuidam Pædogeni, æterno sociauit amore,
Consortemque tori fecit: quo fœdere iussit
Instaurare aliam prolem, & supplere creando.
Hæc est illa Venus, sine qua cultore careret
Maximus, & densis horreret sentibus orbis.
Hanc Deus instituit, naturæ vt damna rependat.
Quod verò Deus instituit, damnabile non est.
Quid de illis igitur dicam, qui cœlibe vitæ
Contenti, dulces non curant gignere natos?
Sed sterile obeunt radicitus, & moriendo
Post cineres non vlla sui monumenta relinquunt?
Hi peccant certè, & si verum dicere fas est,
Nascitur indignè, per quem non nascitur alter:
Indignè viuit, per quem non viuit & alter.
Qui tamen aut morbo aut alia ratione tenentur,
Quo minus hac possint vti, pressiue maligna
Paupertate, timent mendicam educere prolem:
Aut qui cœlestem sapienter ducere vitam

Inter-

In terris malunt, quorum rarissima turba est,
Abstineant nam tunc fas est, veniamq; meretur
Sed multi nolunt vxorem ducere, multas
Vt passim incestent, diuersaq; pabula carpant:
Quoq; magis fallant vulgus, se addicere sacris
Haud dubitãt, et tẽpla colunt, diuũmq;, ministri
Censentur: varias leges, habitusq; capessunt
Insuetos, raso sperantes vertice cœlum:
Insani fugiunt mundũ, immundumq; sequũtur
Et cùm se ventri dedant, molliq; quieti:
(Quæ duo nequitiæ sunt nutrimenta) pudici
Credantur, cæcis condunt sua furta latebris,
Et satagunt nigram vitijs obtendere nocbem:
Nemo quidem castè consueuit viuere, saluis
Inguinibus: nisi quem iam debilitata senectus,
Aut lãguor grauis, aut animi dolor impedit in-
Aut regit ætherei sapientia plena pudoris. (gens,
Omne superuacuum natura è corpore pellit.
Hinc est, q. Venerem nocturna insomnia soluunt,
Gaudiaq; informant, veros imitantia lusus.
Multi autem, quia sunt cauti, casti esse putãtur.
Esto tamen, quòd Vestales, ipsaq; Sibyllas
Virginitate sua vincant, cedo, dignior vtra,
Vtra est nobilior: sterilisne, an fertilis arbos?

An quæ

An quæ est terra ferax, an quæ nil gignit arena.
O vanas hominum curas, ô futile votum.
Discite naturæ sanctas non temnere leges:
Quæ vult, vt genitus generet: quæ gaudia fecit
Tam bona concubitus, non vt te absterreat, imò
Vt magis alliciat, naturæ obsistere cur vis?
Nempe Venus nulli culpæ est obnoxia, si sit
Legitima, atq; modum seruet, si debita fiat.
Aſt nimia enervat vires, effeminat artus,
Ingenium obtundit, breuiat quoq; tempora vitæ. 10
Iam nunc de Veneris puero nos dicere oportet.
Hic est ille hominũ domitor, domitorq; Deorum.
Qui face, qui pharetra, totum perterritat orbem:
Cui quamuis puero & cæco tamen omnia parẽt:
Quæ terras pelagusq; colũt quaq; æthera summũ.
Heu quantos ignes, & quanta incendia passim
Excitat iste puer, quantum ô pharetrate Cupido
Arbitrij tibi concessum est, tibi nulla resistunt
Róbora: tu pecudes, tu homines, tu numina vincis.
Sæpe tuis fixum telis gemuisse Tonantem 20
Nouimus, & varias cõpulsum assumere formas,
Fulmine depósito, & cæli regione relicta,
Non dedignatum miseras insistere terras:
Nunc aquilam fieri, nunc torua fronte iuuẽcum:

Nunc

Nunc se pastorem, nunc se simulare colubrum,
Interdumq; ignis speciem, Satyriq; figuram
Aut auri induere, aut candenti corpore olorin.
Enosigæus item liquido mutatus Enipeo,
Dum tua tela miser sentit, Salmonida pressit.
Sæpè etiam voluit delphin, ariesq; videri,
Aut equus: & toto flammas extinguere ponto
Quas tu condideras in pectora cæca, nequiuit.
Fabula longa nimis, cunctos ex ordine dicos
Et factum accipitrē Phœbum, factumq; leonem,
Dicere: vel stygij furias numerare tyranni.
Talia non opus est referendo absumere tempus.
Quippe ego si cunctos heroas & heroinas,
Quotquot dirus amor lethali vulnere fixit,
Enumerare velim: crescet mihi longior ordo
Historiæ, atq; prius condens sua lumina Titan
Abluet hesperio fumantes gurgite currus.
Ergo operæpretium puto, omittere talia, cùm sint
A multis iam dicta alijs, nunc vera sequamur:
Nō puero huic Bacchꝰ pater est, vt Gracia fingit:
(Non etenim, si sic, abstemius vllus amaret)
Sed fatum: quoniam fato iunguntur amores.
Nimirum fatis mortalia cuncta reguntur:
Fatum dat mores, fortunam, & terminat annos.

Plus satũ, quàm forma valet: sit maxima flãma
Causa cupidineæ licet hæc, & corda tenaci
Præcipue iuuenum soleat vincire cathena,
Plus quoq; quã nummi: quãuis corrupperit auro
Inclusam Danaën turri Saturnius alta.
Consuetudo etiam, & facilis concessa manendi
Sæpe simul, nulloq; simul spectante, loquendi
Libertas; quæ prona via est & lubrica, per quam
Ipse amor ingreditur, ꝑ quã Venus ipsa paratur
Haud multum certè fato renuente, iuuabunt.
Fato iunguntur, fato soluuntur amores.
Hinc vilis, deformis, inops, quandoq; fruetur,
Quod neq; formosus poterit, nec diues habere.
Hinc pulchra & generosa viro cõtemnitur vxor:
Interdum & pluris pellex triuialis habetur.
Hinc vxor pulchrũ & generosum sæpè maritum
Odit, & immundi penem calonis adorat:
Aut áliquẽ externũ, quẽ vix benè nouerit, ardet.
Deniq; ni tribuatur amor pro lege deorum
Cuique suus, nisi sit diuisus limite certo,
Non dubiũ est quin possit ab oĩbus vnus amari:
Non dubium est, possit quin omnes vnus amare,
Et passim quancunq; velit sibi quisque potiri.
Sed veluti pisces piscator non capit omnes,

Non

Non omnes volucres auceps, non omnia lustra
Venator spoliat: sed quod sua, cuique dedit sors,
Hoc habet, hoc potitur: sic dispensantur amores,
Arbitrio superûm, dominæ sic sæpè placebit
Ipse suæ seruus: sic pulchram sæpe puellam
Enter oceloſius, grandæuus, lippus habebit,
Ac veluti infausto qui sydere mercibus implet
Mercator nauim, nocituraq; cærula tentat,
Naufragio, aut diris prædonibus expoliatur:
Sic quisquis cœlo aduerso, fatoq; siniſtro
Vritur, incassum tempus terit, atque laborem.
Imò ignominiam & crudelia vulnera sæpè
Accipit: interdum letho mercatur amorem.
At cui fata fauent, & cui fortuna secunda est,
Pace frui poterit, quod vult & tutus amare.
Verum hæc quàm paucis concessa est gratia, pauci
Tàm faciles habuere Deos tantumq; benignos:
Excepto, si quis cautè sua gaudia celet.
Vsque adeò, vt nulli fidat, nulliq; reclusdat.
Quippe homini nũc nulla fides, nunc omnia plena
Insidijs, socio nunc quisq; imponere tentat.
Quòd si arcana suo quisquam commisit amico,
Hunc metuat, ne quãdo fides frangatur, oportet:
Ne quando infensus mutata mente reuelet,

Quod prius in cordis penetralibus occultabat,
Ergo si liber vis esse, & viuere tutus,
Non vlli credas, quod tu clàm feceris: & sic
Semper amicũ habeas, dũ durat fœdus, vt ipsum
Posse putes hostem fieri: quod sæpè videtur,
Nam qui semper ament nostro sunt tempore rari,
Inuidia est etiam multum metuenda, secundis
Quæ semper rebus dirum miscere venenum
Nititur: inuidiam moneo timeatis amantes.
Propterea quid ames nemo sciat: occule amorem
Qui sapis, atq; tuus sac ne ignis luceat extra.
Inuidia, horrendum monstrum, sæuissima pestis,
Exitiale malum, quo non violentius vllum:
Virtutem insequitur, lacerat benefacta, bonosq;
Odit, & alterius iusto indignatur honore.
Quanquam nemo satis propriũ celabit amorem,
Si fata impediant, inimicaq; sydera nolint.
Quippe humana parum prodest prudẽtia, quãdo
Decernunt aliter superi: frustraq; laborat,
Qui rem cunq; parat dijs aduersantibus vllam.
Non tamen idcircò non omni est arte cauendum,
Non omni vtendum studio pro viribus, atque
Consilio, nam qui fecit quod debuit, & spe
Fraudatus tamẽ est, meritò laudatur, & omnem

Inuidiam

Inuidiam in ſuperos tranſfert: quos ſæpè fauere
Stultitia, atq; bonos peſſundare ſæpè videmus.
Fœlix, cui fauor à cœleſti traditur arce,
Quẽ Deus ipſe fouet, qui dextro eſt ſydere natus,
Huic etenim iucundus amor continget, & abſq;
Felle frui, longa poterit dulcedine lætus.
Nempe amor eſt dulcis nempe eſt res blãda iocoq;
Plena & delitijs, ni fato fiat amarus.
Cuius qui nunquam eſt expertus tela, votari
Iure poteſt ſenſus expers, nam bellua quæ non
Igne cupidineo flagrat certè omnia, quamuis
Vilia & exigua, has norunt animalia curas,
Sic ſtatuente Deo: quare qui quærit amorem,
Rem quærit diuinam, etenim niſi cuncta perenni
Ipſe deũm atq; hominũ rex proſequeretur amore,
Deficeret mundus, pariterq; elementa perirent.
Quilibet id ſeruat quod amat, gaudetq; tueri:
At quod non amat, id nemo ſeruare laborat.
Idcircò rerum ſeries æterna manebit:
Quippe Dei eſt æternus amor, qui cuncta tuetur.
Et licet orta cadant, ſpecies nulla atterit ætas:
Diligit has etenim per ſe Deus optimus, at non
Sic, ea, quæ rapidæ debentur corpora morti,
Nanq; perire ſinit nemo, quod diligit illud

Si ſeruare poteſt, ſed quis neget omnipotentem
Eſſe Deum? ſeruare poteſt, ſed non amat ipſe
Corpora: corrumpi idcircó ſinit, at ſpecies non.
Quid figulus curat, ſi frangitur iſta vel illa
Olla? rotam pedibus voluens, cretaq; reſumpta,
Ipſe nouas iterum fingit, ſpernitq; priores.
Prætereá cœlum, tellus, aërque fretumque,
Atque ignis, demum totius machina mundi
Hoc ſtat & hoc durat tot iam per ſecula nexu.
Nam niſi tantus amor firma compage teneret
Omnia, pugnarent vim lis elementa ſolutis.
Non cœlum terris lucem, radioſq; calentes:
Nec generandarum præberet ſemina rerum,
Aëra finitimum conſumeret improbus ignis:
Nec tempeſtiuas pluuias demitteret aër,
Nuda foret tellus, æquorq; extingueret ignem,
Aut igni potius piſcoſum areſceret æquor:
Vt quondã, quum flãmiuomos Clymeneia proles
Non bene rexit equos, metuens cœleſtia monſtra,
Infelixq; ſui renuens præcepta parentis,
Corruit in voto, ſenſitq; incendia mundus,
Donec fulmineo præceps deiectus ab ictu,
Eridani medijs flammas extinxit in vndis.
Gignit amor pacem: pax eſt digniſſima rerum,

Omnia

Omnia pace vigent, & pacis tempore florent:
Paci ſumes honos, paci eſt quoq; ſumma voluptas.
Tunc tuti viuunt homines, tutusq; viator
Carpit iter, nec fit ſæuorum præda latronum:
Tunc apium cura & pecoris, tunc arma coluntur
Aſſidue, & largas pariunt pro tempore fruges:
Copia tunc Cereris, tunc lac, tũc Bacchus abũdat,
Palladiumq; liquor: tunt paſſim luditur, & tunc
Inflata ad thyaſos inuitat tibia, ſoli
Oderunt pacem ſtulti, & certamina quærunt.
Talia fluxerunt Saturno tempora rege:
O fælix ætas, ipſo precioſior auro.
At nunc (prò dolor) inſano diſcordia motu
Omnia conturbat, terret, repletq; tumultu.
Nũc iuuat eſſe trucem, & leges diſcindere ferro,
Iuſtitia eſt, potuiſſe magis, nunc mille colubros,
Mille faces quatiunt, toto & bacchantur in orbe
Eumenides, populosq; agitant, regesq; ſuperbos.
Quid iuuat, ô miſeri, pugnãdo laceſſere mortem?
Nunquam ſera venit, ſed dira ſuperbia tanti
Cauſa mali, & vaſana ſames, atq; ardor habẽdi.
Heu cur vſque adeò viliſſima terra ſuperbis,
Cuius fœda breui corrodent viſcera vermes?
Quid tantum quæris? te ſemper forſitan eſſe

Victurũ credis? miser, ha, miser aspice, quam sit
Incertus, velox, augustius terminus aui.
Sufficiet breuis vrna tibi, parumq; sepulchrum.
Quòd si amor humanos animos astringeret, ista
Non fierent, sed quisque suo inseruiret amico.
Quisque sibi charum qua posset parte iuuaret.
Certé nec melius quicquã, nec dulcius est, quàm
Siuceré à multis, dum vita hæc durat, amari.
Rebus in aduersis magnum munimen amici:
Solantur, firmant animum, prodesse laborant: 10
Quaq; valent miseras curas & damna leuare
Conantur, tecumq; dolent, tecumque queruntur.
Haud facilè ille perit, quicunque est diues amicis.
At quum te vultu spectat fortuna sereno,
Et versat meliore rota, tua commoda tecum
Percipiunt, gaudent tecum, conuiuia tecum
Plena iocis celebrant, augent tua facta fauendo.
Quare qui tutam & lætam vult ducere vitam,
Quã multos studeat semper sibi iungere amicos.
Pluribus hoc autem fiet rationibus, ipsas 20
Quas potero expediam, sed primũ scire necesse est,
Esse voluntatis motũ hũc, quem vulgus amorem
Apellat nam velle bonũ est, quod fertur amare.
Semper habere bonum desiderat ipsa voluntas,

Et vi-

Et vitare malum, solisque monetur ab istis.
Hæc duo sunt igitur causæ & fũdamina amoris.
Omnia sed bona sunt triplici discrimine sæcta.
Quædam iucunda, & quædam dicũtur honestaꝫ
Vtiliumq; aliud genus, & natura bonorum est.
Sicq; malum triplex: damnosum, turpe, molestum.
Quisq; amat, hæc animo fugiẽs, aut illa requirẽs.
Est igitur diuersus amor, diuersus vt est fons,
Vnde oritur, laude aut probro nõ dignus eodem.
Hæc tria non solùm inter se differre putandum,
Per genus: ast etiam species habet vnumquodq;
Per se multiplices, delectans, vtile, honestum.
Quæ cùm sint variæ, varij redduntur amores.
Vtile enim est quicquid pdest, nõ est tamen vnũ:
Sicut multa etiam bona corporis, atq; animi sunt.
Quatuor ad corpus spectant bona: robur & ipsa
Forma, valetudo, leuitas, quodcunque dat ista,
Vel res sit, vel homo, pdest atque vtile fertur.
Ast animi duo sunt bona, mos, doctrinaq;, sicuꝫ
Sunt animi geminæ virtutes: ipsa voluntas,
Cuius sunt, mores & mens: cui noscere verum
Est pprium: mentis bona sunt cõplura, nouemque
Doctrina hãc ornãt: quas vatũ carmina Musas
Appellare solent, terrarum orbibus aptæ.

Sicque

Sicq; voluntatis bona plura; & quatuor horum
Præcipua existunt, prudentia, iustitia, atque
Grădia quæ aggreditur fortis discrimina virtus,
Nec non quæ frænis nos temperat, atq; modestos
Efficit: ex istis tanquam de fontibus, omnes
Emanant alia: quas quisquis discere quærit,
Voluat Aristotelis libros, vel scripta Platonis
Inspiciat: duo sunt hæc magni lumina mundi.
Ergo, quicquid erit, tribuat quod talia nobis,
Vtile dicetur, veluti medicina, medensque
Corporibus velutiq; animis, liber atque magister,
Vtiliora tamen sunt & meliora putanda,
Quæ prosunt animo: quia corpore dignior ipse est,
Vt seruo dominus, rate nauta, aurigaq; curru,
Sed mediatè aliquid prodest, aut immediatè:
Vt sator & nummi, cocus & cibus esurienti.
Idq; ipsum dico de delectantibus: hæc nam
Per multas species: per multaq; membra secătur
Quorũ animos quædă delectant, corpora quædă
Suntque voluptates animi quàm corporis, omnes
Sinceræ magis, & stabiles & nobiliores.
Cum dijs communes nobis: at cætera sensus
Gaudia sunt etiam brutis concessa: sequuntur
Hæc pecudes propriè, nunquæ his dulcedine mentis

Posse

Posse frui vetitum est, neque cunctis sensibus ipsa
Lætantur, solo gustu tactuque mouentur:
Quippe nec harmoniã, sed nec diapasmata curãt.
Nunquid Appellæus tubulas, aut æra Corynthi
Mirantur, vel clamosi spectacula circi?
Si quid odorantur tamen, aut si vocibus vllis,
Vel si nonnunquam aspectu gaudere videntur:
Id gustus sit vel tactus ratione, velut quum
Mussylus visa in campis leo fortè iuuenca
Exultat, tolliteque iubas, caudamque retorquet
Prædæ auidus, vel quũ sonipes, p prata vagãtem
Vidit equã, Veneris stimulante cupidine fertur:
Et resupinato dumeta per auia collo,
Subsultim graditur, cælumq; hinnitibus implet,
Cũque cibi & veneris, pecudũ, sit sola voluptas
Et propria: idcircò est etiam vilissima, vixque
Conueniens seruis: hebetat nam mentis acumen,
Immoderata solet multùm quoque ledere corpus.
Ergo quicùnque est huic deditus, insipiens fit,
Et seruire magis quàm alijs dominarier aptus.
Non est turpe tamen moderatè talibus vti.
At bona quæ sint cognoscere quæris honesta:
Quod nuper dixi reminiscere, namque animi sunt,
Doctrina & mores: veluti, paulò ante relatũ est.

Sed

Sed quod nunc dicam, solerti mente notato.
Quæ bona delectãt, quàm longo tempore durant,
Tam longo existũt iucunda, & postea nil sunt:
Exemplo tibi sit, Veneris cantusq; voluptas.
Aũt quicquid præbet bona corporis, vtile fertur.
Ipsa autem bona sunt iucunda, velũt valetudo
Iam data delectat, medicina sed vtilis ipsa eũt.
Id quoq; quod confert animi bona, iure vocatur
Vtile: verùm animi bona postquã tradita iã sũt,
Fiunt iucunda, & simul efficiuntur honesta.
Quicquid enim virtutem affert, eũt vtile: at ipsa
Tradita iam virtus, iucunda et honesta putãda.
Quippe honor eũt soli virtuti debita merces.
Quicunq; ergo cupit multum, dũ viuit, amari:
Aut studeat delectare, aut prodesse, vel in se
Virtutes habeat: quas compelluntur & ipsi
Commendare mali, & quamuis odère, verentur.
Sed prius illorum debet perpendere mores,
Quis placuisse volet. nanq; eũt non vna voluntas
Omnibus, hinc homines studia in diuersa feruntur.
Vsque adeò tribuit difformia semina nobis
Gignendo natura parens: quod displicet illi,
Hic amat: hic laudat, quicquid damnauerat ille:
Ergo non eadem sunt cunctis grata, nec omnes

Vtile

Vtile idem cupiunt, eadem nec honesta requirũt.
Quare opus est nouisse prius, quid cuiq; magis sit
Acceptum, placeatq; magis: ne fiat inane
Officium, cassusq; labor, ne littus aretur,
Si fortè aut iniucunda aut odiosa ferantur.
Hoc autem non difficile est cognoscere: sermo
Haud dubiè ostendit mores, animumq; latentem.
Id q̃ amat crebrò loquitur quisq;, atque libẽter
Audit: multa domi poterũt quoque signa videri.
Nam cũ vomerib⁹, stimulos, iuga, rastra, ligones,
Agricolæ seruare solent: arma horrida miles
Parietibus suspensa tenet: sed quisquis abundat
Codicibus, poterit meritò studiosus haberi.
Sic de alijs dico, nimirum arcana resignat
Lingua manusq; animi: quare quæcũq; placebũt,
Efficere hæc studeat, quisquis sibi quærit amicos.
Obsequio generatur amor: sed maxima lucrum
Pars hominũ sequitur, nummos & munera cũcti
Affectant, donis multi acquiruntur amici.
Verùm talis amor non est durabilis, & quum
Deficit vtilitas, fugit illicò (præcipuè si
Vlterior non vlla manet spes vtile habendi,)
Seruilis, fidusq; parum: tamen inueniuntur
Quidam, sed rari, acceptorum qui meritorum

Assi dua

Assidue memores, non cessant semper amare.
Esto quòd ingrati cessent: non proinde bonus vir,
Qui rarus veluti phœnix reperitur in orbe,
Multis prodesse, ac pro viribus auxiliari
Debet desinere, est etenim via sola merendo
In cœlum, pérque hanc Alcides maximus olim
Incessit, multiq; alij, quorum inclita fama
Durat adhuc, nullis posthac moritura per æuum.
Nempe Deo est similis vir dapsilis atq; benignus.
Pars magna est etiam, quæ delectabile quærit.
Hinc & amat, quicunq; sibi iucunda ministrant:
Præsertim pueri, iuuenes, nec non locupletes,
Gaudia sectantur, sectantur ludicra semper.
Sed nec talis amor verus, vel firmus haberi
Debet: nãq; fugit, quum deficit ipsa voluptas,
Si modò non redeat, vel non rediturа putetur.
Est tamen interdũ valdè vtilis, atque per ipsum
Diuitias multi, multi accepere fauorem.
Delectare igitur studeat qui quærit amari,
Dum neq; q. iustũ est, neq; trãsgrediatur honestũ.
At prodesse modis & delectare duobus
Quisque potest, verbis, ac rebus: tutius autem
Et leuius multò est, verbis quàm rebus amorem
Quærere, pinde opus est, quo id fiat noscere pacto.

Vtile

Vtile si dicas quenquam, moueásue loquendo,
Efficies, monstrando etiam quid prosit & obsit,
Quo nocitura modo vitentur, & ipsa parentur
Commoda, in aduersis pro ipsorum orando salute,
Vel commendando, vel pro ipsis grata petendo,
Quos in amore voles tibi iungere: si cupis autem
Delectare aliquem verbis, laudato decenter
Ipsum, resque suas: vel si quid gesserit vnquam
Egregiè, ne te pigeat laudando probare.
Nam sapiens æquè ac stultus laudarier optat.
Interdum lepidis, risumq; mouentibus, aures
Mulceto dictis, referendo si qua iocosa est
Fabula, vel si qua est vet⁹ aut noua digna relatu
Historia, & demum si quid scis posse placere:
Non contradicas, imò assentire loquenti.
Sint non vera licet. quòd si pudet illa fateri,
Tu saltem taceas: nam dissimulare tacendo,
Maxima plerunq; est prudentia. viuere nescit,
Vt benè vulgus ait, qui nescit dissimulare.
Nonnunquã mihi crede, nocet, defendere verum.
Temporis atq; loci proinde est seruãda, hominũq;
Conditio semper, ne quid te ledere possit.
Aſt aliqui absentem malunt laudare, putantq;
Id melius: faciunt astutè, talis enim laus

Gratior

Gratior, atq; minus ficta & suspecta videtur.
Quippe solent multi præsentem extollere dictis,
Semper adulantes, vt veri habeãtur amici:
Ast vbi terga abiens vertit, mordaciter vrgent
Absentem, & rident. nõ valdè est fidere tutum,
Laudanti coràm, mos est hic mancipiorum.
Non deerunt autem, referant qui singula, plures,
Aut vnus saltem, fueris quæcunq; locutus,
Vel bona vel mala sint: multus delator vbiq; est,
Hic te laudauit, dicet, vel vituperauit.
Sed tamen, vt paucis liceat concludere verum:
Nõ magis est gratũ cũctis, & amabile quicquã,
Moribus ingenuis, integroq; ordine vitæ.
Hoc plus diuitijs, plus cognitione probatur.
Namq; malus, quãquã doctrina et rebus abũdet,
Neutique diligitur: vitijs odiosius est nil
Si bonus atq; probus fueris, vel amabere, vel te
Non odio saltem (velut arbitror) vllus habebit.
Est autem vetus autorum sententia, mores
Quod similes, simile & studiũ, sunt fomes amoris:
Sic vanus vanum, studiosus sic studiosum
Diligit, & socios adeunt animalia cætus.
Hoc non inficior. nam quo iungentur amore
Hi, quibus est mens diuersa & diuersa voluntas?

Cum

Nobilior, sub qua positi sunt nobiliores.
Dignius est certè, castris aut vrbibus amplis,
Quàm stabulis aut armentis, gregibúsue præsse.
Forsitan hoc facis, vt tibi sint mortalia ludo
Facta, & habes hominẽ pro scurra. nempè videtur
Vita hominũ nil esse aliud, quàm fabula quædã.
Vtq; mouet nobis imitatrix simia risum:
Sic nos cælicolis, quoties ceruice superba
Ventosi gradimur, quoties titubante cerebro
Diuitias nimium, nimium affectamus honores,
Spiramusq; acres piperosis naribus auras,
Grandia iactantes, & grandia multa minantes.
Qui mimus, quæ scena datur, quũ sceptra tenẽtẽ,
Atq; coronatum bubonem, asinumq; verendum
Aspiciunt alto in solio sublime sedentem,
Spernentemq; alios omnes, sit cætera tanquam
Turba hominũ sine mẽte pecus: dominũq; volentẽ
Dici & adorari, & pedibus sibi basia figi?
Nec videt insanꝰ quid sit, quã frivolus, & quàm
Turgenti bullæ similis, pappoq; volanti.
Non ego sum talis, nec prorsus talia curo.
At vos ætherei ciues, quibus esse beatis
Contingit solis, quibus est æterna voluptas:
Humanas si forte preces attenditis, & si

Non

Non penitus miseros homines auertitis, oro
Egregiam puramq; mihi concedite mentem,
A falso verum discernere quæ sciat aptè,
Quæ bona cognoscat vera & contraria veris:
Ne stultus fugienda sequar, fugiámue sequenda.
Nam si mortali cuiquam licet esse beato,
Arbitror hoc pacto fieri me posse beatum.
Sed fallor, mecumq; omnes qui talia credunt.
Nemo etenim fœlix est, aut fuit, aut erit vnquã:
Non si possideat totum ditissimus orbem,
Non si plus sapiat quàm quinis natus in orbe.
Sed dubitat fortasse aliquis, nisi pagina præsens
Id firma ratione probet: quare aspice libri
Huius materiam, quicunq; hoc discere quæris,
Qua melius poterunt, te carmina nostra docebũt.
Pandite Pierides vestro sacra ostia vati,
Et satiate auidum scatebris Parnasidos vnda,
Secretos reserate aditus, ostendite verùm:
Vos etenim nostis quicquid fuit, aut erit, aut est.
Principiò expediam, quis fœlix atq; beatus
Debeat à nobis haud falso nomine dici:
Post hoc progrediar, quò me deducet Apollo:
Dico igitur, solus fœlix est iure vocandus
Is, quicunq; bonũ summũ iam possidet, at non

Omnes

Omnes hoc norunt verè, cùm quilibet illud
Quod sibi plus placeat, melius putet: hordea mulo
Aut asinus, pluris quàm lauti obsonia rhombi,
Quàm leporis clunes, quàm turdos æstimat asso:
Sic & auarus opes, sic ambitiosus honores,
Sic Venerem mollis super omnia laudat & optat.
Heù mihi quàm pauci possunt dignoscere verum?
Quàm densa errorum caligine nostra premũtur.
Iudicia: id propter: quòd paucis integra mens est.
Quisq; vt habet mores, ita iudicat, atq; ita fatur.
Sed bona sunt quædam per se, quæ tempore nullo
Esse mala, & nullo quæ tempore ledere possunt.
Sunt etiam quædam non per se, quæ modò psunt,
Nonnunquã officiunt: hæc sunt bona corporis, atq;
Externa: vsus enim causa est, vt sint bona, vel nã.
Vt si quis patriam natiuo robore seruet,
Esse bonum robur dicetur: sed noceat si
Indignis, ciuesq; suos hoc robore perdat:
Esse malum rursus robur censebitur ipsum.
Sic de diuitijs, & honoribus, imperijsq;,
Et cunctis alijs dico, quin talia propter
Sæpè perit, quanquam vtatur possessor honestè.
Sic obsunt sua mella apibus, sic inguina fibro:
Hæc eadem fugiunt rapidi ceù fluminis vnda.

Nec

Nec stant certa diu, dubioq; errore vagãtur.
Summa bona idcircò nõ sunt: nec quisquis abũdat
Talibus, esse potest vere, dicíue beatus.
Imò etiam si quis plenè vult vera fateri,
Nõ bona sunt quæcunq; valẽt prodesse, et obesse.
Nam sic esse bonum poteris censere venenum,
Cùm sæpè ex ipso fiat medicina salubris:
Et nil esse malum toto inuenietur in orbe,
Cùm res nulla adeò sit praua & noxia, quæ non
Possit prodesse interdum, atque afferre salutem.
Illa autem bona, quæ sunt p̃ se et semper, habẽtem
Fælicem efficiunt. sed quæ sint talia, non est
Omnibus explicitum. quare hìc quærenda sagaci
Sedulitate mihi sunt, aspirante Minerua.
Atqui aliquis dicet non res hæc ardua scitu est:
Nam cùm fortunæ non sint & corpori, ergo
Sunt animi bona, quæ nos reddunt sola beatos.
Dictum hoc est aliquid, sed nondũ missa sagitta
Perfectè potuit signum tetigisse petitum.
Vnde prius quædam communia dicere oportet,
Quæ monstrent iter, obscura vt funalia nocte.
Omne q̃ est, opus est, aut est operatio quædam,
Aut operans: sed opus quẽdã finem esse fatemur,
Principiũ est operãs, mediũ est operatio: quod sit

Horum

Horum nobilius, meliúsue, requirere refert.
Omne mouens moto, quantum sunt talia, semper
Dignius est: patet hoc, mouet autẽ finis agentẽ:
Nam quis agit, nisi finem animo conceperit antè?
Ergo nobilior nec non operatio fine
Vilior, hac eadem poterit ratione probari.
Proinde bonũ summũ finẽ quẽlã esse putãdũ est.
Optimus est autem non omnis finis: at ille
Dũtaxat, quisquis cunctorũ est vltimus, ad quẽ
Omnes procedunt alij recto ordine fines,
Omnia ceù currunt in vastũ flumina pontum.
Quippe ad perfectum imperfectũ tendere par est,
Et fieri propter melius quod deterius sit:
Non aliter bonus ac rectus seruabatur ordo.
Ergo id quod rerum cunctarum est vltima finis,
Eximiũ esse bonũ, et summũ primũq; necesse est.
Preterea rerum quas ingens continet orbis,
Absq; anima quædam sunt, & viuentia quædã,
Ast ea quæ viuunt, alijs sunt nobiliora. (rũ est.
Viuere pinde opus est, quicquid laus prima bono-
Illorum quoq; quæ viuunt, quædam ratione
Prorsus egent, ijsdemq; vti sermone negatum est.
Ast alijs sermone vti ac ratione tributum est,
Nobiliora ideò sunt hæc, sunt & meliora.

Ergo bonum ſummum perfecto more loquetur,
Perfectæ rationis erit. compluribus autem
Ex his quæ poſſunt vti ratione, loquiq;,
Plena voluptatis vita eſt, ſed plena laboris
Eſt alijs etiam compluribus. at meliora
Sunt, quæcunq; hilari vita dulciq; fruuntur.
Ergo boni ſummi lætiſſima vita putanda eſt.
Illorum verò qui viuunt dulciter, annos
Poſſt paucos pereunt quædã, ſed longa quibuſdam
Fila trahunt parcæ, quibus eſt diuturnior ætas,
Pluris erunt: quare longiſſima ſæcula viuit
Illud, quodcunq; eſt cunctorum ſumma bonorũ.
Hoc autem vocitare Deum, vocitare Tonantem,
Atq; Iouem, mortale genus ſolet: ille tremendo
Cum ſtrepitu vibrat, fractis de nubibus ignem:
Ille ciet nigros imbres, & fortia mittit
Flamina, quæ vaſtis cum fluctibus Amphitriten
Funditus euerſam clamoſa ad littora pellant.
Ac terram quatiant imis incluſa cauernis,
Vnde arces quandoq; ruunt, atque oppida tota.
Sed fortaſſe aliquis dubitat, ſi Iupiter iſte,
(Quẽ ſummũ eſſe bonũ iam dixi) eſt finis: eũdem
Quoddam opus eſſe patet, veluti diuiſimus antẽ:
Necnon principiũ, mediũq; habuiſſe fatendũ eſt.

Id verò

Id verò nemo ſapiens exiſtimat: imò
Semper erit, ſemperq; fuit, nec terminus illi
Eſſe poteſt: hic cuncta facit, nec factꝰ ab vllo eſt:
Nil fuit ante ipſum, poſt ipſum prorſus erit nil,
At nos huic dubio ſic reſpondemus: agentem
Primum, cunctarum rerum, totius & orbis,
Dicimus eſſe Deum, finemq; putamus eundem
Cunctarum pariter rerum, totius & orbis:
Non tamen idcirco eſſe opus ipſum credere fas eſt
Quandoquidem nõ eſt opus omnis finis, agenſq;:
Non hoc præcipuè quærit: ſed cogitat vltra
Quiddã aliud melius: veluti qui fabricat arcam,
Non hanc præcipuè vt faciat fabricãdo laborat:
Aſt vt eam vẽdat, vel quicquam ſeruat in ipſa,
Quanto eſt poſterior, tanto eſt præſtantior omnis
Finis, & ad melius quæ ſunt peiora feruntur.
Sic Deus eſt finis poſtremus & vltimus, in quem
Omnia cõtendunt, ꝓpter quẽ mundus, et omnis
Res mundi eſt, ſi quidẽ ꝓpter ſe ipſe omnia fecit.
Non propter nos, vt ſoliti ſunt dicere quidam
Clamando in templis doctores ſtultiarum,
Et deceptores vulgi, errorumq; magiſtri
Inſanos homines ex ſtultis efficientes.
Nam quæ nobilitas, aut quæ ſapientia noſtra eſt,

Quæ nostra est ꝓbitas, ꝓpter quã condere mundũ
Debuerit tantus princeps? nos vndique pleni
Criminibus, stultiq; sumus: vix vnus in orbe est,
Quæ vel auariæ pestis, vel fœda libido
Nõ premat, aut quẽ non ventosa superbia vexet.
Quem nõ præcipitẽ trahat ira, aut cæca voluptas;
Ergo quibus meritis nostris motum esse putamus
Tam magnũ artificem, vt ꝓ nobis cuncta crearit:
Frugiferas terras, fluidum mare, stelliferumq;
Aetherad sed forsan dices, non ipse benignus
Diligit immeritos: stultũ est hoc credere: nã quis
Diligit immeritos, nisi demens? præterea, quæ
Sunt tam dissimilis naturæ; quomodo possunt
Sese diligere? est etenim Deus omnia vincens
Secula, cui nullus finis, nulla extat origo;
Cunctarum tamen est rerum finisq; & origo
Optimus, omnipotens, immensus: quo melus nil,
Et quo nil maius, nil excellentius vsquam
Esse potest: qui re nulla indiget, & tamen ipso
Omnia egent: qui cuncta videt, nec cernitur vlli:
Omne bonum in sese retinens, expersq; malorum.
Contrà nos miseri fœdo de semine nati
Ad plãctũ et lachrymas, ad mille pericula, sẽper
Aue his aut illis morbis affligimur, eunm

Degentes

Degentes breue & incertum, plenumq; laboris:
Heu quibus errorum tenebris versamur, & omnes
Quàm sumus exiguæ mẽtis, quàm sæpè malignis
Casibus impliciti, nunc hæc nunc illa dolemus,
Innumeris tantùm vitijs & fraude potentes.
Qui postquã passi fuimus mala plurima, tandem
Angustã, & miseram & sceleratã linquere vitã
Cogimur, & putri deponere membra sepulchro,
Mox carne absumpta fieri sine nomine puluis.
Ergo inter nos atque Deum distantia maior,
Quàm si collatus fuerit pulex elephanto.
Quis tam distante nodus coniunget amoris?
Nunquid amore potest elephas cum pulice iũgi?
Nempè inter similes amor & concordia, contrà
Inter dissimiles odium & discordia regnant,
Vel saltem nec magna fides, nec gratia magna est.
Hinc aliqui, quos esse iubet lex nostra prophanos,
Hæreticósque vocant collegia tecta cucullis,
Nos esse insanos aiunt, crassiq; cerebri,
Speramus quoniam cœlum & consortia diuũm,
AEternumq; æuum fœlici ducere cursu,
Innumerasq; alias nugas, quas stultus hebesq;
Promittit nobis animus, & garrula lingua:
Quæ facit vt cedant animalia cætera nobis.

Nam si fermo homini non esset munere diuum
Conexus geminæq; manus, quibus omnia fiunt,
Nullum animal foret in terris miserũ magis, atq;
Infælix homine: his nostra est natura duobus
Nobilior, meliorq; : hinc tota superbia nostra est:
Hinc artes veniunt: nam præsens voce manetur,
Qui faciat caueátue, absenti scripta loquuntur.
Pandere si possent animalia cætera fando,
Vt nos, arcano clausos in pectore motus,
Mutuaq; inter se dictare & reddere verba,
Ac varios aptis digitis conscribere libros:
Interdum nobis sapientior esset asellus
Plusq; aliæ interdum pecudes rationis haberent,
Progeniemq; suam auderent præponere cunctis:
Diceret & nobis asinus, se nobiliorem.
Lingua manusq; igitur faciunt succumbere nobis
Omnia, non ratio: hæc aiunt illi. insuper addunt,
Si truncis manibus, mutisq; parentibus orti,
Insyluis homines degant, agrisq; remotis,
Sintq; ipsi pariter manibus linquaq; carentes,
Vt pecudes aliæ, humanum quid quæso valebit
Ingenium? quænam ratio apparebit in illis?
Nónne aliæ vt pecudes inculto corpore viuent:
Quid sapient melius quàm cætera turba ferarũ?

Spiritus

Spiritus in cunctis animalibus vnus & idem est:
Dissimilis tamen ac varius proinde esse videtur,
Corpora quòd non sunt cunctis animalibus æqua,
Et variis membris varia est concessa facultas.
Sic plures fabri licet inueniantur eadem
Prorsus in arte pares, atq; æquo examine docti,
Si ferramentis careat pars altera, multum
Dissimiles, multum inter se differre videntur.
Nil etenim poterũt agere hi, quibus omnia desũt
Quæ faciunt ad opus: nec secum saxa feráfque
Oeagrius vates ducet, si barbitos absit:
Nec Paris armatus Pelidæ cedet inermi.
Talibus ergo illi nos turpiter argumentis
Sollicitant, verùm hæc aliàs fortasse requiram,
Quũ de anima humana fuerit quãdoq; loquẽdũ.
Quippe hanc diuinam, immortalemq; esse docebo:
Quæ duo de brutis non est concedere tutum.
Nũc ad iter primũ redeo: Deus ipse supremũ est,
Eximiumq; bonum propriè, veréque vocandus:
Quem qui habet, is debet fælix dici atq; beatus.
Sed quis habere potest ipsum? nã quicquid habetur
Vilius est illo quod habet, possessáq; res est
Possessore suo semper minor, ocyus omnem
Oceanum parua poteris concludere concha.

(O mortale lutum, ventisq; obiecta lucerna)
Quàm tantum Dominum pacto complectier vllo.
Omnia solus habet Deus ipse, & solus habet se:
Ipse igitur solus fœlix, solúsque beatus.
Quoddã aliud tamen et summũ bonũ, et illud ha-
Omne potest animal, sed nõ est omnib⁹ vnũ. (bere
Nam diuersa ipsis multum natura tributa est.
Conuenit hoc illis, alijs aliud magis, ergo
Esse potest fœlix genus vnumquodq; animantum,
Si non simpliciter, perfectéque vt Deus ipse:
Ast aliquo saltem pacto, pauciq; diebus,
Dum possit quod conueniat sibi maximè, habere
Semper, & aduersi nihil vnquàm perpetiatur.
Sed missis alijs, de homine est nunc dicere tempus:
Qui tũc est fœlix, quùm possidet omnia, quæ sũt
Naturæ ipsius bona conuenientia, quúmque
Nil damni tota in vita, nil sentit acerbi.
Hoc etenim esse bonum summũ, concedere fas est,
Quod bona cũcta in se cõplectitur, & mala pellit
Omnia, cui nil triste datur, nil dulce negatur.
Nam virtus sola, aut fœlicem sola voluptas,
Non facit: vt quidam scribunt de gente Pelasga.
Quãdoquidẽ bona multa simul meliora putãtur,
Quàm pauca, vt grano frumẽti magnus aceruus.
Non vnum, licet eximium, primumq; beatos

Reddit: at omne bonũ simul, omni ex parte rotũ-
Sic etiam solus princeps nõ efficit vrbem, (dum.
Sic etiam non est ex solo pollice dextra.
Cùm nobis igitur duo sint, corpusq́; animusq́:
Qui verè est fælix, parte est perfectus vtraq́:
Est agelis, pulcher, robustus, sanus, & idem
Est sapiens, fortis, prudens, docilisq́;, bonusq́;,
Perfectosq́; tenet sensus, perfectaq́; mentis
Munera pauperiem nescit, casusq́; malignos.
Etsi non implet longæuæ tempora vitæ,
Non est dicendus fælix, licet omnia sint huic
Commoda, nanq́; bonum paruo quod tẽpore durat,
Est propè nil, veluti quidam dixere priores:
Ver non vna dies, non vna reducit hirundo.
At postquàm vitæ iam meta nouissima venit,
Mors huic contingit facilis, minimoq́; dolore
Soluitur, & stygias lætus descendit ad vndas,
Nec viuendo illi aut moriendo gloria defit.
Sed nũquid cũcta hæc habet ex mortalib⁹ vllus?
Credo equidem nullum talem reperirier vsquã,
Aut perquàm rarum: cui nil optabile defit,
Cui nil triste vsquàm toto contingat in æuo,
Qui fælix viuat, fælici morte recedat.
Hic phœnix ille est, quẽ fingere Græculus audet,

Græculus insani capitis, qui posse putauit
Ex vno speciem fieri, putrémque fauillam
Gignere auem, cuiquam non vllo tempore visam.
Sed modò mira canat, nil curat dicere verum
Gens hæc, & tota est monstris ac dedita nugis:
Qua duce nostri etiam delirauere Latini.
Est igitur fœlix, vt phœnix rarus: at omnes
Heu sumꝰ haud dubiè miseri, tamẽ hic magis illo.
Quãdoquidẽ non est cũctis status vnus, & æqua
Conditio, quicunque tenet bona plura, minusq;
Aduersi patitur, fœlix censetur. At ille
Plurima quem versant incõmoda, cui bona pauca
Contingunt, miseri nomen sibi vindicat aptè.
Quare cùm nemo sit fœlix: dicere oportet,
Quomodo possimus saltem miseri minus esse
In terris, quæ sit viuendi forma modusq;:
Nobilior meliorq;, & vitæ blandior vsus,
Si non fœlices, saltem minus infœlices,
Quo fieri pacto liceat nobis. igitur quod
Fermè omnes credunt, verum non arbitror esse:
Pontifices summos, & mundi sceptra tenentes,
Viuere quàm reliqui mortales dulcius æuum.
Namq; in diuitijs, veluti in cunctis quoq; rebus,
Extremũ quodcunq; malũ est, mediumq; salubre,

Omne

Omne nocet nimiũ, propter q̃ quisquis habet plus
Quàm satis est, nõ est melior quã quisquis eget pl⁹
Quàm satis est, paribusq; malis vexatur vterque:
Vt pinguis crassusq; nimis, qui sesquipedalis
Ventre tumet, non est leuior, citiúsue mouetur,
Quàm cui sicca cutis miseris tantũ ossibus hæret,
Huic desunt macie atque exhausto corpore viręs,
Ille autem nimio fit carnis pondere tardus.
Vtq; ingens pelagus surgit maioribus vndis,
Excelsosq; æquat montes dum tartara Ditis
Ima aperit fluctus inter, tamen atra silenti
Gurgite sæuit hyems, taciteq; profundius æquor
Sed magis à dira ventorum peste mouetur:
Contra cùm strepitu magno, multoq; fragore
Paruus arenoso versatur littore Nereus:
Sic qui summa tenent rerum fastigia reges,
Sollicitudinibus maioribus atque tumultu
Iactantur graniore quidem: sed vulnera vulgo
Tanta latent, tacitiq; gemunt, celantq; dolorem.
Adde aliud quoq;, q̃ cruciat comes improbus ipsos
Assiduè, metus atque timor: suspectaq; eisdem
Omnia sunt. hinc insidiæ, hinc dira venena
Concipiunt, soli, nec possunt ire, nec audent.
Nec sine fas illis prægustatore comesse.

O bona libertas, pretio pretiosior omni:
O summũ primumq́; decus, qua prorsus adempta
Nil gratum, nil dulce viris, & viuere mors est.
Ast pauper nocte atque die securus vbiq́;
Et quò fert animus graditur, siue ire per vrbem,
Et varios lustrare locos, & cernere ludos,
Aut monumẽta cupit: siue extra mœnia maualt.
Per cultos hortos, per florida prata vagari:
Aut desiderio ruris torquetur amœni,
Nil prohibet, solus vadit, non indiget vllo
Seruorum strepitu, & comitantum nube clientũ:
Et quoties stimulis agitur famis & sitis, ore
Haud dubio, tutusq́; dapes ac pocula sumit,
Vilibus exiguisq́; cibis vescuntur in altis
Liberæ aues melius syluis: & dulcius escam
Quæsitam in campis, multoq́; labore paratam
Accipiunt: quàm si cauea teneantur ahenea,
Aut in gemmato atque aurata carcere clause
Pinguescant epulis regalibus, vberibusq́;.
Sæpè igitur miser atque infœlix est etiam rex.
Nec quicquã, mihi crede, facit diadema beatum.
Sed stulti exterius, dulce admirantur: at illud
Quod latet interius, non contemplantur, amari.
Illam autem vitam meliori ducere cursu
Arbitror,

Arbitror, eſt cuicunq; magis fortuna modeſta,
Cui non eſt cenſus numius, nec ſordidus: & cui
Nõ cõducta domus, ſed honeſta habitatur: agerq;
Quãtus ſufficiat domino benè, cultus abũdè, (eſt
Qui det hero ſegetes & vinum ſufficienter,
Fertilis, atque alias fruges producat inemptas.
Fœnerato quantum tellus benè culta: colonus
Sedulus ac prudens, non multis rebus egebit.
Plurima ſeu ſcrobibus longo ordine figitur arbos,
Diuerſi generis, minimo quæ maxima ſumptu,
Emolumenta ferat: varium ſeu forte legumen
Mandatum ſulcis, cumulo maiore refertur:
Seu magis hortorum delectat cura, laborq;
Ex quorum reditu conuiuia lauta parantur,
Nec regum menſis cedentia luxurioſis:
Ni ſeruire gulæ quis mauult, quàm rationi.
Ergo eſt optandus potius cenſus mediocris,
Quem vel ſors tribuat, vel teſtamenta, vel vxor,
Aut artis labor aſſidue: aut induſtria mentis
Sollicitæ, mercando aliquid quod tempore poſſit
Vendi alio: aut alibi pluris: vel multiplicando
Per ſobolẽ pecus, et gregibus ſtabula atq; armẽtis
Implendo, aut Paphÿs ſublimia tecta columbis,
Melliferíſue apibus præſepia multa parando,

Aut

Aut ſtatuendo oleis nigris brumale trapetum,
Aut etiam Cereri ſaxa opportuna terendæ.
His aliſq; modis multis, ſolertia lucrum
Illis oſtendit, qui non torpere veterno
Sunt ſoliti, quos dulce malũ, blandumq; venenũ
Deſidia, atq; animi languor non reddit inertes,
Præcipuè tamen hoc fortunæ munus opusq; eſt.
Hæc etenim quos vult facilè euehit, ac locupletat.
Hæc domina eſt rerum, & ditatrix diuitiarum.
Inſuper optandum, nulli ſeruire: decet nil
Libertate magis generoſum pectus. at ille
Natura eſt ſeruus, natura ignobilis, imò
Infœlix prorſus, prorſus miſer, alterius qui
Eſſe poteſt, vltroq; aliena faceſſere iuſſa:
Et quicunq; aliqua lucri ſpe ductus, iniquum
Fert placida ceruice iugum. non ingera tanti
Plurima ſunt: nõ omne aurũ, non quicquid arenis
Indus erithræis cupidus legit: vt patienter
Vel ſtomacho alterius comedas, capiáſue quietem
Ad ſomnum alterius, dominoq; iubente feraris
Nunc huc, nunc illuc, veluti pila miſſus ab illo:
Interdumq; hominis te longè deterioris,
Indocti, inſani, vinoſi, luxurioſi,
Imperio parere velis. turpiſſima res eſt

Nimi-

Nimirum: possis cùm liber viuere paruo
Quærere seruitio maioris premia census:
Ac libertatem, sine qua laudabile nil est,
Vendere, & imperium domini tolerare superbi.
Degeneres animi, procerum quid quæritis aulas:
Dedecus vt vobis, illis tribuatis honorem?
Væ vobis, qui ceù pecudes pastoris egetis,
Tàm viles, vt non valeatis viuere per vos.
Qui seruus quocunq; modo est, nulla esse beatus
10 *Parte potest: asini est, clitellam ferre libenter.*
Ingenuis igitur quicunq; parentibus ortus,
Nobilibúsue magis, quantum sibi sufficit apte,
Possidet, iniustè queritur de numine diuùm.
Sed forsan multi dubitant, an cœlibe vita
Coniugium melius: nam q; vxor sæpè superba est,
Litigiosa, ferox, demens, & adultera sæpè.
Adde quòd & grauis est natorum sollicitudo:
Nunc morbo ancipiti languent, nùc lumina vitæ
Intempestiuo sublati funere linquunt.
20 *Filia iam grandis poscit cum dote maritum:*
Vel mœcha est maculatq; domũ: vel filius est fur,
Scortator, vacui capitis, rixosus & effrons.
Ille etiam penitus liber non esse videtur

Cuicũ-

Cuicunq; eſt vxor: mores mutare neceſſe eſt,
Et iuuenilem animum compeſcere, linquere lites,
Stare domi, non ire procul, longinqua videre
Oppida, nec tota per vicos nocte vagari,
Has illas pulſando fores, & ſcorta petendo.
Aſt opus eſt grauius tunc viuere, ſolliciteq;
Rem curare, minor ne fiat, ſed mage creſcat,
Ne premat extremam paupertas dura ſenectam.
Hæc quãuis ita ſint, melius tamen arbitror eſſe,
Querere legitimas tædas, ſanctoſq; hymeneos, 10
Naturamq; ſequi, quæ nobis prouida monſtrat
Exemplo volucrum, pecudũ, pariterq; ferarum,
Quod mas ad prolem iungi eũ fœmina habendã,
Atque manere ſimul debet, ſobolemq; creatam
Enutrire ſimul iuſto placidoq; labore,
Ne genus intereat. ſed cuncta in ſæcula duret.
Quandoquidẽ ad Venerẽ cõpellimur exercendam
Nõ modò nos, verũ omne animal, terræq; marisq;,
Naturæ imperio: facias peiora neceſſe eſt,
Si non fœminei ſorberis ab ore barathri. 20
Prætereà tandem ſterilis morieris, & hæres
Parta labore tuo & ſudore alienus habebit:
Cumq; ſenex fueris, aut morbo oppreſſus iniquo,
Quis tibi ſuccurret: vel quis tua damna leuabit?

Num-

Nunquid cognatus, vel frater? nunquid amicus?
Hi te ſandapila mallent efferre repoſtum,
Reſq; tuas auidi expectant ſibi morte referri:
Te captant viuum, vt poſſint ſpoliare ſepultum:
Nummos quiſq; tuos, non te reuereturr, amatq;.
O ſcelus, ô rabies, & habendi infanda cupido,
O miſeranda lues, totum diffuſa per orbem.
Vtile nunc omnes ſpreta virtute ſequuntur.
Quis iuſtum curat? quis nõ contemnit honeſtum?
Sit modò ſpes lucri: dominatur legibus aurum,
Auri maiores vires quàm ſanguinis, auro
Venalis pudor atque fides, cultusq; deorum eſt.
Aſt vxor patrem, ac matrem, propriosq; penates
Deſerit, vt maneat tecum noctesq; dieſq;,
Et pariat fœcunda tuo de ſemine prolem,
Conſtituatq; nouam tecum gentemq; domumq;,
Sitq; tibi auxilio, & ſimul obſequioſa laboret:
Ambobus cõmune bonum eſt, cõmune periclum:
Alterutri quicquid damno eſt, vtrique nocebit,
Alterutri quidquid lucro eſt, vtriq; placebit,
Si te debilitat morbus, vel grandior ætas,
Fatur, & hortatur, ſolatur, & auxiliatur,
Subuenit, aſſiſtit, vigilat, vigilando miniſtrat:
Hoc etiam faciunt nati, charumq; parentem

Qua possunt ratione fouent: communis enim sunt
Amborum commissa caro, communis imago.
Quumq; dies venit, postquàm tibi nulla dies est,
Non totus moreris, viuusq; videris in illis.
Sed malunt quidam incertos de pellice natos
Sumere, proptereaq; vxorem ducere nolunt:
Hos ego non laudo, nec sanæ iudico mentis.
Namq; vxor te dote iuuat, nil dat tibi pellex:
Vxoris sunt affines, sunt pellicis hostes:
Illam tutus habes & honestè, hãc turpiter atque
Sollicitè: fida est illa, hæc infida timénsque
Dissidium, rapit occultè, sibi congregat, vnde
Si fuerit dimissa, queat post viuere demùm
Si tibi sit pellex, tibi erit non tuta supellex.
Quid quòd legitimos, certosq; ex coniuge natos:
Infames, dubiosq; nothos de pellice gignis?
Ergo vxor ducenda: prius tamen aspice quæ sit.
Præcipuè matris mores aduerte, patrisq;:
Nam similes fiunt nati plerumq; parentum:
Qualis quæq; arbos, tales solet edere fructus.
Consule vicinas clàm. vel tibi si qua fidelis
Est mulier, mitte vt videat, sed dissimulanter,
An sit formosa, an vitiato corpore & ægro,
An sit iners, nec nere sciat, nec texere telam,

nec

Nec fuere. hæc etenim mulier, quæcunq; pudica
Exercet, ne ignaua domi, nec languida cesset.
Otium enim fomes vitiorum est, otia mentem
Ad mala multa trahunt, otij comes ipsa libido est,
Otia fœlices euertunt funditus vrbes.
Quod nisi lanarum studio Lucretia quondam,
Dedita, si telæ non Penelopæa fuisset,
Sed pigræ mediis sedissent ædibus ambæ:
Huic de mille procis placuisset forsitan vnus,
Illi non tantum laudis mors casta dedisset.
At melius si fortè potes, tute ista videbis.
Nanq; aliis nō certa fides: fermè omnibus est mos,
Fallere: mentiri, potiùs quàm dicere verum,
Cuique placet: raros poteris reperire fideles.
Si non vis falli, si vis tibi crescere cuncta
In melius, studeas res ipse agnoscere præsens,
Et curare tuas, tuáque impiger omnia cerne.
Ergo iterùm atq; iterùm videas (si fortè licebit)
Quæ sit, quam tibi vis vinclo sociare iugali,
Ne frustrà doleas, ne facti pœniteat te.
Si tamen (vt fieri contingit) coniunge praua
Mœres, deceptus fato, & Iunone siniſtra:
Hãc blandè prius admoneas, placidisq; frequenter
Castiges verbis, interdùm munere placa

Iratam

Iratam, illecebrisq; doma: nunc brachia collo
Iniȳce, nunc etiam inuitæ blandâ oscula fige,
Quoque potes conare modo sedare furorem,
Dulciter: hoc si non prodest, tunc vtere amaro.
Succense, inclama, & vultu conuitia toruo
Adde, minisq; simul terre. quòd si minus ista
Sufficiunt, nec verba timet: tu verbera misce,
Tergaq; tunc duro resonent pulsata bacillo.
Si tibi suspecta est vxor, dubiȳq; pudoris,
Nō habeas pulchros famulos, pulchrósue sodales,
Cum quibus illa domi versetur, decipieris,
Si quenquam fidum credes. est nemo fidelis,
In Venere: illa dolis incautos fallere gaudet.
Fraude paratur amor, Veneri gratissima fraus est,
Sed tua præcipuè non intret limina quisquam
Frater, vel monachus, vel quauis lege sacerdos:
Hoc fuge, pestis enim nulla hac immanior: hi sunt
Fex hominum, fons stultitiæ, sentina malorum,
Agnorum sub pelle lupi, mercede colentes
Non pietate Deum, falsa sub imagine recti
Decipiunt stolidos, ac religionis in vmbra
Mille actus vetitos, & mille piacula condunt:
Raptores, mœchi, puerorum corruptores,
Luxuriæ atque gulæ famuli: cœlestia vendunt.

Hea

Heu quas non nugas, quæ non miracula fingunt?
Vt vulgus fallant, optataq; præmia carpant?
Inde superstitio, & ludibria plurima manant:
Quæ diu, si sapiunt rident, renuntq; videre.
Non pretio, sed amore, Deum vir iustus adorat.
Dene autem lucrum, superos et sacra negabunt.
Ergo sibi, non cælicolis hæc turba ministrat.
Vtilitas facit esse deos: qua nempe remota,
Templa ruent, nec erunt aræ, nec Iuppiter vllus,
Hos impostores igitur, vulpesq; dolosas,
Pelle procul: quantumq; licet, tua ianua vitet.
Pelle procul, ne te probitas simulata, maritum
Caprarum efficiat, nec si tibi compater vllus
Contingit, nimium confidas: nanq; sub isto
Nomine, peccandi procliuior est via multis.
Hoc etiam serua, ne sæpius egrediatur
Sola domum, neu tecta adeat vicina: frequenter
Vicini latitare domo consuevit adulter.
Illi da comites castas, vitæque probatæ:
Infames vetulas, & lenas cautus anaras
Secum stare veta, longéque arcebis ab illa.
Nec tu aliam Venerē atq; aliena cubilia quæras
Nec te concubitus delectet pellicis: est nil
Quo doleat magis, ac vehementius excrucietur:

Quod magis vltiſci cupiat, quàm fœdera lecti
Inſtabili temerata fide, tunc ardet, & odit,
Fallere tunc vellet ſimili ratione maritum:
Siq; poteſt fallit, bilis tunc maxima feruet,
Tunc furit, vt Thias nimio ſtimulata Lyeo.
Crede mihi, rara eſt quæ non ſit adultera, quando
Legitimo fraudata thoro ſua gaudia perdit:
Saltem animo, ſi non cõceſſum eſt corpore, peccat.
Labitur in vitium vitio irritata voluntas.
Si deprehenſa tamen fuerit, tunc legibus vti
Ne pudeat, legum tibi ſit reuerentia ſemper
Præcipua: eſt etenim noſtræ lex regula vitæ.
Ne temerè iratus maiorem crimine pœnam
Infligas, lædasq; Deum, vulgiq; ſequaris
Ingenium & mores: qui non ratione mouetur,
Sed veluti pecudes furijs atque impete fertur.
Nec ducta vxore idcirco non liber haberis,
Quod tibi non licet eſſe malo, neq; nocte vagari,
Nec multis alijs rationibus inſanire.
Non hæc libertas, ſed praua licentia dici
Debet, qui ſic eſt liber, ſeruire videtur.
Talis libertas non eſt cupienda, frequenter
In mala præcipitẽ quàm plurima mittit habẽtem.
Eſt melius, non poſſe malum committere, quàm ſi

Vndiq;

Vndiq; peccandi pateat via, quot perierunt
Ob talem libertatem? quot ſæpè fuerunt
Incolumes, quoniam frænos habuere tenaces?
Si verò nati morbo vexantur ab vllo,
Quid facias? cur te crucies? ſuccure medelis.
Quæ ſi nil proſunt, & mors tibi ſurripit illos,
Æquo animo ſufferre velis, non ſolus in iſto
Gurgite iactaris, comitum tibi maxima turba eſt.
Quæ mala cum multis patimur, leuiora videtur.
Naſcimur hac omnes lege, vt moriamur: ab ortu
Exitus ipſe fluit, cunctis menſura dierum
Certa datur, ſtygias citiùs vel ſeriùs vndas
Quisq; petet, quãquã mors vltima meta malorum
Nec forti metuẽda viro, quid munere vitæ (eſt,
Defunctos, tantis opus eſt deflere querelis?
Eſt ne adeo miſerum, moriendo relinquere mundi
Stultitiam, & ſeſe innumeris offerre periclis:
Proq; tot erumnis, tranquillam acquirere pacem?
Aut mors eſt æterna quies, aut ianua vitæ,
Eſto etenim doleas quantum vis, tempore tãdem
Ceſſabũt lachrymæ & gemitus: quencunq; dolorẽ
Finit longa dies, diſſoluunt tempora curas.
Si tibi laſciui, aut alia ratione pudendi
Contingunt nati, tu tu culpandus, & huius

Causa mali es, dēmēs pater, & quatiende flagellis
Qui pueros neglexisti, nec moribus, ætas
Dum mollis poterat flecti, facilique labore
Institui, nondum vitiorum astricta catenis,
Cunasti imbuere, & virtutibus exornare,
Neglectis animis, aluisti corpora tantùm,
Vt pecudes facium, hinc est vrtica, filixque
Et caprificꝰ iners, quibus vrbs nunc oīs abundat.
Quisq; illos mores, quos primis hausit ab annis,
Cùm senuit, retinere solet: peccabit adultus, 10
Si puer hoc fecit, tenera est dum virga recensq;
Flectitur hùc illùc, vt vis quæ post vbi creuit
Iam robusta arbos, flectenti cedere nescit:
Et quem parua locum tenuit, non deserit vltrà:
Sic puer ad vitæ partem est quamcunq; paratus,
Dum tener est animꝰ: qui postquàm duruit æuo,
Quam prius ire viam assuevit, mutare recusat.
Nimirum quicquid primis inoleuit ab annis,
Non facilè auferitur, naturam parturit vsus.
Ipsiq; non multo est natura potentior vsu, 20
Optandum tamen, vt tribuant bona semina diui
Inclusis vtero, nam qualis quilibet illic
Concipitur, talis viuendo est: qui malus inde
Exierit, rarò poterit iustusque bonusque

Esse.

Esse, licet doceat sanctos academia mores,
Et licet hinc atq; hinc habeantur mille magistri.
Naturam frænare potes, sed vincere nunquam:
Cultura est etenim natura potentior omni.
Nonnihil ipsa tamen longo mollitur ab vsu:
Sic cultu assiduo steriles compescimus agros
Sicque feros dicunt homini parere leones.
Omnis ab assiduo nimirum ars nascitur vsu.
Ergo dum mollis, dumq; est tractabilis ætas,
Instrue filiolos virtutibus, & doce honestas
Maturare vias, nec eos permitte vagari
Hinc illuc quocunq; volunt, res pernicioſa est
Libertas pueris: tu si sapis, admoue frænos,
Et cohibe, nauq; in vitium mortalia quæque
Naturæ instinctu, nisi sint adiuta labore,
Sponte ruunt: nil perfectum natura sine arte
Ferre solet, quoniam non vult Deus ipse veterno
Nos torpere graui, sed curis atque labore
Excitat, & segnes tanquam calcaribus vrget.
Est locus ætherei prærupto in vertice montis,
Delitijs plenus, quo non fœlicior alter
Creditur esse vsquã, cui cedunt thessala Tempe
Elysiique lares, & fortunata vireta:
Hic habitat vicina polo, conterminaq; astris,

Innumerisque bonis fruitur sanctissima virtus:
Sed salebrosa via est, angusta, atque ardua, densis
Sentibus hinc atq; hinc horrem, quò tẽdere viles
Ignauique animi & terrena face grauati
Haud possunt, sursumq; vehit mẽs ignea paucos,
Quos Deus ad cœli sedes elegit habendas.
Difficiles aditus virtus habet: at vitiorum
Prona via est, illuc vltrò descendimus omnes.
Quocirca quicunque bonam, nullaque pigendã
Parte cupit prolem, multùm instituendo laboret.
Non etenim fieri egrigiũ ac memorabile quicquã
Absque labore potest: vis est immensa laboris
Assidui, longusque labor dura omnia vincit.
Curandum in primis, vobis dico patribus, ne
Filioli vestri cum prauis conuersentur.
Consuetudo potest quoscunq; inducere mores.
Corrumpunt etiam sanctos commercia praua.
Vitent præcipuè iuuenes, nam prona iuuentus
In quodcũq; malũ est: semperq; obscœna loquũtur
Inter se iuuenes, & semper turpia versant.
Luxuriæ tota est hæc ætas dedita: quare
Ne iuuenum celebrent cœtus, omninò cauete,
Vt cuicunq; bonam mens est educere prolem.
Corripe nunc verbis duris, nunc vtere virga.

Si sic

Si sit opus, monstraque viã, qua incedere oportet.
Nec faueas illis, patriumq; iratus amorem
Dissimula semper, nil perniciosius est quàm
Blandiri pueris: animos ad crimina sumunt.
Tũc nil non audent, quúm tu quæcunq; loquũtur
Vera putas, asinusq; bipes oracula credis,
Ac nimis indulges, vasano captus amore.
Damnosus fauor est pueris, soloque timore,
Non ratione scelus fugiunt: peccantq; libenter
Ac prompte, si non duris cohibentur habenis.
Vt sæpè in vitium nullo impellente labascunt:
Sic raro à vitijs nullo reuocante recedunt.
Quales quisq; sibi natos eduxit, habebit.
Vltra hæc intendam, vt viuamus corpore sano:
Quippe valitudo est censu præstantior omni,
Robustus fossor rege est fœlicior ægro.
Scire igitur causas debes prius, vnde fluant tot
Agmina morborum, humanum vexãtia corpus.
Perceptis etenim causis, vitare malignos
Effectus poteris melius: causisq; remotis
Effectus pereant, quicunq; sequuntur ab illis.
Ergo morborum quorundam causa & origo
Natura est, quoties sub iniquo sydere quisquam
Nascitur, atq; in se cœli tormenta recepit:

Vel quum corrupto de semine gignitur, ipsi
Sunt causa ægrorum natorum sæpè parentes,
Quum malè dispositi coëunt, nec sanguine puro.
Sunt aliæ plures causæ, requiesque, laborque
Et calor, & frigus, somnus, cibus, ac Venus. horũ
Singula debilitant vires, atque artubus obsunt,
Vtimur his quoties nimium, nimiúmue caremus.
Vtrunque extremum damno est, vsus mediocris
Non nocet: imò etiam prodest, vitamque tuetur.
Immodici affectus animi quoq; gignere morbos
Consuerunt, nimiusq; timor mœrorq́;, dolorq́;,
Lætitia interdum nimia officit, interimitq́;
Si sit habenda fides scripturis historicorum.
Noxius est aër, est noxius humor aquarum,
Corporibus: quando vitium contraxit vterque.
Hinc pestes subeunt, hinc viscera discruciantur,
Communisque lues dat plurima corpora morti,
Affert nonnullos etiam contagio morbos
Et rixæ, & casus, & mille pericula vitæ.
Hos igitur fontes, hæc fundamenta malorum
Si sanus vis esse, omni ratione caueto,
Si tamen ægrotas, quoniam ægrotare necesse est
Nonnunquã, quid ages? nõ tu medicamina differ
Sed citó cupã adhibe, tenuis dũ morbus adhuc nõ

Assumpsit vires, nec inest penetralibus hostis.
Ignis ab exigua nascens extinguitur vnda:
Sed post quàm creuit, volitantq; ad sidera flāmæ,
Vix putei, fontes, fluuij succurrere possunt.
Ergo festina morbi cognoscere causam:
Vtque illi facilè occurras, contraria sume.
Opposita oppositis curantur: frigora si te
Læserunt, calida opponas: si cura, labórque,
Siue cibus nimius nocuit, contraria semper
Exerce, hoc sese expellunt perimuntq; vicissim.
Consule item; si opus est, medicū, vel clinicus ille,
Vel sit chirurgus: chirurgi certior est ars.
Nam quid agat certū est, et aperta luce videtur:
Clinicus ipse autē, qui nunc physicus quoq; fertur
Dum lotium infœlix spectans inde omnia captat,
Dum tentat pulsum venæ, dum stercora versat,
Fallitur & fallit, sed non discriminis æqua
Condition ille miser moritur, causamque canendi
Lingeris caluis præbet, caluisque cucullis:
Hic alius contrà sceleris mercede recepta,
Causatur superos, ac fatis imputat ipsis
Si quis obit, lætusq; implet multo ære crumenam.
Heu mihi, penè omnes casu, non arte medentur:
Quippe aliquam quicunq; artē benè nouit, agēdo

Aut

Aut nunquam, aut saltem rarò peccabit: at isti,
De quibus est sermo, de centum vix erit vnus
Quē sanare queant, quem non fortasse trucidēt.
Vnde istud? nisi quod pars horum maxima nescit
Quid faciat, quid sit prorsus medicina: sed ipsi
Dū tātum incūbunt sophiæ, & dialectica discūt
Vincla, quibus valeāt indoctum nectere vulgus,
Vix elementa artis medicæ & primordia libant.
Sic labirynthæis ambagibus ad sua tecta
Instructi redeunt, atque enthymemata vibrant.
Hic tumidi incedūt, hinc publica præmia poscūt,
Id satis esse putant (nec dicipiuntur) ad hoc, vt
Carnifices hominum sub honesto nomine sint.
O miseræ leges, quæ talia crimina fertis:
O ceci reges qui rem non cernitis istam.
Vos quibus imperiū est, qui mundi frena tenetis,
Ne tantum tolerate nefas, hanc tollite pestem,
Consulite humano generi, quot nocte dieque
Horum carnificum culpa mittantur ad orcum?
Vel perfectè artem discant, vel non medeantur.
Nam si aliæ peccant artes, tolerabile certè est:
Hæc verò nisi sit perfecta, est plena periclis,
Et sæuit, tanquam occulta atq; domestica pestis,
Non multum est igitur tutum, his cōmittere sese,

Quorum

Quorum doctrina est pretiosa in vestè videri,
Gemmatoq; auro digitos ornare cynædo.
Ast hoc q. dicam, vt valeas, seruare memẽto
Sit victus tibi cura tuus, ne noxia sumas,
Neue nimis comedas, solet hoc mortalibus esse
Maxima pernicies, hinc plurimus ingemit æger.
Præsertim hoc caueas, tanquã lethale venenum,
Ne nouus in stomachũ cibus intret, si benè nõdũ
Consumptus fuerit prior, & digestus ad vnguem.
Nec non quaque die, iusto exercere labore
Corpus, vel pedibus gradiendo, vel quid agendo,
Quo moti caleant artus, nam causa caloris
Est motus, stomachumq; iuuat, roburq; reducit,
Humoresq; superuacuos putresq; resoluit.
Noli etiam insita vitam fraudare quiete,
Corporis instaurat somnus vires animosq;
At vigilando nimis corpus corrumpitur & mẽs.
Præterea procul est mœror pellendus, & omnem
Tristitiam de corde fuga: nam macerat artus,
Deformatq; ipsum corpus, canosq; capillos
Ante diem reddit, contrà præcordia læta
Ætatem efficiunt viridem, robustaq; membra.
Cetera tu videas quæ paulò diximus antè.
Postremò est aliud quiddam pretiosius, atque

Nobili-

Nobilius, per quod fælices efficiuntur
Mortales, similesq; Deûm, cæleq; fruuntur
In terris posit: quamuis ea gratia paucis
Tradita sit, pauci tanto dignentur honore.
Si quæris quid sit dicam: sapientia nempe est.
Nempe bonum quodcũq; aliud sapientia vincit,
Hoc homini nequeunt diui dare munere maius.
Huic cedit, quicquid rubra reperitur arena:
Huic cedit quicquid Tagus, et Pactol⁹, et Hermus
Aurifero gignunt (si verum dicitur) alueo.
Huic par esse potest nullius gloria regni,
Hæc est semideûm genitrix: et maxima virtus.
Fælix, ó verè fælix, vereq; beatus,
Humano quantum generi conceditur, is quem
Maximus ille pater donauit munere tanto.
Sed fortasse aliquis quærit, sapientia quid sit.
Nil aliud certè est, nisi prima scientia: per quam
Mens pura, & nullo mortali pondere pressa,
Libera terrenis affectibus, atria cæli
Scandit, & æthereа cum dijs versatur in aula,
Omnia despiciens prorsus mortalia, tanquam
Frivola, & assidue tendens velut ignis in altum,
Inferiora parum curans, sublimia semper
Cogitat, & verè quæ sint bona, quæ mala nouit,

Ac

At verum à falso rectè distinguit: & illa
Quæ cæci et miseri mortales maxima rentur,
Regna, voluptates, & opes, timidosq; triumphos,
Pro quibus vsque adeò nocteſq; dieſq; laborant,
Pro nihilo pendens, curas miseratur inanes,
Ostendens rectè viuendi iter ac moriendi.
Præfulget sapiens alijs, ceù syderibus sol,
Fortunæ imperium tutus contemnit, & omnes
Calcat sub pedibus constanti pectore casus.
Quinetiam nullo mortis terrore mouetur.
Nec timet infernas pœnas sibi conscius, imò
Lætus obit, ridens pauidi fantasmata vulgi:
Non dubitãs miserũ hoc, plenumq; laboribꝰ euũ
Linquere, & æternam moriendo acquirere pacem.
Demũ vno minor est sapiens Ioue. quatuor autẽ
Ipsi conueniunt: quoniam benè consulit, atque
Iudicat, errore amoto, rectéq; gubernat.
Et contemplari diuina humanaq; ad ipsum
Pertinet: extremũ, hoc quod dixi, maxima res est.
Vltrà quam nihil est melius, quod possit haberi.
Nemo tamen sapiens fiet prius, expulerit quàm
A sese omne nefas, purgatus crimine ab omni.
Quippe habitare negat fœdum sapientia pectus,
Impuraq; odit, vbi sit purissima, mentes.

Nemo

Nemo etiam fiet sapiens, nisi sit prius idem
Prudens, multarumq; peritus doctrinarum,
Hos scito esse gradus, per quos sapientia habetur
De qua plura quidē loquerer, sed claudere oportet
Iam librum, sat cauda meo prolixa Leoni est:
Quappter nunc Musa tace, & requiesce parūper

LIBER VI.

VIRGO.

CREDO aliquos tetricæ mētis, nasiq; se-
Qui solos se scire putēt et noscere verū (ueri
Atq; sibi solis diuūm bonitate tributum
Omnia iudicio perplexa expendere recto,
Dicturos, nunquam me degustasse beatos
Aoniæ fontes, & sacras Phocedos vndas.
Nec prorsus lauro dignam, titulóue poētæ,
Quod non inflatas nugas, mirandaq; monstra
Scribimus, ac nullas fingendo illudimus aures.
Nam solas tribuunt fabellas vatibus: ac si
Vera loqui, sædumq; foret, vetitumque poētis.
Horum ego iudicium falsum & damnabile duco:

Nilque

Nilque mihi melius, nil dulcius esse videtur,
Quam verum amplecti: vetulis puerisq; relinquo
Has nugas. alij eructent fera bella Gigantum,
Harpyiasq; truces, & Gorgonas, & Cyclopas,
Et captos blando Syrenum carmine nautas,
Adde his mõstriferã Circẽ, triplicemq; Chimerã
Stelliferumq;, humero cælũ qui fulcit Athlãta
Mutatum saxo, & sulcantem Persea nubes,
Tantalon et Tityon, miseriq; Promethea furti,
Belidas: & quicquid delirans Græcia nostros
Tempore iam longo docuit garrire Latinos.
Nõ mihi sit tanti potasse Aganippidas vndas
Bellerophontæi quas protulit vngula monstri.
Nec mihi sit tanti Phœbeæ gloria lauri,
Atque corymbiferis hederis ornare capillos,
Vt sic delirem, pudet ah, pudet esse poëtam,
Si nugis opus est puerilibus inseruire,
Et iucunda sequi spreto mendacia vero.
Tradita (crede mihi) est multis facundia, pauris
Consilium: multi sublima carmina condunt,
Sunt & Romano & Græco sermone diserti, (nil.
Et cũ multa sciãt: sapiunt tam enaut modicè, aut
Verba nitent phaleris, at nullas verba medullas
Intus habent, sola exterius spectatur imago,

Et pi-

Et pictura leuis: verùm quis succus in illa est?
Quam mens inde capit frugem? qui talia legit,
Quid didicit tãdẽ? quid scit? nisi somnia, nugas?
Quæ nihil ad vitam faciunt, nihil vtile ponunt:
Quæ scire & nescire, pari discrimine refert.
Ergo seu vulgus me iudicet esse poëtam,
Seu neget, haud ideò mendacia vana sequemur,
Sed verum: quoniam verum est perfectio mentis.
Quod quicũq; magis nouit magis est similis dijs,
Atque magis fœlix: licet hunc insciti a vulgi
Non meritó extollat plausu, meritóq; fauore
Excipiat, licet huic non grandia nomina donet,
Quare iam Musæ adsunto, Criticiq; valento.
Ecce viã ingredior, quam plurima taxus vtrinq;
Atque cupressus iter funesta protegit vmbra.
Iam video tristes campos, pallentia regna
Persephones, quos obscuris perlabitur vndis
Lethæusque ambit torrens, latè arua papauer
Lurida somniferum vestit, ripasque silentes.
Quò me Calliope ducis? quæ monstra videre,
Quas voces audire iubes? bubonibus omnis
Circùm sylua tonat, mœstos dat noctua cantus,
Non desunt vlulis miseræ strygibusque querelæ.
Quò me Musa rapis? lacrymoso en murmure colles

Et

Et valles resonant, respondet planctibus Echo.
Quis dolor hic tãtus, quæ tanti est causa doloris,
Heu quæ gens illa est, ater quam vestit amictus,
Syrmata pulla trahens? quæ sic velamine nigro
Flens, adoperta caput clamoribus æthera complet?
Heù mihi quas cædes, quã multa cadavera cerno,
Passim strata solo? quis funera tanta peregit?
Quis dedit hãc latè stragem? quot corpora regum
Pontificumq; iacent? agnosco insignia. nunquid
Mors est illa procul? quæ visu, & falce cruenta
Horribilis, furibunda venit? præcedere mille
Agmina morborum, pariterq; pericula mille
Aspicio, ô nimium sæuis armata ministris,
Nescio quid, magno veniens clamore profatur.
Audio quid dicat, referamq; audita libenter.
Mors ego sum, quæ fœni instar viuentia quæq;
In terris, hac falce meto: mihi Iupiter orbis
Iura dedit, iussitq; simul me parcere nulli,
Sed magnos humilesq; pari prosternere lege:
Vnde manus, viresq; meas euadere nemo,
Et nemo vitare potest, ego grandia regum
Colla premo, sternoq; animos fastusq; superbos
Pontificum: nobis nulla ast non debita ceruix,
Siue quis arctoas fugiens penetrauerit oras,

Kiphæusq; vltrà rupes conceſſerit, iram
Sentiet hic noſtram, noſtros hic ſentiet ictus:
Siue quis ad manes imos deſcenderit, auſtri
Qua plaga preſſa iacet, qua ſunt incognita nobis
Sydera, me inueniet tamen, inuentáque peribit.
Falx hæc occaſum, falx hæc populatur & ortum.
Non ego diuitias vereor, nec ſtemmata priſcis
Cred ta imaginibus, ſolio detraxit ab alto
Quot mea dextra viros, et nigra in tartara miſit
Præcipites? Priamũ memini, quum cæſus ad aras
Victima noſtra fuit: Macedũm dux ille ſuperbꝰ,
Qui tot regna ſuis pugnando euerterat armis,
Par animo cuius totus non extitit orbis,
In Babylone cadit telo confoſſus ab iſto.
Quid memorem heroes Latios, Martisq; nepotes
Terrarum dominos: quorum clariſſima virtus
Imperium Oceano, famam coniunxerat aſtris?
Nonne omnes potui cæſos demittere ad orcum?
Primauique manus ſceptris, diademate crines,
Os verbis, & lute oculos, membra omnia motu.
Corporáque obſcuro clauſi exanimata ſepulchro.
Me timet Indus, Arabs, Maurus, Scytha: deniq;
Europãq;, Aſiãq; colit, Lybicosq; calores (quiſquis
Nullum ego diſcrimen facio generisq; locisq;.

Tempora

Tempora nec seruo, nec mores curo, nec annos:
Improbus atque probus, sapiens stultusq; peribit:
Insanies, iuuenes, longaque ætate grauatos,
Formasos, turpes: æqua ratione trucido.
Hûc quoq; quẽ video pcul hinc mea regna petẽtẽ,
Quum sua fata sinẽt, mittam pallentibus vmbris:
Edidit hæc stygio diua implacabilis ore.
Tunc me concussit timor ingens, membraq; sanguis
Vndique dilapsus venis, extrema reliquit,
Inque imum pectus coit, succurrere cordi.
Præcipuè, quum tartareos dea sæua ministros
Præsentem in turbam, quæ latos plurima circum
Errabat campos, tantæ securа ruinæ,
Mitteret: irrumpunt illi, prenduntque tenentque
Quisque suum: sternũtur humi languentia passim
Corpora, multiplicique gemunt vexata dolore.
Mox ipsa aduenies, nonnullos falce necabat:
Nonnullos etiam, quorum subtegmina nondum
Finierat Lachesis: iusto illis debita fato,
Præteriens, cædi seruabat diua futuræ.
Tunc ego sic mecum, attonitus: totusq; tremescẽs:
O curas, ô vota hominum, vanosq; labores,
O spem fallacem, ô cæca solatia mentis,
O fluxum decus humanum, ô variabile tempus.

Quàm breuis, incerta, & multorũ plena malorũ:
Et quantis noſtra eſt obnoxia vita periclis?
Quæ iucunda quidem facie, dulciſq; videtur,
Sed quãtum intus habet fellis, quantumq; veneni,
Quid ſumus, ô miſeri, niſi puluis motus ab aura?
Et fragili vitro ſimiles, vmbræq; fugaci?
Atque roſis, quæ manè nitẽt, mox veſpere lãgueẽt?
Nũc viui atq; hilares, paulò poſt vermibus eſca:
Nũc pulchri & validi, paulò poſt turpe cadauer.
Heù mihi quid prodeſt congeſta pecunia nobis?
Quid gemmæ, argentũ, atq; aurũ precioſaq; veſtis
Quid populos, magnasq; vrbes ditione tenere?
Marmoreosq; habitare lares, vultuq; ſuperbo
Omnes deſpicere, atque parem ſe credere diuis,
Si mors cuncta rapit, ſi tanquã puluis & vmbra
Deficimus miſeri, ſi tam citò faſtus & omnis
Gloria noſtra perit, nullum reditura per æuum?
Hæc ego cum loquerer ſummiſſo murmure mecũ,
Pallentem vultu aſpiciens, gelidumque timore,
Incertoque gradu titubantem Orpheia mater:
Quid te (inquit) tanta obſeſſum formidine cerno?
Eſto audax: animi vilis timor argumentum eſt:
Nec decet ille viros. cedò, quæ te cauſa timere
Mortem adeò cogit? tunc ſic ego: Diua neceſſe eſt

Natura

Naturæ impulsu: quippe hanc animalia quæ non
Horrescunt, fugiunt? hæc vitam tollit, & omnes
Diuitias ac delicias, corpusque resoluit
In nihilum, remanetque nihil, nisi puluis et ossa,
Quæ pariter puluis longo post tempore fiunt.
Deniq; cũcta bona hæc adimit, sũmũq; malorũ est.
Ergo tam dirum & tam formidabile monstrum
Quem non terrebit, nisi cui sit ferrea fibra.
Tunc Ioue nata, mihi subridens sic ait: Erras,
Nimirum veri specie deceptus & vmbra,
Non cuius facilè est ipsum cognoscere verum.
Hic ille est ramus, medium quem maxima sylua
Arboribus densis cinctum, atq; erroribus atris
Obductum celat: nec multis aurea virga
Conspicitur, nisi cui puræ ostendere columba.
At mihi, quæ fata sum fœlici semine cœli,
Verum noss.: verum tibi dicere possum,
Si me audire voles. ego tunc: Dea nil magis opto:
Respondi. illa autem: Nos hinc diuertere oportet
Paulisper, sequere. & secum me duxit in altum
Non adeò procul inde locum, quo lumina solis
Cernere erat, radiis ferientibus ardua montis,
Iucundumq; iubar tenebras disiecerat atras.
Sedimus ad fontem quendam, lauriq; sub vmbra

Tunc mea dux, tandem pulchro sic incipit ore:
Simĩa cœlicolûm, risusque iocusq; deorum est
Tũc homo quum temerè ingenio cõfidit, et audet
Abdita naturæ scrutari, arcanaque diuum,
Cum reuera eius crassa imbecillaq; sit mens
Si posita ante pedes nescit, quo iure videbit
Quæ Deus & natura sinu occuluere profundo?
Omnia se tamen arbritratur noscere ad vnguem,
Garrulus, infœlix, cæcus, temerarius, amens,
Vsqueadeò sibi palpatur, fesque licetur.
Stultitia fons est, & origo philautia vestræ.
Caligoq; ingens, quæ vos cognoscere verum
Posse vetat, tolle hanc, oculi meliora videbunt:
Et quæ nunc bona prima putas, fortasse negabis
Esse bona: & quæ nũc credis mala maxima, forsã
Non mala sunt dices, pulsis à corde tenebris.
Ergo scias, mortale genus nihil esse, nisi vtrem
AEoliis plenum ventis: quem iugiter vrget
Huc illûc, lapidi insistens fortuna rotundo.
Cui, si quid saperet, vita mors gratior esset:
Cum viuendo, malis homines sine fine premantur:
Exiguisq; bonis, sed nec sine felle, fruantur,
Quod verum credes, puto: si bona, si mala vitæ
Mortalis referam, quanta breuitate licebit.

Collatisque ipſis, tunc vita humana patebit
Quæ ſit, & an tantum mors debeat ipſa timeri.
Principio de diuitiis, quas omnis vbique
Gens ſequitur, laudat, quærit, miratur, & optat,
Dicere conſtitui, & quid ſint oſtendere nitar.
Tunc ego: Diua (inquam) ſi vis, huic parce laborí
Quandoquidem prius hoc olim referēte Minerua
Edidici, nunc perge alio, nec nota recenſe.
Déque voluptate vbertim quoque rettulit olim
Nobis diua Arete, miſſusque à matre Timalphes.
Quare id trāſi etiā quæſo, et quodcūque aliud vis
Expedias, tunc Diua inquit: De nobilitate
Dicā igitur, quoniā bona prima hac inter habetur
Quilibet hanc hodie ſibi vult, ſibi dicit ineſſe,
Plus licet inde abſit, quàm diſtet Iberus ab Indo.
Sed quid nobilitas aut quanti eſt? vera fateri,
Conabor: quanquàm quid prodeſt vera fateri,
Credere ſi renuunt? fugiunt animalia quædam,
Oderuntque diem, tenebris ac nocte vagantur:
Sic homines multi, lumen cognoſcere veri
Nec poſſunt, nec amant: adeò natura, Deusque
Diſtinxit mortale genus, rectéque videnti
Vna hominum ſpecies animalia cetera monſtrat:
Vſque adeò mores varij mortalibus, & mens

Dissimilis, multi tenebras vmbrasque sequuntur,
Nec verum spectare queunt, solemque nitentem,
Infirmis oculis, quem fixo lumine pauci
Aspiciunt, quibus est animus diuinior. ergo
Nobilitas, veluti vulgus putat inscius, aut est
Copia nummorum, & collectio diuitiarum:
Aut sanguis, quoties generoso è stẽmate quisquã
Natus, auos atauosque suos gentiliáque arma
Iactat, & eximios laudat virtute parentes.
Iudicium tamen hoc vulgi mendaciter errat,
Vt plerunque solet; communis opinio multis,
Paucorum ratio est: si nobilis ille putari
Debet, quicunque est diues: sic nobilis esse
Credo potest, lanius, tonsor, piscator, equiso.
Pastorq́;, & pistor, coriarius, atque bubulcus,
Et leno, & latro, & quiuis de plebe lutosa.
Nánque ex his multi rebus nummisq́; potentes
Et sunt, & possunt fieri, fortuna frequenter
Extollit miseros: eadem detrudit ad imum
Sæpè illos, quos antè rotæ commiserat altæ.
Nobilis ergo fuit tantum, quùm mœnia victor
AEneadum intrauit Marius, plaudente Senatu
Ac populo, insignis lauro, niueisq́; quadrigis:
Sed postquam eiectus Syllanis viribus, exul
Minturnis

Minturnis latuit, latuit quoque carcere fœdo:
Vel quum mendicus panem per Punica rura
(Pro superùm leges, & non benè nota potestas)
Quærebat panem, duris fossoribus aptum,
Non erat infœlix tunc nobilis: abstiterat tunc
Nobilitas, fugiens longè: mox ipsa reuertit,
Quum Marius rediit, mutato sydere, Romam.
Nimirum stulta hæc sententia, si sit ab auro
Nobilitas, certè de terra nascitur arbum,
De fraude & furto, de fœnore: nascitur ergo
De fraude, & furto, de fœnore, nobilitas, ô
Iudicium vulgi insanum, ô sine pectore turba.
Nobilitare hominem non vlla pecunia, nulla
Diuitiæ possunt: pretio nam dignior omni est
Nobilitas: hæc non emitur, nec venditur auro.
At genus ille suum iactat, laudesq; suorum
Incalcat, cùm sit turpissimus: atque recenset
Gesta patris, monumẽta ataui, patruiq; tropheæ,
Et quanquã innumeris, demens, ignauus, abũdet
Criminibus, virtutis inops, tamen esse putatur
Nobilis est alto quoniam de sanguine natus.
Cur aliena tibi tribuis? laudemque tuorum
Esse tuam censes? cùm tu sis dedecus illis,
Degener, infamis? mentito nomine cygnum

Graculus

Graculus appellat seſe: cornicula plumas
Pauonis furata, cupit pauo ipſa videri:
Sed natura vetat, quæ nobilitatis origo eſt.
Hinc animi viles, hinc & cæleſtia corda
Proueniunt: hæc largitur ſua ſemina cunctis.
Nempe animam propter, nõ propter corpus haberi
Nobilis, & dici debes, nam corpora multa
Seruorũ, pulchra, & magna, et robuſta videntur:
Nobilitas quidam eſt animi proprius decor, atque
Vis quædam natiua, cupit quæ grandia ſemper,
Vilia contemnit, qua ſurſum tendere vt ignis
Nititur, & ſummas penetrat velut ardua nubes
Inſima deſpicions: hanc vim qui munere cæli
Accipit, ille bonus fiet, patiensq; laborum,
Conſilioque potens, curis vigilantibus, vt quid
Dignum laude gerat, vt ſit laudabilis ipſe.
Sed tantum natura bonum non omnibus, imò
Perpaucis donat, quorum fama inclyta longo
Tempore, poſt cineres populorum in pectore viuit.
Attamen ô mores, ô mera inſania: quis non
Vult dici & credi nunc nobilis? ô nebulonum
Turba audax, ô vile pecus: te nomina clara
Delectant, tibi fama placet, tibi gloria: cur non
Et labor & virtus etiam placet, vt meritò ſis

Nobilis

Nobilis? an manis sapiens iustusq; vocari,
Nomine mentito, quàm verò? cur tibi nummus
Falsus, cur panis falsus, cur cætera falsa
Non sunt grata, velut mendax ac futile nomen
Nobilitatis amas: ô larua, ô simia disce
Disce prius frænare animum, compescere cæcos
Affectus, ratione vti, vitare nefanda,
Iusta sequi, te nosce prius, durosq; labores
Amplecti ne te pigeat, vilémque fugato
Desidiam, vt possis culmen virtutis adire.
Tunc iure ac merito dicêris nobilis: hæc est,
Hæc est nobilitas vera: hæc sunt illa deorum
Munera, ab indoctis non intellecta. per istam
Incessere viam phrygia de gente Quirites,
Hac duce Romanum imperium se sustulit astris:
Hac abeunte iterum, in præceps descẽdit ab astris.
Nam simul ac segnes consurrexere nepotes,
Iam parto imperio, iam prosperioribus annis,
Delicias, ludosq; leues, luxumq; secuti,
Degenerare suis cœpere à patribus: vnde
Nobilitas tales homines exosa, recessit
Pretinus ad superos, donec crescente nepotum
Luxuria & vitio, deleta superbia Romæ est.
Non igitur genus est, non sanguis, non statuarum

Mutarum

Mutarum ſeries, non auri copia, quæ te
Nobilitet: Virtus, virtus, hac nobilis Hector,
Alcidesq; fuit: fuit hac quoq; nobilis ille,
Ilias æternum cui præbuit inclyta nomen:
Hac proceres alij, quorum tot fama per annos
Durat adhuc, quid te iactas natalibus ortum
Egregiis? te præcipui genuere parentes:
Quid tum? ſi nihil es? ſi turpis, turpiter omnem
Inceſtas maculasq; domum? tibi dedecus eſt hoc,
Non honor: ac veluti ſtolidum ſi gignat aſellum
Magnanimus fortisq; leo, ſi ſimia barbo
Naſcatur, monſtrum es, claraq; iniuria genti.
Non ſic nobilitas per teſtamenta relinqui,
Aut virtus, potis eſt: velut ædes, rura, ſupellex.
Hanc natura tuis tribuit maioribus, at non
Omnibus: antiqua repetas ab origine gentem,
Inuenies fortaſſe tuo de ſanguine multos
Cerdones aut agricolas, mumq; videbis
Ex humili natum fortuna, nobilitatis
Principium feciſſe alius: qua tempore creuit
Paulatim, ſed poſt quoque tempore victa ſeneſcit.
Omnia fert tempus, pariter rapit omnia tempus.
Quis nunc Pompeij de ſtirpe, aut Cæſaris eſſe
Noſcitur? aut eius, domitis cognomen ab Aphris

Cui

Cui virtus inuicta dedit? quis credere tantam
Progeniem periisse potest? domus alta deorsum
Sæpè cadit, penitusq; ruit: surſumq; leuatur
Sæpè humilis: nulla est hominum fortuna perennis,
Sic cœlum variare solet mortalia quæq;.
At dices: quale est semen, talis quoque fructus
Inde venire solet: si sum de semine claro,
Clarus ero, non sic: proceri sæpè parentes
Exiguum genuêre hominem, turpemq; decori,
Robuſti infirmum, sapientes insipientem,
Nec mens, vt corpus, patrio de semine manat.
Non patris est, animum pueris præbere, sed ipsum
Largiri natura solet, quid nobile semen
Egregiumq; feret, faueat nisi debita cœli
Temperies? verum est vulgo quod dicitur: annus
Producit segetes, non cultus, semina quamuis
Optima, si terræ fuerint mandata siniſtris
Syderibus, parient lolium, vel iacta peribunt.
Ergo sufficiens non est pater ipse creandis
Nobilibus natis, adsit nisi gratia cœli.
Hinc est, quod multos humili de plebe videmus
Illuſtres nasci: qui magnum nomen adepti
Virtute ac meritis, se postmodo nobilitarunt.
Quis fuit ille Maro? quis Tullius ille? quis ille

Tam

Tam sapiẽs sanctusq; Cato? quis Horatius? omnes
De medio plebis geniti, quis doctus Homerus?
Cuius ne patriam certam, certosq; parentes
Scimus adhuc, dic quæso patrem Demosthenis, atq;
Euripidis matrem, dic Socratis, illius inquam
Socratis, in cuius gremio Plato maximus hausit
Diuinos latices, qui solus Apolline teste
Est visus sapere: hunc genuit, qui marmora fodit:
Nascentes pueros mater capiebat ab aluo.
Nonnullos etiam reges, de plebe creatos
Nouimus, haud rarus quoq; cõsul et imperator,
De populi fæce ad summum peruenit honorem.
Quid quod equi, pariterq; canes, ac cætera bruta
Degenerare suo persæpè videntur ab ortu?
Nempè diu res nulla manet, nempè omnia semper
Deteriora solent fieri, in peiusq; referri,
Naturæ imperio, & fatorum lege perenni:
Deinde iterum ex alio fœtu instaurata renasci.
Hoc variare, decus mundi est: hæc gloria summi
Artificis, facere ex minimis ingentia, nec non
Ex summis minima, & rerum mutare tenorem
Iugiter, ac faciem, sapienter cuncta nouando.
Non tamen inficior, claros habuisse parentes
Esse bonum, & claro nasci de sanguine: nánque

Hos

Hoc verè pulchrũ atq; bonũ est, prosuntq; parẽtes
Auxilio, exemplis, hortatibus, efficiuntq;
Sæpè sui similes natos, nisi fata repugnent,
Et natura potens nimium: quam vincere si quis
Nititur, ille etiam congestis montibus, altum
Æthera conscendet, pulso Ioue qualiter olim,
Fama Gigãtæos quùm sensit Phlægra tumultus,
Enceladũ memorat, summi iuga maxima Olympi
Imposuisse Ossæ, premeret cùm Pelion Ossa.
Sed tamen hoc non esse satis concludimus, ergo
Quamuis à populo dicaris nobilis omni,
Sisq; licet mollis, nitida cute, corpore lauto,
Egregiis vescare cibis, ac veste superbus
Conspicua incedas, referas gentemq;, domumq;:
Nobilis haud ideò es, sed fortunatus, & vtri
Aurato similis, similisq; ex marmore signo.
Quis tamen hoc curat? satis est de nobilitate
Ac virtute, ipsum nomen malunt q; videri,
Quàm sic esse homines, proh dij, nũc nomina tãtũ
Magnifica, & claros titulos sibi quilibet optat,
Arrogat, affectat, sequitur, rapit: vt merito iam
Et se asinus pardum vocet, & formica leonem.
Quis non vult sapiens, generosus, iustus haberi,
Et probus & doctus? contentus cortice solo,

Atq;

Atque vmbris rerum: vt tali velamine mores
Occulat in fandos? lis est de nomine, non re.
Hoc habeas igitur nomen. sic nobilis esto,
Vt Rome Pasquillus homo est. vt sæpè vocatur
Nobilis aut latro, aut meretrix, aut nobile marmor
Esto tamen quod sis & nomine nobilis, & re:
Quid tum? laudabor dices, decorabor honore,
Nunquid parua tibi hæc, et nõ cupienda videtur
Præmia? quandoquidem virtus ex nobilitate
Nascitur, ex virtute autem laus surgit, honorq;.
Non volo, nec fas est virtutem carpere: sed si
Interius videas meliori lumine verum,
Cognosces quanto virtus tam digna labore
Afficiat miseros homines, quàm reddat amaram
(Stoicus id quamuis nolit concedere) vitam.
Moralem primùm videamus: difficilis pars
Nimirùm hæc, quam si quærit quis vite tenere,
Heu quantos opus est subeat toleretque labores.
Naturæ bellum indicat, confligat oportet:
Quandoquidem mortale genus natura creauit
Infirmum, pronumq; malo, aduersabile recto.
Prò superi, in vitium facili decurrere lapsu
Quisq; solet; cur hæc homini mala semina quondã
Indita sint? nũquid fuit hæc tua culpa Prometheu?

An

An malus hos demon humana in pectora morbos
Intulit, (vt fama est) sceleriſq; iniecit amorem?
Heú quàm difficilis, ſalebroſa, & plena laboris
Semita, quæ ad mores ducit, vitamq; deorum.
Quis bonus eſt? nõ ſpõtè vllus, quis nõ malus? ille
Qui legis regíſue metu, peccare recuſat:
Vel qui forte nequit, quod vult, cõmittere crimẽ.
Nimirùm haud facilè eſt naturæ obſiſtere, ſeq;
Vincere, & inſanos compeſcere pectoris æſtus.
Quapropter pugna aſſidua, iugíque labore
Eſt opus à puero, vt vitiis ponantur habenæ.
Aſſuetudo etenim naturæ frangere vires
Sæpè ſolet, ſi ſit multos firmata per annos.
Ergo militia eſt hominum vita: hoſtibus omnis
Plenus ager, multi latitant vbicunq; latrones.
Quis tot vitabit laqueos? tot retia cautus
Effugiet? nã quùm fortuna eſt proſpera cuiquam,
Actutùm ſubit & ſtimulat vaſana libido,
Tùm ſua caſtra mouet ventoſa ſuperbia, tunc &
Deſidia atque gula, & petulans audacia ſurgit:
Contrà illum, dolor atq; metus, dirumq; venenum
Occupat inuidiæ atque iræ. quùm ſorte ſiniſtra
Viuit, & indignam quærit propellere quouis
Pauperiem pacto: tunc fraudibus atque rapinis

Et furtis ſtudet, vt ſua damna reprendere poſſit.
Eheù, mortales inter Scillam atque Charybdim
Iactantur miſeri, & vitiis læduntur vtrínque.
Dumq; mala hæc vitare volunt, labuntur in illa.
Si cupiunt fortes fieri, diſcrimina oportet
Multa pati, & multos cogunturferre labores.
Si virtutem illam, quæ humanos temperat actus
Affectant: opus eſt expellere gaudia, triſti
Conſilio, gratamq; parum deducere vitam.
Si iuſtus vult eſſe aliquis, non vtile quærat. 10
Iuſtitia eſt multis laudata, domeſtica paucis.
Quòd ſi fortè placet cuiquam prudentia, ſemper
Vt caueat, nulli credat, fidátque, neceſſe eſt:
Quandoquidẽ ſunt cuncta dolis & plena periclis.
Denique qui bonus eſt, & mitis, ſæpiùs ille
Leditur: ille minùs tutus, plus inſidiarum
Suſtinet: hic ſiquidẽ mũdus domus ampla malorũ
Ac ſcelerum patria eſt: probitas hìc exulat, vnde
Imbelles lepores, damæ mites, capreæq;,
Idq; genus ſine felle animalia quæque petuntur 20
Sæpius, & pereunt: rarus venator ad vrſos
Accedit, tutos conſeruat ſylua leones.
I nunc, & mitis, ſimplex, innoxius eſto,
Vt citiùs fias auidorum præda luporum.

Heù

Heu mundus totus quædam est natiua tyrannis.
Debilibus robusta nocent, & grandia parvis.
Ales fulminiger timidos infestat olores,
Accipiter laniat turdos, mollesq; columbas:
Versicolor coluber ranas, miserasq; lacertas
Deuorat: in syluis fera fortior, ore minorem
Dilacerat: tu mõstra tenes quoq; maxime Nereu,
Quæ rapido infirmos absumunt gutture pisces.
Non mare, non tellus, non aër tutus, vbique
Hostis adest: prodestq; parum, non esse nocentem.
Ergo vide, quàm sit pars hæc virtutis amanda,
Quæ facit esse bonos, non tanto parta labore,
Hostibus in mediis tandem vos reddit inermes.
At dices: probitas defendi legibus, atque
Principibus solet: ô vtinam fieret, sed vbique
Vincuntur nummis leges, magnoq; fauore:
Placantur donis reges, & voce precantum:
Damnãt iura illos, quib⁹ aut exhausta crumena,
Aut nullus fauor est: alij quocunq; premantur
Iudicio, insontes abeunt, vt paruula musca
In tenui tela, quam pendens texit arachne,
Voluitur ac remanet: si grandior horridiorq;
Impulerit, frangit cassus & tuta recedit.
Sic leges (veluti Scythica de gente canebat

Barbarus ille ſophus) miſeros nectunt q;, tenentq;:
Tranſmittunt laxis foribus, renuuntq; potentes.
Altera virtutis pars, quæ ſtudioſa requirit
Naturæ cauſa, & vix penetrabile verum,
Quàm ſit difficilis, quàm magni plena laboris,
Experti norunt, primo coguntur ab æuo
Sub præceptoris ferula, formidine multa,
Verberibus cædi, & lachrymis dictata referre:
Incluſi tanquam in cauea cohibentur, vt ire
Non liceat quoquam, niſi permittente tyranno, 10
Quanquam ventris onus iubeat, veſicáue turgẽs,
Et pueris cognata fames, & ludere gratum.
Tempora ſed calidæ poſtquam acceſſere iuuentæ,
Maiori ſtudio eſt opus. hic Anthenoris vrbem,
Adriaci tentans rabioſam gurgitis iram,
Parthenopénue petit, Tyrrhena p æquora curr̃ẽs
At Peruſina alius, Romanáue mœnia quærit:
Vt procùl à patria tellure, incommoda multa,
Et mala multa ferat. Veneris, ſomníq;, cibíque
Parcus, & aſſiduus ſtudio, libriſq; legendis. 20
Haud aliter quiſquam fiet, niſi nomine doctus.
Sunt etenim docti re pauci, nomine multi.
Gaudia nempè nocent, nocet illecebroſa voluptas
Apprimè his, cupiũt qui diſcere plurima, & altũ

Doctrina

Doctrinæ culmen conscendere. nanq; reflectunt,
Ac remouent animos à duro tramite, per quem
Itur ad auricomæ sacraria celsa Minervæ.
Nempè labore opus est longo, assiduoq; volenti
Nobile per populos, vrbesq; acquirere nomen.
Hinc verò multos cruciat dyspepsia: multos
Dum nimiũ nimiumq; legũt, ophthalmia vexat,
Præ studio stomachus crudescit, visus hebescit,
Et pallor venit, & macies, & acerba senectus.
Nec mirum: quoniam scire & cognoscere verùm,
Est præter naturam hominis, propriumq; deorum.
Ac veluti infirmo radiantem lumine solem
Noctua ferre nequit: sic mens humana deorsum
Imbecilla ruit, quoties contendit in altum
Surgere, & audaci cælum penetrare volatu.
Quod propriũ est superũ, mortales turpiter audẽt:
Despiuntq; magis, quanto magis illa requirunt.
Quorum cognitio nil prorsus spectat ad ipsos,
Ni fortè auxilium ac lumen descendat ab alto.
Ac dij fœlices, mundum, quis, quantus, & vnde,
Atq; ipsum mũdi dominũ, speciésque animãtum,
Et rerum innumeras norunt, causasq; latentes,
Semina, & occultas vires, quibus omnia constãt.
Hæc vita est, hæc est ipsorum tota voluptas:

Non cibus, aut somnus, nõ morbus, cura labõrue,
Non lucri spes, non damni metus impedit illos,
Quin semper valeant optatum inquirere verum.
Ergo cælicolùm sapere est: prudentia tantùm
Conuenit & confert mortalibus, vt sibi possint
Consulere, & vitare sciant incommoda, necnon
Commoda congerere, & tranquillam ducere vitã.
Quid faciat, quid nõ homini prudentia mõstrat?
Huic studeat, quicunq; cupit bene viuere, et inter
Tot spinas rerum gradiens non lædere plantas.
Quis non esse putet stultum, qui rebus omissis
Vtilibus propriisue, aliena & inania quærit?
Dumq; suas nescit vires, maioráque tentat,
Dùm nimis alta petit: præceps, velut Icarus, vndis
Mergitur æquoreis: cupiens æquare bibendo
Rana bouem, rupta nũquam bibit amplius aluo.
Dùm studet insanus Phaëton cælestia frena
Mortali tractare manu, nónne infima pressit
Stagna Padi, currumq; cadẽs vitámque reliquit?
Sese metitur prudens, & continet intrà
Naturæ fines: nec plũsquàm debeat, audet,
Excepto, si illum Deus impellitq; iuuatq;.
Curent mortales, quæ sunt mortalia: omittant,
Quæ supernùm: ne si contendunt altiùs æquo

Scandere,

Scandere, præcipitent potiùs, moueantq; cachinnũ:
Vt si forte velit ſumma de rupe volare
Bos grauis, aut aſinus cytharã pulſare canorã.
Eſto autem quiſquam doctrina præditus omni,
Vſqueadeò vt multos norit componere libros:
Quid quæſo inde boni accipiet? tantumq; laborem
Præmia quanta manent? dices: laus, gloria, fama,
Inq; animis hominum diuturna in ſæcula viuet.
Atqui ego q̃d ſit honor, quid laꝰ, quid fama velit
Clarius & melius perpẽdere. plurima namq; (te
Apparent aliter, quàm ſint, oculoſq; tuentum
Atque animos fallũt ſpecie, velamine, & vmbra.
Hinc bona quæ mala ſunt: et quæ ſunt turpia, pul-
Cẽſentur: ſcatet hinc fons omnis ſtultitiei, (chra
Sæpè ſub argento latet æs, ferrumq; ſub auro,
Et ſub ſintero clauduntur cortice putres
Caſtaneæ, multoſq; lupos ſub pelle videbis
Agnorum, nónne aulæis carioſa teguntur
Ligna, vel antiquus paries, rimiſque pudendus?
Eſt acies mentis potior, quæ perſpicit intus,
Quicquid in abſtruſo eſt: quicunq; hac vtitur, ille
Verus erit rerum index, & mira videbit.
Quæro igitur quid fama iuuat? quid gloria? quid
Oppreſſos ſomno, aut viuẽdi munere caſſos? (laus?

Nil

Nil plꝰ quã ſurdũ cythara, aut ſpectacula cæcũ,
At reſpondebis: viuentes & vigilantes
His gaudent, nec non pro talibus omne periclum
Vltrò adeũt, vltroq; animas cũ ſanguine fundũt.
Nimirum ambitio multos ad fortia, tanquam
Calcar agit, multosq; trahit virtutis ad arcem,
Torpentes vrgens ſtimulis compellit, vt armis
Grãde aliquid faciant: vel ſi non viribus audent,
Ingenio ſaltem exhibeant memorabile quicquam.
Ipſa tamen vitium eſt: vnde ambitioſus haberi 10
Nemo velit, quicunq; etenim ambitione tenetur,
Creditur eſſe lenis, ventoſus, turpis: vt olim
Romulidæ, orabant iacto poſt terga pudore
Plebeios, quoties ſuffragia venabantur,
Cerdonumq; animos precibus ſeruilibus, atque
Turpibus obſequiis captabant, muneribusq;,
Vt propriis rebus curarent publica omiſſis,
Perq; forum medium multis comitantibus irent,
Inflati vt vento folles, ac fronte ſuperba.
Propter ſe virtus petitur, non propter honorem: 20
Ipſa licet propriè ac verè mereatur honorem.
Quid? quod vulgus iners neſcit virtute moueri?
Hanc potius ridet, faueat fortuna neceſſe eſt,
Diuitiæq; adſint: tunc laus, honor, & decus omne

Aduenient

Aduenier, virtus sine censu languet vbique:
Quanquam nil refert, si gallo fordet iaspis.
Nec minùs idcirco est preciosa & nobilis: vnde
Vir bonus, & veræ compos virtutis, abundè
Contentus, vulgi laudes contemnit & odit,
Nec fumum quærit, nec inani pascitur aura.
Insignis facies fucis non indiget, aurum
Quod per se pulchrũ est, nudũ monstratur, at ille
Qui non est, aliqua saltem cupit arte videri,
Personamq; sibi inducit velut histrio. quare
Si rectè aspicias, vita hæc est fabula quædam.
Scena autem mundus versatilis histrio & actor,
Quilibet est hominum. mortales nã propriè omnes
Sunt personati, & falsa sub imagine, vulgi
Præstringunt oculos: ita diis risumq; iocumq;,
Stultitiis, nugisq; suis per secula præbent.
Ergo honor & fama, & mortalis gloria, lauſq;,
Somnia sunt, prorsus nil conducentia: quando
Sorte magis quàm virtute acquiruntur. at esto
Quod tantùm dignis tribuãtur: dic mihi, nũquid
Corporibus prosunt? certè nil, dic, animisue?
Tantundẽ, hoc instant potiùs, tumidosq; leues q;,
Necnon sollicitos reddunt, se subdere multis
Et seruire solet multis, ambire, precari,

Munera

Munera largiri, quisquis sectatur honores.
Vita igitur talis misera est, & plena tumultus,
Subiicit inuidiæ, & magnis quandoque periclis.
Virtutem veram qui possidet, ille quietus,
Ille satis fœlix: permittat cætera diuis.
Sufficiès honor est homini, quũ dignus honore est:
Qui datur indigno, non est honor: est onus, imò
Ludibrium, veluti in scena quùm ludius est rex.
Iã mala quæ humanũ patitur gen⁹, adnumerabo.
Principio posquàm è latebris male olentibus alui
Eductus tandem est, materno sanguine fœtus,
Vagit, et auspicio lachrymarum nascitur infans:
Veputo, quæ mala sit vita hæc, quã plena periclis,
Natura monstrante videt: sic per mare longum
Mercator facturus iter, terretur, & alto
Pectore dat gemitus, metuès scopulos, freta, vẽtos,
Naufragium, occursus piratarum, omnia demùm
Terribilis quæcunq; tenet discrimina pontus.
Vix natus, iam vincla subit, teneroq; coërcet
Fascia longa artus, præsagia dira futuri
Seruitij, quis enim liber? sunt legibus omnes
Subiecti: necnon & regibus, & vitiis, &
Iudiciis hominum, seruit quoque quilibet vltrò
Spe pretij, faciendo aliquid, vel fortè coactus.

Omne

Omne aĕtal postq̃ natũ est, subitò ambulat, & quò
Cunq; liber graditur: non sic homo: tẽpore longo
Non pedibus, non ore valet, non mente: sed instar
Vocalis statuæ, solis vagitibus omnem
Nocte die q; domum vexat, turbatq; quietem.
Post vbi iam validò se poplite sustinet, & iam
Ritè loqui didicit, tunc seruire incipit, atque
Iussa pati, sentitq; minas ictusq; magistri,
Sæpè patris matrisq; manu fratrisq; frequenter
Pulsatur: facient quid vitricus atque nouerca?
Fit iuuenis, crescunt vires: iam spernit habenas,
Occluditq; aures monitis, furere incipit, ardens
Luxuria atque ira: & temerarius omnia nullo
Consilio aggreditur, dictis melioribus obstat,
Deteriora fouens: non vlla pericula curat,
Dummodò id efficiat, suadet quod cæca libido:
Rixatur, nec iura timet, cerebrosus & exlex.
Nempè agitur furiis iuuenũ pars maxima: pauci
Quos frænat metus, aut pudor, aut prudẽtia, rectò
Tramite sinceram ducunt sine labe iuuentam.
Succedit grauior, melior, prudentior ætas,
Cumq; ipsa curæ aduenium, duriq; labores:
Tunc homo mille modis, studioq; enititur omni
Rẽ facere, & nũquam sibi multa negotia desunt,

Nunc

Nunc peregre it, nunc ille domi, nũc rure laborat,
Vt sese, vxorem, natos, famulosq; gubernet,
Ac seruet, solus pro cunctis sollicitus, nec
Iucundis fruitur dapibus, nec nocte quieta.
Ambitio hunc etiam impellens, ad publica mittit
Munia: dumq; inhiat vano malè sanus honori,
Inuidiæ atq; odij patitur mala plurima: deinceps
Obrepit canis rugosa senecta capillis,
Secum multa trahens incommoda corporis, atque
Mentis: nam vires abeunt, speciesq;, colorq;: 10
Nec non deficiunt sensus: audire, videre
Langueſcunt, gustusq; minor fit: denique semper
Aut hoc, aut illo morbo vexantur, inermi
Manduntur vix ore cibi, vix crura bacillo
Sustentata meant: animus quoque vulnera sentit.
Desipit, & longo torpet confectus ab æuo.
Ergo suis subiecta malis est quælibet etas.
Plurima sunt etiam mala, quæ cõmuniter omnis
Ætas ferre solet: nunc frigus ledit acutum,
Hibernæq; niues, nec non furibundus ab arcto 20
Ripheísque iugis Boreas, quum stiria pendet
Horrida culminibus, glacie cùm flumina torpent.
Nunc æstas nimiis insana caloribus vrit,
Quũ tenet ardentẽ Nemees Hyperiona monstrũ,

Aruáque

Aruáque flaueſcunt, & tellus arida aperto
Ore vocat pluuias: nullus morientibus herbis
Humor adeſt, lamæ ſiccæ, ſiccæq; paludes
Torrentur, candet cæleſtibus ignibus æther.
Nunc ſitis atque fames, nunc & penuria rerum
Vtilium crucias. quis poſſet carmine morbos
Innumeros, quibus eſt obnoxia vita referre?
Quot febres, quot languores, quot vbiq; dolores
A capite ad plantas? humanum corpus vt extra,
Sic intus patitur: per ſingula membra venenum
Infudit natura homini. caput & manus, & pes
Et latꝰ, & ſtomachꝰ, grauiter torquẽtur, et aures
Atque oculi & fauces, renes, quid cætera dicam?
Quid cupio nũerare grues quot Strymonis vnda
Excipiat? vel quot Phrygius Mæander olores?
Mens etiam pleruńq; ſua de ſede recedit,
Vel philtris, vel carminibus, vel turbine morbi,
Vel quùm ceritus cacodæmona pectore quiſquam
Baiulat inſano, vel quum furit improbus Euan:
Quãquã et auaritia, ambitio, dolor, ira, voluptas,
Non minùs ac vinum humanos cõfundere ſenſus,
Atque animis tenebras ſoleant inducere: quare
(Dicere ſi verum volumus) pars maxima viuit
Ebria vaſanis affectibus: inueniuntur

Heu

Heu pauci, qui non titubent, qui lumine sano
Aspiciant quid agant, ac se ratione gubernent.
Hinc non inscite quidam, numerum infinitum
Stultorum dixit, nam quis non indiget albo
Helleboro, & tota Anticyra? vix Græcia septem
Inter stultorum tot millia commemorat, qui
Credantur vero sapientis nomine digni.
Humani generis mater nutrixq; profectò
Stultitia est, sine qua mortalia cuncta perirent,
Nilq; agerent homines in terris: hac duce fiunt 19
Bella, & que bellis sunt opportuna tot arma,
Tot clipei, tot signa suis distincta figuris:
Hac rursus monstrante, ioci, thyasiq;, choriq;
Inuenti: tot delicie, tot ludicra, totq;
Ornatus: nónne hinc etiam vis tanta librorum,
Tantus nugarum torrens fluit? omnia saltem
Plurima facta hominum veniunt ab origine tali.
Iam verò tristes casus, & tristia fata,
Sunt quibus expositi mortales, dicere ad vnguem
Nemo quidem posset, quamuis facundus in vndis 20
Mergitur hic, auidisque miser fit piscibus esca:
Ille cadit, præcepsq; ruens perit, aut malè languet
Perfractis membris: alius niue, grãdine, & imbri
Obruitur: multos inopino fulminis ictu

Interiisse

Interiisse liquet: quosdam delapsa ruina
Contriuit: nónne absumunt incendia multos?
Nõne aliquos aut herba nocẽs, fungúsue malign⁹
Incautos perimunt? nonnullos gutture fixus
In medio cibus elisit, quot bellua morsu
Exanimat? mulúsue malus, vel non equus æquus,
Dum furit atque ferit ferratis calcibus? aut bos
Indomitus, quoties cornu bacchatur acuto?
Quid referam, quot damna homini persæpè venire
Culpa hominũ soleãt? adeò vt fera nulla magis sit
Formidanda illi, quàm semine natus eodem.
Hinc tot prædones, tot fures, sacrilegi tot,
Tot delatores, tot falso in crimine teſtes,
Tot mœchi, tot carnifices, mortalia turbant
Otia, ceu lætos turbat lea visa iuuencos.
Ille nocet lingua, hic ferro, pars maxima fraude:
Ille palàm rapit, hic clàm: sunt & qui simulato
Nomine amicitiæ, vel nomine religionis
Imponant multis, quos credulitate fidéque
Insulsa faciles falli nouere, ferè omnes
(*Prò genus infandum*) *damnis gaudent alienis.*
Non frater fratri, nec amicus fidus amico,
Nec patri natus, verè hic sunt tartara, sunt hic
Cerberus, et furiæ, et chaos, et stygx: deniq; quicqd
Horribile,

Horribile, & fœdum nigri tenet aula tyranni.
Sola quies somni pacem mortalibus affert,
Dũ viuunt, nihil hac (nisi tetra insomnia turbẽt)
Dulcius esse potest: nam curas atque labores
Eximit, & blandis miseros amplectitur alis.
Hanc homini tamen inuidit natura quietem,
Iussit enim vt diruq; pulex, cimexq;, culexq;,
Morsibus inficerent huius tam dulcia pacis
Gaudia: ne desint vnquam mala, nocte dieq;.
Lõgè igitur melior mors est, quàm mortis imago. 10
Nam quicunque fretum vita gaudente carina
Tranauit semel, & tutum tenet anchora portum,
Ille hilaris ventos ridet tumidásque procellas,
Leucotheamq; caput sertis redimitus adorat,
Atq; Athamanteum donis onerat Melicertam,
Securus celebrans varios in littore ludos.
Mors omnes finit pœnas, mors omnia soluit
Vincula, morte fugit metꝰ omnis & omne periclũ.
Vtq; dolor nullus, te nulla vrgebat egestas,
Quàm patrios nondum lumbos ingressus: eras nil: 20
Sic postquàm extrema fueris iam morte solutus,
Te nullus dolor, & te nulla vrgebit egestas.
Quis damnosa sibi, quis pernicioſa fuisse
Tempora crediderit, quæ tunc fluxere? fuit quàm

Ipse

Ipſe nihil, nondum materna conditus aluo?
Quis queritur nocuiſſe ſibi menſeſue diéſue,
Quos nũquã vidit, vel quos nũquã ipſe videbit?
Vel quis noctẽ illã vt prauã, miſeramq;, grauemq;
Vituperet, qua nil ſenſit? ſomnoq; profundo
Obrutus, vt lignũ iacuit, gelidumq; cadauer?
Quid mors æternus ſomn⁹? ſomn⁹ ẽbreuis eſt mors.
Sed multis placet immortales eſſe animas, &
Viuere defunctos perhibent, membrisq; relictis
Nudatos, veluti proprio de cortice tracta
Coclea nudari ſolet, ad Plutonia regna.
Tendere præcipites, ac tartara nigra ſubire
Myrtiferumq; nemus fingunt, vbi vulgus amãtũ
Ingemit, atque addunt feruentes ignibus amnes,
Monſtraq; viperium manantia gutture virus,
Diſtinctaſq; locis ſedes: vbi vagiat infans,
Atque vbi verberibus ſæuis faucibusq; cruentis
Eumenides agitent: ſontes, vbi rura beatis
Debita perpetuis vireant pulcherrima ramis:
Aſt aliter dicunt alij, & poſt funera credunt
Eſſe quidem manes. ſed qui vixêre decenter
Ac rectè, in cœlum ſublatos iungiter aſtris:
Contrà qui pecudum ritu terrena ſecuti
Neglexêre deos, pecudum quoque corpora iuſto

Iudicio induere, & mutato carcere pœnas
Soluere tantisper sceleru̇m, dùm prorsus ab omni
Crimine purgati æthereas referantur ad oras.
Quæ si vera forent, etiam metuenda foret mors.
Aut saltem benè viuendum, vitijsq; carendum:
Namq; pijs iustisq; daret bona præmia, contrà
Iniustis meritas pœnas meritumq; dolorem.
Atqui morte obita superéntne, an sint potius nil,
Et cùm corporibus pereant animæ quoq;, tanquam
Sole niues verno, aut nubes aquilone solutæ,
Dicere non nostrum est: videor satis esse locuta:
Germanam scitare meam, quam nomine Graij
Appellant Sophiam: namq; hæc doctissima tales
Assiduè versat curas, semperq; requirit
Occultas rerum causas, & amabile verum.
Hac igitur monstrante potes naturã animarum
Noscere (ni fallor) si te tenet ista cupido,
Mi satis id fuerit tibi dicere, quod metuenda
Mors non est, saltem iustis, qui pectore puro
Vixerunt, quoniam vel dulci pace fruentur,
Aeterno addicti somno: vel præmia habebunt
Debita virtuti, & fælices efficientur.
Quare agedũ sanctos mores amplectere, & omnẽ
Pelle animo noxam pro viribus: hoc tibi pacto

Mors

Mors leuis ac facilis fiet, nullóq; timore
Depositum reddes naturæ, & lætus obibis,
Quin hæc tecũ animo versa, sic cogita, & inque:
Quid mihi mors oberit? quo me lux vltima dãno
Afficiet? nullo nimirùm. quid mihi demet?
Diuitias? sed diuitijs tunc nequiquàm egebo,
Nec re vlla prorsus, cur non ditissimus ergò
Censeri potero? nempè est locupletior ille,
Nõ qui plura tenet, sed qui minus indiget. auriũ,
Argentum, gemmas, palatia, prædia, vestes,
Atque alia id genus, omnino aspernabor, vti nil
Apta mihi: nec me torquebit adempta voluptas,
Vt neque torquenter pendes, quod mollia vina
Non habeant, vel mellitas croceasq; placentas.
Quæ non optantur, quid tum, si non habeantur?
Sed dulces natos, & dulces linquere amicos
Cur adeò miserum est? nónne esset deterius, si
Me superante illi morerentur? perpetuoq;
In mœrore manerem? vt scribunt Niobea acerbo
Antilochi fato: aut Euandrum funere nati,
Quẽ Rutulus ferro strauit, Phrygia arma iuuã-
Aeterno in luctu vitã duxisse molestam. (tem,
Præcedam: at paruo post tẽpore nostra sequẽtur,
Quùm volet ipse Deus, vestigia, mecq; reuisent:

Si modo sunt aliquid manes, vt credere per est.
Vt Christi *præcepta docent, multiq; sophorum.*
Quicquid erit, non propterea mihi dura videri
Mors debet, quòd diuitias & dulcia vitæ
Gaudia surripiat. nanq; hæc sunt tradita nobis
Mutuò: & vsuram rerum natura benigna,
Non res concessit miseris mortalibus. ergò
Cùm nil sit nostrum, moriendo aliena relinquã,
Nilq; meũ amittam. quid tũ: si aliena relinquor
Quid doleam, si quæ sua sunt natura reposcit?
Nudus ego huc veni, simul hinc ego nudus abibo.
Mũdꝰ enim q̃dã hospitiũ est, vbi turba animãtiũ
Diuersorum ingens habitat: quæ tempore certo
His fruitur dapibus, quas conuiuator habendas
Vbertim, & gratis permittit: sumite, dicens,
Sumite: non meritis vestris, sed munere nostro.
Hæc bona tradidimus vobis obsonia, donec
Mi fuerit visum vos hinc dimittere, donec
Eia agedùm dicam, nostris decedite mensis:
Vescimini, & genio læti indulgete. sed hora
Vltima quùm veniet, qua vos hinc ire iubebo,
Parete æquo animo, & ventura cedite turbæ,
Conuiuaq; alios ijsdem gaudere sinatis.
Ergo, quis nisi sit demens, ingratus, iniquus,

Talibus

Talibus auditis alieno excedere tecto
Nolit, & inuito domino residebit? at ille,
Pessime vade foras, clamabit & eijciet vi.
Tũc malè cõfusus, lachrymãs, queruluſq; recedet.
Cur ego sortiferæ si me vocet arbiter vrnæ,
Mordicus inuitam vitam retinebo? vel ægrè
Migrabo, vt multi? neq; enim fas. imò libenter
Destituã mundũ hunc fœdũ, innumeriúq; refertũ
Fraudibus atq; dolis, incestibus atque rapinis,
10 *Est vbi nulla fides, pietas vbi nulla, nec vlla*
Iustitia & pax & requies, vbi crimina regnant
Omnia, vbi frater fratri insidiatur: vbi optat
Interitum patris natus, mulierq; mariti,
Atque vir vxoris: nemo est, vel rarus vbique,
Qui non furetur (modò possit) non rapiatq;,
Qui non sit fallax, qui non ficto ore loquatur?
Vt meritò possit mundus spelunca latronum
Dicier, en reges sub honesto nomine, necnon
Pontifices, spoliant populos, en depeculantur
20 *Certatim ciues, laniantes viscera matrum.*
Quid tot stupra loquar? sunt cũcta libidine plena,
Et passim prostant, & clàm fodiuntur ephœbi.
Quis non mœchatur? mysta, vafriq; cuculli,
Quos castos decet esse, palàm cum pellicibus, vel

Furtim cum pueris, matronis, virginibusq;
Nocte die q; subeant: sunt qui consanguinearum
Inguinibus gaudẽt, ineunt pecudes quoq; multi:
Et rura, & syluæ infames, vrbs quæq; lupanar.
Adde tot instantes casus, tum multa pericla,
Quæ impendent semper mortalibus. adde labores
Assiduos, & tot ridenda superstitionum
Agmina, quies opus est ceruicem subdere: quãdo
(Prò pudor) ignari sophiæ, crassiq; cerebri,
Doctrinæ osores (quibus est sola alea curæ,
Aut nutrire canes & equos, volucresq; rapaces
Continuisq; iocis puerilem ducere vitam)
Sceptra tenent, præsunt populis, vrbesq; gubernãt.
Hinc tanta errorum scabies, tot stultitiarum
Colluuies, hinc & tot millia flagitiorum,
Talia si tecum reputas, animoq; reuoluis,
Nõ metues mundũ hũc tã stultũ, tamq; malignũ
Linquere: sed potius rectè fecisse Catanum,
Atque alios dices, qui sese sponte necarunt,
Et sponte hanc scelerũ caueã, stabulumq; ferarũ
Deseruêre, manu cessantia fata vocantes,
Nec voluêre vltrà moribundum pascere corpus,
Et miseræ carni tanto seruire labore,
Quod nisi religio obstaret, legesq; Platonis,

Et De-

Et Deus: hortarer te, vltrò dimittere vitam,
Et sortem insanam & sceleratas linquere terras.
Nam vinũ, vt vinũ appetitur: sed tale, bonumq;
Sic vita, vt vita, est nihili, nisi sit bona: quod si
Est misera, vt vinum corruptum despiciatur.
Esse quidem, per se nec amãdũ, nec fugiendũ est:
Quippe habet hoc quũuis vilissima regula, vermis,
Musca, lapis, cortex: nihil est optabile, dempta
Conditione boni, nisi sit tale esse, bonumq;
Non video cur optari, cur possit amari.
Quare qui mortem metuit, valdè insipiens est,
Cùm mala tot tantoq; pati sine fine labores
Corporis atq; animi malit, quàm vel cruciatum
Omnes cùm carne exuere, & requiescere semper,
Aeternaq; frui ac tranquilla pace. vel ipsis
Depositis membris, nulla re prorsùs egentem
Viuere, nec sentire aliquem iam posse dolorem,
Atque vna cùm dijs totum percurrere mundum,
Singula spectando, & ventos superare volando,
Ni fuerit pingui vitiorum fæce grauatus,
Cogaturq; imas terrarum habitare latebras.
Postquã sic fata est Musarum maxima, surgit,
Et me Phœbæa remuentem fronde coronat:
Deinde abiẽs p mare amplũ, sese abdidit astris.

LIBER VII.

LIBRA.

MVsa agedũ surge, et meliorib⁹ vtere pẽnis:
Alta pete, atq; humiles iamdudum despice
Rebus in excelsis decus est et gloria maior: (curas:
Contemplare deos, totumq; per æthera curre,
Est vbi ver æternum, vbi pax æterna, vbi semper
Lucidus apparet Titan, nulliq; tenebris
Læditur alma dies, non illis nubifer Auster,
Væsanúsue Aquilo: Zephyri sed blandior aura
Spirat, & ambrosiæ lætissima gramina mulcet.
Hac spaciare igitur: tamen inde relapsa vicissim
A centro ad centrum vario discurre volatu.
Ac veluti speculam quærit, quicunq; videre
Optat multa procul: sic te super astra necesse est
Scandere, ad vsq; Iouis soliũ: hac sublimis ab arce
Subiectum claro spectabis lumine mundum.
Principiũ primũ, immẽsum, admirabile, summũ,
Ex quo cuncta fluunt, tãquam de fonte perenni,
Vnum est duntaxat: nec rectè plura putantur,
Nam si plura forent rerum primordia, vel nil

Inter

Inter se prorsus differrent: sic erit vnum.
Vel mage differrent, et sic fateamur oportet,
Esse aliquod maius, melius, præstantius, inter
Cætera principia, vnde alijs tribuatur origo,
Arbitrio cuius moueantur cætera. nam si
Plura mouent pariter, si vires omnibus æquæ,
Si par imperium est non est tamen æqua voluntas,
Parq; illis animus, crudelia prælia fient
Iugiter, atq; omnem impediet discordia motum.
Vt si fortè ratem parili conamine plures
Impellant venti, nunc huc nunc flatibus illuc
Ambiguis agitata hæret, cui pareat, aut quem
Audiat, vnde loco semper versatur eodem.
At si animus cunctis idem est, eademq; voluntas
Principijs: frustra ponentur plura, sed vnum
Sufficiet, nam si non sufficit, atque aliorum
Indiget auxilio, si non nisi iuncta mouere
Possunt, haud dubiè imperfectũ erit vnũquodq;.
Nec poterunt verè primordia prima vocari.
Nam perfectum imperfecto prius esse necesse est,
Nec non composito simplex, & pluribus vnum,
Et misto purum: q, prudens nemo negabit.
Est operæpretium tamen hoc ratione probare.
Causa suo affectu prior est, autorq; opere ipso.

Perfe-

Perfectum verò, quia partes continet omnes,
Nilq; illi defit, longè est robustius atque
Fortius. ergo facit, mouet, imperat, vnde putatur
Iure quidem causa atque autor: sed debile contrà
Est imperfectum, quia partes non habet omnes,
Huicq; aliquid defit, proin vincitur, atq; mouetur
Perfecti iussu: paret, non imperat. ergo
Iure quidem effectus dici atq; opus esse meretur,
Posteriusq; ipso perfecto debet haberi.
Quòd si principium primum, quo cuncta creatur,
Imperfectum esset: miserum foret vsq; & ab illo
Nil possit fieri perfectum: sicut ab arte
Quæ non perfecta est, perfectum non opus exit.
Quare non possunt plura esse exordia rerum,
Ast vnum: quia perfectum non amplius vno est,
A quo sic rerum æternus deducitur ordo,
Vt monade à prima innumeri numeri generantur.
Est etiam purum, ac simplex: nam posteriora
His sunt cõposita et mista. an cõponere quisquã,
Aut miscere potest, si non prius inueniantur
Ex quibus id fiat: prius hæc extare necesse est,
Singula per se, deinde simul coniuncta manere.
Ergo principium primũ (ceu diximus) vnũ est,
At simplex, nec non purum: quod viuere si non

Credi-

Credimus, erramus: quoniam nisi viueret, vnde
Esset vita alijs, cùm viuant cuncta per ipsum?
Viuit nimirum, atq; sapit: quia condere nunquã
Tot bona, tã varia et pulchra, et tãto ordine posset,
Ni sapiens foret, et cognosceret omnia ad vnguẽ.
Nec dubitãdũ etiam, sed corde atq; ore fatendũ,
Hoc ipsum esse bonum, nunquid bonitate carebit
Illud, cunctorum q̃ origo & causa bonorum est,
Num fonte ex dulci, riui effunduntur amari?
Num dulces riui ex fonte effunduntur amaro?
Aut opus est nihil esse bonũ: aut bonꝰ ille putãdꝰ,
Qui verum fons est, & mundi maximus autor.
Hunc homines variè appellant: nos ore Latino
Qui loquimur, plerũq; Deumq;, Ioueq; vocamus,
Qui cùm sit primum eus, & ab ipso cætera fiant,
Idcircò est per se viuens sapiensq; bonusq;,
A nullo accipiens q̃ habet, verũ omnia ab illo
Accipiunt: igitur quod habent, amittere possunt,
Si modò nil conferre velit dator ille supremus.
Vt riui possunt arescere, si negat vndas
Fons solitas: tamen haud ideò fons deficit ipse.
Nam per se producit aquas, neq; pendet ab vllo:
Sic Deus est per se, idcirò non deficit vnquam:
Nec si cuncta simul pereant, ideò ipse peribit.

Quicquid

Quicquid enim p se est, semper durare necesse est
Cùm nullo indigeat, cùm solo pendeat á se
Cùm vi non possit, cùm nolit sponte perire,
Demum ipse est totum: sunt autem cætera partes.
Tale tamen totum non est, quod constituatur
Partibus ex ipsis: cûm sit super omnia simplex.
Sed viriute inquã totum est: quia condidit orbẽ
Tam vastũ, et quicquid tam vastus cõtinet orbis.
Omnia quæ viuunt, & quæ viuentia non sunt:
Omnia quæ apparẽt, & quæ apparentia nõ sunt:
Ipse facit solus, solus quoque facta tuetur.
Hac ratione igitur totũ est, totumq; vocatur
Vt semen tota est arbos: quia viribus eius
Quanquã sit minimũ, tamẽ ingẽs nascitur arbos,
Quæ validis ramis spatiosas explicat vmbras.
Multi autem dubitant, an corpus corporeúsue
Sit Deus. esse etenim nil præter corpora credunt.
Atque ea corporeo quæ sensu percipiuntur.
Quare nos vtrum hoc sit verum despiciamus,
Omne qđ est corpus, quãtũ et quale esse necesse ẽ,
Atque duo hæc propter, nimirum sensile corpus
Redditur: his demptis, quid sensu percipiatur?
Quod vero quantũ & quale est, cõponitur: atqui
Simplex est Deus ipse, velut iam diximus, ergo

Neuti-

Nentiq; corpus habet: prædictis adde, quod omne
Corpus materia saltem formaq; coactum est.
Præterea non finitæ virtutis oportet
Esse Deum, æternus cùm sit, ne desinat orbis,
Nullum infinitam virtutem corpus habebit:
Quodlibet est etenim finitum, nempe rotundum.
Corporibus cunctis maius, meliusq;, suis est
Limitibus cinctũ: sic q. quater angulus, aut ter
Format, sic alias quod habet quascunq; figuras.
Ergo infinitæ nõ est virtutis, & istud
Monstro sic: partes hoc diuide corpus in æquas,
Sitq; A dimidium, sit B pars altera: quæro
An possit tantũ A, quantũ B, & vtriq; potestas
Infinita sit? hoc pacto pars altera frustra est,
Altera sufficiet. quòd si pars vtraque vires
Finitas habet, & totum tale esse necesse est.
Finitis etenim constare ex partibus ipsum
Infinitum, audet qui dicere, desipit, ergo
Corporis est expers, qui corpora cuncta creauit.
Fortè aliquis respondebit: Deus infinitum
Est corpus: nos verò istud posse esse negamus.
Omne etenim spatium compleret, nec locus vllus
Restaret vacuus, qui claudere cætera posset:
Sic nec mundus erit, nec nos, nec deniq; quicquã

Præterea

Præterea corpus viuens cùm nobilius sit,
Ac melius, quã q. vita caret: haud dubitandum,
Nobiliorem esse & meliorem corpore vitam,
Propter quam corpus melius sit, nobiliusq;.
Quæro igitur, nũquid vita est substãtia? vel quid
Accidit? hoc si sit, substantia vilior esset,
Nec non deterior, quàm quòd substantia non est:
Quod certè absurdum, clamabit turba sophorum.
At si vita ipsa est substantia, corpore nullo
Indiget, adiuncto sibi: solaq; purius, atque
Commodius per se, quam corpore iuncta manebit.
Nam quare adsciscat corpus sibi: viuere liber
Cùm valeat mundi sator, & sine corporis vsu?
Nempe superuacua est moles, & carceris instar
Continet inclusas vires, animamq; coërcet
Impediens, ne quò vult pergere libera possit.
Ille igitur summus princeps, bonus, omnipotensq;
Aeternus, sapiens, prorsus sine corpore viuit.
Sed quare hoc multi nolunt concedere? dicam.
Nempe quia in crasso demersi corpore, crasso
Obducti sensu nil præter corpora norunt.
Vt si fortè oculis vitrum, quocunq; colore
Infectum obijcias, quicquid spectabis, eundem
Qui vitro, credas deceptus habere colorem.

Scire

Scire tamen debemus, & omni errore fugato
Credere, nec dubiè esse alia, et quãplurima verè
Entia vel nullo viuentia corpore: vel quæ
Corpus habent tenuè inprimis, vt cernere nostrî
Haud possint oculi, nec noster tangere sensus,
Atque ideò nobis meliora & nobiliora.
Quod forsan tali poterit ratione patere:
Omne graue et crassum quãto plus continet in se
Terrenæ facîi, tanto fit vilius illo
Quod tenue atque leue, & subtilis materiai,
Massa est cõpositũ, docet hoc quod cũq; metallũ,
Nam simul ac validis Vulcani viribus arsit,
Liquitur, & partes illius deteriores,
In quibus est terræ plus et grauitatis, habentur
Pro nihilo, in scoriamq; abeunt: leuiora, magisq;
Pura, nitent: meliore sono, meliore figura.
Sic panis melior, qui durior & leuior fit
Ex simila: hunc domini comedũt, sed crassior escã
Dat famulis, rursus grauiori & deteriori
Custodes pecoris pascuntur rure molossi.
Sic aqua, sic vinũ, atq; oleũ, et liquor oĩs habetur
Nobilior tanto, quanto est subtilior, atque
Lucidior leuiorq;: cibus quoq; crassior, & cui
Plus grauitatis ineſt, in sordes versus, ab aluo

Pellitur:

Pellitur: ast alius terreni ponderis expers,
Fit caro, fit sanguis, fitq; vtile nutrimentum.
Cur lapides viles, crassoq; grauiq; & opaco
Corpore sunt? gemmæ pretiosaq; marmora lucent.
Nempè quia his minus est terrenæ facis, at illis
Materies concreta magis, densataq; tellus
Dat pondus, lucemq; adimit, pretiumq; decoris:
Sunt speciosa igitur minus, et pretiosa, tenet qua
Plus terræ: vnde etiam possunt minus entia dici:
Vt minus est aurū, scoria, & q. vilius aurum est. 10
Nanque elementorum certè est vilissima tellus,
Et quasi fæx quædā. idcircò faber optimus, illam
Inferiori loco fixit, multumque remoto,
Vt quantum posset, distaret ab æthere puro:
Densauitq; globū, vt minor & contractior esset,
Cælicolumq; minus turbaret lumina, quando
Immensi spectare velint penetralia mundi.
Ergo vbi tā pulchrū absoluit Deus amphitheatrū
Ornauitq; ipsum stellantibus vndiq; gemmis,
Quicquid vbiq; fuit scobis, immundæq; relictum 20
Passim materiæ, ventos abstergere iussit.
Illi confestim domini mandata facessunt. (tes
Hīc aqlo, inde Notus, Zephyrusq; Eurusq; patē-
Certatim verrunt campos, glomerantq; redactas

In

In medium ſordes, varijsq; afflatibus urgent.
Sic facta eſt tellus, quæ prorſus ab æthere toto
Expulſa, ad centrum ſeſe miſeranda recepit.
Non locus alter erat diſtantior, inferiorque,
Ad quem confugiens tandem requieſcere poſſet.
Nónne etiam reliquis infirmior eſt elementis,
Debiliorq; ? etenim ſi diſcindatur ab æſtu,
Aut ferro, aut alia quamuis ratione, redire
In ſeſe nequit, ac diductas iungere partes.
Aſt aqua ſi fuerit diuiſa, recurret in vnum
Extemplò, & rurſus veluti prius integra fiet:
Sic aër, ſic ipſe ignis quum diſcindantur,
Quàm primũ tollunt, diſſectaq; membra reducũt,
Et remanet facto de vulnere nulla cicatrix.
Vnde hoc? nimirum quia ſunt meliora, magiſq;
Perfecta, & propria poſſunt virtute moueri:
Terra autem per ſe ſtabili grauitate quieſcit,
Immò alijs cauſa eſt vt ſint immota, locumque
Ne mutare queant, ſiquidem plus eſt vbi terræ,
Plus grauitatis ineſt, minus illic mobilitatis.
At quæ ſunt leuiora, eadem ſunt mobiliora,
Et vitæ propriora quidem. nam cauſa mouendi
Corporib⁹ vita eſt, patet hinc, quòd mortua motu
Cuncta carent. ſed cùm viuentia ſint meliora

(*Quandoquidem nihil est vita pretiosius ipsa*)
Haud dubiè, leuius quodcunq; est, mobiliusq;
Illud idem melius dicendum nobiliusq;.
Ergo errant prorsus, qui credunt entia tantum,
Quæ apparent oculis, vel tactu percipiuntur,
Et quæ crassa magisquid enim subtilius ipso
Aëre? quidue potest tangi minus atque videri?
Vnde ipsum multi vacuũ, & nihil esse putarũt,
Apprimè est tenuis: quid nil verum tamen est ès
Et verum corpus, primis de quatuor vnum, 10
Nobilius terra, & terram humectantibus vndis,
Tradita proinde fuit sedes sublimior illi.
Et quæ sunt cælo & stellis propiora beatis,
Debent nobiliora etiam, & meliora putari.
Nónne omnes venti tenues, vt lumina fallant?
Quis tamen esse neget ventos? quos ferrea postquã
Carceris Aeolij fregêre repagula, montes
Ingentes quatiunt, validoq; á stirpe reuulsas
Deiciunt arbos, pontumque á sedibus imis
Euertunt, cogunt nubes, soluuntq; coactas, 20
Terribilesque cient tonitrus, & flumina trudũt.
Cùm tantas habeant vires, non entia dices?
Cernere quòd nequeas, vel prẽsos stringere palmis?
Nimirum stultum est committere o sensibus omne

Iudicium, fallunt oculi persæpè videntem,
Proque alio monstrant aliud. demergito in vndas
Perspicuas baculum rectum, apparebit in illis
Incuruum: curras propè littus adacta phaselus,
Currere tunc littus credas, cessare phaselum.
Fallaces igitur sensus, ætate frequenter
Aut morbo, aut alijs causis mutantur & errant:
Nec sunt cuiq; pares. quod pulchrum iudicat ille,
Cõtra hic turpe putat: dulce ille, hic dicit amarũ
Ille alget, calet hic. variantur corpore sensus,
Inque alia sunt carne alij, partesq; sequuntur
Interdum, per quas operantur, vt ebrius vnam
Esse duas credit flammas, & fixa moueri:
Quippè mero turbati oculi turbant quoq; visum.
Aër præterea solet ipsos vertere sensus: (nunc
Nãq; modo est clar⁹, modo turbidus, humid⁹ est,
Nunc siccus, nũc est densus, nunc rarus: ita ipsos
Illudit variè sensus. hinc sanguineus sol
Apparet, minor hinc vel maior luna videtur:
Hinc clamante aliquo sinuosa resultat imago,
Decipiens stolidas iteratis vocibus aures.
His alijsq; modis possunt errare: sed ipsa
Certior est ratio. duce qua mens inuenit inter
Mille latens nugas & inania somnia, verum.

Hãc amat, hãc sequitur, totis huic viribus hæret,
Qui sapit, ingenioq; valet, cui viuida mens est,
Aethereusq; animus: sed crassa obtusaq; turba
Nõ videt hanc lippis oculis, hinc plurimus error,
Vanaq; credulitas, & opinio cæca tenaxq;.
Prudentum rectrix ratio est, at opinio vulgi.
Nos igitur rationis iter, qua possumus, omni
Conatu ac studio quæramus & ingrediamur.
Ipsa etenim ratio sol est, qui tramite certo
It semper, per quam à brutis distare putamur:
Obscuram incertamq; imitatur opinio lunam.
Quid demum ratio dictat? vinentia multa
Esse quidem, nostros fugiant quæ tenuia sensus.
Nam nisi fecisse meliora & nobiliora,
Quàm mortale genus, fabricator maximus ille,
Nempè videretur non magno dignus honore,
Nempè impfectũ imperiũ atq; ignobile haberet,
Infra etenim naturam hominis, pecudesq; feraq;
Existunt, viles omnes ac mente carentes,
Et miseræ, & ventri tantum somnoq; vacantes.
Quôd si nullum animal melius natura creasset,
Quidnã aliud foret hic mũdo, quã turpe ferarũ,
Ac pecudũ stabulum, spinisq; fimoq; refertum?
Quidnã aliud foret ipse Deus quã pastor herarũ?

Mul-

Multorumq; gregum multorumq; armentorum?
Atqui hominẽ fecit: nimirum maxima laus hæc,
Nimirum satis hoc olbe, fieri melius nil
Debuit, aut potuit? iamiam, perfectior orbis
Esse nequit, fuit hæc Iouis infinita potestas?
Sed videamus vtrum sit fas hoc credere, non est,
Non est hoc inquam fas credere, nec ratio vult.
Nã quid homo est? animal certè stultũ atq; malignũ
Præq; alijs miserum, si se cognoscat ad vnguem.
Quis non sponte malus? vitiorũ lubrica & ampla
Est via, quá properant omnes vltroq; feruntur,
Nec prohibere valẽt monitor, lex, pœna, metusue.
Contrà, virtutis salebrosa, angusta, nimisque
Ardua, quá pauci tendunt, ỹdemque coacti.
Quis sapit dan mulier? nũquid puer? aut cerdonũ
Tota cohors? heu stultorum maxima turba est:
Cæcis versamur tenebris, & ducimur omnes
Affectu: aut nulli aut pauci, quos rector Olympi
Præcipuè sibi delegit, ratione reguntur.
Quis contemplari valet: aut vnde otia nobis
Sunt, vt possimus latitans inquirere verum?
Distrahimur varijs curis: pars plurima vitæ
Conteritur somno, reliquum morbi atque labores
Assidui impediũt, paupertasue improba turbat

Desidia interdum, interdum furiosa voluptas.
Hinc stulti sumus, hinc nobis sapientia desit.
Nanque ea continuo studio, longoq; paratur,
Pacatumque animum poscit, mentemque quietã.
Quàm verò genus humanũ miserum sit, abunde
(Ni fallor) sexto libro mostrauimus antè.
Eheu pœnarum scelerumque & stultitiarum
Hic locus est, hæc est tenebrosi regia Ditis,
In qua nemo quidem nõ multa incõmoda suffert.
Turba tamẽ stupida et crassa hoc nõ cogitat, imò
Inter continuos, detestandosq; labores
Sæpè canit demens, & ridet, nec miseram se
Agnoscit, patitur pœnas, obiterq; iocatur,
Et subitò obliuiscitur omnia: dummodò parua
Dulcedo subeat, lethen hæc mentibus infert.
Prouida sed tales voluit non esse, sagaxque
Natura vtiliter certè. nam si saperemus,
Quis ferret, miseræ tot tantaque tædia vitæ?
Tristitiam curasq; graues sapientia gignit,
Ipsa etiam natura hominem spe lactat inani,
Qua sine quisque sibi mortem conficeret vltrò,
Ergo stultitia & spes, sunt duo pharmaca nobis
Tradita, prudentis naturæ consilio, ne
Tot tantisque malis affecti deficiamus.

Quòd

Quòd ſi hodie haud vllũ eſt animal præſtãs ipſo
Mundi autor quid erit? ſtultorumq; et miſereri
Et ſceleratorum dominus, princeps, pater, & rex.
O bellũ imperiũ, ô ſummum ac mirabile regnum,
O bellos comites: quid quæris Iuppiter vltra?
Iam non es ſolus: tam pulchrum condere mundũ,
Scilicet hos propter decuit te? ſeruiat iſtis
Cælum, ſol, luna, aſtra, aër, tellus, mare, quid ni?
Sed mox in nihilum redeant, pereantq;, velut nix
Adueniente æſtu, aut hyberno tempore frondes,
Quanti ſint, quæ tam imbecillo corpore conſtant?
Quãti ſunt, quæ tam imperfecto tempore durãt?
Nunquid credibile eſt terram pontumq; habitari
Duntaxat: quæ ſunt cælo collata ferè nil.
Quid tellus pontuſq; ſimul? pũctum propè dicas,
Si mundi ſpatium immenſum ac mirabile acuto
Perpendas animo: quin ipſis quodlibet aſtrum
Eſt maius, veluti perhibent qui talia norunt.
Ergo tam exiguus locus, & tam vilis habebit
Tot piſces, homines, pecudes, volucreſq; ferasque.
Cætera ernut vacua, & proprio cultore carebunt?
Atque aër diſertus erit, deſertus olympus?
Deliret, quiſquis putat hoc, hebetisque cerebri eſt
Immò illic longè plura, & longe meliora

Viuere credendum est, longèq; beatius atq; hic,
Denique si verum volumus sine fraude fateri:
Est hominum sedes, brutorumq; infima tellus.
Est aër vltra nubes, cœlumque beatum,
Pax vbi perpetua & nitidi lux clara diei
Assiduè regnant, domus est & regia diuum.
Quos licet haud possit mortalis cernere visus
(Est etenim tenuis nimium natura deorum)
Sunt tamẽ innumeri, bibulæ quot córpora arenæ
Littoribus cunctis, cunctis quot gramina campis,
Qui credũt cœlũ tam immensum, tamq; decorũ,
Desertum ominò, ac solum, vacuumq; colonis,
Cùm teneat vilis tam multa animalia tellus:
Delirat, crassa mentis caligine pressus,
Nec minus ac pecudes terrena in fæce sepultus,
Nec mirum puto, si fortunatæ inueniuntur
Insulæ in Oceano, locá cunctis plena bonis, &
Delicijs: veluti quidam scripsere: vbi vétam
Nũquam vllus dolor aut casus cõtaminat vllus.
Sed cœlum, Oceani nomen, quia concolor illi est,
Et velox apprimè, ideò fortasse recepit:
Omnis stella autem, censebetur insula, quid ni?
Nóuue domos etiam multas ita sæpè vocamus,
Quod sola à reliquis sint omni ex parte remotæ?

Ac si

Ac ſi aliter dicũt quàm nos exponimus, errant:
Non etenim in noſtro Oceano ſunt talia: Reges
Hæc loca non ſinerent armis intacta, ſuoq;
Imperio vellent adiungere, ſi quis ad illa
Acceſſus foret, et cuperent conſiſtere in illis.
Sed quid non fingit nugarum Græcia mater?
Nempè ſuos aër cælumque ac ſydera ciues
Indigenasq; tenent: quod qui negat, ille beatis
Inuidet, atque Dei maieſtatem inſipienter
Blaſphemat. numquid non eſt blaſphemia, cælum
Dicere deſertum, & nullis gaudere colonis?
Atque Deum nobis tantum, brutisq; præſſe,
Tam paucis, & tam miſeris animalibus, & tam
Ridiculis? certè ſciuit, potuit, voluitque
Omnipotens genitor nobis, meliora creare,
Quæ viuant meliore loco: vt ſua gloria maior,
Maius & imperium foret, & perfectior orbis.
Nam quo plura facit, quo nobiliora, relucet
Hoc magis & mundi decus, & diuina poteſtas.
Sed dubiũ eſt, an ſint, puræ et ſine corpore formæ:
An varie, vt nos, membrorũ cõpagine conſtent.
Nimirum dictat ratio, quod in aere & igni
Corpus habent quæcunq; manẽt animalia: namq;
Non ſunt corpora, ergo aër deſertus & ignis

Prorſus

Prorsus erit, vacuusque locus dicetur vterque.
Quippe locum præter corpus, nihil occupat illi
Cui non est corpus, non est locus, idque loco nil
Indiget: vt satis ostendunt præcepta sophorum.
Sed nunquid mortui debentur credere par est,
Viuere longa quidem & fœlicia secula, tandem
Desinere, atque mori. nam si corrumpitur aer
Atque iguis, cur non pereant viuentia in illis?
Nempè loci naturam hauriť, sequiturq; locatum.
Fortè aliquis, quali specie, qualisue figura
Sint hæc, scire velit: par est quoq; credere talem
Esse illis faciem, qualem nec terra nec vnda
Ferre solet, nostra meliorem ac nobiliorem:
Qualem nec fas est, nec cernere possumus ipsi.
At quibus in stellis vita est, & in æthere puro
Cœlicolæ, nunquam pereunt: quia nulla senectus
Astra terit, nulla vnquã atas labefactat olympũ:
Credendumque, ipsis maiora & lucidiora,
Et formosa magis, magis & valida et leuiora esse
Corpora, quàm reliquis quæcũq; sub æthere viuũt
Aiq; elementa colunt, & tempora mensurantur.
Sed quid agunt? gaudẽt sensu ac vatiõe vicissim:
Nunc hoc, nunc illo vtentes: miriq; fruuntur
Delicijs, quas humanum nec fingere posset

Inge-

Ingenium, nec mortalis percurrere lingua:
Illic eſt verus mundus, vera entia, vera
Diuitiæ, veri mores, & gaudia vera:
Aſt hìc ſunt vmbræ tantùm, ſimulacraq; rerum
Friuola, quæ paruo momento vt cera liqueſcunt.
Illius mundi quædam eſt hic noſter imago:
Quãtũ pictꝰ ab hoc, tãtũ hic quoq; diſtat ab illo.
Extra ipſum verò cœlũ, & ſupra omnia corpora,
Eſſe alium mundum meliorem incorporeumque,
Qui non percipitur ſenſu, ſed mente videtur,
Nonnulli credunt, nec res eſt diſſona vero.
Nam ſi nobilior ſenſu, & præſtantior eſt mens,
Cur habeat propriũ mundũ, propria entia ſenſus,
Quæ verè exiſtant, quæ percipiantur ab ipſo:
At mens ſola manens, proprio non gaudeat orbe?
Nilq; habeat p ſe exiſtens? ſed ſomnia tantum?
Apprendat, tenuesq; vmbras, et inania ſpectra?
Quæ non exiſtunt per ſe, vera entia non ſunt.
Aut igitur mens eſt nihil, aut natura creauit
Menti conſimilem mundum, qui continet in ſe,
Res veras, ſtabiles, puras, immateriales:
Quæ per ſe exiſtunt melius, quàm ſenſibiles res.
Hic ille archetypus mundus, perfectior iſto
Senſibili, quanto ſenſu perfectior eſt mens.

In quo

In quo sol Deus est summus, diuq; astra minores.
Ergo plura etiam, cùm sit perfectior, in se
Continet ac diuersa magis, quàm materialis
Corporeusq; orbis, sed nil corrumpitur illi,
Nil motum, nil tempus habet. sunt omnia fixa,
Aeterna, absq; loco, & nullis obnoxia damnis.
Illic sunt causæ, & cunctarum semina rerum.
Sensibilis mundus, mundo defluxit ab illo
Mentali archetypo, & quædam est illius imago.
Omnia sed perfecta illic, atque vndique tota:
Hìc sunt particulæ rerum, quæ multiplicantur
Materiæ vitio, sic plures efficiuntur
Cerui: nanque illic virtus est vna creatrix
Ceruorum, vulpes facit hæc, facit illa leones.
Sic de alijs dico, quæ nostèr continet orbis.
Quæ numero plura, ac specie clauduntur in vna.
Omnia prouenium sunt; à virtutibus illis.
Haud aliter fabri magna exercentur in vrbe,
Quisq; suo incumbens operi diuersa laborat.
Quare ex particulis hic mundus constat, at ille
Ex totis, viuis per se, distantibus à se.
Singula nonnulli eredunt quoque sydera posse
Dici orbes, terramq; appellant sydus opacum,
Cui minimus diuûm præsit: quia nubibus infrà

Imperium

Imperium teneat, producatq; omnia ſolus, (aër
Corpora quæ æquor habet, telluſq;, atq; infimus
Vmbrarũ Dominus, ſimulachraq; viua gubernãs,
Cui data ſit rerum cura & moderamen earum,
Quæ quia non durant, ſed tempore corrumpũtur
Exiguo, propè nil poſſunt vmbræq; vocari.
Hic reor eſt Pluton, à quo tenebroſa teneri
Regna canunt vates, namq; infrà nubila nox eſt:
Suprà autem lux clara nitet, ſplendorq; perennis:
Huic igitur, tanquã minimo, Deus ille Deorum
Rex genitorq; dedit viliſſima regna, alioſq;
Vt quiſque eſt melior, melioribus addidit aſtris,
Imperiumq; ſuum natis diuiſit habendum,
Sed tamen hæc hominũ nulli certa eſſe putamus.
Nam ſecreta Dei quis nouit? quis fuit vnquam
In cælo, redituq; iterum potuitq; referre?
Non tãti eſt mortale genus, mens noſtra labaſcit
In rebus ſummis, nec ſpectat noctua ſolem.
Quiſque ſuo ingenio fretus, noua fingere gaudet:
Præſertim vates, quibus eſt fiducia maior.
Traditur his quæcunque velint, impunè vagari:
Nam furijs agitãtur Bacchi: et Apollinis æſtro.
Quanquã nil prohibet furioſos dicere verum.
Et verum dixit quondam furioſa Sibylla.

Sit

Sit satis (hoc veluti promisimus) ostendisse
Multa esse & nobis longè meliora, videri
Quæ nequeunt, viuum tamẽ, et ratione fruũtur,
Imò aliqui in primis docti scripsere sophorum,
Tales esse animas quoq; nostras, corporibusq;
Exutas non posse mori, æternasq; fatentur.
Sic Plato, sic Samius voluit, sic sensit & ille
Diuinus verè Plotinus, sicq; poëtæ
Non pauci cecinêre, igitur par esse videtur,
Atque operæprecium (quoniam dignissima scitu
Res est) hanc etiam meditando euoluere partem.
Quid melius, quã se cognoscere? corpora quid sint
Norunt vel pueri, pulvis de pulvere: verùm
Difficile est, naturã animi cognoscere ad vnguẽ.
Quare hanc, pierio confisus numine, totis
Viribus ingenij & solerti indagine, posthac
Quærere conabor, facilisq; ostendere versu.
Quo facto, librum egressus, tua Scorpio adibo
Signa, vbi fatorum vires ac iura requiram,
Si modò non obstant scribenti fata poëtæ.
Sed quia in ambiguis rebus bene percipiendis
Progressus bonus est, ac debitus ordo, vt ab illis
Quæ manifesta magis, magis et certa, incipiamus:
Hoc nos facturi sumus hac in parte, etenim si

Prin-

Principia obſcuris fuerint abſtruſa tenebris,
Quæcunque ex illis veniunt, incerta ſequentur.
Friuola ſi fuerint fundamina, tempore paruo
Deficiet quicquid ſuper his fabricare volemus.
Effectus verò certi magis ac manifeſti
Sunt nobis; quàm cauſæ: igitur ſumamus ab illis
Principium, et foribus rem perſpiciamus apertis.
Iamq; ideò à motu (quia per ſe ſponte moueri
Poſſunt, quæ vitam retinent: quia deniq; motus
Præcipuum vitæ indicium eſt) prius incipiemus.
Nempe ipſum corpus, necnon membra ipſa quieſcũt
Per ſe, & putreſcunt: calor eſt fortaſſe mouendi
Cauſa, aut calefactus ſanguis, ſed vina frequẽter
Stant immota, inſit licet his ſanguiſq; calorq;,
Quãdocunq; volunt requieſcere, proinde voluntas
Ipſius motus fons & cauſa eſſe videtur.
Sæpè volunt tamẽ, & nequeũt animata moueri:
Ergo vtrumq; ſimul motum creat: imperat vnũ,
Exequitur reliquum: iubet hoc, inſſa efficit illud.
Velle quidem nihil eſt, ſi deſit poſſe, ſed vnde
Vult animal mutare locum? quis nempe voluntas
Mente bonũ mõſtrãte videt, deinde ipſa mouetur
Virtute obiecti, & trahitur velut ignis ab eſca,
Vt lapide Idæo ferrum, paleaq; minuta

Heliadum

Heliadum lacrymis, miro sic ordine mundum
Instituit pater omnipotens, vt plurima nexu
Iungantur facili, & coëant: sed plurima contrà
Discordent inter sese, pugnentq; vicissim.
Vnde aliqui meritò esse aiunt primordia rerum,
Litem & amicitiã, perq; hæc fieri oĩa credunt.
Ergo bonũ mouet, à quo deinceps mota voluntas
Mẽbra agitat, corpusq; vrgẽs huc mittit et illuc.
Non tamen esse bonũ cunctis animantibus vnum
Credamus: neque enim cunctis est vna cupido.
Diuersis diuersa placent, sua gaudia cuique
Distribuit natura: aliud puer optat, amatq;,
Quàm matura ætas: nam qualia corpora, tales
Sunt plerumq; animi, & talis plerunq; volũtas.
Propterea nũc hoc volumus, nunc illud amamus:
Et quæ grata prius fuerant, mox dispiciuntur.
Nimirum, quoniam corpus mutabile, nunc hos,
Nunc illos habitus diuerso tempore sumit,
Naturamq; animi secum trahit. hinc sitis, hinc et
Macra fames, Veneriq; oritur genitiua cupido.
Atqui ipsum corpus mutant complura, vel ætas,
Vel tempus, vel casus, item potus, cibus, aër,
Syderaq; interdum, vt quidam scripsêre periti.
Non igitur solum obiectum, sed corporis ipsa

Condi-

Conditio, nos velle facit diuersa, mouetq;.
Sed ratione aliqui potius ducuntur, & illa
Procedunt monitrãte viam, & virtute trahũtur,
Qui perquàm rari existunt. nam lumina mentis
Haud secus obducunt affectus corporei, quàm
Phœbeum iubar inspissantes aëra fumi.
His demum causis corpus mortale mouetur,
Vis autem motiua animæ, cui mota voluntas
Imperat, imperium exequitur, membrisq; quietis
(Impedita modò hæc nõ sint) infunditur horsum
Illorsum impellens: sed cur lassata labore
Langnescunt? si crura dolẽt, si brachia torpent?
Hinc credo, quoniam sanguis feruore solutus,
(Feruet enim motu nimio) subducitur, atque
Deficit exhalans paulatim: non aliter quàm
AEgrorum extenuãt quũ pallida corpora febres
Sãguis enim, aut alio vice sanguinis humor ĩ ipsis
Diffusus membris, animã vehit, atque alit ipsum
Corpus: quo vegetante, mouens vis concitat artus.
Spiritus est etiam quidam tenuisq;, leuisq;,
Quem generat calor, ac sanguis resolutus ab ipso.
Ceu solet à radiis solis resoluta creare
Vnda leues agilesque auras, hic spiritus intra
Viscera conclusus passim, fluitánsque cauernis

Corporeis, animæ præstò est, animæq; ministrat,
Quùm vult ipsa aliquid fieri, corpusq; moueri.
Verùm hi qui somno oppressi sunt, quomodò motũ
Exercent? nam sæpè aliquis per somnia surgens
Arma capit, vel ſternit equũ, vel scribit, vt aiũt:
Vel citharam digitis pulsat sopitus inertem.
Scire opus est, rerum in vobis simulacra manere,
Quas visu aut alio sensu percepimus: hinc est
Quod quasi præsentem, absentẽ spectare videmur:
Quòd iam præteritas voces audire putamus.
Has igitur species, cerebri penetralibus altis
Inclusas, turbat stomacho qui surgit ab imo
Euolitáque vapor: tunc mens delusa mouetur
Atque mouet corpus, fuerit si sortis imago.
Sed caudam colubri abscissam, caudamq; lacerta
Motantem sese, nunquid mouet ipsa voluntas?
An potius vis illa animæ, quam nomine Graïo
Phantasiam dicunt? ceu quos vel dira phrenitis,
Vel Bacchi liquor immodicus, vel somnia vexãt?
An ratione alia id contingit? forsitan intra
Nodosas caudæ partes, vegetabilis ille
Spiritus inclusus, toto conamine quærit, (quet,
Qua data porta fugam, et sinuosa volumina tor-
Perque vias tenues sensim eluctatur in auras:

Vel

Vel pars illa animæ, quæ corpus sentit in illo
Stat dimissa loco, & motum ciet arbitror autem
Iudicio quæcunque carent, non posse dolorem,
Aut aliquid sentire, etenim vis maxima sensus
Cognitione fluit: qui plus cognoscit, habetq;
Iudicium maius, patitur magis, & magis idem
Gauderi: sed stupidi atq; hebetes minꝰ omnia curãt
Ledũtur minꝰ, & metuũt minus, & minꝰ algẽt,
Atque calent, vix dignoscunt aduersa secundis.
Non igitur quoniam doleat, cauda illa monetur
Nil etenim sentit: quia vis quæ iudicat, illic
Non est, sed capitis parte in meliore remansit:
Vnde prior mihi causa magis vera esse videtur.
Sic igitur motus fit, quo viuentia sese
Proripiunt, tamen hoc prædictis addimus vnum:
Quòd quandoq; bonum præsens, cùm possit haberi
Non monet aut petitur: quia non cognoscitur. ergo
Cognitio, motus etiam causa esse videtur:
Imo præcipua est. quis enim cupit illa, petitue.
Quæ prorsus nescit? cæca est per se ipsa voluntas,
Nec quicquam sibi velle potest, sine lumine mẽtis:
A quo si fuerit minus illustrata, siniſtrum
Carpit iter, specieq; boni decepta labascit.
Vtrum hac de motu satis hinc videamus, vt ipsi

*V*iuentis corpus grandescat, quomodo fiat
Crementum, & certo cur tandem limite sistat.
*A*Ethereus quidam est ignis, qui animãtia quæq;
*V*iuificat, clausis membris ac pectore cæco:
Hunc humor genitiuus alit, ceu flamma lucerna
Occaso iam sole, leui nutritur oliuo.
Hic stomacho immissas epulas coquit, inde p artes
Sparguntur partes subtiles, vnde medulla,
Ossa, caro, nerui, sanguis gignuntur, & omne
Paulatim augescit corpus: velut imbribus herba
Ac planta crescunt, solis virtute iuuante.
Si multus fuerit, validúmq; hic ignis: & humor
Conueniens adsit, quantum calor ipse requirit:
Fit magnum augmentũ, tandẽ finitur, & vltra
Non tendit, cum sit virtus finita caloris:
Quo demum languente, solet decrescere corpus.
Hoc patet in semibus: sium hi namque minores,
Incuruique, cauo spectantes lumine matrem.
Deficit ignis enim, & languet calor ille animalis:
Deficit humor item natiuus, qũo sine vita
Stare nequit: velut non lucet flamma lucerna,
Si desint alimenta illi, redeúntque tenebræ.
Iam verò motus animi dicamus, & vnde
Proueniant: res abstrusa est, tamen exutiemus,

Qua

Qua mens nostra tenus poterit pertingere verum:
Ac de ira primum: audaces facit ira, pericli
Contemptrix, auget robur, viresque ministrat:
Qua suadente, hostem impauidi, Martémq; cruentum
Aggredimur, raptisq; in prælia currimus armis.
Causa est nimirum sanguis, qui acceditur. & cor
Flammiuomum, fellisq; liquor diffusus amari.
Irę etenim sedes fel creditur, ipsaque bilis
Materiam præbet stimulis: cæcoq; furori.
Hinc, quæ felle carent animalia, neutiq; possunt
Irasci, pacemq; colunt, ac bella recusant.
Hinc quibus est sanguis feruentior, atq; caloris
Vis maior, tumidam citius labuntur in iram.
Sic iuuenes, sic & quorum mera vina repleruht
Plus æquo fibras, facilè excandescere notum est.
Ergo anima indignas, bilè cum sanguine miscet.
Deinde manus ad bella armat, mox vulnera fiunt.
Nam prius ipsam animam lædens iniuria turbat:
Qua turbata, dehinc corpus mouet, vnde videtur
Errare hi, quicunq; animam non posse moueri
Contendunt. nam si nunquam moueatur, oportet
Stare loco, atq; gradu corpus quoq; semper eodē.
Motus enim varius varium simul indicat esse
Motorem, sol mutatur, mutantur & vmbra.

Cur nunc has reddunt, nunc illas organa voces?
Nempe quia huc illuc volitat manus, & diuersos
Dum tactus agitat, varium dat fistula cantum:
Sic anima affectus prius accipit ipsa latenter,
Quos vbi vult fieri motos, tunc vtitur huius
Aut huius membri officio, impertitur & illi
Id quod habet latitãs in se, vt videatur & extet,
Haud aliter quàm quum fido rex dicit amico,
Atq; aperit secreta animi, quæ postmodò cunctis
Diuulget populis, & diuulgata patescant.
Sic etiam fit amor: nã quũ mẽs dulce quid optat,
Vsa ministerio cordis, tunc pandit amorem.
Corde amor, ira, timor, votũ, spes, cura, voluptas,
Tanq; arce in quadã, cũ anima versantur, & inde
Membrorũ officio excurrunt per corporis orbem:
At de istis alias forsan dicemus abundè,
Si Deus annuerit nobis, facilesq; Camœnæ.
Sufficiat nunc, affectus fieri prius omnes
In natura animi, causis venientibus extra:
Deinde hos, vel mœstri, vel sanguinis aut humoris
Cuiuscunq; opera effundi, in lucemq; propelli.
Lucta etenim cũ sint corpusq; animusq;, necesse est
Communes motus, communia vulnera vtrisque
Accidere, inq; vicem sese mutare: quod vni

Infertur,

Infertur, quăprimùm aliud quoq; sentit, habẽtq;
Sympathian, tantò se fœdere complectuntur.
Post hæc de sensu, quoniam properamus ad ipsum
Chelarum finem, breuiter mea Musa loquamur.
Quinque dedit sensus natura animantibus illis,
Quæ sunt perfecta: est aliis non tradidit omnes,
Atque ideò possunt meritò imperfecta vocari,
Quales lumbrici, & talpæ, conchæq; marinæ,
Cochleaq;, & spinis circumuallatus echinus.
Hos inter sensus præstantior esse putatur
Visus: quandoquidem menti certissimus hic est
Nuntius, ostendens illi quæ plurima terris
Naturæ ingenio ac mira virtute creantur,
Tot flores, herbas, fructus, animalia, plantas,
Tam multas lapidum species, tam multa metalla:
Ostendens etiam quos posuit in æquore Proteus
Squammiferos populos, & monstra natătia pŏto.
Quodq; his est maius, cœlestia templa deorum,
Stellarumq; globos, & sancti lumina Solis:
Mitto ea quæ faciũt homines, quæ lingua referre
Nulla potest. ergo hic sensus pulcherrimus atque
Optimus est, in quo sedes benè creditur esse,
Præcipuumq; animi hospitium: quotiesq; videre,
Aut affari aliquem volumus, tũc lumina nostra

Eius in aduersos oculos intendimus, ac si
Totus homo atque animus totus consisteret illic,
Nempe oculos, animi speculum quicunq; vocarit,
Verus erit. nam blandus amor luce sit in illis,
Apparentq; odium, feritas, clementia, mœror,
Letitia, improbitas, pietas, prudentia, necnon
Stultitia, ambitio, timor, ira, audacia, culpa.
Sed visus, quo fit pacto? diuersa sophorum
Iudicia exquirant alij, nos prodere paucis
Conemur, quicquid vero quadrare putamus.
Scire opus est vnã esse animã, minimamq;, videri
Vt nequeat: tamẽ innumeris prope viribus aptã,
Quas illi natura dedit, summusq; creator.
Hæc auget, nutrit, generat, mouet, afficit, audit,
Gustat, odoratur, tangit, videt, & cognoscit:
Quæ vis præcipua est & maxima, cœlitibusq;
Cognata ac propria, has igitur per corporis artus
Diffundit vires, quæ certis partibus hærent,
Perque oculos lucem admittit, variosq; colores
Percipit, atque omnes diiudicat ipsa figuras,
Pupillæ officio, & totum considerat orbem.
Sic quoque per nares diuersos prendit odores,
Perq; aures haurit voces, strepitusq; sonosq;:
Per gustum hæc eadem sentit genus omne saporis:

Per

Per tactum à calidis discernit frigida, duráque
A minimè duris, à lenibus aspera: demum
Sunt quinque ipsius comites, fidique ministri,
Per quos cognoscit res omnes: quis sine prorsus
Inscia, lethæo torpebit pressa sopore.
Ergo oculi cùm sint vitrei, densóq; nitore
Perspicui, apprendunt rerum simulacra, tenentq;
Non secus ac speculum soleat, præsentia quando
Luminis interfit: cuius virtute creantur
Sensificæ species, fuerit nisi pupila læsa.
Has species inter (capitis nanq; arce suprema
Mens habitat, solioq; sedet regaliter alto)
Ostendunt oculi: tunc prudens illa, sagáxque,
Cognoscit rem, cuius adest formalis imago.
Hæc eadem, vocum discrimina mille, sonosq;
Innumeros, mira vi percipit, ingreditur quùm
Incolumes aures aër elisus ab ipsis
Corporibus. nanque est aër tenuissimus, atque
Mobilis in primis: qui quùm se corpora pulsant,
Deprensus medio actu, tum dissultat ab ictu,
Irrumpitq; cauas penetrans violenter in auras,
Ianua clausa licet fuerit, clausæq; fenestræ:
Vsque adeò est tenuis, est & penetrabilis aër.
Quinetiam pisces, piscantum gurgite ab alto

Horrescunt

Horrescunt strepitus, pauidique in retia currunt:
Quippe aër penetrare potest in viscera Nerei,
Inde tument fluctus, inde importuna minaxq;
Sæuit hyĕs, qua vrgĕte vouĕt pia munera nauta,
Dura igitur quoties collidunt corpora sese,
Aut quoties aër pulsus vehementer, in illa
Concaua præsertim, per stricta foramina transit,
Diuersæ ac variæ fiunt vocésque sonique:
Vt varia est rerum natura, & forma locorum,
In quibus ipse aër gignit voceisq; sonosq;.
Sic tuba longè alium reddit, quàm tibia cantum:
Sic pelusiacis discordant nablia sistris.
Ac veluti iactu lapidis perculsa mouetur
Vnda in multiplices orbes: sic percitus aër
Diffundit spiras longè lateq; rotantes:
Atque ideò multis vox insonat auribus vna,
Vt multis etiam speculis vna hæret imago.
Ast odor vt nares intret dicamus. ab ipsis
Rebus pertenues fumi egrediuntur, & auras
Inficiunt latè: veluti quùm thura videmus
Panchaa, aut prunis cinyreia dona cremari.
Fit gustus linguæ officio, curuiq; palati:
Nanque his percipitur rerum gustabilis humor,
Qui penetrãs tangit sensum, ingeneratq; saporem.

Tactum

Tactum autem, sanguisq; & spiritus efficiũt, qui
Passim per corpus fluitant animantibus isse
Sensus ineſt cunctis, cunctis quoq; gustus ineſſe
Creditur: aſt homini uelioríq; & maior uterq; eſt.
Hinc etiã eſt homini quàm aliis p. udẽtia maior.
Sunt qui aliter credant fieri prædicta, negantq;
Acceptas oculis ſpecies cauſam eſſe uidendi:
Aere nec medio eſſe opus aiunt, ut uideantur
Res, aut audiri poſſint. nanque omnipotens rex
Tot uires animæ couceſſit, quot genera ipſe
Effinxit rerum, ut poſſet comprendere cuncta.
Quæq; ſuũ agnoſcit genus aptè, ac percipit ultro.
At contemplatur mens omnia, & omnia cauto
Iudicio expẽdit, quæcunq; à ſenſibus hauſit,
Et uerum atq; bonum diuino examine librat.
Mens igitur ſol eſt animæ, ſunt ſydera ſenſus:
Sic perhibent quidã. ſed nos properamus, & iſta
Linquimus excutienda aliis, finemq; propinquum
Appetimus: quia iam chelarũ extrema tenemus.
Cõligitur tamen ex dictis, ac perſpicitur, quòd
Eſt anima æthereum quid dam, ſine corpore uiuẽs,
Omnia uiuificans, cognoſcens omnia, diuum
Quatenus ille hominumq; pater permiſit: ab illo
Tradita, cuiq; rei eſt certa & finita poteſtas.

Illi autem ſuli vis eſt ſine fine, poteſtq;
Omnia, quæ fieri poſſunt, à lege ſolutus.
Nam ſi anima & ſentit, & cuncta intelligit: ergo
Non eſt corporea, aut corpus, quia corpora nulla
Non terra, vnda, aër, ignis, neq; condita ab iſtis,
Has per ſe vires retinent. Non eſt dubitandum,
Eſſe animam ſemen quoddam cœleſte, Ioniſq;
Progeniem æternam, cui tantum cognitionis
Ceſſit, vt immẽſum valeat comprendere mũdum.
Quid ſi atomi, quas nonnulli finxere ſophorum, 10
Sunt animæ potius quàm corpora? corpora nanq;
Omnia, ſunt quanta, & poſſunt vtcunq; ſecari:
Nempe anima eſt individua, atq; immaterialis,
Et veluti centrũ quoddã, ad quod plurima tẽdit
Linea, per ſenſus quia cuncta feruntur ad illam.
Vndique, ceu fluuij concurrunt vndiq; in æquor:
Quare illos miror, qui dicunt tempore eodem
Ipſã animã extingui & corpus, pariterq; perire.
Nam licet hoc eſſet, debet tamen vſque taceri:
Non ſunt hæc dicenda palàm, prodendaq; vulgo. 20
Quippe hominum plerique mali, plerig; ſceleſti,
Qui ſi animam credãt nihil eſſe à funere, nilq;
Poſſe pati, poſtquàm ſemel eſt egreſſa, nec vllam
Defunctis pœnam inſtigi: formidine adempta

In

In scelus omne ruent, confundent fasq; nefasq;.
Præterea multi, qui sperant posse beati
Post mortem fieri, & versari cum Ioue semper,
Atque ideo sese dedunt virtutibus vltro,
Ac benè de multis quæ possunt parte merentur:
Si post fata dari sibi præmia nulla putarint,
Illicò torpebunt, & tot benefacta peribunt:
Tot spatiosa etiam templa & speciosa, tot aræ
Insignes auro & peregrino marmore, demum
Religio, & pietas & honor, cultusq; deorum
Ad nihilum veniet, si homines nil morte relinqui
Crediderint, animasq; in ventos prorsus abire.
Semiferum vulgus frænandum est religione,
Pœnarumq; metu. nam fallax atque malignum
Illius ingenium est semper, nec sponte mouetur
Ad rectum: virtus inuisa moleſtaq; vulgo est.
Religio generis decus est & gloria nostri,
Quæ nos conciliat superis, & tangit olympo.
Nemo igitur bonus & prudens audebit aperte
Dicere, mortale esse animæ, & corrumpere vulgus.
Nunc tamen est multa nobis ratione probandum,
Hanc essa immunem lethi, æternamq; manere,
Vt CHRISTI *cultor testatur, bruchiphagusq;*
Iudæus credit, præputia nostra perosus:

Quæ Deus haud faceret, si non facienda putaret:
Ac gens fermè omnis concordi prædicat ore.
Principiò, quicquid simile est magis omnipotēti
Cunctorum domino, diuturnius esse fatendum est,
Perfectumq; magis. nam quod durabile non est,
Sed citò dilapsum perit, imperfectius esse
Quis neget? atque ideò durant cœlestia semper,
Quod diuina magis sunt & perfecta: sed ista,
Proxima quæ terris, quæ cœlo amota videntur,
Cùm sint imperfecta, breui fugiūtq; caduntque.
Ergo animus noster, cùm vita & cognitione
Diuinæ similis naturæ appareat, intra
Corporeos fines claudetur? nec magis ipse
Quàm caro durabit? neque viuet longius æuum?
Præterea corrumpi animus nequit, hac ratione,
Quòd simplex & materia seclusus ab omni est.
Huc accedit item, quòd corpore debilitato
Vis animi crescit: quare imbecilla senectus
Consilio superat iuuenes, mentisq; vigore.
Ingenio plerunq; caret, qui robore præstat.
Ratò vtrunq; Deus cuiquam largitur, vt idem
Sit sapiens, & sit robusto corpore pollens,
Quare si longo fractis iam viribus æuo
Fortior est animus, non ipse à corpore pendet,

Sed

Sed per ſe eſt aliud quiddã, & poſt funera viuit.
Nónne etiã quũ pes dolet, hũc mens ipſa dolorem
Indicat? haud dubiũ eſt: ſed quomodò mẽtis ad ar
Peruenit iſte dolor? nũ ſurſum tendit ab imo, (cẽ
Paulatim aſcendens vt fumus? non: quia multa
Partes, non ſolùm (ſi ſic) pes ipſe doleret,
Nec pedis, at potius partis, quæ proxima menti,
Tunc ſentiretur dolor. vnde probatur apertè,
Corpore am non eſſe animam, & ſic morte carere,
Cùm mediỹ nullius egens diſtantia tangat.
Adde his, q. quoties reminiſci at fingere quicquã
Egregiè volumus, vel quicquam intelligere aptè:
Tunc animum reuocare opus eſt à ſenſibus, vnde,
Nõnulli vt melius meditentur, lumina claudunt,
Aut ſeſe à turba abducunt, loca ſola petentes:
Vel quùm nox piceo terras velamine texit,
Et iam lethæo torpent animalia ſomno,
Peruigilant, tacitiq; toro, extinctaq; lucerna,
In tenebris acuunt contractam à corpore mẽtem.
Nempe animũ turbant ſenſus, populãtur eundem
Affectus, redduntq; hebetẽ, inuoluuntq; tenebris:
Non ſecus ac nitidum prætexunt nubila ſolem.
Ergo ſi propriis reſidens penetralibus, intra
Ipſe ſuas latebras, fugiens à ſenſibus, atque

Corpoream

Corporeis crucibus, melius sapit: esse profectò
Quùm poterit liber, moribunda à carne solutus
Cuncta animus, meliore modo cognoscet, & ipsi
Hærebit verò magis ac perfectius absque
Corpore, & æternum viuens durabit in æuum.
Deniq; cùm sit homo medius bruta inter & ipsos
Cælicolas, commune aliquid retinebit vtrisque.
Corpus brutorum est, animi natura deorum.
Altera pars moritur, nescit pars altera lethum.
Non igitur prorsus delet mors omnia: nanque
Lethiferis animus lædi nequit ipse sagittis.
Prædictis etiam possum connectere: quòd si
Nil superat nostri post fata, videbitur esse
Iniustus Deus, atque malis præbere fauorem.
Quippe hi dum viuunt, lætis plerunq; fruuntur,
His neque diuitiæ desunt, neque grata voluptas:
Hos decorat præclarus honos, & gratia vulgi.
Contrà sæpè bonos vexat fortuna, malignis
Casibus involuens: nunc paupertate premuntur,
Nunc morbis, aliquo semper tristantur amaro.
Quare animus busto superest, scelerumq; suorum
Dat pœnas: vel si bonus est, bona præmia sumit.
His aliisq; modis multis ostendere possem
Immortalem animi naturam, incorporeámque.

Sed

Sed satis est: iam me finis vocat. haud equidē sum
Nescius, harmoniam dici quoq; , non tamen aptè
Ipsam animam, ac veluti mistis ex vocibus exit
Harmonia, & variis fiunt bona pharmaca rebus
Compositis simul, vnde oritur vis ipsa medendi:
Sic elementorum certa ratione modoq;
Iunctorum, & cæli pariter virtute creari
Quidam animā rētur: quæ partim corporis intrà
Septa manet, partim causas sortitur ab extra.
Vt visus, virtute oculi, externoq; creatur
Lumine: nam cælū causa est , qua hîc omnia fiūt
Quo sine nec tellus quicquā, nec gigneret æquor.
Nimirum hæc falsa est, & peccat opinio, nanque
Si sic, non posset corpus consurgere contra,
Et carni vnde oritur capitale indicere bellum
Ipsa anima, & vario motu in contraria ferri:
Sed semper foret vna eademq; , vt quælibet est vis
Quæ solet ex mistis diuino numine nasci:
Vt patet in genere herbarum, gemmisq; beatis.
Quidam etiam censent, animam nihil esse soluto
Corpore, quod somnus, qui mortis fertur imago,
Et sensum & mentem nobis auferre videtur:
Vel quia diuersis causis egrescere cernunt,
Ac multis variisq; modis, ne munere possit

Ipsa suo fungi, mentem lediq; premiq:
Aspiciunt, necuon cùm corpore crescere, et una
Deficere: vt patet in pueris, senibusq;, virisq.
Ignarus puer est, prudens vir, desipit ætas
Vltima, corrumpit corpusq; animumq; senectus.
Quinetiam dicunt: Si anima est diuina, potestq;
Viuere seiuncta à membris mortalibus, vt quid
Sa misera carni insinuat? cuius vitio tot
Perpetitur mala, et admittit tot flagitia? ergo
Stulta est si sponte hoc facit: at si inuita nefandas
Corporis ingreditur latebras, quis cogit? an ipse
Iuppiter? ergo Deus nequaquam hanc diligit: imò
Carcere quam clausit tam turpi, odisse videtur.
Et cùm nec corpus nec quanta existat, ab ipso
Corpore non credunt vlla vi posse teneri.
Preterea, per se (nisi discat sollicite) cùm
Nil sciat, ac subeant percrebra obliuia mentem
Per se animũ nihil esse putãt post corporis vsum.
Disiere tunc etenim poterit nil, sensibus ipsis
Corruptis morte, vnde omnis doctrina paratur.
Quidam, vnam esse animam duntaxat in orbe,
Quæ vitam tribuat cunctis viuentibus: vt sol
Vnicus, est oculis animantum causa videndi.
Æternamq; putant illam, licet extinguantur

Corpora:

Corpora vt extinctis oculis æternus adest sol.
Has non difficile est nugas ratione potenti
Vincere: sed vereor ne sim prolixior æquo.
Non deerit qui rectè istis respondeat olim
Quæstis, nodosq; omnes dissoluat ad vnguem.
Vir macte ingenio, viuet tua gloria mecum,
Nostraq;, (qd dubitas) laudabūt scripta minores.
Aude opus egregium, & cœlestia differe terris.
Vnum hoc adiiciam, quod quiuis nosse valebit:
A Eternam esse animam, & diuino semine natā.
Si sensus atque affectus compresserit omnes:
Si spernens prorsus mortalia gaudia, sese
Abdicet à curis terrenis, assiduoq;
Conetur studio ad superos extollere mentem.
Tunc etenim sapiens fiet, poteritq; futura
Cernere, vel vigilans, vel somno oppressus inerti,
Hoc pacto cecinêre olim uentura prophetæ.
Sobrius ergo animus proprior fit ad æthera, quāto
A terris magis, atque à carnis amore recedit.
At secudum ritu sequitur pars maxima sensum.
Nec bona cognoscit nisi quæ sūt corporis: hinc est,
Quod plerique putāt animam succumbere morti,
Quādoquidem nequeūt infirmo lumine quicquā
Diuinum spectare, atra caligine pressi,

Sed de anima sint ista satis: redeamus ad ipsum
Autorem mundi, quem concludamus ab omni
Corpore seiunctum: & sine corpore millia multa
Esse, quot in syluis frondes gignuntur opacis:
Vel si corpus habent, tenue est, nec prorsus ab vllo
Percipitur sensu, sed sola mente videtur.
Atque hæc in primis sunt entia vera, suique
Iuris: nulla etenim carnis contage laborant.
Tu verò hic iam Musa tace: mox quũ volet ille,
Qui mea labra mouet, mecum scrutabere causas
Rerum, quas fieri sub lunari orbe videmus,
Contingãt fato, an nulla ratione ferantur.
Interea dũm sol Nemeæi terga leonis
Torret, & insanæ sub opaca fronde cicadæ
Ingeminant raucos strepitus, quæramus in vmbra
Aut lauri aut myrti suauem spirantis odorem,
Propter aquæ crepitantis iter pimplæa quietem.
Ipsa quies animum reficit, reuocatq; vigorem.
Mox ibi regressæ fuerint post otia vires,
Rursus ad altisonos (adsis modò diua, tuoq;
Numine me foueas) tentabo accedere cantus.
Et si forte mihi vultu fortuna benigno
Auxilium tulerit, longos miserata labores,
Pauperiemq; procul, curasq; fugarit amaras:

Totus

Totus ero tecum, tuaq; intra limina ſemper
Verſabor, ſola hæc fuerint ſolatia nobis:
Tunc Aganippæis vbertim explebimur vndis,
Inſuetumq; melos Cirphæa in rupe canemus.

LIBER VIII.

SCORPIVS.

Cvr tam diverſo mortalia tramite pergant,
Hæc in honore æuum ducant fœliciter, illa
In tenebris i ceant, multo vexata labore:
Pieri pulchra dote, tibi enim fas, noſſe deorum
Conſilia, & rerum cauſas aperire latentes,
Sunt qui cuncta putent cæco contingere caſu,
Nec mundum ratione regi: quòd plurima cernunt
Indignis decorata bonis, & plurima contra
Indignis agitata malis, diſcrimine nullo
Prudentes inſtoſq; premi, regnare ſceleſtos.
Virtuti vitium præferri, & templa cremari
Fulminibus, prodeſſe etiam ſua crimina multis.
Talia cùm fieri videant, pars maxima credunt
Aut non eſſe deos, aut illos ſpernere quicquid
In terris fiat, ſolióq; incumbere cælo.

Hinc temerè, incertóq; aiunt ferri omnia casu.
Ast aliquid tibi dant regimen Fortuna, vocantq;
Te dominam rerum, mortalia sceptra tenentem,
Instabilíq; rota versantem cuncta proterue,
Erexitq; aras tibi quondam ignara vetustas,
Et cecidit votiua tuis sæpè hostia sacris.
Non desunt quoq;, qui committant omnia fatis,
Et credant certis fatorum legibus orbem
Disponi atque regi, æterno stabilíq; putantes
Ordine ceu choreas & pompas cuncta mouere,
Cuique suas partes tribui, ac si fabula agatur,
Quas implere opus est, dum totũ transigat æuum.
Vtilis est certè, & pulcherrima, difficilisq;
Quæstio, aut nostris prætermittenda camœnis.
Nunc igitur primùm dicamus, quód sine causa
Esse potest nihil, aut fieri, sed causa necesse est
Vt suo ab effectu distet, diuersáq; res sit:
Quandoquidem nil se gignit, nil prouenit à se,
Nec'q; sui causa esse potest. ergo infinitus
In causis processus erit? minimè: sed oportet
Nimirũ esse aliquid primũ, à quo maximus ordo
Causarum incipiat, qui à summo tendit ad imum.
Hanc igitur sortem causarum, dicimus esse
Fatum: quod Deus ipse semel quasi fatus, vt ista

Omnia

Omnia sic fierent, decreuit lege perenni.
Sed quo quæq; magis causa est contermina primæ,
Et vicina, hoc est aliis magè digna, potensq;,
Subiectaq; sibi mouet, ac dominatur eisdem.
Ens primum causa est, & non effectus: at imum
Effectus tantum debet, non causa vocari.
Quæ media existunt, his nomen adhæret vtrunq;.
Quod si causarum non esset nexus & ordo
Perpetuus, si alia ex alia non penderet (ac si
A summo iunctis nodis ducatur olympo
Longa cathena, vsq; ad nigri regna infima Ditis,
Quod dictu absurdū est) plura vno prima dabūtur
Principia, & causæ primæ multæ inueniuntur.
Tunc discordabunt inter se, ac magna ciebunt
Præliа tot reges, quia regni summa potestas
Non patitur plures, sic mundus non erit vnus,
Nec pulcher nanq; est ordo pulcherrima rerum.
Sed dicet fortasse aliquis: descendere ab vno
Principio rerum summo plures simul, inter
Se distinctas causas, vt solis ab orbe
Plures emanant radij, discrimine quodam
Disiuncti, quorum non hic dependet ab illo,
Sed pariter cuncti a fonte egrediuntur eodem:
Sic non esse opus vt pugnent, sese q; vicissim

Impediant: siquidem via non est omnibus vna,
Non modus hic malus est, nõ hæc sententia multũ
Displicet, at forsan verá est, tamen aspiciamus
Interius, procul excussis à mente tenebris.
Quippe humana nequit mẽs lucem attingere veri
Tam citò, tam facilè, & falli solet ipsa frequẽter.
Hinc tam diuersæ sectæ, & contraria dicta.
Hic ait, ille negat: propria est ita opinio nobis,
Vt diuis ratio: certi mortalibus est nil.
Ergo si plures causæ sunt immediatè
A prima, vt dictũ est: quæro, an sit quælibet æquè
Perfecta, haud vllus tunc ordo patebit in illis.
Nãq; vbi nil primũ, et nullus gradus, aut discrimẽ
Cernitur, ordo illic poterit quoque nullus haberi.
In quouis genere inuenies primum, mediumq;,
Necnon postremũ. genus est absq; ordine nullum.
At si non æquè perfecta est quælibet, ergo
Imperfectum aliquid Deus efficit? hoc mihi dictu
Difficilè est: aliis possum concedere causis.
Quare vnus prime causæ tribuatur, & idem
Optimus, atque omni perfectus parte putetur
Effectus, reliquos autem, quo quæque recedit
A prima magis, hoc plures, minus at perfectos
Crediderim facere: vt pluras quoq; gignere fruct⁹

Arbor

Arbor non bona consueuit: sed deteriores.
Semper plura bonis mala sunt, & tristia lætis.
Verùm inter causas quo quæq; potentior, atque
Altior est, hoc & vita & rationis habet plus,
Simpliciorq; eadem, magis et substantia pura est.
Inferior contrà quæcunque est, debiliorq;,
Possidet illa minus vitæ, minus & rationis,
Sed concreta magis, magis à substantia abhorrès.
Quod patet in terris: vbi paruo tempore durant
Omnia, vbi ratio apparet vix vlla, vbi purum
Nil est, sed multis ex rebus omnia constant.
Mista & composita in terris sunt cuncta, videri
Vt nusquam possit substantia: quin nihil ipsa
Penditur hîc, solis honor obtingentibus illi est:
Conditur illa intus, cæcis abstrusa latebris.
Hinc est, quod pluris bona corporis ac fortuna
Fiunt, quàm virtus animi. substantia nanq; est
Ferme hominis virtus: at in hoc substantia mŭdo
Exulat, illi etenim patria & domus, & sua sedes
Cœlum: vbi habet fidos comites, verumq; bonŭq;.
Hoc igitur pacto ex causis contexitur orbis,
Vt dictum est, seruans æterno fœdere cuncta:
Nec talem, nisi fortè Deus, solui sse cathenam
Vlla potest vis, aut series immensa dierum.

Ex

Ex his quicquid erit, vel nunc est, vel fuit olim,
Exoritur causis: vires quibus omnibus ipse
Rex superûm, certis metis & tempore certo
Constituit, certisq; modis procedere iussit.
Atqui non nescire opus est, concurrere plures
Interdum causas, vt quicquam fiat ab illis.
Contingit tamẽ haud temerè hic cõcursus, & ista
Mistio causarum: sed fatorum ordine certo
Cuncta meant; certis subiecit legibus omnia
Omnipotens ille astriferi faber amplitheatri,
Mensuramq; dedit rebus, quascunque creauit.
Quare non verum est quod nonnulli asseruêre,
Esse nihil certi in rebus, contingere casu
Omnia, nec curare Deum mortalia quenquam.
Errant nimirum quibus hæc sententia adhæsit.
Quãdoquidem casus nihil est, nisi opinio quædam
Futilis, haud multum distans ab imagine somni:
Quicquid Aristoteles, vel quiuis dicat, eorum
Dicta nihil moror, à vero quùm forte recedunt.
Sæpè graues magnosq; viros, famaq; verendos,
Errare & labi contingit, plurima secum
Ingenia in tenebras consuerunt nominis alti
Autores, vbi conniuent, deducere easdem:
Tantum exempla valent, adeò est imitabilis error.

Nimo

Nemo putet sibi me addictũ, mihi flectere mentẽ
Sola solet ratio, ratio dux fida sophorum est:
Hanc scrutator amet veri, in primisq; sequatur.
Quòd verò casus nil sit, me credere cogit
Ipsa rata atque potens ratio, nam si omnia certis
(Vt dictum est) causis, certo ordine, tempore certo
Supremi iussu rectoris progrediuntur:
Quo sit perfectus mundus, ne noxius error
Tantum soluat opus, quam sedem casus habebit?
Ambiguus, vari⁹, Vertumnũ & Prothea vincẽs?
Vt vacuum, sic & casum natura recusat.
Incertum in mundo nihil est, sunt omnia certa:
Ipse Deus, natura, æther, elementa, & ab illis
Quicquid vel factum est, vel fit, vel fiet in æuũ.
At si quid foret incertum, non omnia certè
Mens sciret diuina, aliquis cadet error in illam:
Quod dictu absurdũ est. nã qui facit omnia, nouit
Omnia, nilq; potest ipsum vlla ex parte latere.
Quãquam aliqui dicunt: quod si mortalia nosset
AEtherei mens illa patris, vilesceret. atqui
Errãt. nãq; malus nemo est, quia nõ bona nouit:
Nec vilis, quia non pretiosa intelligit: albus
Nõ fit proinde aliquis, quod rẽ bene percipit albã:
Nec sol deterior, quoties illustrat iniquos:

Nec

Nec quia fortè lutum radiis ferit, & ideo ipse
Fœdus: non sordet lumen, quùm sordida tangit:
Sic non vilescit, quùm vilia fortè capit mens.
Imò decet nouisse malum, at fecisse nefandum est.
Ergo Deus nihil ignorat, scitq; omnia quæ sunt,
Quæq; fuere olim, & quæ mox vētura supersunt,
Quæ nisi certa forent, sciri non posse fatendū est.
De certis etenim tantum ipsa scientia habetur.
Quinetiam vates referunt si quando futura,
Prædicunt certosq; dies, & nomina rerum
Certa canunt: quod non fieret, nisi quæq; futura
Certa forēt, veluti quæ sunt, quæ & præterierūt.
Attamen hìc fieri casu nonnulla videntur:
Vt si imbrex deiecta alto de culmine tecti.
Vi boreæ quenquam feriat: vel si quis opertos
Thesauros reperit, puteum dum defodit altè:
Talia nimirum casu contingere vulgus
Autumat. ast eadem non est sententia nobis.
Nam licet eueniant præter spem talia multa,
Incertis nobis atque imprudentibus: ergo
Propterea in rebus debemus ponere casum?
Nostrum scire quidē, aut nescire, nihil variat res.
Non est proinde ignis calidus: nix alba. nitēs sol,
Quod scimus sic esse: imò magis ordine verso,

Nascitur

Naſcitur ex ipſis humana ſcientia rebus:
Atque ideò ſcimus ſic eſſe, quod ipſa ita res eſt,
Et mens noſtra poteſt falli, non res. ego de re
Nũc loquor, & quæro an caſus dominetur in illã.
Nec mihi nunc curæ eſt, fieri rem nec ne ſciamus.
In nobis igitur tantum, non rebus in ipſis
Eſt caſus: quoniam fieri caſu illa putamus,
Quorum cauſa latet nos. ipſis cognita diuis.
Omnia certa igitur: nam motu ſemper eodem
Verſatur cælum, atque eadem naſcuntur eiſdem
Seminibus ſemper, ſemperq; elementa tenorem
Ipſa ſuum ſeruant: & partes animus eaſdem
Semper habet. ſiquidem poſt ver, feruentior æſtas
Ex templo ſubit, hanc pomis comitatus & vuis
Autumnus ſequitur, poſt quem ſua frigora ſecum
Ducit hyems, gelidiſq; aquilonibus omnia torpẽt.
Non herbæ mutant vires: animalia ſemper
Ex iiſdem conſtant membris, & moribus iiſdem,
Nec fieri aut errore, aut caſu monſtra putandum,
Cum certas habeant cauſas, vt triſtia monſtrent,
Vnde illis nomen, quæ & portenta vocantur.
Sponte ſua hæc natura facit: quæ ſæpè iocatur
Informes edens partus, ludicra creando:
Vt pictor, qui cauſa animi quandoque figuras

(Sit

(Sit licet ipse opifex bonus, egregiusq; magister)
Gibbosas, naso ingenti, labroq; tumenti,
Pingit: digna satis vana spectacula vulgo.
Ergo cuncta modo cùm fiant semper eodem,
Rarus & instabilis casus, nil iuris in orbe
Prorsus habet: quẽ summa Dei sapiẽtia torquet:
Vt facilè agnoscet, qui quàm miro ordine, quamq;
Perpetuò, quàm concinnè & benè machina mũdi
Cõdita sit, secũ reputet, quàm membra animantũ
Sint propriis aptisq; locis disposita, suisq;
Vtilia officiis, & conuenientia pulchrè:
Quàm nihil incassum faciat natura, Deusq;.
Qui secum hæc reputat, non casu, sed ratione,
Consilia, iussuq; Dei fieri omnia dicet.
Sed nunquid fortuna regit mortalia, sicut
Nõ pauci credũt? pulchrum & laudabile scitu est
Hoc quoq;, quare animi vires huc flectere oportet:
Ipsa tamen fortuna prius cognoscere quid sit,
Est operæpretium: prisci hanc coluêre, putantes
Esse deam quandam, terris cæloq; potentem:
Atque illi struxere aras, & vota tulere.
Ast ego non reor esse deam, nec cælicolarum
Fœmina vel mas est quisquam. nam sexus ab illis
Prorsus abest: nec gignuntur, nec morte ruuntur,

Vt

Vt quidam cecinere olim: fortasse putantes
Esse deos nostri similes. ò pectora cæca,
O capita anticyræ succis curanda meracis.
Creditis esse deos, vt nos? thalamosq; dearum
Ingressos, blando compressu gignere prolem?
Ergo deum quendam potius dicamus, & imum
Degeneremq;, ideò terræ pelagiq; tenentem
Vilia regna, vbi tot sunt crimina, totq; dolores,
Tot pestes, vbi nil tutum. nanque insidiarum
Omnia sunt plena & fraudum, Deus iste vocatur
A Christo & Paulo princeps mũdi huius. eũdem
Laurigeri appellant Ditem, ac Plutona poëtæ,
Qui stultis fauet atque malis, insontibus asper.
Hæc domus, hæc sedes, hæc tali digna tyranno
Regia, quem vulgò fortunam dicimus: atqui
Omne malum est infra lunam: nox atra, procellæ
Terribiles, frigus, calor, importuna senectus,
Pauperies malesuada, labor, dolor, ĩprobitas, mors
Supra autem lunam, lucis sunt omnia plena,
Necnon lætitiæ & pacis, non tempus, & error,
Et mors, & senium est illic, & inutile quicquam.
Fœlix, ò nimium fœlix, cui sedibus illis
Tam pulchris, & tam iucundis, tamq; beatis,
Viuere concessum est supremi munere Regis,

Cæterùm

Cæterùm opinãtur quidam, plenum esse Deorum
Mundum hunc, & multos ipsorum degere vitam
Aëris in campis latis, quos dæmonas Argi
Indigitãt, curamq; hominũ gerere atq; animãtũ,
Quotquot alit tellus, & naufraga Amphitrite:
Arbitrioq; suo bona vel mala tradere, honores,
Gaudia, diuitias, atque his contraria. quare
Grande operæpretium est, illis vtcunq; placere
Quod fieri & sacris & carmine & arte magorũ
Censent nonnulli: ac nobis (modò ritè vocentur)
Apparere aiunt, nostrisq; adsistere votis:
Nilq; homini melius contingere posse, nihilq;
Dulcius in vita, quàm conuersarier istis
Cum diis, præsentes affari, audire loquentes:
Quod certè paucis mortalibus arbitror esse
Concessum: iustis tamen, & qui desidiosæ
Illecebras carnis, lasciuáque gaudia temnunt,
Terrenasq; abigunt curas, cœlestia tantùm
Mirantes, tantumq; pium reclumq; colentes.
Quanquã etiã sunt qui credãt, hos dæmonas inter
Esse malos quosdam, atque malis parere, coactos
Carminibus magicis, fierique hoc plurima facto
Turpia. nil moror hoc. nec nũc locus: vltima solis
Sydera, squammosis radiantia fratribus, istud

Forsitan

Forsitan expedient, vbi de dijs plurima dicam,
Si Deus ipse volet, qui nũc mihi carmina dictat.
Missa ergo hæc faciamus. ego vix credere possum,
Esse Deum quenquã prauũ. sapientia nunquam
Peccatum parit: at contrá est insitia mater
Erroris, culpæ, & sceleris: mihi nemo videtur
Sponte malus, vult nãq; bonũ sibi quæq; voluntas
Semper, iudicio nisi falso decipiatur.
At dæmon sapit, id nomen si conuenit illi,
Verùm vtcunq; sit, aut terras fortuna gubernet,
Dæmones aut ipsi humanas moderentur habenas,
Nil extra fatum est, metiturq; omnia summi
Mens regis, cuius sine numine sit nihil vsquam:
Sed dubium ex dictis oritur, nodusque profectó
Difficilis, qualẽ Alcides vix, aut Macedũm rex
Solueret: hoc multorũ animi turbãtur, & hærẽt.
Nam si cuncta iubet fatũ, & fieri illa necesse est:
Libera non nobis, non dijs est ipsa voluntas:
Tollitur arbitrium prorsus, nec præmia virtus,
Nec pœnas vitiũ (quod dictu est turpe) meretur.
De dijs non locus est nunc dicere. sed speculemur,
De nobis quid sit, deq; his quæ subdita nostro
Sunt generi, & possunt humana luce videri.
Dico igitur quòd in his, quæ subditione locantur

Fortunæ, nihil eſt ſine fati numine nobis.
Diuitiæ ſiquidem, ſolatia, gaudia, honores,
Imperia, ex alto veniunt: nec noſtra voluntas
Hæc tribuit. quis enim nollet ſibi talia? ſed nil
Velle iuuat, potiusq; nocet, ſi fata repugnant:
Quàm multi fatis inuitis tendere ſurſum
Conantur, magis atq; magis ſed ad ima recurrunt
Semper, & augeſcunt fato aduerſante ruinæ:
Contrà illi quibus aſtra fauent, vllo abſq; labore
Nec ſperata quidē, ſed ſpōte oblata, frequenter
Commoda percipiunt: quorum Rhamnuſia rete,
Dum ſtertunt, multo diſtentum piſce reducit.
En aliquos claro de patre ac diuite naſci
Cernimus, atque frui primo cùm lacte repertis
Delicijs, & nutriri in faſtigia rerum,
Vt præſint alijs, indigni ſæpe: regantque
Ipſi oculis capti luſcos, viuantq; licenter.
Aſt aliqui obſcuris miſeriſq; parentibus orti,
In pœnā et lachrymas magnū caſſumq; laborem
Aſſidue tolerant, nullaq; expellere poſſunt
Sedulitate famem, ſemperq; in ſordibus hærent:
Quis neget hæc fatis contingere damna ſiniſtris?
Sunt formoſi, agiles, robuſti corpore, multi:
Multi etiam turpes, ægri, imbelleſq; creantur.

Vnde

Vnde iſtud? nunquid meritis, aut crimine noſtro
Aut noſtro arbitrio fieri dicemus? ab ipſo
Nimirum hæc veniunt mortalibus omnia fato.
Deniq; ius rerũ noſtrarum & corporis huius,
Fatũ habet: eſt penes hoc etenũ gen⁹ horaq; mortis
Hic laqueo, hic ferro, hic flãmis, hic frigore, hic vn
Ille famẽ, ille cibo moritur: multiq; dolore, (dis,
Aut morbo, aut caſu intereunt, ſenióue fatiſcũt.
Certa dies lethi eſt cunctis, diſcrimina nulla
Aetatis: nec fas, viuendo excedere metas,
Præſcripſit tetrici quas cuique potentia fuſi.
Sic perĩt Scirpo magni laudator Achillis:
Sic olim, dum trinacrĩs ſpaciatur in vris,
Aeſchylus occubuit valido teſtudinis ictu:
Sic paſſe, Anacreon, te granum perdidit vuæ.
Heu quot habet mors ſæua vias, artesq; nocendi
Quo magis eſſe pcul credis, magis imminet. vndè
Certius eſt quã mors, quàm mors incertius eſt nil.
Nonnulli tamen aſtrorum qui noſcere vires
Et magni ſecreta poli pertingere poſſunt.
Fatidici vates etiam, qui numine pleni
Neſcio quo, ventura vident: predicere mortis
Sæpé ſolent genus atque diem: quia certa futuri
Natura eſt, veluti preſentis præteritique:

Certa inquam, in causa prima, causisque secũdis
Quę nexu longo à prima extenduntur ad imam.
Ast animi quæ sũt bona vel mala, nũquid ab ipso
Proueniunt fato? ingenium ac doctrina videtur
Hinc manare: etenim poterit quis discere, si non
Polleat ingenio, ac vires natura ministret,
Si fortuna obstet, vel prauo in corpore languor?
Hic rhetor, sophus ille, alius misteria diuum
Sydereáue plagas quærit: sunt & quibus vnda
Castalia, vili cum paupertate bibatur,
Et placeat cognata fami dulcissima fama:
Hæc studia vnde fluunt à rerum præside fato,
Hinc omnes artes, & munia diffunduntur.
Diuersis etenim gaudet natura ministris,
Vt fieri diuersa queant, ornantia terras:
Nec patitur cunctos ad eandem currere metam,
Sed varias iubet ire vias, varioq; labores
Suscipere, vt vario cultu sit pulchrior orbis.
An verò mores fatum, vel nostra voluntas
In nobis pariat, permagni inquirere refert:
Nec paruus labor est, hac in re tangere verum.
Arbitrij certé remanet quota portio nostri?
Actum est de nobis, libertas prorsus adempta est
Humano generi, si fati summa potestas

Esse

Esse malos cogat nos, inuitique trahamur
In scelus, & nulla liceat ratione reniti.
Quare operæpretiũ est, huc totã intendere mentẽ:
Et quantum Deus ipse sinit, verum excutiamus.
Principiò arbitrium quid sit, nos dicere oportet.
Arbitriũ ẽ, homini data libera & ampla potestas
Ab Ioue, quæ libeant iusta aut iniusta sequendi:
Non ideò tamen vt peccet, virtute relicta,
Sed contrà, vt vitium vitans incumbat honesto.
Nam malefacta nocent, laudẽ benefacta merẽtur
Quærendũ vlterius, nũquid sit in omnibus æquè
Arbitrium? nũquid quocunq; in tempore duret?
Non certè in pueris, nec in illis esse videtur
Quos animi vehemens nimium vel corporis angit
Morbus, vel quorum sopor occupat altus ocellos:
Quãdoquidem somnus mortis perhibetur imago.
Quare si verum subtili indagine quæras,
Inuenies paucos inter tot millia, qui se
Arbitrio moueant, & libertate fruantur.
Aetatis culpam mitto, puerilibus annis
Ignosco: & veniã damus his quoq; lumina quorũ
Letheus pressit sopor, aut quos feruida torret
Febris, vel morbi stimulat vis durius æquo.
Magna quidẽ turba hæc: sed longè maior eorum

Longè & deterior, quorum mens oblita fœdis
Criminibus, morbisque animi labefacta recidit
A ratione procul, rectoque á tramite vitæ.
Nũquid habent isti arbitriũ? aut dicẽda voluntas
Libera in his? nẽpe ambiguũ est, multiq; negarũt.
Vnde aduertendum, quod liber solus haberi
Debet, qui recta regitur ratione, nec vllo
Vincitur affectu, nec ventorum impete vasto
Fertur in vndifragos scopulos, sed fortiter obstat
Intrepidusq; hæret clauo, fortunq; capessit:
Rectè igitur quidam, liber solus sapiens est,
Dixere. hic etenim solus ratione magistra
Castigat motus animi, sensumq; rebellem:
Cætera turba nequit facere hoc. cur? an Deus illis
Non dedit arbitriũ? ratio est vbicunq; profectò
Est ibi et arbitriũ: semperq; hæc iuncta cohærent
Atque ideò pecudes, quoniam ratione carere
Creduntur, nullum arbitrium dicuntur habere.
Ast hominum cuius ratio data fertur, in ipsis
Omnibus, idcircò arbitrium quoque creditur esse.
Est autem ratio lumẽ quoddam, atque animi vis
Quæ curuum à rectis secernit, atque ab honesto
Turpe, oculusque solet mentis quandoque vocari:
Qualem oculum fortasse tibi Polypheme fuisse

Signi-

Significant vates, quo lactea membra videbas
Dilectæ liquido ludentis in æquore nymphæ.
Sed malùs (heu) malus hũc, vrenti stipite Vlysses
(Quis poterit cauisse malos?) extinxit & ora
Ora prius formosa, suo spoliauit honore.
Qualem oculũ Lynceus habuit quoq; nubila solus
Qui penetrans visu noctem vincebat opacam:
Hunc igitur cunctis oculum mortalibus æque
Distribuit figuli sapientia summa Promethi:
Sed pauci vtuntur, pauci quos æquus amauit
Iuppiter: hinc tãtæ errorum scelerumq; scatebræ,
Nam si omnes rationis iter sequerẽtur ad vnguẽ,
Pax foret in terris æterna, & Martius ensis
Non tantas passim clades, tantosque cieret
(Heu) fletus, starentq; suis cũ mœnibus vrbes:
Armaq; tartareis primum conflata caminis,
Et primum stigijs inuenta sororibus, agros
Excolerent, rigidi mutata ligonis in vsum.
Tunc & apes, & ruris opes pecudesque, beatis
Agricolis largè affluerent, ac secla redirent
Aurea, & vna domus diuosq; hominesq; teneret,
Seque oculis nostris paterentur numina cerni.
Cur autem pauci vtantur ratione, sequentes
Auia, & arbitrium nullum videantur habere

Viuentes pecudum ritu, pro viribus edam.
Est quiddam in nobis diuinum, mensq; vocatur,
Ac ratio: id capite in summo natura locauit.
Atque illi voluit famulos assistere sensus,
Quorũ opera cœlũ, terras, mare, & omnia posset
Percipere, immenso que comprehendũtur ab orbe.
Est aliud quiddam mortale in pectore clausum,
Cuius ope augemur, vegetamurq;, igne ministro:
(Sic placitũ est superis) hoc mẽtẽ hostiliter vrget
Detrahit, infestat, turbat: multusq; satelles
Huic etiam partis non deest, ignaua voluptas,
Ira, dolor, metus, atq; timor, simul ardor habẽdi
Improbus, ambitioque nocens, caput obsita fumo,
His igitur famulis, hoc mĩlite, prælia mentis
Infert: hi sunt qui summo conantur olympo
Deturbare Iouem, insignes feritate Gygantes,
Iapetusq; Gygesq; ferox, tumidusq; Typhoeus
Hortatorq; mali Enceladus, Briareusq; timẽdus
Scilicet ingestis curarum molibus angunt
Diuinũ in summo positum, nisi fulminis instar
Gratia præsto adsit, cœlo delapsa supremo.
Nam semel amissis vbi præceps currus habenis
Effudit sede, ac vehemens trahit impetus illum,
Nequicquam retinere volens auriga laborat:

Princi-

Principijs obſtare opus eſt: quum parua fauilla
Languet adhuc: poſtquã creuêre incendia. iamq;
Flamma furẽs tecto erumpit, cæloq; propinquat.
Præſertim Boreæ ſi flabra ruentis ab arcto
Immineant, (heu) fruſtra vndas vicinia clamet.
Quum ſemel ex alta ſaxum rupe exilit ingens,
Quis retinere queat? ſecum trahit omnia ſaltu
Perfringens rapido cognatas montibus ornos.
At prius exiguo poterat molimine ſiſti:
Sic motus animi, ſi totis viribus ipſam
Inuadunt mentem, vix (heu) vix tendere contrá
Infœlix audet ratio: clauoque relicto
Per fluctus agitur, latè bacchantibus Euris,
Datq; manus plerunq; hoſti, & captiua tenetur
Ergo dum noua ſunt vitiorum ſemina, cautus
Opprime quamprimũ, & cauſas auerte. priuſquã
Præcipites, tunc arbitrium, tunc libera mens eſt,
Victor idumeis tunc exornabere palmis,
At ſi iam cœpta eſt pugna, & iam concutit arcem
Hoſtis atrox, valido labefactans ariete muros:
Crede mihi, niſi quis Deus adſit numine dextro,
Succumbit ratio, & tantos non ſuſtinet ictus,
Nonne vides, menti quantum liquor obſit Iacchi
Quas ſæpe immittat furias, ſi plus ſatis intret

In ſto-

In ſtomachũ merus? arbitriũ die eſt vbi, poſtquã
Ebrietas caput inuaſit, fumisque repleuit?
Sobrius arbitrium tenet, ac ieiunus, agitque
Id quodcunque iubet ratio: contrà ebrius illa
Quæ nolet neſcitque facit, mox pœnitet, in ſe
Quum redijt, multoq; dolet ſua facta pudore.
Ebria ſic mens affectu fit, nec minus ac ſi
Aſcendat temeti vapor, inuertatque cerebrum,
Turbatur miſera, & nebulis inuolnitur atris.
Quocirca eſt ſolus liber, ſolusque profectò
Poſſidet arbitrium, ratio quem ſola gubernat:
Qui affectus omnes ſuperat, fugitque premendo,
Hoc poterit facere, à primis qui inſueuerit annis
Virtuti, atque bonis iampridem inuaſerit artes,
Vſque adeo valet vſus, & eſt inl fortius vſu.
Cætera turba agitur pecudum ritu: vnde poëtam
Iure puto dixiſſe, trahit ſua quenque voluptas.
Arbitrium multis oppreſſum atq; indupediti eſt.
Ergo qui verè liber cupit eſſe, reſiſtat
Cùm primum incipiunt, affectibus, & rationi
Illos ſubijciat, ſemperq; vtatur habenis.
Nãque caro aduerſus mentem cõſurgit, & illam
Continuo exercet bello, leuis aſtra petit mens:
At grauis aſtra caro refugit, terrenaque tantũ

Appe-

Appetit: est etenim terra, in terramque redibit.
Sic duo tam diuersa, Deus compegit in vnum.
Esto autem quòd sis sapiens, solaque regaris
(Vt dixi) ratione, habeas & liberum ad vnguẽ
Arbitrium: numquid vi tunc agitabere fati:
Imò magis fato tunc subijcieris, & illi
Parebis: siquidem fatum est diuina voluntas,
Cum qua vir sapiens concordat semper, & eius
Iussa facit. cõtrà insipiẽs atque improbus, horret
Ac refugit precepta Dei ceruice superba.
At dices: ergo est liber, nec vincula fati
Illa tenent: non sed dominis prioribus atque
Infandis seruit sceleri, scelerisque sorori
Stultitie: quanquam hoc etiam diuina voluntas:
Sed quæ permittit, nõ quæ iubet (est quia duplex)
Efficit. vnde patet, cuncta esse obnoxia fato,
Seu bona, seu mala sint: nãq; hæc permittit, at illa
Vult fieri fatum, & fati Deus optimus autor.
Talibus admoniti quidam rationibus, aiunt:
Viuite mortales leti, dum stamina vestra
Nec Lachesis, tristesq; animo depellite curas.
Nec vos sollicitent præsentia, nèue futura:
Lege etenim stabili fiunt certo ordine cuncta
Procedunt, cur vos dolor aut metus vrget inanis?

Sors

Sors sua cuiq; data est, scriptāq; in pectore gestat
Quisq; suo, ignorans quæ sit, verū explicat illam
Paulatim ipsa dies, atque experiendo patescit.
Quid gemitu aut lachrymis opꝰ est? cœlestia retro
Corpora non remeant, nec est mutabile quicquid
Instituit semel ipse Deus. nanque optimus ordo,
Et series perfecta, suum si forte tenorem
Deserat, aut peior fiet (quod neutique fas est)
Aut melior, sed perfecto perfectius est nil.
Est aliud dubium magnum ac mirabile; nam si
Omnia sunt (veluti modò dixi) obnoxia fato,
Cur Deus hæc premit et cruciat? cōtrà illa benigno
Prospectat vultu? cur non est omnibus æqua
Conditio? cur hæc viuunt fœlicius illis?
Cur his blanda patens, illis natura nouerca est?
Hunc igitur par est etiam dissoluere nodum,
Multi hoc aut culpa, aut meritis cōtingere vestris
Dixerunt: iussuque Dei mala sontibus esse,
Et bona conferri iustis. ego non ita credo.
Nec verū est, nam quid meruere expertia mētis
Brutа? quid arboribus culpæ vel criminis hæret?
Sors tamen est illis multum diuersa, nec vno
Versantur casu pecudes. namq; improbus illam
Fur rapit, hanc lanius laniat, pars ore luporum

In-

Interit aut morbo, aut vndis, aut frigore vitam
Exuit ante diem, quædam periere senectæ:
Durior his ætas agitur, iucundior illis.
Sors diuersa etiam arboribus contingit, ab Euro
Frangitur hæc, aut eruitur radicitus: illa
Cæditur in varias partes, aut pabula flammæ:
Quædam fulmineo in præceps detruditur ictu.
Piscibus atque feris, & rebus denique cunctis,
Arbitrio fati sors est sua cuique tributa.
Bruta tamen nunquã possunt peccare, nec arbos.
Præterea plerumque bonis aduersa videmus
Accidere, & iustos agitari sorte sinistra:
Contrà fortunam plerunque fauere scelestis
Cernimus, ac magnos illis concedere honores.
Non igitur meritis respondent munera fati.
Quare aliam potius causam indagare necesse est.
Fortè aliquis dicet: causa est diuina voluntas:
Nilque vltra quæret, non est satis istud, oportet
Scrutari interius dubij penetralia veri.
Nã etenim cum sit Deus optimus & sapiẽs, nulo
Quicquam quod careat ratione: sed optima semp
Eligit atque iubet fieri diuina voluntas,
Quocirca est aliter dicendum: quod causarum
Qualibet à prima quo distat longius, hoc sit

Illis

Illi dissimilis magis & magis vndique discors.
Ergo cum Deus & simplex sit semper, & idem,
Vltima causarum quæ distat maximè ab illo,
Et minimè simplex erit, & diuersa, suosq;
Effectus semper varios pro viribus edet.
Hæc est quæ terras regit, & terrena gubernat,
Idcirco in terris, certi nil esse videtur:
Quandoquidem variat semper fortuna tenorem
Diuerso gaudens mortalia voluere casu.
Cur tamen hũc potiꝰ, quàm illũ iubet esse beatũ?
Et cur hunc potius quã illis pessundat & vrget?
Cur onera huic, illi gratos largitur honores?
Horum difficile est veram cognoscere causam,
Nec minus at si quis cupiat cognoscere, quare
Ignis sit calidus, nix alba, absynthia amara:
Quære hæc herba obsit, iuuet illa: et quælibet ar-
Cur tales habeat frondes? animalia cur hæc (bor
Callida sint, alia obtusa male prouida sensu?
Cur paleas, electra trahant, & pondere ferri
Magnes, cur nequeat facere hoc adamãte ppĩquo
Talia multa Deus tenebris inuoluit opacis.
Constituitque suos fines mortalibus, vltra
Quos frustra humanũ ingeniũ sensusq; laborat.
Si figulus massam argilla distinxit, & illam

Distinctam

Distinctam in partes varias vult fingere, quare
Hanc partẽ potius quã illam trãsformat in ollã,
Aut patinã, aut scapiũ: cur ex hac fabricat vrnã,
Ex illa vrceolum? nunquid ratione mouetur?
Aut nulla est prorsus ratio, sed sola voluntas?
Arbitrioq; suo (vt libuit) sic omnia fecit?
Difficile est nimium artificis pernoscere mentem.
Sic qui scire velit, cur hunc fortuna vel illum
Aut premat aut surſũ tollat: nimis ardua quærit
Terrarum siquidem est illi concessa potestas
Maxima, & huic illam præfecit Iuppiter orbi,
Vt possit quodcunque libet facere: ordine fati
Seruato tamen. auſcultant nanque omnia fato.
Cur igitur quæcunque illi feciſſe libebit,
Non faciat iure? aut quæ lex iure arguet illam,
Num serui debent dominis imponere leges?
Nos certè huic serui sumus hîc dũ viuim⁹, et nos
Iſte potest quocunque velit compellere dæmon.
Nõ tamẽ in noſtras animas dominatur habetue
Imperium, quando est animæ cæleſtis origo.
Hanc ſolam excepit Deus á ditione tyranni,
Cætera permiſit quæ ſunt terraq; mariq;
Illius arbitrio, & fieri ſinit omnia ab illo
Qualiacunque libet, iuſta atque iniuſta licenter.

Forte

Fortè aliquis dicet: Deus ergo est causa malorũ,
Iniustusque potest dici, nam qui facit, & qui
Non prohibet fieri peccatum, dummodo possit,
Cõmittunt ambo scelus æquè, & peccat vterque,
Supplicioque pari dignum lex censet vtrunque.
Quare si Deus in terris mala tot patitur: si
Cùm possit prohibere, tamen non illa coërcet:
Esse mali causa, & sceleri assentire videtur.
Huic etiam parti sum respondere paratus,
Si modò diuini radius mihi luminis adsit.
Est igitur primum sollerti mente notandum,
Quòd causarum aliæ sunt viles atque minutæ,
Sunt aliæ egregiæ & præstantes nobilitate,
Præpositeq; alijs: veluti quum exercitus ingens
Præfectos habet atq; duces, pars cætera grex est:
Has inquam causas primores egregiasq;
Præposuit mundo, mira ratione modoq;
Maximus ille pater rerũ, & dominus dominãtiũ,
Immẽsam qui lucem habitat super extima mũdi
Mœnia, & astriferos nutu circumuehit orbes,
His tribuens causis vires & munera, easdem
Limitibus certis, velut aggere circumsepsit,
Ne liceat cuiquam tales transcendere fines.
Et quia disposuit sapienter cuncta, necesse est,

Cuncta

Cuncta suum æterno cursu seruare tenorem.
Nam quæcunque semel rectè sunt facta, sine vllo
Errore, haud vllo mutari tempore debent.
Est igitur prorsus rerum immuntabilis ordo,
Quandoquidem rectè summus Deus omnia fecit,
Quare si dæmon qui terris præsidet, errat,
Aut malus est: hoc fit, quia causa est vltima, lõgè
A prima distans, longeq; à luce remota:
Atque ideo magis est cæcis vicina tenebris,
Duntaxat veri simulachro & cortice gaudens.
Quam Deus idcirco patitur, quia debitus ordo
Exigit hoc rerum, & magni perfectio mundi.
Nam veluti lucis spatium determinat vmbra,
Dantq; sibi finem contraria cuncta vicissim:
Sic causarum etiam seriem numerumq; bonorum
Desinere in causam prauam miseramq; necesse est,
Quæ miseris præsit regnis, & prava gubernet.
Hinc igitur veniunt, discordia, iurgia, rixæ,
Prælia, bella, doli, fraudes, incendia, cædes,
Furta, latrocinia, insidiæ, pænuria, pestis.
Diri terrarum motus, diræq; procellæ,
Tam multi morbi, tam multa & crebra pericla:
Et demum quodcunque mali contingit vbique,
A causa hac misera & terrarũ principe manat.

Hei mihi, quàm verè dixit ter maximus Hermes
Congeries mundus cunctorum est iste malorum.
Nimirum, quoniam dæmon, qui præsidet orbi
Terrarum malus est, sæuaque tyrannide gaudet,
Ac veluti fons est cunctorum prima bonorum
Causa: ita cunctorum fons est postrema malorũ.
Quare si in terris dominantur Sardanapali:
Si diadema tenent asini sub imagine regum:
Si tutela omnium, curæ est commissa luporum:
Si in templis habitant meretrices, atque cinædi:
Si Christi pia sacra hodie manus impia tractat:
Si impius vĕdit cælum et Phegetontæ sacerdos:
Denique si impunè & passim tot turpia fiunt:
Non est culpa Dei summi, sed dæmonis huius,
Quem nos fortunã, quem etiã Plutona vocamus
Sarcotheus posse tamen apto nomine dici:
Quippe illi carnis ius arbitriumque tributum est.
Huic igitur seruit, quicunque est carnis amator
Immodicus, corpusq; suum plus diligit æquo.
Corpora sunt huius, propter quod corpora semper
In vitium tendunt, animisque inimica repugnãt,
Cæleſtis quoniam vis est et origo animorum,
Corpora sunt autem terrena, aduersaq; cælo.
Ergo hic Sarcotheus mundo qui præsidet imo,

Cæle-

Cœlestes homines, carnalia despicientes
Gaudia, virtuti addictos, animúmque colentes,
Odit, persequitur, stimulat, premit, impedit, ãgit
Vt solet insanus princeps, sæuus; tyrannus
Infestius semper sapientibus esse bonisq;
Suspecta est etenim prauis odiosaque virtus.
Hostes quæque suos odere, timentq; cauentq;
Atq; ideo malus hic dæmon incommoda multa
Obiecit his, quorum mens est sublimior, & qui
Cœlicolùm sedes, naturaq; abdita quærunt.
Nollet enim ignosci. nam si bene cognitus esset,
Illum omnes scelerum patrem, nostrique cruentum
Carnificem generis, detestarentur, & omnes
Odissent meritò, ac maledictis insequerentur,
Crudelem, insanum, deceptoremq; vocantes.
Proinde latet ritu loliginis, & sapientes.
Exosus refugit, ne cognoscatur ab illis,
Non metuit talpas, at lynceas lumina vitat.
Sic fures etiam faciunt, omnesq; scelesti,
Oderunt lucem, ac tenebris lætantur opacis,
Vt sua non possint furta & malefacta videri.
Inde fit, vt quoties aduersi quid patiuntur
Mortales, rerum ignari, & caligine mentis
Oppressi (nanque errorum ignorantia ferme est

Cunctorum causa) irati queruliq; putantes
A summo sese vexari authore bonorum,
Deuoueant sanctum illius ac venerabile nomen:
Tunc malus exultat demon, furtimq; cachinnat,
Et gaudet se nesciri, & sua facta latere:
Et nocuisse tamen, sed non nocuisse videri.
Summi nanque Dei est inimicus, et æmulus: à quo
Eiectus cælo, pressus claususque tenetur
Lunam inter terrasq; graues, et regnat ibidem.
Quocirca ô miseri mortales discite tandem
Quæ vestri sit causa mali, tot tristia vobis
Vnde fluant, & carnificem cognoscite vestrum.
Nempe hic Sarcotheus: nempe hic est qui cruciat vos,
Dulcia qui vestris damnis sibi gaudia quærit:
Haud aliter quàm cùm proles mauortia terris
Iam domitis, iucunda, sibi spectacula cæde
Quærebat miserorũ hominum, vel cæde ferarum:
Ipse senator, eques populus, diuersa manebant
Per loca diffusi, vt lex præcipiebat Othmois.
Ecce theatralem ingressus gladiator arenam,
Aut alius sua membra feris lanianda daturus,
Vel leo vel tigris vel quæuis bellua ludis
Opportuna aderat, delectatura Quirites
Morte sua, & fuso per vulnera crebra cruore.

Sæpe

Sæpe alijs dolor alterius ſolet eſſe voluptas.
Quare peſſimè agũt, qui verbis turpibus audent
Irritare Deum ſummum, qui cauſa bonorum
Cunctorum eſt, á quo per ſe proprieq; mali nil
Eſſe poteſt vnquam, niſi contingenter: vti ſol
Producit tenebras, quoties deſcendit ad imos
Antipodas, frigusq; abſente creatur ab igni:
Non tamen obſcurus ſol éſt, neq; frigidus ignis:
Vnde ſatis miror quoſdam doctos alioqui
Aſſerere, offendi atque iraſci & ſumere pœnas
De nobis, illud ſummum verumq; bonumq;,
Hinc bellũ atq; famẽ & peſtem prodire putãtes,
Offendi ſi poſſet enim mortalibus actis,
Quid quæſo in mundo foret infœlicius illo?
Quaque die atque horæ momento plurima fiunt
Crimina, vbiq; hominũ blaſphemia turpis in ore
Sentitur: certè poteſt requieſcere nunquam,
Nunquam lætus erit: neq; erit Deus ipſe beatus,
Si quoties peccant homines offenditur, & ſi
Iniuſtis hominum factis dictisq; mouetur.
Nimirum Deus offendi ladique nequit, ſi
Verum perſpicimus. nam adeò perfecta potensq;
Ipſius eſt natura Dei, tantumque remota
Sordibus à noſtris, vt nos diſtemus ab illo

Longius

Longius atque magis, quàm a nobis distet asillus,
Quàm musca aut pulex &, quicquid vilius his est.
Quomodo tam miseri & viles, offendere tantum
Tamq; potens numẽ, vel lædere possumus vnquã?
Nónne impassibilis Deus est penitusq; doloris
Expers: atque ideo æternus, semperq; beatus?
Num decet irasci regem, si morio verbis
Indignis illum petat: an contemnere præstat?
Nunquid cum puero decus est pugnare Gigantis?
Præterea cùm sit sapiens, videatq; futura
Omnia: dic quæso, num debuit illa creare
Quæ sibi post nocitura forent, vnde ipse doleret?
Nónne illum decuit, qui toti consulit orbi,
Consuluisse sibi? vel dic, offenditur, an vult
Offendi? si vult, iam non offenditur, imo
Gaudet: si non vult, cur hoc permittit? an ipse
Non est omnipotens? certè est, omnesq; fatentur.
Deberet prohibere igitur, quod non facit: vnde
Vult ratio vt credam, nihil illum posse molesti
Sentire omnino, & tranquillam ducere vitam:
At dices: si non offensa irascitur vlla,
Curramus proni in vitiis, in scelus omne ruamus,
Non sic: sed nostris aures nunc arrige dictis,
Recludamque tibi iam iam penetralia veri.

Quando

Quando aliquis peccat, tunc seſe abducit ab ipſo
Fonte boni: rectum, lucem, pacemq; relinquens.
Vnde fit, vt peccans vltrò in ſua damna feratur.
Quandoquidem talis natura eſt oppoſitorum,
Vt quanto refugis magis atque recedis ab vno,
Ad reliquũ tanto accedas magis atq; ppinques.
Sic fugiens peccando Deum ſeſe admouet ipſi
Sarchetheo: cuius poſtquam iuga ſæua recepit,
Afficitur varijs pœnis, iuſſuque tyranni
Nunc hoc nunc illo torquetur ſæpe dolore,
Non impunè igitur cuiquam peccare licebit.
Quamuis nullorum poſſit Deus eſſe malorum
Cauſa, vt iam dictũ eſt, p ſe, proprieq;: ſed vltrò,
Qui peccat, ruit in pœnã, & ſua damna requirit,
Carnificique miſer cruciandum ſe exhibet vltrò.
At dubia hinc duo cõſurgunt ſatis ardua: nam ſi
Peccare eſt nobis noſtrorum cauſa malorum,
Cur ſæpe iniuſtus, ſceleratus & impius, omnem
Lætus agit vitam, & laudato funere finit?
Contrà, vir bonus atq; pius, mala plurima viuẽs
Suſtinet, & tandem miſeranda morte recedit?
Præterea ſuprà oſtenſum eſt, plaveq; probatum,
Non culpa aut meritis noſtris contingere nobis
Vel bona vel mala, ſed cuiuſdam numine diui,

Qui mare, qui terras, quiq; aëra possidet imum.
Quomodo nunc igitur mihimet contraria dico?
Et mea nunc discors secum sententia pugnat?
Quisquis es, ô Lector, poteris dignoscere verum,
Atq; tuo tenebras animo procul ire videbis,
Si præbere aurem nostris dignabere dictis.
Ergo duplex scito esse bonum, vulgi ac sapientum
Sicque malum duplex. atqui sententia vulgi
Deterior semper: nam crassi hebetisq; cerebri est,
Iudicioq; caret. propter quod corporis & quæ
Fortunæ bona sunt, sola hæc miratur & optat:
Aſt animi bona vel nescit vel frivola credit.
Contrà autem sapiens, animi bona sola requirit,
Cætera despiciens. quare sumus antè secuti
Iudicium vulgi, & vulgi de more locuti:
Nunc verò à vulgo sententia nostra recedit,
Deq; bono atque malo sapientũ dicta probamus:
Sic non dissideo mecum, aut contraria dico.
Tali igitur pacto asserimus, bona nulla scelestis,
Et iustis mala nulla quidem contingere posse.
Quod clarè ostendam, & clara ratione patebit.
Primũ hoc scire opus est, vitiũ quodcunq; scelusq;
Esse animi quendam morbum: nec corpore solo
Aegrotãt homines, animus quoq; vulnera sentit,

Nec

Nec leuiora quidem quàm corpus: quilibet ergo
Improbus, eſt æger, quippe illi eſt ægra voluntas,
Iudiciumq; ægrum, propter quod noxia præfert
Vtilibus, miſer, & præponit turpia honeſtis.
Quòd ſi non ægra eſt illi mens, atque voluntas,
Improbus eſſe nequit: ſed erit iuſtusq; piusq;.
Hoc etenim ſolo diſcrimine diſtat vterque
Ac veluti totum corpus malè languet, vbi vllo
Hæc duo læduntur morbo, cor atque cerebrum:
Sic (heu) ſic animus totus malè languet, vbi vllo
Hæc duo læduntur vitio, mens atque voluntas.
Vtq; cibus ſuauis ſtomacho languente videtur
Inſuauis, prodeſtq; nihil, neque competit ægris:
Sic animo languente, boni nihil eſſe ſceleſtis,
Nil prodeſſe poteſt. quod ſic verum eſſe docebo.
Eſt aliquis legum iurisq; vtriusq; peritus,
Sed vafer, iniuſtus, cupidus, contemptor honeſtit
Quid ſua quæſo illi prodeſt doctrina: boni quid
Inde habet. heu miſeros fallit, ſpoliatq; clientes,
Atq; alios multos lædit. doctrina ſceleſti,
Eſt gladio inſani ſimilis: nam ſemper abuti
Improbus ipſe ſolet rebus, quas poſſidet. vnde
Fert alijs damnum, nomen ſibi turpe, odiumq;,
Quasque ſerit ſpinas, pedibus ſæpe excipit ægris:

Vel

Vel saltem metuit, quos lædendo efficit hostes.
Ergo bona illius dicenda scientia, multis
Quæ nocet, vt sæuus coluber, neq; parcit habenti?
Sic de alijs dico doctrinis, quas habet ipse
Improbus: esse bonæ simili ratione negantur.
Sed malus est, dines, gemmis auroq; refertus:
Diuitiæ ne bonæ illius? non dic mihi, quare.
Ecce ego iam dico, quia turpiter vtitur illis,
Sperta alit, ignauamq; gulam, lænasq; dolosas
Conducit, pretio pueros corrumpit auaros: 10
Aggreditur donis, si qua est paupercula virgo:
Atque, sibi indulgens quodcunque libido suasit,
Efficiat; leges hominum pariterque deorum
Iusq; piumque nihil curat, quòd si sit auarus,
Heù quid non audet sceleris? lupus iste cruento
Ore furens, nulli non insidiatur ouili:
It præceps, quocunq; rapit scelerata cupido.
Intolerabilius nil est quàm dines auarus,
Quàm stultus locuples, quàm fortunæ iniquus.
Aut igitur pecudum ritu carnalia tantum 20
Gaudia sectatur, sibi noxius atque cruenet:
Aut parto nimirum parcens, fit Tantalus alter.
Congregat, et nescit cui congreget. vtq; solet sus,
Non sibi, sed multis alijs sese ipse saginat,

Qui

Qui mox diripiant longo cumulata labore.
Vnde patet non esse bonas, quascunque sceleſtus
Diuitias habet: at ſi ſit robuſtus & acer,
Quid faciet? crebrò rixabitur, & violentus
Nunc hunc, nunc illum lædet, plerunq; ſequetur
Militiam, aut latro fiet, quod more ferarum
Crudelis, cæde atque alieno ſanguine gaudet:
Arma & bella ferox, ſceleris non laudis amore,
Diliget, vnde ſuis dammum feret atque pudorem.
Corporeæ vires, mente ac probitate carentes,
Heu quàm ſæpe nocẽt homini, quàm tẽpore paruo
Durant, quàm rarò ad primã venẽre ſenectam.
Sed quid opus multis percurrere ſingula verbis?
Hæc poſſunt exempla ſatis benè pandere verum.
Nunc operæpretium eſt, ſolerti inquirere cura,
An iuſtis ſanctiſq; mali contingere quicquam
Poſſit, vt à multis dici crediq; videmus.
Ardua res certè, tamen hanc audacter adibo,
Fretus ope Aonidum, & Cyrrhæi numine vatis:
Principiò quiſquis bonus eſt, ſit ſanus oportet,
Mẽte animoq;: licet grauis ægro in corpore lãguor
Seuiat, & vario rexentur membra dolore:
Ne rectum illi iudicium, neu recta voluntas
Deficiat, nanque his ſine vir bonus eſſe, pinsq;

Nemo

Nemo potest: duo virtutis fundamina sunt hæc,
Talis homo quæcunq; tenet, recte vtitur illis:
Atque ideo bona sunt, doctrina, pecunia, vires
Illius, & demum quæ possidet omnia: nanque
Maxima pars rerũ bono vel malo fertur ab vsu.
Et si cura hominum dỹs immortalibus vlla est,
Præcipuè hi debent iustosq; piosq; tueri:
Quòd si non facerent, diui ratione carerent,
Nec sacris essent digni, nec thure, nec aris,
Quare non video, qua lædi parte bonus vir,
Quidue mali vel mente pati vel corpore possit:
Cùm Deus hũc amet & foueat, dextraq; potenti
Propugnet, tutumq; omni discrimine reddat.
Nã quis non iuuet, aut quis nõ tueatur amicum,
Quandocunque potest, si verè diligit illum?
Sed tamen interdum iustus miser esse videtur,
Pauperiemq; pati & morbos, casusq; sinistros:
Cùm non sit verè iustus, sed hypocrita: quales
Inuenies passim multos, qui pelle sub agni
Vipereum celant virus, moresque luporum,
Et stolidos ficta virtutis imagine fallunt.
Proinde Deus, cui corda patent, arcanaq; mentis,
Hunc non custodit, nec amat: nos pectore crasso
Et cerebro insulso, decepti ab imagine recti,

Tum

Tũc iuſtũ mala multa pati, et miſerũ eſſe putamꝰ.
Heu quã ſæpe hominũ falſa et ſtulta inueniũtur
Iudicia, & quàm mens humana eſt neſcia veri:
Quiſq; ſibi placet, & ſapiens ſibi quiſq; videtur.
Hĩc riſum excutimus ſuperis, hĩc plurimus error.
Eſto tamen, iuſtus morbos patiatur, agatq;
Deſpectam in tenebris & paupertate pudendã,
Iectus patria, vel clauſus carcere vitam,
Atque alĩs etiam vexetur caſibus, eſto:
Propterea̓ne malum patitur? non quippe ferendo
Talia, fit melior, fit clarior: omnia iuſto
In melius cedunt, iuſſu Iouis, vtq; medentes
Sæpe aloẽn ægris adhibent, ſuccoſq; moleſtos,
Quo fiant validi, & pulſo languore reſurgant:
Sic plerunque Deus iuſtos exercet, vt ipſos
Excitet, atque magis virtuti incumbere cogat.
Vtq; homines reddit ſtultos, prauoſq; voluptas:
Sic dolor ad mentem reuocat, vitiumq; coẽrcet,
Criminibus frænum, calcar virtutibus addit.
Nónne vides, igni fieri pretioſius aurum?
Vberiusq; ſolum præduri dente ligunis?
Et putreſcere aquã, quæ non fluit? aſpice, ferrum.
Pulchrius eſt vſu, ceſſans rubigine ſordet.
Multa igitur ſunt quæ aduerſis agitata niteſcũt.

Præſer-

Præsertim virtus, quæ in rebus clarior atris
Perspicitur, velut in tenebris magis emitet ignis.
Quare aut nil prorsus patitur bonus, et pius: aut si
Quid patitur: parit hæc illi patientia lucrum.
Fertq; illis sit amara licet medicina salutem.
Et ne quis fortasse putet me fingere nugas:
Res eadem quæ vni prodest, quandoq; venenum
Est alij: sic nonnullis sunt noxia vina,
Atque caro, sic nonnullis absynthia prosunt.
Sic calor ipse niuem, ceram, glaciemq; resoluit: 10
Argillam contrà durat. sic talia multa
Diuersos pariunt diuerso in corpore fœtus.
Et quoties ijsdem verbis hic ridet, at ille
Contrà tristatur, vel mota bile tumescit?
Non eadem cunctis eadem sunt: Bacchus aceſcit
Egregius, si tu vitiosa in dolia mittas.
Nimirum sanis sunt omnia sana: sed ægris,
Quæ bona sunt, quãdoq; nocẽt, lethũq; minantur.
Sic ergo (ad nostrũ vt redeã) mala corporis atque
Spicula fortunæ, sunt pernicioſa scelestis 20
Expediunt verò iustis, prosuntq; nocendo,
Sufficiant hæc dicta tenus: iam claudere librum
Musa iubet, Chironq; vocat, qui scribere mores
Humanos cupit, & sacraria pandere vitæ.

Quæ-

Quocirca eſt operæpretium, me linquere cantus
Aonios, tacitumq; ſacris requieſcere ſyluis,
Pieridumq; tholo citharam ſuſpendere, donec
Tempora prætereant hæc peſſima, tẽpora multum
Deploranda: quibus procerum diſcordia totam
Nititur Italiam bello vaſtare ſuperbo.
Vnde ſuos queritur direptos Roma penates:
Narnia, Ticinum, Melſis, ſenſere ruinam:
Vnde & Partheniope, Sirenis clara ſepulchro,
Nunc ſua Gallorum manibus pomaria cernens
Vaſtari, heu triſtis gemit ad Sebethidas vndas.
Quid memorem viſæ cælo miracula flammæ
Vincentis ſplendore diem? triſtesq; locuſtas,
Inmorem nebulæ nitidum prætexere ſolem?
Et teneras auido ſegetes abrodere morſu?
Quàm multas miſerãda fames, miſerãdaq; peſtis
Ciuibus exuerit, vacuasq; reliquerit vrbes?
Quot loca diluuijs prope deſolata videntur?
Heu mihi quàm iuſtas de nobis numina pœnas
Sumunt, nã ſceleris quid nõ cõmittimus? aut quid
Iuſtitiæ eſt vſquam? quis amor cultuſq; deorum?
Relligio, aucupium facta eſt: cœleſtia vænum
Omnia nunc dantur: violantur ſacra prophanis
Leonum manibus: tamen hæc ſpectantq; tacentq;

Magnifica

Magnifici reges, & Christi prorsus honorem
Nil curant: sic nos miseros idola gubernant?
Ergo ibo interea, & Parnasi in rupibus altis
Donec Musa iterum iubeat me exire, latebo.

LIBER IX.

SAGITTARIVS.

LVCESCIT, *iam Musa satis requie-* 10
nimus antris
Castalijs: agedum plectro, cytharaq; resumpta,
Effice concordes nervos, solitoq; fauore
Antiquum cane Diua melos: bona carmina mĕtis
Sunt tibi, quæ quŏdam blandus dictabat Apollo
Laurifera in sylua, Permessi ad fluminis vndă.
Nos vocat ecce alius labor, haud inglorius: alta
De specula, & summo Parnasi vertice mores
Spectemus varios hominŭ, vitamq; notemus.
Iam mediŭ mea cymba freti tranauerat, & iam 20
Canebant gelidis syluarum summa pruinis:
Quŭ mihi nescio quis Deus adstitit, et pcul atrā
Expulit affulgens diuino lumine noctem.
Tunc scopulum quendă aspexi, qui vertice nubes

Exube-

Exuperans, latè cœlum ſpectabat apertum:
Difficilis primo acceſſu, nanque aſpera circum
Saxa arctam fecere viam, plenamq; laboris,
Imaq; cinxerunt ſyluestres vndique dumi:
Mitior in medio: quantumq; accedit ad arces
Aſtherea proprius, tanto clementius idem
Præbet iter ſurgens, ſcopulo q; Theorea nomen:
Illuc me Genius duxit meus, vtq; cacumen
Venimus ad ſuperum, plana & plena omnia vidi
Deliciis miris: quas ſi mea lingua referre
Nunc velit, antipodas citius ſol ibit ad imos,
Ex nox humenti terras velabit amictu.
Dum moror, & miror latos latoſq; ſagaci
Mente locos: vox ecce polo delapſa ſupremo,
Flecte (inquit) Stellate genu, regemq; precare
Cœlicolûm ſupplex, cuius ſine numine fruſtra
Carpere delicias ſcopuli conaberis huius.
Ergo humilis venerare Deũ, fauor omnis ab alto
Deſluit in terras: nihil eſt mortalibus agris
Vtilius, quàm cœleſtem, ſanctéq; pieq;
Orando ſibi quærere opem, & cognoſcere diuos.
Talibus auditis, facie manibuſq; ſupinis,
Et genibus flexis, effudi hæc pectore voces:
Magne pater diuûm, mundi ſuprema poteſtas,

Quo nihil esse potest nec fingi maius, ab omni
Corporea stans mole procul, tamen omnia fingens
Corpora, vel prorsus mutari nescia, vel quæ
Temporis anfractu longo labefacta fatiscunt:
Principium sine principio, fons, vnde bonorum
Effluit omne genus, naturæ rector & author:
Omnia comprendens, at non comprensus ab vllo,
Maiestas immensa, bonum, sapientia, vita,
Ordo, decus, finis, mens, verum, lux, via, virtus:
Nusquã habitãs, et vbiq; habitãs: ẽmobilis, et dãs
Assidue motum cunctis: a quo omnia, & in quem
Omnia, per quẽ etiã sunt omnia: semper eadem
Conditione manens, nullo mutabilis æuo:
Maxima causarum, quæ certa lege reuoluens
Sydeream molem, fatorum iura gubernat:
Rex regum, cui mille adstant, & mille ministrãt
Agmina diuorum, lætantum hymnosq; canẽtum,
Lucis in immense campis, extra extima mundi
Mœnia, vbi est veris sedes aptissima rebus:
Te colo, te veneror, te nunc reuerenter adoro,
Atque precor supplex, vt me spectare benigno
Digneris vultu, vocemq; audire precantis.
Mitte tuæ lucis radios mihi, pelle tenebras
Oppressæ (heu) nimiũ moribũdo in corpore mẽtis.

Da rectam reperire viam, ne noxius error,
Vanaq; credulitas & opinio cæca, trahat me
Præcipitem in falebras rerum & contagia vitæ.
Nam sine te ingenium mortale, humanaq; virtus,
Dum se tollere humo sperat (velut Icarus olim
Disiuncta compage ruit, penniq; solutis)
Nec potius est sine te occulti penetralia veri
Cernere, nec qua parte salus aut arte petatur,
Largire ergo mihi Rex ô dignissime regum,
Vt te cognoscã, & placeam tibi: deinde sciam me,
Quid sim, quia in terris causa productus. & vnde
Huc veni, ac tandem quò vita functus abibo:
Quid mihi dũ viuo sit agendum, sitq; cauendum:
Vt quum finierit Lachesis mea fila, diesq;
Vltimꝰ abdiderit mẽbra hæc exhausta sepulchro,
Mors fiat mihi grata quies, portusq; salutis.
His dictis iterum nostras vox impulit aures:
Placasti ætherium numen, votisq; litasti:
Esto animo Stellate bono, tibi posse manere
Hoc datur in scopulo, & cælestes carpere fructus.
Confestim his dictis tacuit, nilq; addidit ultra.
Ast ego sensi animo magnũ accessisse vigorem,
Atque oculis lumen, quo latius omnia cæpi
Cernere, & antiquum superabam Lyncea visu.

Mox mi sensi etiam vento ad crystallina cœli
Conuexa extolli blandè, sursumq; leuari,
Alitis in morem, Vulcania tela ferentis,
Discussura polum tonitru flammisq; coruscis,
Quandocunque Iouem mortalia facta lacessunt.
Iamq; propinquabam lunæ, portasq; videbam
Partim auro insignes, partim candore nitentes
Argenti puri: ingredior visu omnia lustrans.
Ecce mihi occurrit venienti fortè Timalphes,
Egregius iuuenis forma, & virtutis honore:
Quem Ioue diua Arete quõdam est enixa parẽte.
Hic me quamprimũ agnouit (nam matre iubẽte,
Multa diuq; aliàs fuerat mecum ipse locutus)
Vtq; salus dicta est nobis vltroq; citroq;,
Admirans me multa rogat, mox ducit in vrbem
Ingentem, quantam terrarum non habet orbis.
Mœnia surgebant solido ex adamante, sed ipsa
Propugnacula erant flammati extructa pyropo.
O quæ illic, quãta et quàm pulchra palatia vidi,
Templa, theatra, fora, & magnarũ strata viarũ,
Cuncta ex argento atque auro, gemmisq; beatis.
Longè plura etiam vidi pulcherrima ibidem,
Singula sed nequeo memorare: et singula quãuis
Possem, dij nolunt memorari singula vulgo.

Mirabar

Mirabar populũ ingẽtem, innumerosq́; per vrbem
Veſtibus indutos niueis incedere ciues,
Serta quibus comptos cingebant florea crines.
Læti omnes, manibus geſtabant lilia, & hymnos
Menarchi memores lunaria regna tenentis,
Gutture dulciſono & concordi voce canebant:
Menarchũ ingeminãt, Menarchũ carmine laus-
Garrula Menarchũ referebat ſæpius Echo. (dãt,
Arcadus hic domuit fœlici Marte Gigantes,
Vt mihi tunc retulit fido ſermone Timalphes.
Nanq; ait: Arcadiam totam ſine montibus olim
Planicie ingenti campos habuiſſe patentes,
Terribiléſque illud regnum tenuiſſe Gigantes,
Mænalon et Pholoën, & amãtem luſtra Lyceũ,
Geſtantemq́; humeris aprorũ terga Erymãthum,
Et flagrantem odiis in cœlicolas Cyllenen:
Qui primi ante alios nativo robore freti,
Turpia ſunt auſi conuitia dicere Lunæ:
Se prius eſſe illa genitos, & nobiliori
Stemmate conſpicuos, idecq́; in ſede locandos
Aetherea magis, & diuorum nomine dignos.
Quinetiam inſani ſtruxere ad ſydera turrim,
Maiorem Nemrote tua: ferroq́; recuruo
Ter ſunt conati de cælo euellere diuam,

Sanguineam vultu, mortaliaq; arma timentem:
Ter Menarchus eos multa vi reppulit, & ter
Expressos nigro Saturni è gramine succos,
Iniecit miseris, virusq; per ossa cucurrit.
Obriguere illi extemplò, victiq; dolore
Informes liquere animas, quas Tartarus imo
Excepit fundo, cruciandas omne per æuum.
Corpora sed valido pœnitus labefacta veneno,
Membrorum molem in montes vertere superbos,
Mutataq; suum nomen tenuere figura.
Vnde huius facti memores tantiq; triumphi,
Solenni pompa celebrant pia festa quotannis
Lunicolæ, regemq; suum venerantur ouantes.
Progressi inde arcem petimus, quæ tota nitebat
Auro, gemmarumq; coloribus intertextis:
Hanc nulli fas est mortali intrare (meus dux
Inquit) proinde foris stetimus, spatiũq; per amplũ
Ingentis plateæ, diuersa è parte videmus
Aduentare animas, consistereque ante tribunal
E regione arcis positum, & mira arte paratum.
Illic iura dabant animis, altéque sedebant,
Crimina censentes, nec non benefacta notantes,
Quæ quisque in terris viuendo gesserat olim,
Tres Iouis & Doxæ nati, Telescopus, atque
Drophonus,

Drophonus, semperq; volẽs sibi recta Philorthus.
Hi merita & culpas æquata lance videbant,
Arbitrioq; suo paucos ascendere ad astra,
Innumeros verò ad terram descendere rursus,
Complures etiam in luna persistare iubebant.
Obstupui tacito obtutu, tandemq; locutus:
Dic bone dux mihi quæso, inquã ſi tartara ĩimis
Sũt latebris terræ (vt perhibẽt) cẽtroq; propinquis
Atque animas illuc vectas post corporis vsum
Aeacus & Minos & terrificus Rhadamanthus
Iudicat, & meritas pœnas aut præmia confert:
Cur eadem hic fieri video, repetíue peracta
Iudicia, expendiq; iterum mortalia facta?
Ille autem humanam mentem (respondit) opaco
Carcere membrorum clausam, ignorãtia & error
Opprimit, & longè oppressam per deuia ducit.
Hinc hominũ gen' in nugas et somnia pronũ est.
Et procul à verò, niſi quis Deus adsit, oberrat.
Non mirum est igitur, ſi vestri multa põta
Falsa canunt: quoniã paucis via cognita veri est.
Tu tamen hæc memori misteria pectore habeto:
Omne quod est supra Lunam, æternumq; bonumq;
Esse scias, nec triste aliquid cœlestia tangit:
Quicquid verò infra lunæ conuexa creauit

Omniparens natura, malum est, mortiq; seueras
Perpetitur leges, & edaci absumitur æuo.
Hæc loca disiungit medius lunæ orbis, vtrique
Mundo interiectus, cœli confinia seruans.
Ergo vbi terrenos artus liquere, feruntur
Huc omnes animæ, atque ipsis commissa fatentur
Iudicibus: quorum iussu, loca certa, suisq;
Moribus apta petũt, et habẽt sua præmia in illis.
Quãto quæque magis vitiorum face grauata est,
Tanto etiam magis ad centri loca turbida tendit.
Contrà, quo melior quæque est ac purior, hoc se
Altius attollit, summoq; propinquius orbi.
At quibus æqua boni est animis mensura, maliq;,
Hic remanent, habitantq; diu lunaria regna:
Donec post multos longæui temporis annos,
Aut lapsæ in vitium rursus terrena reuisant,
Aut benè purgatæ æthereas mittantur ad arces,
Hæc ait. ast ego tũc: Cur tam paucæ ardua (dixi)
Astra petunt animæ, et summo potiũtur Olympo?
Cur sic in vitium pronæ labuntur, & ipsam
Virtutem fugiunt miseræ, lucíq; tenebras
Præponũt? cur fœda magis quàm pura sequũtur?
Vnde illis tantus furor, & tam cæca voluntas?
Tunc ita respondit nobis Areteius heros:

Et cupio, & fas est, tibi me recludere multa,
Iudice te pulchra, & scitu dignissima, quando
Non te huc aduenisse reor sine numine diuûm,
Et diui hæc te scire volunt, ad limina quorum
Nemo venire potest viuus, nisi vectus ab illis.
Ergo audi, & quæcunq; loquar fac mẽte reponas.
Sed prius hinc operæpretium est secedere paulum.
Iuimus, atque alta in specula consedimus ambo,
Vnde maris terræq; orbem spectare licebat.
Tunc has diuino deprompsit pectore voces:
Esse malæ per se nequeunt, nec sponte suapte
In vitium tendunt animæ, quarum æthere ab alto
Est genus, & quarum diuino è semine origo est:
Nec prauæ esse potest per se natura animarum,
Quas Deus ipse creat, quo nil autore mali sit.
Sed sunt quædam aliæ causæ, quæ in tartara cæcæ
Detrudunt miseras, & multo crimine fœdant.
In primis verò corpus. nam carceris instar
Est animæ, quam dum membrorum nexibus arcte
Implicat, ætheream mentis suffocat acumen,
Haud secus, ac intus positam vas fictile flammam,
Et nebulæ nitidum obducunt Hyperionis orbem.
Tũc anima ipsa subit cunctarum obliuia rerum,
Tunc bibit infernam lethen, vasæq; tabellæ

Efficitur

Efficitur ſimilis, quam dextera nulla notauit,
Ergo ita captiuã, et moribũdo ẽ carcere clauſam,
Mille quidem illudũt peſtes, mille vndiq; monſtra
Oppugnant, quaq; arte valent auertere tentant.
Qualis viminea dum fortè quieſcit acanthis
In cauea, mulcens vario ſua fata canore:
Ad quam prorepit ſummiſſimo corpore fallax
Aelurus, miſerámque infeſtans vndique terret:
Venator murum ælurus, volucrumq; peremptor.
Illa autem metuens rabiem prædonis, in omnes
Obuolitat partes, ac ſe fugitando tuetur,
Interea alter adeſt hoſtis, ſimilíque furore
Attonitam infeſtat, domo per latius æquor
Vnguibus immiſſis prẽſam extrahit interuallum,
Et ſolio extractam mãdens cum murmure glutit.
Talis diuerſo hinc illinc vrgetur ab hoſte
Infœlix anima, & fugiens hæc retia, in illa
Incidit, humano dum corpore clauſa tenetur.
Neſcit enim q̃d agat, quò ſe retrahátue ferátue,
Et decepta boni ſpecie velut ebria mutat.
Vnde niſi auxilio monitore, & arte docentis
Paulatim in lucem è tenebris ducatur opacis,
Deteriora petit ſemper, meliora refutans.
Prima igitur labes animæ, & contagio prima,

Præci-

Præcipuumq; malum, quod culpa corporis illi
Euenit, eſt veri atque boni ignorantia, de qua
Iudicium falſum exoritur: quæ maxima peſtis
Humano eſt generi. de qua duo monſtra creantur
Stultitia atq; ſcelus: ſed ab his mala cũcta duob⁹
Proueniũt, quæcunq; homines patiũtur agũntue.
Quippe omnes peccãt, vel q̃ bona falſa ſequũtur
Stultitia monſtrante viam: vel quòd ſcelus illis
Immittit ſtimulos, quibus in facta impia agũtur.
10 *Propterea rectè aut ſtultus dici, aut ſceleratus*
Ille poteſt, quiſquis peccat ratione relicta,
Verùm in parte animæ quæ concupit, ipſa reſedit
Stultitia: atque illic habitans tentoria fixit:
In parte autem alia quæ iraſcitur, eſt ſcelus, armis
Terribile atque dolis & lethiferis acomitis.
Hi duo ſũt reges magni, et magna agmina ducũt,
A tergo, humanumq; genus populatur vterque.
Ambo etenim veri expertes, falſoq; creati
Iudicio (vt dictum eſt) animas in carne ſepultas,
20 *Naturaq; ſua immemores, ac lucis egentes,*
In tria ſtagna Erebi et mortis ducunq; trahũtq;,
Quorum vnum fertur limoſum, illiq; Voluptas
Præſidet: eſt aliud ſpinoſum dicitur, in quo
Regnat Auaritia, & lucrandi effræna cupido:

At

At reliquo est nomen fumoso, cuius habet ius
Imperiumq; tenet sitibunda Superbia honoris.
In tribus his stagnis animarum maxima toto
Turba perit mundo, hæc illis immensa ruina est.
Nam quæcunque vndis merguntur talibus, illas
Perdit amor carnis, fugitiuorumq; bonorum:
Nec se vltra agnoscunt, cœlíq; obliuia potant,
Vsqueadeò, vt vitam præterquam corporis vlam
Esse negent, seseq; aboleri in funere credant.
Ouiles crassasq; animas, & ab æthere prorsus
Auersas, nil egregium & sublime putantes,
Sed pecudum more in terras tantum aspicientes.
Sunt & causæ aliæ, propter quas efficiuntur
Praue animæ, vnde malis multis iure afficiũtur.
Nanque vbi densantur nubes, pluuiaq; creantur,
Et venti horrisono concursu fulgura gignunt,
Illic prauorum sedes est dæmoniorum:
Quorum opera fiunt pestes, insanaq; bella,
Et tempestates, terra pelagoq; furentes.
Horum astu, suasu, hortatu, impulsuq;, dolóq;,
Turba ignara hominũ ruit in turpissima quæque
Flagitia: hinc recti, hinc oblinisciuntur honesti.
Sed quoniam tentatores & dæmones istos
Peruersos, paucis concessum est posse videre,

Pauci

Pauci ideò credunt vſquam reperirier illos:
Imò aliud nihil eſſe putant, quàm nomen inane
Plerique, at veluti ægrotorum inſomnia rident.
Tu tamen hunc abs te errorem propelle, meiſq;
Crede, fideq; adhibe (nam ſunt veriſſima) dictis,
Vtq; ſcias melius nullas me fingere vmbras,
Iam iam oculis faxo propriis tute omnia cernes.
Sed prius hic tentare opus eſt Thaumãtida votis,
Quæ mandata ſolet Iunonis ferre per auras,
Diſſipet vt vento nubes, cælumq; ſerenet,
Impediat ne te ſpectantem turbidus aër.
Ergo Irin ſupplex tali ſum voce precatus:
Iri decus cæli, vario ſpectanda colore,
Quæ nube ingentem tetanti porrigis arcum,
Aduerſoq; ſinu radiantis lumina Phœbi
Excipis, obſorptasq; ad nubila conuehis vndas.
Iri hominum ſtupor, & Iunonis nuntia magna,
Thaumantis verè proles miranda vetuſti,
Redde precor nobis pulſa caligine clarum (de
Aethera, et Aeolio imbriferos pulcherrima claus-
Carcere diua nothos, proq; his permitte ſerenos
Stellantis cæli Boream percurrere campos,
Continuò his dictis ſeptem de parte trionis
Emicuit Boreas, & ſiccis flatibus omnem

Aëra purgauit latè, purúmq; reliquit.
Post hæc nescio quo irrorans mea lumina succo,
Dux meus: aspice, ait, iam mundi arcana videbis,
Pãdite nunc vestros fontes, vestra antra, sorores,
Quæ iuga lauriferi Parnasi excelsa tenetis,
Et mihi (nãq; opº est) date cẽtũ in carmina lĩguas
Vt possim aëreos reges populosq; referre,
Ludificatores hominum, scelerúmque magistros,
Qui assiduè vexant mortalia cuncta, suísq;
Artibus humanas trãdunt in tartara mentes.
Hic vbi puniceo coniux Tithonia curru
Oceano emergit primum, primúmq; nitescit,
Nocturnas abigens rubicunda luce tenebras,
Ingentem vidi regem: ingentíque sedentem
In solio, crines flammanti stemmate cinctum,
Pectus & os illi turgens, oculíque micantes,
Alta supercilia, erectus similisq; minanti
Vultus erat, latæ nares, duo cornua lata,
Ipse niger totus: quando nigra corpora pravis
Dæmonibus natura dedit, turpésque figuras,
Dẽs tamẽ albus erat, sanne albè vtrinq; patentes.
Alæ humeris magnæ, quales vespertilionum
Membranis contextæ amplis, pes amplus vterq;
Sed qualem fluuialis anas, qualémue sororus

Anser

Anſer habere ſolet: referebat cauda leonem.
Nudus erat, longis ſed opertus corpore villis,
Multa illi adſtabat turba, immunerumq; ſatelles.
Circum aderãt longè lateq;, quot agmina Xerxẽ
Non habuiſſe puto, peteret cum Marte Pelaſcos
Infœlix, vix inde fuga rediturus inermi.
Quiſque ſuis vncum manibus, follemq; tenebat:
Folle quidem vt capita inflarent, ventoq; replerẽt
Illorum quibus aut magnas fortuna dediſſet
Diuitias: vel quos doctrina, robore, forma,
Nobilitate, aliis multis præſtare viderent.
Vnco autem, vt quos impleſſent petulãtibus auris
Iam ſatis atque ſuper, fumoſa in ſtagna tumentes
Pertraherent, prædam ranis colubrisq; futuros,
Atque aliis habitant illo quæ gurgite monſtris
Regi huic (quem dixi) nomẽ fuit, eſtq; Typhurgo
Sic etenim aiebat declarans cuncta meus dux.
Poſthæc occiduas qua Titan vergit in vndas,
Et prono curru extremis impendet Iberis,
Sollicitam direxi aciem, ſimilemq; priori
Proſpexi regem, ſublimi in ſede locatum,
Apleſto cui nomen erat: populoſq; regebat
Spirituum immumeros, ſolis quoſcunque cadentis
Fert regio, atq; plagis quicunq; morantur in illis,

Dipſada

Dipsada quisq; manu dæmon gestabat, & vnũ.
Tũc Iouis atq; Aretes nat⁹: Viden' inquit, vt ipsos
Quisque suum irritẽt angues; digitisq; lacessant?
Vt morsu grauiore petant, grauiore veneno
Inficiant terrenorum hominum vilissima corda?
Nam qui pestiferi læduntur vulnere dentis,
Amittunt mentem miseri, & cælestia prorsus
Despiciunt: tantaq; siti vexantur, vt vnquam
Expleri nequeant, frustraq; bibendo laborent.
Dumq; ita nequicquã semper sitiúntq; bibuntq; 10
Immemores mortis, sortis, cæliq;, suiq;:
Ecce adsunt diris armati dæmones vncis,
Abripiuntque illos, & adhuc sitientia figunt
Guttura, spinosi stagni mergenda sub vndas.
Illic innumeri pœna plectuntur, & illic
Plurima mõstra latẽt: præsertim plurima hirũdo,
Morsibus assiduis quorum noctésq; diésq;
Intolerabiliter cruciati, denique reddunt
Quem viuendo aliis olim extraxêre cruorem.
Nec tales minuunt longissima sæcula pœnas. 20
Ergo hic rex facit, & punit quos fecit auaros.
His dictis conuerti oculos ad frigida mundi
Sydera, quà geminam noster polus aspicit arctos.
Et sua semper agit circum sarracta Bootes.

Illic

Illic regem alium video, innumerásq; malorum
Spirituum turbas, aquilonia regna colentes,
Gestãtesq; hamos manibus: tũc dux meus inquit?
Rex hic, qui gelidis Boreæ dominatur in oris,
Luxuriæ atq; gulæ est princeps, idemq; Philocreus
Nomẽ habet, non fraude alii neq; viribus impar?
O quantum noxæ cæcis mortalibus affert.
Namq; hamis, quos ipse vides, dulcẽ inserit escã,
Infectam tamen occulto stygioq; veneno,
Hisque capi iubet insulsos, stagníq; lutosi
In vada nigra trahi captos, & gurgite mergi,
Qui mox mutati in brutorum corpora, fiunt
Porci, asini, tauri, vulpes, vrsíq;, lupíq;
Atque alia, humanæ quæ sunt expertia mentis.
Nec satis hoc, vespis, crabronibus, & scarabæis,
Torquentur miseri assiduè, quæ plurima in illis
Obuolitant ripis animalia, ibíque morantur.
Talibus oblectant placántque Philocreæ pœnis,
Gaudia qui carnis, spreta virtute, sequuntur.
Hæc ait, ast ego, qua vertex decliuior austrum,
Nubiferúmque notum gignit, genitumq; per oras
Anguiferæ Lybiæ, spatia in contraria mittit,
Prospiciens visu intento, quanta agmina cerno,
Et quantos passim conuentus dæmoniorum,

Hinc atq; hinc nigris alis per inane volantum.
Rex erat in medio magnus, magnáque corona
Insignis, qui torua acie, vultuq; maligno
Vibrabat stridens linguam patulo ore trisulcam,
Vipereum in morem, & virus saniemq; vomebat:
Qualem murenæ coluber stimulatus amore,
Gaudia coniugij metuens temerare veneno,
Effundit summo in scopulo, effusumq; reponit
Cautibus in rigidis, mox saltu præcipitem se
Deiicit in medias sinuosi fluminis vndas,
Sibilaq; ingeminans charam vestigat amicam:
Illa soni audito, confestim occurrit amanti,
Multiplicíq; ambo coniungunt corpora nexu:
Ast vbi iam Veneris tandē est expleta voluptas,
Emergit lætus coluber, pestemq; relictam
In scopulo repetit prudens, suaq; arma requirit:
Quæ si amota videt, vel proculcata, dolore
Afficitur tanto, vt mœrens vitámque perosus,
Terq; quaterque caput saxis illidat acutis,
Donec animā morte & curas simul exuat omnes.
Iste igitur rex talis erat, talesq; videbam
Esse suos populos plerunque est regis imago
Vulgus, & ad mores accedere principis optat.
Dextra erat ipsorum fallaci armata dolone,

Liuidáque

Liuidáque ira, atri dentes, spumosaq; labra.
Regẽ hũc inuidia esse patrẽ dominũq; Timalphes
Aiebat referens, ipsumq; Miastora dici,
Quo instigante sui mortalia corda ministri
Tartareis implent spumis, tunc improba pestis
Diffundens sese totos contaminat artus:
Præsertimq; oculos angit, ne prospera ferre
Alterius possint, intabescantq; videndo.
Postremò infixis per terga dolonibus, ægras
Extrudunt animas, triplici quas gutture mandit
Cerberus, & mansas aconita in tristia vertit:
Corpora scorpiones fiunt, & acumine cauda.
Quamuis blanda illis videantur brachia ledunt.
Sed tu iam medias contemplari aëris oras,
Sarcotheoq; vide qui rex est primus, & idem
Pessimus, hunc alij reges metuuntq; coluntq;,
Huic seruit quicquid tenet orbis dæmoniorum,
A quo ceu quodam centro genus omne malorum
Emicat, vt radij solis de corpore manant.
Aspexi hunc igitur, sæuum horribilemq;, superbo
Extantem solio, sceleratag; sceptra tenentem,
Sanguineæ cristæ huic surgunt, & cornua septem
Ereeta, & totidem ingentes referentia turres.
Auribus atque oculis lucent & naribus ignes,

Oraq; fumoſas euoluunt grandia flammas.
Heu quot habet ſecum comites, quãtasq; phalãges
Inſtructas telis & bombiferis to. mentis
Iſte tyrannus agit: tanquam perfringere cælum
Vellet, & ætherea ſuperos depellere ab aula.
Tũc mihi ductor ait, fuit hic pulcherrimus olim,
Supremoq; Ioui chariſſimus: at mala mentis
Conditio, & lætis cognata ſuperbia rebus,
Attulit exitium miſero, par nanq; volebat
Eſſe Deo, cupiens æqualem ſedis honorem.
Proinde relegari meruit: iuſſuq; Michaël
Conſtituit certos illi inter nubila fines.
Sæpe tamen priſcæ laudis, veterumq; bonorum
Non oblitus adhuc, & ſpe deluſus inani,
Bella mouet ſuperis, cælumq; irrumpere tentat.
Hinc fragor, hĩc tonitr⁹, metuẽdaq; fulmina fiũt,
Horrificique ignes nigrãti cælo coruſcant:
Terrentur pecudes, humanaq; corda tremiſcunt.
Sed furit incaſſum, & vexat labor irritus illum,
Nec potis eſt vltra æthereos intrare penates:
Quique prius lucis lator. dicique ſolebat
Lucifer, eſt nunc noctis amans, gaudẽtq; vagari
Per noctem, lemures ſecum et phãtaſmata ducẽs:
Perque diem interdum, quoties cõmittere quæris

Armatas

Armatas nebulonum acies, & sternere cæsis
Corporibus campos: vel quum crudelia nautis
Fata parat, miseraſq; vndis operire carinas:
Aut quũ grãde aliud tẽtat ſcelus, ille etenim tũc
In lucem prodit, ſed clam: mittitq; latenter
Ad loca certa ſuos famulos, qui corda malorum
Inſtigant hominum, furiisq; audacibus implent:
Et tacitis inſpirant mentem, non voce loquuntur.
Aſt ego: quæſo (inquã) mi dux, iam dæmones iſtos
Mittamus, réſque humanas tandem aſpiciamus.
Nanq; hac de ſpecula facile eſt terrámq; fretumq;
Cernere: nos leuiter nos hæc ſpectacla iuuabunt.
Cœpimus ergo ambo mortalia contemplari.
Mirabar primum vario diſtincta colore
Corpora, nã media gens eſt, quæ proxima Zonæ,
Nigra erat, & craſſis labris, criſpisq; capillis,
Et nuda, aut ſima corio malè tecta capellæ.
Quæ verò gelidis Boreæ reperitur in oris,
Vincebat candore niues, & frigora longis
Veſtibus, ac multo vix defendebat amictu.
Hanc illamq; inter gentem quicunq; morantur
Inmemi populi, nigro tinguntur & albo,
Sed magis atq; minus: quanta eſt diſtantia ſolis.
Talia dum ſtultè admiror: quid friuola curas?

Quid vanos spectas humana in carne colores?
Dux meus inquit erit melius perpendere mores,
Atq; animorũ habitus varios, operumq; figuras.
Ex quibus agnosces, méque ostendente videbis,
Quæ sit vita hominũ, & quãtũ chaos erret in illa.
Principio tibi finge manum, qua pollice cœlum
Aspiciat, passis digitis: & pollice in ipso
Pone hominũ genus illorũ, quibus optima mẽs est,
Qui res humanas spernunt, diuinéque tantum
Mirantur, quibus in primis sapientia cordi est,
Qui contemplari naturam atq; æthera gaudent,
Innocui, mites, iustumq; piumq; colentes,
Quos neque diuitiæ capiunt, neque turpia carnis
Gaudia, nec cumidi splendor titillat honoris:
Cœlestes homines, humano in corpore diui,
Rari adeò, perfecta etenim sunt omnia rara:
O vtinam talem te Iupiter esse iuberet.
Proximꝰ huic digito est index, vbi ponere oportet
Prudẽtes homines: genus hoc est quippe secundũ,
Estq; bonum, tamen in terras declive, regendis
Vrbibus ac populis aptum, rebusq; gerendis,
Iustitiam colit atque fidem, monéque pudicos,
Non tamen exutum est terreno prorsus amore
Cui si quando Deus rerum permittis habenas,

Imperiúsque

Imperiúque decus, tunc aurea fæcula fiunt,
Tunc floret virtus, terrasq; Astrea reuisit,
Pax viget, & vitium duris cohibetur habenis.
Post sequitur medio digitus, qui infamis habetur:
In qua sede aliud genus est tibi constituendum,
Illorum, quibus est magnæ solertia mentis,
Ingeniúque vigor, nec non vis magna loquendi:
Sed praui sunt, iniusti, vitiisq; referti,
In terras curui, nunquam æthera suspicientes,
Astuti in primis, falsoq; in pectore vulpem
Gestantes, turbamq; ignaram decipientes:
Cumq; odio virtutẽ habeãt, cùm numina tẽnant,
Se simulant iustos tamen ac virtutis amantes,
Proq; albis nigra & pro nigris alba loquuntur.
Omnia vel lucri faciunt vel laudis amore,
Nec nisi præsentem vitam sperántue timéntue.
Hi sunt qui semper prudentibus aduersantur,
Armatíque dolis, confidentésque fauori,
(Quem sibi seruitio turpi vel munere blando
Conciliare solent) sanctis conatibus obstant
Prudentum, & nubem veris rationibus obdunt:
Quæ si non prosunt artes, tunc res agitur vi,
Vtuntur ferro, flammis, atroq; veneno:
Lædere si nequeunt furtim, grassantur aperti,

Ergo his militibus, ſeſe ac ſua regna tuetur
Ipſe malus dæmon, tali ſe robore fulcit.
Tali præſidio terram ſibi ſubiicit omnem.
Nam longè plures ſunt, & longè aſperiores
Aſtuti, quàm prudentes, ideoq; reportant
Palmam plerunq;, & victa probitate triumphãt.
Qui quũ ſceptra tenẽt, & præſunt vrbibus, etas
Ferrea regreditur, mauortia bella reſurgunt:
Iuſtitiam & leges vincit furor, omnia demum
Bacchãtur vitia impunè, & iacet obruta virtus.
Hoc hominum genere eſt nullum ſceleratius inter
Mortales, nec cælicolis odioſius vllum eſt.
Proxima ſtultorum eſt ſedes, quartoq; locari
In digito debet, ſtultorum maxima turba eſt:
Quis neſcit? gaudet ſtultis natura creandis,
Vt in aluis atque vrticis & vilibus herbis.
Hi ſunt obtuſo ingenio, craſſoq; cerebro,
Et nihil is pendunt animi bona, ſoláqui ventris
Et Veneris pecudum ritu oblectamina quærunt.
Quot bipedes aſinos ipſi mille artibus atque
Inſidiis capiunt aſtuti, plurima eiſdem
Perſuadere ſolent iniuſta & falſa, ſuoq;
Eloquio quocunque volunt ducunt q; trahunt q;.
Credula quandoquidem eſt ſtultorũ, ceu puerorũ

Turba:

Turba, sed in vitium magis: hæret opinio semper
Illis deterior, quibus est quoque deterior mens.
Hinc est quod stulti astutorum, quàm prudentiũ
Promptius auscultant dictis, & credere malunt:
Quippe ferunt praua astuti, & pleruńq; dolosa
Consilia, & vitium pulchro sub cortice velant.
Sed licet in multis astuti ludificentur
Hos quos dixi asinos, tamen vna superstitiõnis
Est facilisq; via, & cunctis iam cognita seclis,
Qua astuti in primis vtuntur, nanque deorum
Addicunt sese templis, ac sacra ministranti
Tunc implent vrgentq; metu insulsissima corda
Stultorum, terrentq; minis, nisi numina placent
Muneribus, redimantq; datis sua crimina nũmis:
Quos ipsi mox accipiunt, quibus & sua sæpe
Scorta sacerdotes casti, mulasq; saginant.
Nempe sacerdotum qualis sit vita, modusq;
Fallendi stultos, quis non videt? attamen ipsis
Hæc impunè licent: tanta est clementia regum,
Duntaxat ludo, ventri, Veneriq; vacantum.
Hæc quoq; dij faciles tolerant, paruiq; videntur
Pendere, qua sua sacra manu, quo pectore fiant:
Quo probro in terris, quõue afficiantur honore.
Sed redeo ad stultos: quos quando extollit, & alto

Collocat

Collocat in ſolio, cupiens Fortuna iocari:
O quot ſtultitiis tunc omnia plena videbis,
Quas memorare nimis longũ foret, improbitas tũc
Exultat, virtúſque mouet contempta cachinnum.
Tum choreis lautiſq; epulis, variiſque vacatur
Ludis atq; iocis, tum ſcurrarum ac meretricum
Agmina cernuntur paſſim, tunc ſola voluptas
Turpis & inſipiens, tota dominatur in vrbe.
Qualis enim rex eſt, talis quoque ſubditus illi
Eſſe ſolet populus, ſtudiisq; tenetur eiſdem.
Non eſt ſola tamen ſtultis cognata voluptas:
Ira frequens etiam quatit illos, pronus in iram
Stultorum eſt animus, facilè excandeſcit, et audet
Omne ſcelus, quoties concepta bile tumeſcit:
Tunc ferri ſceleratus amor, rixæq; cruentæ
Surgunt, & gelidæ dant plurima corpora morti,
Ergo ferũ genus hoc hominũ eſt, valdéq; cauendũ.
Vltimus eſt digitus minimus, quo ſæpius aures
Scalpuntur, dicíque ideo ſolet auricularis:
Hic locus eſt inſanorum, qui mente videntur
Exuti, quibus eſt vſus rationis ademptus.
Quorum ſi nunquam ceſſet furor, expedit illos
Oppetere, et tantũ moriendo relinquere morbum.
Ergo hominũ duo ſũt genera, et nõ plura, bonorũ:

Cætera,

Cætera, nam mala sunt, vitato sedulus: aut si
Non vitare potes, saltem irritare caveto:
Nam furit atque ferit, sæuissima bellua vulgus.
Postquam sic fata est proles Areteia: nunquid
A vitiis (inquam) possunt ad honesta vocari
Officia, astuti & stulti? an via nulla medendi est
Criminibus? vel si qua via est, edissere quæ sit.
Tali autem mihi tunc respondit voce Timalphes:
Natura vt multos humano in corpore morbos
Ingenuit, sic multa animo mala contulit ægro,
Atque suos parti vtrique est largita labores.
Aspice quanto hominũ genus amplectatur amore,
Opportuna tamen medicamina multa creauit:
Quod nisi fecisses, nimis iracunda fuisset,
Ergo eadem nocuit, quæ profuit: vtq; nocendo:
Ingeniosa fuit, fuit ingeniosa medendo:
Vt dubites, matérne, an sit dicenda nouerca.
Sed nũc mittamus morbos et pharmaca, quæ sunt
Corporis, ista patent iam multis edita libris:
Deq; animo, vt melius quæ me paulò antè rogasti
Percipias, quantum res postulat ipsa loquamur,
Principio, vt iussu naturæ rustica tellus,
Vrticas tribulosq; & vilia grámina gignit,
Ni cultura frequens adsit, multóque labore

Ingratas

Ingratas rastris ac vomere dissipet herbas:
Nec satis hoc, opus est etiam bona semina ibidem
Spargere, & assidua sparsis insistere cura:
Sic animus, dum corporeo stat carcere vinctus,
Horrescit densis vitiorum sentibus, & fit
Pene ferus, nisi prudenti cultore iuuetur,
Qui vitia expugnet, virtutesq; inserat apte.
Sed quæ sit cultura animi fortasse requiris.
Est sophia, est inquã sophia: hanc intellige, mores
Quæ docet, atque probos homines facit, & viuẽdi
Rectè monstrat iter mortalibus, vt pietatem
Iustitiamq; colant suadens, & crimina vitent.
Sola hæc nimirum sophia & sapientia vera est:
Non ea, cui passim medici vafríque cuculli
Temporibus nostris incumbunt noctéque diéque,
Quærentes rerum abstrusas euoluere causas,
Naturæq; intus latitantis pandere claustra,
Materiam primam, vacuumq;, ac mille Chimeras
Inflatis buccis ructantes, vt videantur
Docti, & rugosas distendant ære corumenas.
O bellam sophiam, cuius studiosa iuuentus
Aut inhiat lucro, aut sterili ambitione tumescit?
Sed nil candidior, sed nil moratior exit.
Non hæc est cultrix animi, & sapientia dici

Iure

Iure nequit: potiusq; vocanda scientia, si non
Ambiguos veri cæcos decepta relinquit.
Ergo hanc qui didicit scit, non sapit: atq; scientis
Nomen habere potest forsan, sed non sapientis.
Hæc duo sunt etenim spatiis disiuncta reductis,
Suntq; operum diuersorum: sapientia fructum
Producit vitæ, fert ipsa scientia florem:
Prodest illa, sed hæc ornat: considerat illa
Quæ sunt ĭtra hoĕm, hæc circa exteriora vagatur:
Illa pium ac iustũ, hæc doctũ facit atque disertũ.
Proinde animi cultrix sola est sapientia, mores
Quæ docet, vt dixi, hæc etenim vitia omnia vellit,
Virtutesq; serit, quas cœlesti irrigat imbre.
O humani generis lux, ô via vera salutis,
Præsidium, portus, solamen, regula vitæ,
O pax & medicina animi, ô venerabile asylum.
Suauior ac potior sapientia nectare: quis te,
Quis te nũc amat, aut sequiturtibi q̃s locus, aut
Est honor in terris? quõdã regnare solebas (quis
In templis, in porticibusq;, & gymnasiis, &
Conciliis, regumq; aulis: nunc cognita nulli es,
Sed pro te regnant nugæ, & meræ somnia vatum.
Quid nunc in ludis pueri, imprudensq; iuuentus
Discit? fabellas turpes, vel prorsus inanes.

Ecce

Ecce sedens altè præceptor, codice aperto
Excreat: & postquam circum spectauit hiantes,
Arrectasq; aures tironum, voce sonanti
Aut tragicas laruas, aut comica scorta referre
Incipit, aut veterum insanos effudit amores,
Aut quod mõstrosum et scelũ et plorabile narrat.
O caput elleboro dignum: sic pectora pura
Imbuis? & rerum ignaros hac fruge saginas?
Hoc sale conditur tenera ac petulantior ætas?
Non pudet his nugis absumere turpiter ænum? 10
Hinc tot vbique vides prauos, tot vbiq; scelestos.
Hinc & tanta seges vitiorum cresçit vbique,
Quando nulla animis cultura adhibetur honesta.
O corruptores, non cultores puerorum:
Discite vos prius, inde aliis ostendite rectam
Viuendi formam, & sanctos inducite mores,
Ne pecudum ritu vitam ducatis inertem.
Tu verò Stellate audi: te nanque docebo,
Et paucis, qua animus tibi sit ratione colendus.
In primis vnum esse Deum meditare frequenter, 20
Immẽsum, æternũ, summũ, optimũ, et omnipotẽtẽ:
Qui cœlum, & toto fulgentia sydera cœlo,
Cæteráque aut oculis apta, aut non apta videri,
Ex nihilo, nutu solo, sine tempore fecit,

Facláque perpetuo ſtudio ſeruatque regitque.
Hũc venerare, time, cole, lauda, & ſæpe precare,
Nocte dieq;, oritur cùm ſol, cumq; occidit, & cùm
AEquali ſpatio meta diſiunctus vtraque eſt:
Nam prima eſt virtus, prima eſt ſapientia, regem
Cœlicolũm patremque hominũ cognoſcere, amare
Sinceroque animo laudare, timere, precari.
Hoc ſine virtutes alias nihil eſſe putato:
Hoc verò ſolum penè eſt ſatis, ergo teneto
Crede ac mente Deum ſæpe. & ſæpe ore vocato:
Hac pietate poteſt tibi nil contingere maius.
Hæc ad virtutes alias eſt ianua, quippe
Diuino nequeunt prorſus ſine numine haberi
Virtutes aliæ, & nequeunt vitia ipſa caueri.
Præterea ciues cœli, angelicasque cohortes,
Et ſummi regis famulos, ſanctosque miniſtros
Diuinæ maieſtatis iuſſa efficientes,
Adſtantesque illi fœliciter omne per æuum
AEtheris in campis puri ſemperque ſereni:
Sæpe piis precibus ſupplex que orare memento,
Vt tibi præſto adſint, & ſæua pericula pellant,
Dignenturq; Deo te commendare, profectò
Poſſunt, atque ſolent multum prodeſſe roganti
Angelicæ mentes, humanaque vota ſecundant,

Ne

Nec sis tu è numero illorũ (caue quæso) putãt qui
Nil melius naturã homine, ac nil dignius vsquam
Finxisse, insani cum tot terraque marique.
Vinere conspiciant animalia, in æthere credunt
Stellarumq; globis nullos habitare colonos,
Et deserta poli censent spatia ampla beati.
O curuas animas, ô pectora plena tenebris.
Percipere humani sensus non omnia possunt:
Plurima sũt quæ oculos fallũt, sed mẽte videtur,
Vnde acies mentis potius ratioq; sequenda est,
Quæ docet esse deos, cælumq; habitarier. ergo
Aut stellæ dij sunt, aut lucida templa deorum.
His fundamentis iactis, amplectere deinde
Iustitiam: & per te nulli vnquam iniuria fiat,
Sed verbis aliisue modis fuge lædere quenquam:
Quodq; tibi nolles, aliis fecisse caueto:
Quodq; tibi velles, aliis præstare studeto.
Hæc est natura lex optima: quam nisi ad vnguem
Seruabis, non ipse Deo (mihi crede) placebis,
Positq; obitum infœlix non aurea sydera adibis,
Alterius famam vel honorem tangere, vel rem
Inuidia, aut ira, aut suadente cupidine, noli:
Imo iuua, quos esse bonos intelligis, omni
Sedulitate: malisq; interdum gratificare,

Quod

Quod tibi vel nunquã nocẽt, vel parcius obsint;
Nec te à iustitia retrahãt mala munera, amáue,
Aut odiũ. nanq; hæc tria sunt, quæ lumina mẽtis
Præstringũt, rectoq; homines à limite trudunt.
Sed memor esto Dei semper, mortisq; futuræ.
Post hæc illecebras omnes fuge corporis, atque
Frana voluptati durissima pone: voluptas
Improba perniciem ingentem mortalibus affert.
Nil magis aduersum est virtuti, tendere sursum
Nititur assiduè cognata ad sydera virtus:
Contrà inimica polo, semper petit ima voluptas,
Et pecudum in morem despectat cornua terram,
Suffocans animi vires & corporis: vnde
Ignauos facit, & morbos inducit amaros.
Hæc illa est Circe, hæc Syren, hic hamus iniqui
Dæmonis: hoc laqueo innumeros capit, et prohibet
Post mortem patrij redeant ad limina cæli, (ne
Callidus, & secum tenebris includit auernis.
Has ergo insidias, hoc blandũ & dulce venenum
Hostis tartarei, quantum potes aufuge cautus:
Nec te pœniteat frustra, cùm serior ætas
Sentiet ingenium, famam, rem, membra perisse
Exiguo mellis gustu, & dulcedine inani.
Tunc etenim, vt multi, dices: ô tempora pulchra,

Quàm malè vos noui, quò fugistis miserum me:
Si mihi nunc reddat pueriles Iuppiter annos,
Et licerat Samios iterum contingere ramos,
Pergam illuc dextro quò tendit littora cornu.
Sit licet angustus limes, perq; ardua surgat.
Est melius virtute nihil, quæ permanet omni
Tempore, quæ laudem tribuit, largitur honorem,
Censum auget, vitam seruat, post funera durat.
At me infœlicem decepit blanda voluptas,
Quæ iam pridem abijt, meq; inter dãna reliquit.
Nauq; ego dũ iuuenis meretricia lustra frequẽto,
Dũ ventri et somno et ludo sum deditus amens,
Discere nil volui, studium librosq; perosus,
Contempsiq; bonas artes: nunc (heu) video me
Indoctum, infamem, sine nummis, corpore fracto,
Mente hebeti, sensu obtuso: vixi hactenus, vt qui
Dum stertit, vigilare tamen se credit, & errat.
Talia ab ignauis iactari verba frequenter
Consuerunt, vbi iam morti vicina senectus
Expendit sero malè ductam exawine vitam.
Maxima pars pecore amisso præsepia claudit:
Tumq; sapit, quum calua retro fortuna recessit
Et medicum querit, quum spes est nulla salutis.
O miseri: dum tempus adest, cognoscite tempus.

Nam

Nam fugit hora leuis, nec scit fugitiua reuerti.
Nil lachrymæ & gemitꝰ defuncto corpore pſunt,
Vtilis eſt medicina ſuo quæ tempore venit,
Quare tunc opus eſt, quum florere incipit ætas,
Virtutem amplecti: tunc rectum carpere oportet
Viuendi callem: & ſtudijs incumbere honeſtis:
Tunc eſt vtendum ratione, animuſq; regendus
Conſilio, dum mollis adhuc, ne fortè malarum
Melle voluptatum captus, petat auia præceps.
Qui ſapit, hic ſapiat citò: nam ſapientia ſera
Proxima ſtultitiæ eſt, fertq; importuna dolorem,
Deplorans fruſtra graue & irreparabile dānum.
Eſt tibi præterea ſitis improba diuitiarum
Omnino, & ſcelerata auri vitanda cupido:
Nanq; vbi auaritia eſt, habitant fermè oĩa ibidẽ
Flagitia, impietas, periuria, furta, rapinæ,
Fraudes atque doli, inſidiæq; & proditiones,
Iurgia, & infandæ cædes. quid ſingula narrem?
Denique ſordidius nil eſt, nil peius auaro:
Qui totus terræ immerſus, ceu talpa, cupit nil,
Nil amat agnoſcitue aliud, quàm munera terræ:
Propter quæ ſolet omne ſcelus patrare, Deumq;
Nullum alium præter nũmum, vaſanus adorat.
Nec videt infælix, quàm ſit fragilisq; breuisq;

Vita hominũ, & quã mors cõtracto semp ab arcu
Excutiat gelidas humana in corda sagittas,
Nec inueni parcat, nec docto, nec locupleti,
Sed quodcunque caput nullo discrimine pulset:
Sæpe etiam propius tunc sit, quum longius esse
Creditur, & subitos ferat improuisa tumultus.
At tu diuitias terrenas, & bona cæca
Subiecta imperio sortis, nec pendere magni,
Nec multum curare velis. nam propria cuiquam
Non ea sunt, quæ pro arbitrio largitur & aufert
Instabilis Fortuna suo: vel morte recedunt,
Diuersos dominos permutatura vicissim.
Sunt alia inquirenda tibi bona, sunt potiores
Diuitiæ cupiendæ, omni quæ tempore durent:
In quas nec morti, nec sorti est vlla potestas.
Has cumulare tibi studeas noctesq; diesq;:
Nam verè tunc diues eris, vereq; beatus.
Cætera quæ vulgus demens miratur & optat,
Si tibi sint, nummi, fundus, domus et potus: illis
Vtere, (quis prohibet) iustè tamen atq; modestè:
Quũq; potes, miserere inopũ, et ne dispice egenos,
Hoc pacto acquires laudem, æternamq; salutem,
Et pro terrenis cœlestia munera habebis:
Nõ homo, sed lupus est, quẽ non clementia tãgit,

Qui

Qui non alterius miſeranda ſorte monetur,
Qui negat auxilium ſocio præſtare roganti.
At ſi pauper eris, patienter ſuſtine, & æquo
Pectore pauperiem tolera: magis ille ſiniſtris
Caſibus afficitur: plus curarum atque laborum
Perpetitur, qui plura tenet, cui plura dedit ſors:
Deprimiturq; adeò rerum grauitate ſuarum,
Vt contemplari nunquam cæleſtia poſſit.
Eſſe leuem & vacuum terrenæ fecis oportet
Illum, qui æthereas animo vult tendere ad arces.
Nam quo quiſq; magis terrã petit, hoc magis alto
Abſtrahitur cælo, ſuperaq; à lumine recedit.
Atque vbi quiſque ſuos theſauros poſſidet, illic
Aſſiduè cor habet, ſemper conuoluitur illic.
Eſt igitur multis paupertas vtilis, illos
Exonerans, vt ad aſtra volent leuioribus alis.
Sed tibi non minus eſt vitanda ſuperbia, mater
Rixæ odijq;, vrbes ſtudia in cõtraria ſcindens,
Excidiumq; ferens multis, hac peſte laborans
Olim Roma ruit, ciuili oppreſſa furore.
Hoc fuge tartareum monſtrum, ſi quæris amicus
Eſſe Dei, & tandem cælo poſt fata potiri.
Nemo ſuperbus amat ſuperos, nec amatur ab illis:
Vult humiles Deus, ac mites: habitatq; libenter

Mansuetos animos, procul ambitione remotos:
Inflatos verò ac ventosos deprimit idem,
Nec patitur secum puro consistere olympo.
Ergo vtres tumidi, quid vestra superbia vobis?
Quid tituli illustres, præclaraq; nomina prosunt?
Quæ citò mors rapit, & lethæas mergit in vndas.
Laudari à vulgo cupitis, vulgoq; placere:
Dicite, iudicij quid habet plebecula veri?
Vos putat esse Deos, quid tum? cùm sitis aselli,
Humana exterius tantum apparente figura?
Fallitis ignaros homines, non fallitis ipsos
Cœlicolas: imò his risum stomachumq; mouetis.
Nam vestros mores, occultaq; crimina norunt.
Sed vos, ô cæci, diuos nihil esse putatis?
Nec superesse animas, extincto corpore vestras
Creditis, atque ideò præsentis commoda vitæ
Optatis tantum, deridetisq; futuram.
Quàm multæ pecudes humano in corpore viuũt.
Hinc vestri erroris causa est, vestræq; ruinæ,
Quòd nil crassa acie nisi corpora crassa videtis:
Nec veras res, sed rerum cognoscitis vmbras.
Maxima pars fumo gaudet, fumoq; repletur.
Stulti quid fumo est leuius? q̃d inanius? aut quid
Ridiculũ magis esse potest, quàm quærere honorẽ

Immeri-

Immeritum, & causas veri contemnere honoris
Aspicimus pravos, indoctos, mentis egentes,
Sublimi in solio positos, dominarier illis
Qui se sunt longè meliores, & quibus ipsi
Deberent servire magis. nempe improba ludit
Rebus in humanis fortuna, & lege sine vlla
Omnia confundit, plerunque ad sydera tollens
Ignauos seruos, pistrino & carcere dignos.
At si sana foret, solis sapientibus orbem,
Vt decet, vt par est, committeret ipsa regendum.
Cuncta etenim recte fierent, legesq; vigerent:
Sacraq; tractarent puri innocuiq; ministri,
Et dij se sinerent mortali luce videri.
Sed personatis gaudet temeraria mimis.
Fert tamen ista Deus summus, qui talia posset
Corrigere: & cur nos etiam non ista feramus?
Quid prodest verum firma ratione tueri,
Et nil proficere, atq; odium sibi quærere frustra?
Spernitur, ac demum patitur sapientia: cui non
Respondent vires, quam nulla potentia fulcit.
Vnde tacere quidem præstat: tu despice laudes
Insulsas vulgi, & sortis munera cæca:
Atque Deo studeas omni virtute placere.
Post cineres est vera bonos, est gloria vera

Que

Quæ datur astrifero in cælo iustisq; pijsq;,
Tunc mites humilesq; suo latantur honore.
Ast stygia mœsti lachrymant in valle superbi.
Postremò compesce iram, parit ira furorem,
Turpia verba furor, verbis ex turpibus exit
Rixa, ex hac oritur vulnus, de vulnere lethum,
Iraq; adeò mentem confundit: vt ebria bile
Feruenti, nequeat dignoscere quid sit agendum:
Iudicijq; expers plerunq; per auia tendat.
Mox dolor atq; pudor facta inconsulta sequũtur. 10
Ergo caue hãc, animũq; rege, et te vince, feredo
Fortiter: egregia est etenim Patientia virtus:
Qua quicunq; caret, careat probitate necesse est,
Sitq; ferus, semper rixus et iurgia semper
Exercens, propria est nimirum rixa ferarum,
Pax verò tranquilla decet mortalia corda.
Vir bonus & sapiens quærit super omnia pacem,
Vultq; minora pati, metuens grauiora, cauetq;
Ne paruo ex igni scelerata incendia surgant.
Qui nil ferre potest, hominum commercia vitet, 20
Et solus degat syluis aut montibus altis.
Qui verò humanos cœtus vrbesq; frequentat,
Discat multi pati, frenisq; coërcens iram,
Dissimulans conceptam arcano in pectore bilem

Nec

Nec facilè, atque leui de cauſa, abrumpere pacis
Vincla velit, quantumq; poteſt ignoſcat amicis,
Vt poſſit, quam alijs veniam dedit, ipſe mereri.
Pauca hæc de cultura animi dicenda putaui,
Sufficiuntq; ſatis, potuiſſem his addere plura:
Sed cui ſunt hæc pauca, illi non cætera deerunt:
Aduenientq; vltrò, quæcunque videntur omiſſa.
Nam cõprenduntur tacitè, et clauduntur in iſtis.
Attamen interea ſapientum incumbere libris
Eſt operæ pretium, & rerum perquirere cauſas,
Denique doctrinis varijs componere mentem:
Quippe animus ſine doctrina eſt ignauus hebesq;.
Hoc igitur pacto (vt dictũ eſt) floreſcere poſſunt
Virtute ac meritis ſtulti aſtutiq;, colentes
Seſe animumq; ſnumq; & cæleſti ſede potiri.
Talia dum memorat ductor meus secce deorum
Nuntius, Atlantisq; nepos, Ioue miſſus ab ipſo,
Aſtitit, atq; iubet ſupera ad conuexa Timalphæ
Ire citum. nanque aiebat dudum eſſe vocatos
Cælicolas omnes, Iouis ad tecta aurea ſummi,
Velleq; de rebus grauibus nonnulla referre
Momũ, vtrum quoſdã manachos in colle manẽtes
Extra vrbem, cuius prope mœnia labitur atque
Intrat in Adriacas piſcoſas Ariminus vndas,

Diuitijs

Diuitijs deceat priuari, & partibus illis
Quas auferre solet crisiatis villica gallis:
Cùm sint lasciui nimium, nimiumq; superbi.
Et spernant omnes, & turpia multa licenter
Committant, senis exemplo, qui præsidet illis.
Prò pudor: hos tolerare potest ecclesia porcos,
Duntaxat ventri, veneri, somnoq; vacantes?
Quo audito confestim abiens Areteius heros,
Mercurio me commendat: qui ad tartara iturus,
Plutoni secreta patri mandata ferebat.
Hic cõprensum arctè tenuit me, & nubila vexit
Per media in terras, quo Thuscus tẽpore Clemẽs
Intra falsineos habitans cum Cæsare muros,
Florentinum vrbem longa obsidione premebat.
Ergo Athlantiades, quatiens talaribus auras,
Peruenit tandem sancti ad prærupta Marini
Saxa, & stelliferum ferientes æthera rupes.
Inde breui lapsu, posuit me in pinguibus agris
Verruculi, mox infernas properauit ad oras.

LIBER

LIBER X.

CAPRICORNVS.

SAlue *Athlãtiade: ſtygia de valle rediſti*
Tã cito? dic queſo: quidnã Plutonis in aula
Nunc agitur? Fit rixa ingẽs, ingensq; tumultus.
Cur hoc? Dicã equidem, quanquã feſtino reuerti
Ad ſuperos tanta eſt Turcarum, Chriſticolumq;
Ac Iudeorum turba illic, vt locus illam
Non capiat, vacui nihil eſt, ſunt omnia plena
Tẽpla, domꝰ, plateæ, fora, mœnia, deniq; tota vrbs
Veſtibulum plenum, plena atria, regia plena
Et campi, & colles, & frondiferæ conualles.
Vſq; adeo vt ſeſe impellant, trudantq; viciſſim,
Calcibus & pugnis & morſibus aſpra gerentes
Prælia: nam ferro nequeunt decernere manes,
Nec fas eſt illis iterum ſuccumbere morti.
Vix potui tranſire, & Ditis limina adire,
Per denſas vmbrarum acies, cuneosq; coactos,
Fit via vi: irrumpens aditus, arctiſſima laxo
Agmina, diſiciens crebrò huius verbere virgæ.
Tandem peruenio ad nigri penetralia Regis.

Quem

Quem video triſti efflantem ſuſpiria vultu:
Poſtquam illi expoſui patris mandata, iubentis
Solui Antichriſtum è cauea, terraſq; per omnes
Emitti, vt faciens miracula falſa, docensq;
Iam ſummum aduenisſe diem, mundiq; ruinam,
Omnia perturbet, pecudes, homines q;, deosq;:
Imperat hoc etenim fatorum immobilis ordo.
Quæſo (inquam) Pluton cur ſic es triſtis? at ille:
Nonne tibi indignũ, iniuſtũ, infandũq; videtur
Vos adeò latum cœlum immenſumq; tenere,
Cùm ſitis pauci, cumq; illuc vix hominum tres,
Vel pauló plures, longo poſt tempore pergant:
Et me tam anguſto in regno et paruo eſſe locatũ,
Quò innumeri veniunt mortales qualibet hora?
Omnes indæi, turcæ omnes, non tamen omnes
Chriſticolæ, (fateor,) ſed certè portio maior
Huc huc deſcendunt, hæc ad vinaria currunt.
Cur ad noſtra magis mittuntur limina? vel cur
Ille meus frater, qui poſſidet æthera, ſaltem
Presbyteros, fratres, monachos, non accipit intra
Septa poli, ſedesq; ſuas, & cõtinet illic?
Nõ pudet, hos hoẽs, qui in tẽplis tũ bene cantant
Quaque die, & ſacris in turribus æra fatigant,
Qui tot thura adolent, tot ſcortorum miſerentur,

Qui

Qui soluunt alios, sua crimina soluere nolunt,
Qui vespillonum funguntur munere, et ornant
Templa Deûm statuis: picturis, atq; sepulcris,
Mittere ad infernas sedes, & plectere pœnis:
Millia quot non fert sitiens Apulia muscas?
Pontifices etiam summos nihil ille veretur:
Imò iubet cunctis alijs peiora subire
Supplicia: vnde Erebo miseri clauduntur in imo.
Atque illic miris cruciatibus afficiuntur.
Quare Cylleni cùm sydera summa reuises,
Dic fratri, dic (quæso) me cuncta libenter
Facturum, quæcunq; iubet: sed consulat idem
Regno etiã nostro, & nostras non despiciat res:
Aut trahat hĩc aliquot manes, aut tartara laxet,
His dictis, Faciam, respondi: atque inde recessi.
Nunc redeo ad superos, et me ꝓperare necesse est.
Infœlix, nostriq; memor, tu Musa memento
Versiculos dictare mihi: nam charta parata est,
Et calamus, nec scribenti grata otia desunt:
Incipe, meq; doce, quali sophus ordine fiat.
Principiò nasci fausto sub sydere oportet
Illum, quicunque est sapiens fœlixque futurus,
Distat enim multum quali sub imagine, quali
Sub facie cœli quisquam nascatur: vt aiunt,

Qui

Qui astrorum motus, vires, & nomine norunt,
Et geneses hominum obseruant, et fata recludũt.
O quám magna, et quàm mirãda potẽtia cæli est:
Quo sine nil pareret tellus, nil gigneret æquor.
Cælum est Oceanus, rerum pater: astra, sorores
Sũt nympæ: omne bonũ in terras delabitur inde.
Esse igitur sapiens & fælix nemo potest, qui
Nascitur aduerso cælo, stellisq; siniſtris.
Per magni refert etiam, quos q̃uisq; parentes
Accipiat, quo sit pacto nutritus, & à quo 10
Instructꝰ, nam quos mores puer adbibit, & quas
Artes à teneris didicit, retinebit adultus.
Illa diu durant, animisq; tenaciter hærent,
Quæcunq; à primis nascentes hausimus annis,
Ergo sit probus & doctus prudensq; magister,
Qui puerum instituat, cogatq; assuescere honestis.
Vtq; peritus eques, nunc huc, nũc torqueat illuc
Indomitum, frænis simul et calcaribus vtens.
Nec tantum verbis moneat, sed valdius ipsum
Exemplis moueat, quid enim benè dicere prodest, 20
Si malefacta aliud mõstrant, verbisq; repugnant?
In primis studeat lasciuis atque scelestis
Arcere á socijs, commercia turpia sanctos
Corrumpunt mores: multi hoc periere veneno.

Vista

Vis tu nosse hominem, qualis sit? perspice amicos
Illius: associant similes natura, Deusq;,
Cũ paribusq; pares habitant, viuuntq; libenter.
Valde igitur caueant cum præceptore parentes,
Ne puer aut iuuenis lasciuus & improbus illum,
Quem fore fælicem ac sapiẽtem quauiter optãt,
Moribus obscœnis contaminet: (heu facilè omneis
Labimur in vitiũ, et facilè ad peiora mouemur.)
Interea puer hic quem fingimus, vt sapiens sit,
Græcis incumbat libris pariterque latinis.
Et quantum potis est, euadat doctus, honestos
Perlegat autores, & scripta inhonesta refutet.
Indoctum raro esse probum contingit, & atras
Errorum in tenebras mentem ignorantia trudit.
Attamen à studio nimio, nimioq; labore
Abstineat, ne dum sapientia queritur, amens
Fiat, vel morbum incurrat, seseque trucidet:
Immodica officiunt, nec longo tempore durant.
Interdum genio indulgens, animumque relaxans,
Et vacet, & ludat: nempe interiecta vigorem
Fert requies, reparant tempestiua otia vires.
Sed quanquã dignæ scitu pulchræq;, bonæq;
Disciplinæ omnes videantur: sunt tamen istæ
Præcipuæ, & quæ naturã et quæ sydera pãdũt.

Hiscia

Hisce igitur totis incumbat viribus, hasce
Perdiscat sophas hic noster, iam grandior ævo,
Iuvq; harum studio graviores conterat annos,
Et simul (vt dictum est supra, libroq; priori)
Culturam exercens animi, iustusq; piusq;
Fiat, & exornet duplici sua tempora lauro.
Quæ pulchrũ est hominẽ pariter doctũ esse, pbũq;
Et scire & sapere? insipiens doctrina timenda est
Vt furiosus habens gladium, sic doctus iniquus.
Verum non satis est animum curare, bonisq;
Moribus & doctrina æquè componere, quando
Corporis est etiam ratio non segnis habenda.
Corpus enim malè si valeat, parère nequibit
Præceptis animi magna & præclara iubentis.
Quare danda opera est, vt victus sit bonus, vnde
Gignatur sanguis purus: cum noxius humor
Plerunq; ex pravis epulis per membra creatur.
Ebrietas est vitanda, ingluviesq; ciborum:
Quippe caput stomachũq; grauãt, fumisq; cerebrũ
Imoluũt, stupor hinc sequitur, somnusq; diurnus.
Parcus edat, parcusq; bibat, vir doctus et æquus.
Exercere etiam corpus mediocriter apto
Tempore conducit multum, viresq; reducit,
Segnities robur frangit, longa otia nervos

Debili-

Debilitant, ignaua quies efforminat artus.
Præterea calor immodicus, frigusq; cauẽdum eſt.
Atq; aër craſſus nimium, regioq; paluſtris:
Præſertim ſole æſtiuo, quum Sirius agros
Diffindit, viridiq; canunt ſub fronde cicadæ.
Deniq; conandum pro viribus, vt bene ſanum
Sit corpus, præcepta animi vt bene cũcta faceſſat.
Quod facilè haud fieri poterit, ſi dura vetabit
Pauperies: opus eſt nummis vel morte relictis,
Vel ſorte inuentis, vel quauis arte paratis.
Quippe inopẽ mala multa pati contingit vbique,
Nec ſine diuitijs fas cuiquam ducere vitam
Fœlicẽ, heu quàm ſæpe gemit verũ indiga virtus:
Quàm contempta iacet, ſi ſacra pecunia deſit?
Ille autem diues verè propriéq; vocatur,
Qui valet ingenio, eloquio, prudentia & arte:
Atq; vbicunq; manẽt, victũ ſibi quærit honeſtũ.
Et quamuis loca multa petat, diuerſaq; longè,
Fert ſua quæq; tamen ſecum bona, nec ſibi deſunt
Commoda, quæ poſſint lætam producere vitam:
Nec metuit fures, nec ſeuorum arma latronum:
Seq; iterum veſtit citò ſi quando expoliatur.
Vera etenim virtus fortunæ cedere neſcit.
Qualibet vrbs, totuſq; orbis patria eſſe videtur,

Egregio fortiq; viro, & bene viuit vbique.
At virtute carens, quamuis ampliſſima paſſim
Prædia poſſideat, quamuis exuberet auro,
Non tamẽ ire poteſt quò vult, terrasq; per omnes
Currere diuerſos hominum perpendere mores,
Diuerſos ſpectare locos, & viuere vbique.
Quippe domos agrosq; ſuos & ſcrinia ſecum
Ferre nequit, quocunque meat, ne forte latronum
Hæc rapiat manus, aut fallax voret omnia pŏtus.
Mox mendicus egens aliena cibaria quærat
Sedibus ergo ĭſdem patriaq; moratur eadem,
Sẽper vbi vinum et ſegetes ſua prædia reddunt.
Vtque relegatus metuit tranſcendere fines
Quos ſibi præſcripſit ſua ſors, & inertia mentis:
Vnde videre nequit vaſto quæ plurima in orbe
Fiunt pulchra, ſuis latebris vt carcere clauſus.
Proinde ſophi veteres ſubtili indagine quendam
Commenti lapidem, ſibi fida viatica cunctis
Permanſura locis nunquam interitura pararunt:
Quo auxilio varias terras diuerſaq; regna
Cernere, et à multis quàm plurima diſcere poſſent
Quondam igitur triſtes implorauere deorum
Numina, mactatis de more bidentibus ante:
Mercurium in primis, ſolem, lunamque precati,

Fuderunt

Fuderunt tales puro de pectore voces:
O mundi decus, ô diuûm pulcherrime Titan,
O quæ noctiurnas Latonis disiicis vmbras,
O Iouis & Maiæ instabilis fugitiuaq; proles,
Cui datur in varias se transformare figuras:
Adsitis placidi, & nostras audite querelas.
En pauci quorum mens est sublimis, & altum
Ingenium, quibus assiduè sapientia cordi est:
Dum causas rerum & naturæ arcana videre
Nitimur, immensumq; animo metimur olympum
Pauperie premimur, patimurq; incõmoda multa
Deficimusq; fame: interea plebs vilis & amens,
Cuncta sibi rapit, & nũmos sibi congrega tonnes.
Nec nostri quenquam miseret: si poscimus vllam
Rem, digitũ ostendunt mediũ, et nos ludificantur
Vnde agros fodere, aut iumenta strigare coacti,
Aut stabulis efferre simum; vix quærere victum
Possumus, & stultis miseri seruire iubemur,
Quare vos diui saltem miserescite nostri,
(Si qua cælitibus pietas & cura bonorum)
Et facilem monstrate viam, qua viuere honestè
Et veri latebras inuestigare queamus.
Talibus auditis, diui aduenere vocati.
Respondit q; prior Phœbus: veneranda propago

Semideum, cælo digni, superumq; fauore,
Audite, atque animis mea dicta recõdite vestris.
Hũc iuuenẽ archadiũ, infidũ, nimiumq; fugacem
Prendite, & immersum stygijs occidite lymphis.
Post Hyales gremio impositũ Deꝰ excipiat, quem
Lemnia terra colit, sublatumque in cruce figat:
Tũc sepelite vtero in calido, & dissoluite putrem:
Cuius stillantes artus, de corpore nostro
Spiritus egrediens penetrabit: & ordine miro,
Paulatim extinctum nigris reuocabit ab vmbris,
Aurata indutum chlamyde, argentoq; nitentem:
Proijcite hunc demũ in prunas, renouabitur alter
Vt phœnix: & quæ tanget, perfecta relinquet
Corpora, naturæ leges & fœdera vincens:
Mutabit species, paupertatemque fugabit.
Phœbus ab his tacuit: dictis Cyllenius ales
Annuit, atque eadem præsens Diana probauit.
Mox abiere omnes, cœli ad conuexa volantes.
Tunc mentis diuine homines oracula caca
Voluentes animo ancipiti, vix tempore longo
Experti multa, & non paruis sumptibus illam,
Inuenere artem, qua non ars dignior vlla est.
Fingendi lapidem æthereum: quem scire pphanis
Haud quaquã licet, et frustra plebs ĩproba quærit

Quem

Quę qui habet, ille potest vbi vult habitare decę-
Nec fortunæ iram metuit, nec brachia furũ. (ter,
Sed paucos tanto dignantur munere diui.
Forsan & hoc aliquis roget, an deceat sapientem
Connubio astringi: & generandæ incumbere proli
Atque maritali sese vincire capistro. [sanctis
Quãquã aliqui laudant, tamen hoc (me iudice
Aethereisque viris non conuenit: impedit: vxor,
Natorumque effrænis amor, diuina sophorum
Ingenia, & mentes contemplari alta volentes.
Gaudeat vxorum & natorum amplexibus ille,
Qui tantum terrena sapit: crebrosq; hymineos
Aduocet. at sapiens latetur cælibe vita,
Sit castus, purusq;, & mente et corpore, nam qui
Exiguo & raro victu contentus, ab omni
Abstinuit venere, orando assidueque pieq;,
Et contemplando, mentem ad cælestia tollens:
Ille Deũm crebro visu & sermone fruetur,
Et fælix fiet, prospectabitque futura.
Candida virginitas res est gratissima diuis:
Huic sese ostẽdunt, huic multa arcana recludũt.
Contrà, luxuriam immundam, lususq; pudendos
Odere ac fugiunt, detestanturque salaces.
Nemo tamẽ virgo esse potest, nisi cui Deus adsit,

Auxili-

Auxiliumq; ferat. donum hoc descendit olympo,
Humanis meritis, humanis viribus impar,
Quo sine non poterit sapiens perfectus haberi.
Pulchrum etiam scitu est, an conueniant sapienti
Horrida Mauortis tractare ferociter arma,
Hostilique; suam temerare in sanguine dextram,
Et sibi pugnando immortale acquirere nomen:
Quãdoquidem multis virtus, laus, gloria, fama,
Maior nulla quidem quàm bello parta videtur.
O caeci, ô miseri, quid? bellum pace putatis
Dignius, aut melius? nẽpe hoc nil turpius, & nil
Quod magis humana procul à ratione recedat.
Nam ratio & leges si semper vbique vigerent
Nusquam bella forent, pax inviolata maneret.
Iura silent bello, bello lex opprimitur vi.
Tũc furor & vitium laxis bacchantur habenis,
Tunc praui tollunt cristas, & cornua sumunt,
Impunè occidunt, feriunt, rapiuntq;, nec vlla
Iudicis admoniti formidine cuncta profanant.
Pax decet alma hominẽ, gaudet fera bellua bello.
Arma amens amat, arma cupit, quicũq; laborem
Odit iners & inops, qui viuere luxuriosè
Vult quamuis nequeat, nõ respondente crumena.
Proinde animam vendit pretio, sese; periclis

Obũcit,

Obijcit, vt raptis alienis victor ouansque
Ad ꝓprios referat prædā et spolia ampla penates.
At quicunque domi est diues vel sufficienter
Arte potest aliqua sese nutrire suosq́;
Militiam refugit. pacemque libentius optat,
Sit nisi mens insana illi, insulsumq; cerebrum.
At dices etiam magni regesq́; ducesq́;
Sæpe armis delectantur, Martemq́; sequuntur.
Quid tum? nónne etiam magni regesq; ducesq́;
Delirant sæpe, & vitiorum peste laborant?
Stultitisque suis sæpe vrbes exitio dant?
Et cûm multa habeāt, cupiūt plura? omnis auar'
Et si possideat quantum Tagus excipit auri,
Pauper inops & egens tamen est, hoc ergo furore
Reges atque duces, dira impelluntur in arma,
Imperiumq́; sibi miserorum cæde lucrantur.
Sed quanquā bellum turpe, exitiale, nefandū est:
Non tamen vtilitatis habet nihil, omnia vafri
Fallacesq; homines, vsuræ & fraudibus apti,
Agglomerant cumulātq́; sibi, quo tēpore pax est:
At cùm bella fremunt, miles malè parta rapit vi.
Tunc meritò vulpes vlciscitur ira luporum.
Præmia tunc fortes astutis digna rependunt,
Parq́; pari referunt. variat sic omnia tempus,

Praterea regei mille artibus atque rapinis
Cùm pax eſt, ſpoliãt populos, atq; vndiq; nummos
Corradunt: vnde omne aurum argẽtumq; vorauit
Fiſcus, ni bellum erueret, quod pace latebat,
Diſtribuens multis quantum congeſſerat vnus.
Poſtremò, eſt hoĩm turba haud mediocris, habetq;
Nec rem, nec doctrinã, artémue, fugitq; laborem,
Dedita nequitiæ, prona in ſcelus, impia et audax:
Tales ergo homines, imò vmbras, tempore certo
Mittit in arma Deus, crudeli morte necandos.
Sic genus humanum purgat: multosq; per annos
Qui remanent, viuunt hilares, hac peſte remota
Donec ſuccreſcant iterum mala gramina, turſus
Euellenda acri bello, gladioq; ſecanda.
Tunc iterum immundas deſpumat Iuppiter ollas,
Tunc iterum immiſſis furijs purgamina verrit.
Hic eſt perpetuus mundi ordo ab origine prima,
Has olim ſtatuere vices fata ipſa, Prometheus
Cùm ferula æthereos in terram detulit ignes,
Et cùm Deucalion hominum tot millia naſci
De lapidum iactu Pyrrha cum coniuge fecit.
Ergo decet ſapientem vti ratione, & amare
In primis pacem, pacem complectier omni
Conatu ac ſtudio: niſi fortè aliquando coactus

Pugnet

Pugnet pro patria, pro seq; suisq; tuendis:
Tunc venia est dignus, tũc sit sine crimine bellũ.
Nam ius fasq; sinunt vim vi propellere, fraudem
Fraude, velut meritum merito pensare decorũ est.
Quærendum vlterius, sapiens an debeat vllam
Exercere artem, sibi qua succurrere egenti
Possit, si quando infœlix patrimonia casus
Abstulerit, si quando ferox fortuna malignam
Pauperiem intulerit rebus violenter ademptis,
Ne mendicus eat, patiens frigusq; famemq;.
Nimirum est aliquid, fieri quod possit honestè
A sapiente, iuuet quo se, si cogat egestas.
Sit bonus & doctus medicus, medicina parabit
Sufficiens lucrum domino, morbosq; fugabit.
Hanc olim Phœbus coluit, Phœbeius atque
Filius, hoc sese immortali nomine dignos
Effecere, hanc & didicit Chironis alumnus,
Quamuis Æacida, quamuis Nereide natus.
Hac fuit illustris Pæon, clarusq; Machaon,
Hippocratesq; sibi æternum quæsiuit honorem.
Quid memorẽ cũctos, quib⁹ hæc ars cõtulit olim
Et lucrũ et laudẽ, & demũ post funera famam?
Egregius medicus, mendicus non erit vnquam.
Adde huc, quòd plena est occultæ cognitionis.

Hac

Hæc florum, herbarum, lapidum secreta recludit.
Et quicquid tellus intra sua viscera celat
Perspicit, ac vires naturæ prouida pandit,
Corporis humani partes considerat omnes,
Et reuocat multos regnum ad Plutonis ituros.
Ergo quid hac potius sapientem scire decebit?
Vt non solùm animos possit sanare monendo,
Verùm etiam membris ægris prodesse medendo:
Sic vtranque hominis partem tutabitur idem,
Sic hominem totum sapiens seruabit ad vnguem.
Ast vbi iam seros Lachesis nere incipit annos,
Et iam canicies fœdat barbamq; comamq;:
Tũc ipsum decet in primis requiescere, & vsquã
Sistere, nec varias vltrà percurrere terras,
Sed certam sedem, certos habitare penates,
Atque ibi degendæ vitæ opportuna parare,
Ne desint alimenta sibi veniente senecta,
Interea tamen à turba secedere, paucis
Contentus socijs debet, solusq; frequenter
Nocte dieq; Deum purgata mente precari,
Et penitus sese diuinis contemplandis
Dedere, & humanas animo propellere curas,
Tunc aderũt diui secreta in valle morantis
Aut colle, aut nemore vmbroso, aut in vertice mõ-

Exiguas

Exiguas ædes desertaq; tecta colenti.
Non adeò tutum est cum multis viuere, & vrbes
Stultorum plenas habitare, interq; latrones
Sacrilegos, cupidos, rixosos, ambitiosos
Versari: fugiat sapiens commercia vulgi:
Quandoquidem inuisa est vulgo sapientia, propter
Dissimiles nimium mores: contraria semper
Se oppugnãt, semperq; sibi aduersantur et obstãt.
Hinc periere sophi complures, quòd voluere,
Quanda aliquid fieri praue iniusteq; videbant,
Carpere stultorum mores, ac dicere verum,
Et quia non poterant ferre, & malefacta tacere,
Afflicti à stultis, interfectiq; fuere.
Quare ne videat sapiens tot turpia, néue
Discrimen subeat, dum vera & honesta tuetur:
Secernat sese à vulgo, studeatq; latere,
Et socios habeat paucos, doctosq; probosq;:
Quanquam illi rarò deerit præsentia diuûm.
Nam sapiente solent superi gaudere, & ab illo
Permittunt sese audiri cernitq; libenter,
Illius & mira pectus dulcedine complent.
Fœlix in terris sapiens, & in æthere fœlix.
Ite ergo, ô cæci mortales, ite, & auaras
Cogite diuitias, loculos distendite nummis

Per

Per fas atq; nefas, digitos onerate lapillis,
Aureaq; indigno glomerate monilia collo,
Et Serûm vestes passim ostentate superbas,
Perq; forum medium tumidis incedite buccis,
Ite inquam, ô cæci mortales, sceptra, coronas,
Imperia, & domum quicquid temeraria vobis
Largiri fortuna potest, nunc pectore toto
Affectate: breui tamen hæc tam pulchra recedet,
Somnia sunt cuncta hæc, durãtia tempore paruo,
Quæ citò vel vobis sors auferet, aut rapiet mors:
Quæ facile, vt fumus fugiũt, sequeuntq; reuerti.
Ite ite ô miseri, nebulasq; capessite inanes:
Cùm postrema dies, atq; hora nouissima vitæ
Aduenier, tunc tunc vestrarum stultitiarum
Nequicquam memores, vos deliraſſe scietis,
Et nescisse viam rectam, frustraq; pigebit.
Heu dum tempus adest, errorẽ agnoscite vestrũ.
O curuas nimirum animas, ô vilia corda,
Cur pecudum more in terrã tantum aspicitis? cur
Nunquam oculos ad sydereas extollitis arces?
Ille illẽ est verus mundus, vera omnibus illic
Vita datur, quicunq; Deum metuũtq; coluntq;.
Illic nec sorti, nec morti est vlla potestas:
Diuitiæ veræ sunt illic, delitiæq;,

Quas

Quas pater omnipotens solis sapientibus affert,
Quas non vlla potest series abolere dierum.
Huc igitur vestros animos intendite, donec
Fata sinunt, dū vestra trahūt subtegmina Parcæ.
Nónne hominum vitam tenui pendere capillo,
Nónne perire breui mortalia cuncta videtis.
Ac veluti fumus, tenues vanescere in auras?
Quò nunc tot reges auro gemmisq; superbi?
Quo tot pontifices summi, qui se esse putabant
Æquales superis, abiere? in fœda sepulcris
Ossa iacent, forsanq; animas stygx atra coërcet,
Expulsas procul à fœlici sede piorum:
Atq; ibi dant pœnas fastus, scelerumq; suorum.
Quàm vellēt nunc, si possent, sua corpora rursus
Induere, atq; nouis iterum se includere membris,
Vt postergatis opibus, regnoq; relicto,
Vitā agerēt purā & sanctam, sub paupere tecto,
Iustitiaq; sua cœli sibi numen amicum
Efficerent, ac morte obita fruerentur olympo.
Sed qui serò sapit, frustra sapit. ocyus ergo
Pro se quisque Deo studeat virtute placere,
Terrenisq; bonis spretis cœlestia quærat.
Denique ab exemplo sapientis discite, qui res
Humanas parui faciens, & commoda vitæ

Præsen-

Præsentis fugitura breui, bona vera futura
Sperat, & agnoscit dijs ostendentibus ipsis.
Talis Apollineo Soractis vertice montis
Viuebat sapiens, paucis contentus amicis,
Tempestate mea, macer & barbatus in æde
Exigua, & ferrugineo vestitus amictu:
Præstantis vir doctrinæ, vultusq; verendi:
Semotam & cinctam syluis habitabat eremum.
Enthea mens cuius venturi præscia fati,
Vera nimis quoties vellet responsa canebat,
Responsa antiquis nunquam cedentia Delphis.
Huius ego impulsus fama, per longa viarum
Perrexi spatia, ad sacri fastigia montis,
Conueniq; senem sub aprica rupe sedentem.
Qui postquã acceptam mihi reddidit ore salutẽ,
Suasit vt assideam. assedi, & simul ista rogaui:
Cur sibi tale genus vitæ delegerit, & quo
Ipse modo possit dura inter tesqua manere,
Plurima vbi desunt humanis vsibus apta.
Tunc mihi vir sanctus respondens talibus inquit:
Intra vrbes olim placuit mihi viuere, quando
Iunior ac rerum ignarus nihil esse putabam
Optandum, nisi diuitias & commoda vitæ
Præsentis, vulgi exempla erroremque secutus.

Tunc

Tunc ego gaudebam, turba cœtuq; virorum,
Cumq; alijs præceps in gaudia vana ruebam,
Deceptus falsa specie veriq; boniq;.
Sed postquã subijt grauior labentibus annis
Ætas, accessitq; mihi prudentia maior:
Cœpi hominum mores (diuino numine credo
Impulsus) mecum perpendere, & acta notare,
Viuendiq; modos varios, examine acuto.
Turpia multa quidem fieri et scelerata videbam,
Iustitiæ supereſſe nihil nisi nomen inane,
Puniri insontes, sontes impunè vagari:
Virtutem in vitio, vitium in virtute latere:
Pauperiẽ vbiq; premi, et meritis plus posse fauorẽ:
Ius venale, fidem extinctã, amissumq; pudorem,
Omnes artificum corruptas fraudibus artes:
Latrones quoque cauponas conducere, vt illic
Sopitos melius peregrinos perdere possint.
Contemplabar item: multos furtoq; doloq;
Ditatos, licet obscœnos, dignosq; capistro:
Laudari tamen atque coli, multumq; timeri:
Imperia indignis committi, & honoribus illos
Ornari, quibus est hominis duntaxat imago.
Denique auaritia labefactam religionem,
Atque sacerdotes tantum Veneriq; gulaq;

Intento

Intentos lucrum ficta pietate latenter
Quærere, & astute vulgi exhaurire crumenas,
Dũ pretio cœlum reserãt, & tartara claudunt,
Dum iactant se posse animas huc mittere et illuc,
Et precibus quotunque velint impellere diuos.
His igitur causis secessi, atque oppida liqui:
Tutius esse ratus deserta habitare, & in isto
Quod reliquum foret ætatis mihi degere monte,
Monte vbi Syluestri est venerabilis ara beati,
Et tanti monumenta viri celebrata renident.
Quæ loca sint quãuis salebrosa, et inhospita sæclis
Sunt tamen apta viris, pacẽ cupientibus, et quos
Delectat seruire Deo, mentiq; vacare:
Qui sese æthereis coniungere ciuibus optant.
Sed tibi difficile ac mirum fortasse videtur,
Me posse has inter rupes & saxa manere,
Quò pauci et rari veniunt, vbi plurima ad vsum
Quæ faciunt hominis vitæq; aptissima desunt:
Non tamen est ita difficile aut mirabile, si quem
Spiritus afflauit, cœli demissus ab arce:
Spiritus ille Dei sanctus, qui pectora purgat,
Sublimatq; animas moribunda in carne sepultas:
Ceu sublimatur subiecti viribus ignis
Mercurius, niueumq; capit purgando colorem,

Spiritus

Spiritus hic mentem illustrat, cor dirigit, aufert
Terrenas curas, cœlestem inducit amorem:
Quo flagrans animus, nil non tolerabile ducit,
Nil non ferre potest, leuis est labor omnis amati,
Præsertim spem aliquã magnæ mercedis habenti.
Spes & amor, duo sunt calcaria fortia, quæ nos
Audaces faciunt, contemptoresq; laboris.
Propterea assiduis votis precibusq; petendum est,
Vt delabi in nos dignetur spiritus iste,
Qui cum spe ingenti ingenium producat amorem,
Quo mens accensa ascendat sublimis olympum:
Despiciens terræ & gaudia corporis huius
Friuola, seq; Deo quantum pote iungere tentet.
Non adeò mirum est igitur, si adiutus ab isto
Flamine diuino, possum hic persistere, & inter
Has cautes duram patienter degere vitam.
Quanquam nec victui, nec cultus defuit vnquam
Hoc in mente mihi, quantum natura requirit,
Non luxus: paucis nẽpe hæc seruãtur ad vnguem,
Paucáque sufficiunt homini virtutis amanti:
Qui sibi quod satis est optans, nil cætera curat,
Qui mauult animi quàm carnis viuere vitam.
Nam vita est duplex, (ne tu sis nescius:) vna
Corporis, hãc sequitur stultorum maxima turba.

Vulgus iners, plebs insipiens, quæ nil sapit altum,
Egregiumq́; , ignauũ colens pro numine ventrem:
Hæc pecudũ propria est, propria est hæc vita ferarũ.
Altera verò animi diis conuenit, atq; deorum
Nobilibus pueris, qui ob facta ingentia possunt
Verè homines, & semidei, heroësq́; vocari.
Tales consueuit rarenter gignere tellus,
Tellus iniustis mater iustiq́; nouerca.
Sed quoniam video te nunc audire paratum,
Quædam de hac animi vita uon vilia dicam,
Quæ debent cuicunque bono intellecta placere.
Principio esse hominem nõ solo ex corpore cõstet,
Verũetiam ex anima: hæc vitã viuentibus affert,
Hæc motum sensumq́; humana in viscera mittit,
Hæc tribuit nobis mentem: qua dignius est nil,
Per quã multa homines mirãda operãtur in orbe.
Sed multi dubitant, an sit mortalis, & vnà
Cum mẽbris anima hæc pereat, lethúne sit expers,
Et maneat semper nullum interitura per æuum.
Nimirum pars deterior, quæ dedita carni est,
Ac vitiis, diuũm contemptrix: credit & optat
Mortalem esse animam, scelerũ quia digna suorũ
Supplicia (heu) metuũt: propter q. tartara nollẽt
Vlla dari, aut manes vsquam repeririet vllos.

Sic

Sic malefactorum cupiunt euadere pœnas.
Altera pars hominum melior, qui fœda perosi
Crimina, virtutis pulchro stimulantur amore:
Esse putant æternam animam, nec morte resolui.
Vtq; putant, vellent, quod præmia digna bonorũ
Expectant operum, & sperant post fata salutem,
Et promissa sibi melioris munera vitæ.
Vtra igitur potior sententia? nonne bonorum?
Nimirum in dubiis ea semper opinio debet
Præferri, quæcunque placet melioribus, & quam
Egregij sanctique viri plerunq; sequuntur.
Tutius est hærere bonis, quàm credere iniquis.
Non quot, sed quales aliquid dixere, notãdũ est.
Quare cum paucis iustis te credere præstat,
Morte carere animas, quàm multorũ iniustorum
Iudicio inniti, & nullos concedere manes.
Sed magis vt credas, etiam hac ratione docebo
Esse immortales animas. nam si Deus id quod
Est melius, semper facit (vt sapientia dictat,
Vtq; fateri omnes debent, iustiq; piiq;)
Haud dubiè æternas animas feciſſe putãdum est.
Quãdoquidem longè est melius has viuere semper
Quàm cũ carne vna extingui, in nihilũq; reuerti
Quod sic ostendo: si mors animas quoque delet,

Si non vita datur nobis nisi corpore in isto,
Censeri iniustus poterit Deus, atq; vocari
Improbus, innumeros etenim florere videmus
Diuitiis opibusq; & honoribus imperiisque,
Ignauos homines, indoctos atque sceleſtos,
Qui peccant impunè, ac læta ſorte fruuntur.
Contrà ſæpe bonos aduerſis caſibus, atque
Paupertate premi, & contemptam ducere vitam.
Aut igitur Deus eſt iniuſtus, talia qui ſert:
Aut ſua poſt obitum partitur munera cuique
Aut quid agant homines in terris ſcire recuſat.
Præterea quæ & quanta Dei clementia poſſit,
Quæ bonitas dici, ſi ſolam hanc ipſe dediſſet
Nobis tam exiguam, tam incerto limite vitam?
Cuius dimidium dormitur: cætera curis
Innumeris variisq; laboribus atque periclis
Exagitata, fugit rapidis velocius vndis.
Ergo agite, ô miſeri mortales, grandia templa
Conſtruite, egregiis onerate altaria donis,
Feſtinam ſacris foribus ſuſpendite laurum,
Solennes cantate hymnos, producite pompas,
Thura adolete, Dei nares diſtendite fumis:
Hæc facite, atq; alios etiam ſuperaddite honores,
Vt vitam hanc vobis tam bellam præbeat, in qua

Vos

Vos cruciat nunc frigus iners, nũc feruidus æstus,
Nunc pestis, nũc dira fames, nũc Martiꝰ horror,
Nũc morbus, casusue aliquis, nunc tristis egestas,
Nunc musca atq; culex, nũc & cũ cimice pulex.
Exultate inquam, quòd mille laboribus æuum
Ducitis, & victum multo sudore paratis,
Et breue post spatium mortem toleratis amaram,
In tumulo iacituri & vermibus esca futuri.
O vitam egregiam, ô pulcherrima dona Deorum.
Natus homo in mũdo hoc, inter pecudesq; ferasq;,
Inter tot stultos & iniquos viuit, vbi imber,
Nix, glacies, cœnum, puluis, nox, noxius aër,
Et nebulæ & nubes, ventiq; atræq; procellæ,
Et dolor & luctus regnant, vbi denique mors est.
Hæc fœlix patria, hæc statio sedesque beata,
Propter quam tantos diuis debemus honores?
Propter quam precibus fas est obtundere diuos?
Quòd si non aliam vitam quàm corporis huius,
Tam fragilis, tamq; immũdi, post funera habemꝰ,
Non video cur tanta Deo præconia laudis:
Cur tantos illi in templis tribuamus honores,
Qui nos tam miseros misera hac in sede creauit,
Tot mala passuros, & in æternum perituros.
Ergo ne iniustus Deus & crudelis haberi,

Ac dici meritò possit: fateare necesse est,
Non aboleri animas letho, sed viuere semper,
Non secus ac diui in cœlo vel in aëre viuunt,
Corporis expertes, necnon somnique cibique:
Et fateare opus est, etiam sua quenque manere
Præmia post mortẽ, aut meritas persoluere pœnas.
Sed satis hæc ratio tibi sit: nanque ista malignis
Si dicas, rident: lux nulla illuminat orbos.
Tu verò crede omnino, certumque teneto,
(Nanq; hoc principiũ est, fundamẽtumq; salutis)
AEternam esse animi naturã, & prorsus ab omni
Parcarum imperio exemptum, nil fata timere.
His ita præmissis compertisque, incipiamus
De via tractare animi: quæ cœlicolarum
Nos similes reddit, per quam affectamus olympũ.
Sed quoniam apparent melius contraria, quando
In conspectu ambo adsistunt, & iuncta cohærent:
Proinde operæpretium est, de vita corporis antè
Dicere, quæ in terram nos detrahit æthere ab alto
Brutorumque facit similes, contraria menti.
Hanc igitur vitam viuit, quicunq; superbos
(Sit quanquam virtutis inops) venatur honores,
Et laudes captare studet ventosus inanes,
Tãtum oculis hominum cupiens vtcũque placere:

Et qui diuitiis virtute aut fraude parandis
Inuigilat nimis, & totum cor fixit in illis,
Talpa bipes, alta semper tellure sepultus,
Aspiciens nunquam sublato lumine cœlum:
Et qui luxuriæ atque gulæ deuinctus amore,
Illecebras carnis sequitur, spretoque pudore
In Venerem præceps fertur, ventremq; saginat
Demens, vt vermes maiori funere pascat.
Omnes hi turpes, & vero nomine possunt
Carnales homines à carnis amore vocari:
Quorum vita parum à brutorum sorte recedit.
Contra qui humanas laudes terrenaque prorsus
Gaudia contemnit, viuens casteque pieque
Spiritualis homo fertur, nam spiritus eius
Corpore iam domito, victaque libidine, liber
Imperat, & summa capitis dominatur in arce.
Ergo vita animi est, in primis ponere turpi
Frena voluptati, & vetrem Veneremq; donare,
Subdere spiritui carnem, contemnere quicquid
Nascitur in terris, soliq; insistere cœlo,
Cœlum optare, & amare animi conamine cœlum:
Illic spirituum patria est, sedesque bonorum,
Illuc contendunt animæ post funera iustæ
Illustres animæ, illustri virtute nitentes:

A Eterna in luce æterna mercede fruentes.
Præcipuè mentem studiis exerceat: illos
Perlegat & libros auidè, qui vel de anima, vel
De diis, de misera vitæ huius conditione
Tractant, de morte, aut aliis de rebus honestis.
Spiritualis hom & sapiens his nocte dieque
Sedulus incumbat scriptis, & talia sæpe
Gaudeat audire atque loqui, secumque volutet.
Autores verò turpes, & turpia vitet
Colloquia, heu quãtum bona mẽs corrũpitur istis,
Lectio nimirũ esca animi est: quæ si bona, prodest,
Si mala sit, non parua solet dare damna legenti.
Non secus atque malus cibus est damnosus edẽti.
Quæ seruanda licet sint omnia: nil tamẽ est quod
Plus hominem à vili cæmis secernat amore,
Pluriq; Deo admoueat, quàm non rarò meditari
Vitæ huius miseram sortẽ, quæ tam breuis, & tot
Plena malis cùm sit: mihi mors, nõ vita videtur,
Imò aliquid peius morte, ecquis non videt? ecquis
Non adeo sentit, quantum sit fellis vbique?
Singula si excutias, sincerum coniperies nil.
Omnibus infudit rebus natura venenum.
Plurima habẽt geminas facies: foris alba, sed ĩus
Nigra, suo fallunt oculos spectata colore,

Si

Si tamẽ eſt quicquã in vitã hac pulchrũq; bonũq;
Fumi inſter nebulæque fugit: reuolubile tempus
Nil ſinit eſſe diu in terris, vana omnia reddit
Atropos, & faſtus hominum conculcat inanes:
Heu quàm cuncta abeunt celeri mortalia curſu:
Quàm fluxa atq; fugax humana eſt gloria, bullæ
Perſimilis, quæ olim ſumma turgeſcit in vnda,
Mox perit, & vento exiguo diſpulſa ſatiſcit.
Hora breuis bona cũcta rapit, tunc fabula reſtat:
Hic fuit, hic fecit, pugnauit, vicit, amauit,
Regnauit: gentes domuit, populosque ſubegit.
Compoſuit libros, at nunc vbi talia nuſquam.
Ipſe vbi nũc? nuſq. q̃d nũc? nihil, aut abiit, quo?
In vẽtos, Heu heu nugæ, & mera ſomnia ſunt hæc.
Quæcunq; in terris pulchra & miranda videtur.
Quid mihi cũ Fuit, aut fecit? nẽpe eſt valet vnũ.
Plus quàm mille Fuit, verũm hoc Eſt vtitur aliis
Tranſuolat, & ſecum noſtros abducit honores.
Hæc igitur meditari, & pertractare frequenter
Qui ſolet, ille huius mundi deponit amorem,
Et facilè exoſus terram, ſuſpirat olympum,
Præſertim ſi etiam ſecum bene cogitet idem,
Corporis humani quàm ſit miſerabilis, & quàm
Sordida conditio: fragili quod carne coactum.

Contextum duris ex ossibus & cute tectum,
Faecibus immundis plenum est, & sanguine fœdo
Semper sordescens, nisi semper proluat ipsum
Abstergatque frequēs cura, instaurando nitorē.
O vas, hospitiumque animi illetabile, per quod
Tot morbos patimur, per quod tot rebus egemus,
O vestis gravis, ô carcer vivumque sepulcrum,
Suffocans mentem ac sensum, involuēsq; tenebris
Vnde hominū generi tanta ignorantia adhæret.
O terra in terram citius reditura, breuiq;
Vermibus aptā escam in tumulo gratāq; datura,
Quàm miser est, quicunque tui seductus amore,
Veram animi vitam, & cœlestia dona relinquit,
Dum tibi plus æquo indulgens, tua cōmoda tantū
Sectatur, curatque parum iustumque piumque.
Nec putat esse aliam, quā hoc vili in corpore vitā
Demens, atque sui oblitus, patriæq; prioris:
Vnde has in tenebras & tristia regna recessit,
Vt carne inclusus misera miser efficeretur.
Omnis enim qui corporeo stat carcere clausus
Spiritus, & membris terrenis consociatur,
Est miser haud dubiè: donec solvatur ab illa
Compede, & æthereas redeat iam liber ad oras
Ni fortè impediat vitiorum pondus eunteм,

Et teneat preſſum in terris, aut aëre in imo.
Nil etenim immundum patitur puriſſimus æther
Nec praui aut ſtulti cœleſtia limina tangunt.
Hæc dum vir ſanctus loqueretur, finierat ſol
Penè diem, laſſo iam curru, & iuxta aderat nox,
Paulatim inficiens atro velamine mundum,
Diſcedo: & Romam verſus veſtigia duco.
Dumque iter inceptum perago, iã Cynthia pleno
Orbe micans, claram reddebat lumine noctem.
Ibam igitur ſolus, meditans audita: ſed ecce
Tres comites hæſere mihi, quos fortè repertos
Affatus blandè quò vellent ire rogaui.
Romam dixere: interea me conſpicit vnus,
Nomine me appellans: vnde is nũc, inquit, ab illo
Reſpondi ſapiente, manet qui in vertice ſummo
Rupis Apollinææ: ſul. ſit protinus ille,
Atq; ait: ò demens, reperiri qui ſapientem
Poſſe putas quẽquam in terris, ſapere ille videtur
Qui minus eſt aliis ſtultus, licet inſipiens ſit.
Conuenit haud dubiè ſolis ſapientia diuis:
Quorũ de numero ſumus hic tres, nanq; ego dicor
Sarracilus, verum hic Sathiel, hic Ianna vocatur
Quamuis humanam videamur habere figuram,
Dij ſumus, & luna contermina regna tenemus.

Nanq;

Nanq; illic habitat diuûm ingẽs turba minorum,
Est quibus imperium telluris & æquoris alti,
Talibus auditis stupui, cæpique timere:
Me tamen audacem ostendens, tectoque timore,
Cur Romam peterent quæsiui, tunc ait ille:
Est socius nobis illic, qui dicitur Ammon.
Hunc sibi seruitio adstrictum, magicaq; coactum
Arte tenet inuenis quidam, cui Narnia tellus
Est patria, vrsiniq; colet qui Præsulis aulam.
O quanta est hominum generi concessa potestas:
Coguntur diui, vobis hinc scire licebit
Diuinas animas vestras, & morte carere.
Nam si nil vestri supereſſet, si moreretur
Vestra aïa, vt corpus moritur: quid iuris haberet
In superos tam vile animal, tam friuola imago?
Si fŏret in vobis nil sanctum, quomodo diui
Tãti hominẽ facere, aut homini succũbere possent?
Ipse etiam quandoq; sui seruire coactus
Germano cuidam, crystalli in corpore clausus:
Sed me barbatus tandem fraterculus illis
Exemit vinclis, & fractо carcere fugi.
Romam igitur petimus, cupiantes soluere duro
Seruitio sociũ, si qua est via: deinde, vt ad Orcum
Romanos quosdam proceres hac nocte trahamus.

Hæc

Hæc dicente illo, flauit lenis aura repentè.
Tunc Sathiel ait: ô socij, iam noſter ab vrbe
Remiſſes remeat: præcedens indicat aura,
Non vanus fuit hic ſermo, nanque illicet illic
Egregius iuuenis Remiſſes aſtitit, omnes
Aduenisſe illum gaudent, lætiq; ſalutant.
Atq; rogãt, quid nũ Romana ageretur in vrbe.
Cunctli luxuriæ, atque gulæ, furtisq; doliſq;
Certatim incumbunt, noſterque eſt ſexus vterque:
Reſpondit: ſed nunc ſummus parat arma ſacerdos
Clemens, Martinum cupiens abolere Lutherum,
Atque ideo Hiſpanos retinet nutritq; cohortes:
Non diſceptando, aut ſubtilibus argumentis
Vincere, ſed ferro mauult ſua iura tueri.
Conſilium valeat, valeant commenta Lutheri,
Pontifices nunc bella iuuant, ſunt cætera nugæ:
Nec præcepta patrũ, nec Chriſti dogmata curãt.
Iactant ſe dominos rerum, & ſibi cuncta licere.
Cui vis eſt, ius non metuit, ius obruitur vi,
Sed nos hinc ſocij lucrum ſperamus, & inter
Tot cædes, multorum animas ad auerna feremus.
Sic ait: & mox inter ſe nonnulla locuti,
Decedunt, & me ſolum triſtemq; relinquunt.
Nanque vbi Sarracilus nullum dixit reperiri

In

In terris ſapientem, exemplo pectora triſtis
Inuaſit cura, & cœpi ſic voluere mecum:
Ergo nequicquam petitur ſapientia nobis?
Laudatur fruſtra, fruſtra ſperatur, & ipſis
Cœlicolis tantum conceditur? ergo neceſſe eſt
Hæc miſera in vita mortales deſipere omnes?
Ridiculoſq́; eſſe, & ſpectacula tradere diuis?
O humanum genus infelix, ô effræna parentum
Luxuria, & natos gignendi infanda libido.
Quid tandem facitis? ſtultos miſeroſq́; creatis.
Mas puer eſt natus, læti celebrate choreas,
Fundite vina, epulas feſtiuis addite menſis:
Sed mox ille puer fiet ſtultusque miſerque,
Aut citò pallentes moriens migrabit ad vmbras.
O mens cæca hominum, & venturæ neſcia ſortis.
Mortales miſeri lætantur ſæpe dolendis.
Hæc igitur mecum meditabar, triſtitiaque
Plenus paulatim hoſpicium requiemq́; petebam:
Nãq; oculos iam ſomnus iners & crura grauabat.
Hæc ſint de ſapiente ſatis, deponere feſſam
Muſa chelim par eſt, & raucis parcere chordis.
Interea mundi autorem dominumq́; precemur,
Vt nos clementer permittat, quæ duo reſtant
Sydera Zodiaci cantando abſoluere noſtri.

Sunt

Sunt maiora etenim dictis dicenda: timétque
Mens mea tam tenuis mysteria tanta, referre.
Naturam Hydrochoos noster scrutabitur omnẽ.
At labor extremus diuûm penetralia pandet.

LIBER XI.

AQVARIVS.

NATVRAE *omniparentis amor, causasq; videndi*
Occultas rerum nobis innata cupido
Aonios iterum fontes haurire, iugisque
Parnasi vmbriferis iterum consistere suadet.
Musa redi, citharámque refer: nunc diuite vena,
Nunc opus ingenio est, & doctæ munere vocis.
Non leuia hîc tractanda libet speculariter omnem
Naturæ faciem, totumque euoluere mundum.
Principio quicquid fuit, aut est, aut erit vnquã,
Dicitur ens. quippe hoc cõplectitur omnia nomen
Sed rerum, quascunque Dei sapientia fixit,

Quædam

Quædam funguntur vita ſine corpore, quædam
Aut ſunt expertes vitæ aut in corpore viuunt.
De primis liber iſte nihil, ſed proximus olim
Tractabit: nunc de reliquis mea Muſa canamus,
Mundanæ molis loca ſumma atq; extima cœlum
Immenſis ambit ſpaciis, motuque perenni
Circũiens intra ſeſe facta omnia claudit.
Quinq; ſecant ipſum Zonæ: ſed qualibet harum,
Eſt habitata ſuis nihilo prohibente colonis:
Nam neque diis frigus, atq; torrens officit æſtus. 10
Talia conueniunt terris, ſacer æther ab omni
Semper abeſt glacie, nulloque incenditur igni:
Qui licet aſſiduè circumuolatur, ibidem
Permanet, & nunquam prima de ſede recedit.
Nanque duos inter ſtabiles fixoſq; locatus,
Diuina ratione polos, retinetur ab illis:
Quorum alter nobis apparet ſemper, & ambas
Aſpicit, oceanoq; procul circumuehit arctos:
Alter ſub terris aduerſa in parte moratur,
Antipodumq; oculis nocturna luce videtur. 20
Hanc verò ætheream molem dicuntur ab ortu
Occaſum verſus, parili diſtinguere tractu
Tot cycli quot ſunt Zonæ, qui proximus Arcto eſt
Arcticus eſt dictus: poſt hunc eſt circulus ille,

Qui

Qui medium Cancrum secat, & decedere solem
Paulatim à nobis cogit, retroque reuerti.
Hunc alium sequitur, mediũ qui diuidit orbem,
Atque dies nitidos obscuris noctibus æquat.
Non procul hinc alius mediũ scindit Capricornũ
Vltra quem prodire nequit, rursusque redire,
Incipit ad nostras paulatim Cynthius oras,
Postremus verò cyclus, qui proximus austro est,
Vt polus oppositus nostro, sic ipse vocatur.
Vltra hæc segmenta obliquus quoq; circulus alte
Signatur cælo, per quem pulcherrimus it sol,
Bissenis complens obeuntem mensibus annum.
Lacteus est etiam cyclus, qui Tyndaridarum
Genua secat, caudamq; nepæ, tropicos quoq; binos,
Obliquamq; viam solis, medium simul arcum
Arcitenentis, item Centauri crura, aquilamq;,
Necnon Aurigam, Cygnumq;, & Persea tangit.
Suntq; paralelli cycli: sic nomine dicunt
Hos Græci, motuq; suo sol efficit vnum
Quaq; die, occasum repetens ortumq; relinquens.
Insuper esse duos Coluros dicitur: alter
Solstitia ostendens, Cancrum secat et Capricornũ,
Percurrens vtrunque polum: sed diuidit alter
Phryxeam pecudẽ, & chelas. hic tẽpora mõstrat,

Sunt quibus æquales & luci & noctibus oræ,
Vltra hos sunt cycli multique variiq́;, secantes
Hinc atque hinc vtrunque polum: mediæq́; diei
Nomen habẽt, nostrũq́; caput super ingrediũtur.
Circulus est etiam quidam, qui fertur Horizon:
Diuidit hic sphæram mediam, nostrumq́; videre
Terminat: vnde vocant hoc illum nomine Graĩ.
Præterea in multos cælum distinguitur orbes.
Suntq́; nouẽ: quorũ summus, quod mobile primũ
Dicitur, extremis volues decedit ab Indis,
Hispanos Maurosq́; petens, spatioq́; diurno
Complet iter, necnon rapidus cæleſtia secum
Corpora cuncta trahit, nullo spectabilis astro.
At reliqui oppositis voluuntur motibus orbes,
Et Gangem versus currunt à Gadibus horum
Maximus innumeris stellis est lucidus, atque
Curriculo annorum centum vix perficit vnum
Ipse gradũ. iuxta hunc Saturni sphæra locatur
Inferius, triginta annis hæc tota monetur.
Iuppiter huic substat, totusq́; reuoluitur annis
Bis sex. hunc sequitur Mauors, annisq́; duobus
Vertitur in gyrum, post hunc Sol ipse trecentis
Sexaginta (velut dicunt) & quinque diebus,
Adde bis sex horas, totum pertransit olympum.

Post

Post solem inferius Veneris rota voluitur, & se
Circumfert, quàm sol septemq; decemq; diebus
Ocyus. ast huic Mercurij subuoluitur astrum:
Quod Venerem superat cursu, citiusq; mouetur
Quàm Venus ipsa nouẽ (si vera est fama) diebus.
Vltimus est orbis Lunæ, spatioq; dierum
Viginti atque nouem, necnon bis quatuor horis
Finit iter, remeatq; illuc prius vnde recessit.
Sydera sunt septem, quæ Græci errantia dicunt
Voce sua: quorum summus Saturnus, habere
Pro domibus fertur puerum Iouis & Capricornũ.
Iupiter ipse domos etiam tenet æthere binas,
Pisces atque arcu pugnantem: Scorpius autem,
Phryxeusq; aries stolidi sunt tecta gradiui:
Dat propriam sedem Nemees fera bellua Soli:
In Libra & Tauro mollis Cytherea quiescit:
Mercurius Geminis, & pulchra Virgine gaudet:
Carcinus hospitium præbet tibi Luna benignum.
Dicere de signis cœlestibus aggrediamur.
Zodiaco, qua sol gradiens totum efficit annum,
Signa quidem duodena manẽt: Borealia sunt sex,
Aduerso totidem sumpserunt nomen ab Austro.
A capite auratæ pecudis, finem vsque puellæ
Erigones, septem dicuntur signa trionis.

Ast à principio libræ, finem vsque duorum
De grege Neptuni, quicũq; est, spectat ad austrũ.
Nomina signorũ iam nũc mea carmina pandent:
Sunt, Aries, Taurus, Gemini, Cãcer, Leo, Virgo,
Libra, Nepa, Arcitenens, Capricornusq;, Hydro-
Et duo cœlesti radiantes lumine pisces, (coosq;,
Septima quæq; sibi opponuntur, quum venit illud
Conditur hoc. Aries ad nos quum surgit ab ortu,
Libra cadit: tauro sic scorpius europæo
Obiicitur: nascente illo, hic descendit in vndas.
A cancri capite ad centauri extrema, vocantur
Directa à prima aegocerotis parte, gemellos
Vsque ad tyndaridas, obliquo limite pendent.
Triginta gradibus longum, latum duodenis
Quodlibet est signũ. terrestria sunt, Capricornus,
Taurus & Erigone: sunt aëris hæc tria, Libra,
Hpdrochoos, gemini naturam seruat aquarum,
Piscibus et cancro similis Nepa: quæ tria restant,
Ignea sunt, aries, chiron, leo, mascula sunt hæc,
Cùm tribus aëreis, & fortunata vocantur:
Cætera fœmineo dicuntur nomine, suntq;
Infortunata, vt perhibent qui sydera norunt.
Mobilia hæc, Aries, Cãcer, Libra, et Capricorn⁹:
Fixa, Leo, Taurus, Nepa, cũ Ganymede vocãtur.

Sunt

Sunt Gemini, Virgo, Chiron. cõmunia, Piſcéſque.
Vltra hæc triginta ſunt & tria ſigna beato
Fixa polo, quorum boreali in parte locantur
Viginti, at pluuius ſibi cætera vindicat auſter.
Hæc ſunt, quæ ſpectant ad ſeptem ſigna trionis:
Bine vrſæ, quarum eſt Helice maioribus aſtris
Splẽdidior, Cynoſura minor Phœnicibus eſt dux,
Inter quas melius ſerpit Draco fluminis inſtar.
Hic micat & Cepheus, hic Caſſiopeia, cerona
Proxima Gnoſiacæ. niueo vicinus olori eſt
Enganaſis, dulcemq; lyram miratur & audit.
Necnon Arctophylax mõſtrat ſua ſydera ibidẽ.
Perſeus hac etiam cæli in regione locatur,
Ora Meduſæo geſtans rorantia tabo.
Hoc eodem cælo nitet auriga anguitenensq;,
Illius & ſerpens, cumq; hoc ſerpente ſagitta,
Adde aquilam, ætherecq; mari delphina natãtẽ.
Hic & equus ſplendet, qui Pegaſus appellatur.
Andromedæ ſequitur: poſtremũ Delta vocatur.
Signa tria atq; decẽ aduerſo retinẽtur ab auſtro:
Cetus Perſæa vix tandem falce peremptus.
Hat etiam parte armatum Orionã videbis,
Multiplicemq; vadis Nilum, leporemq; fugacem.
Hũc canis haud vnus ſequitur, maiorq; minorq;.

Inter & Australes Argo micat inclyta flammas.
Hîc aram, magnúmque potes cratera videre,
Nec non Phœbeum fulgenti sydere corvum,
Centaurumq; trucẽ, domitamq; labor. bus hydram
Herculeis, pestem lernæ, mirabile monstrum.
Hac eadem piscis quidam regione videtur.
Quæ sint signa poli patefeci versibus: at nunc
Singula quæ stellas habeãt, quoq; versibus edam.
Astra helice septena tenet. quæ dicitur vrsa
Maior, quòd cælo maiori lumine fulget.
At Cynosura minor fertur, quòd luce minori
Apparet: quamuis viginti vnamq; fauillam
Corpore contineat. vigilem quindena draconem
Sydera conficiunt, geminas qui diuidit arctos.
Cepheus ipse ducẽ atque nouem cõplectitur astra.
Cassiopeia decem atque tribus stat lucida flãmis.
Ipsa nouem stellis solita est splendere corona.
Dant tria dena modum Ledæo sydera cygno.
Ignibus Engonasis lucet bis quinque nouemque:
Quatuor atque decem designant astra Boetem:
In cuius Zona Arcturus flans clarius ardet.
Ipse decem septemq; faces tenet æthere Perseus,
Heniochꝰ septẽ: ast humero quæ clara sinistro est,
Fertur capra: duas alias quas læua manus fert

Hædi

Hædi dicuntur, nautis ſæpe anxius horror.
Septenis deniſque nitet flammis Ophiuchus.
Ipſius ac ſerpens viginti eſt clara duabus.
Eſt lyra luminibus fulgens Orphæa nouenis.
Quatuor ætheream deſignant aſtra ſagittam,
Quadruplicíq; nitet raptor Ganymedius igne,
Delphin ipſe polo fulget bis quinque fauillis.
Octo decemq; micat nocturnus Pegaſus aſtris,
Ignibus Andromede bis denis ardet olympo.
Sed tria Deltoton duntaxat ſydera fingunt.
Stellarum, quas Zodiaci dicuntur habere
Signa, dehinc numerũ aggrediar cõprẽdere verſu.
Eſt aries primus: tenet hic aſtra octo decemq;.
Taurus habet ſtellas viginti, vnamq;: ſed harum
Septem, quæ ipſius poſtrema in parte reuitent,
Vergiliæ, netnon Athlandides appellantur.
Sũt totidẽ in capite, atq; hyades dicũtur ab ĩbri.
Tyndaridæ fratres denis octoque fauillis
Splendeſcunt: alter denas, alter tenet octo.
Biſq; nouem flammis cæleſtis Carcinus ardet:
Binæ inſunt dorſo, quæ aſini et præſepe vocantur.
At leo biſdenas ſtellas retinet minus vna.
Virgo tenens ſpecam micat aſtris octo decemque.
Chelæ ignes vtrinq; duos, libramq; figurant.

Quindenas reliquo flãmas Nepa corpore mõſtrat.
Quindenis etiam facibus ſplendere videtur
Arcitenens: quandamq; pedes tenet ante coronã,
Septenis quæ ſyderibus conſtare putatur
Viginti AEgoceros ſtellis nitet atque duabus.
Iliacus puer eſt his ſeptem lucidus aſtris.
Octo nouemq; faces piſcis tenet alter: at alter
Huic iunctus bis ſex ſplendeſcit in æthere tædis.
Nunc quot habent ſtellas auſtralia ſigna docebo:
Quãuis ſint pcul, atq; oculis male cognita noſtris.
Lumina terribilis triadena habet æthere priſtis,
Sunt totidem Nilo, leporem ſex aſtra perurunt,
Syderibus ſeptem atque decem præfulget Orion,
Octo atque vndenis incendit ſyrius orbem
Ignibus, at procyon triplici micat æthere flamma,
Viginti atque tribus decorata eſt argo fauillis,
Vnam plus Chiron rẽtinet: ſed victima geſtat
Quam manibus, reſupina, decemq; Vnãq; recepit.
Luminibus verè ſpecioſa eſt ara quaternis.
Sex & viginti facibus ſpectabilis Hydra eſt,
Longa trium ſpatio ſignorum, corpore Cancrum
Occupat Erigonemq; ſimul, tumidumq; leonem.
Septem aſtris coruus, crater ſpectabilis octo eſt,
Biſſeno at notius decoratur lumine piſcis.

Occaſus

Occasus nunc signorum dicamus & ortus,
Signorum est ortus triplex, occasus eorum
Est etiam triplex. nanque ortus comissus, atque
Occasus fertur: quum tempore matutino
Sole oriente, aliquod signum quoque surgit eoa
De regione simul, vel quum mane occidit vndis.
Dicitur at Cronicus, quoties surgitue caditue
Signum aliquod, quũ primũ alto se gurgite cõdit
Iam patitur stellas alias splendescere Titan.
Heliacus verè est ortus, quum sole propinquo,
Iampridem occultum signum, postquã ille recessit.
Ingrediens aliud, posse incipit orbe videri.
Occasus contrà Heliacus tunc dicitur esse,
Quãdo aliquod signũ ꝑ quod tũc ingreditur sol,
Obtenebrat splendore suo, prohibetq; videri.
Nũc quo quæq; modo exoriantur signa, cadantq;,
Versibus expediam: tribuant modo carmina nobis
Pegasides, vatemq; suum non spernat Apollo.
Quando aries oritur, consurgit pars quoque læua
Andromedæ, Perseiq; caput, media tenus aluo.
Opposita tunc partæ poli pars occidit aræ.
Auerso Taurus per cælum corpore fertur
Ipso ascendente, ascendit totus quoque Perseus.
Heniochi consurgit item pars maxima, necnon

Pristis

Pristis cauda, etiam penitus tunc occidit ara.
Ipse autē arctophylax tūc primū ascēdit ab vndis,
Cum geminis totus ectus: partesq; priores
Eridani surgunt, cumq; his armatus Orion,
Anguitenens, vtrunq; pedem tunc æquore mergit,
Carcinus exoriens partem apparere coronæ
Dimidiam vetat, & caudam cæti, nociumq;
Piscem, atq; Engonasis caput, aluū dimidiamq;
Eiusdem: à genibus scapulis tenus anguitenētem,
Ipsiusq; anguem, excepta ceruice: Booten
Totum pene oritur sed contra Orionis vsque
Ad Zonam corpus, toto cum flumine Nili.
Hæc cum magnanimo nascuntur signa leone:
Tota aquila atq; lepo, procyō quoq; primaq; crura
Maioris canis, exurgit caput insuper hydræ.
At contra arctophylax totus, totuiq; Ophiuchus
Cum capite & ceruice sui quem continet anguis,
Queq; superfuerat mitidæ pars illa coronæ.
Engonasis simul ipse, genu tamen ac pede læuo
Exceptis, tunc hesperias merguntur in vndas.
Virginis exortu totus canis hydriáq; surgit,
Vsque ad cratera. apparet quoq; thessala puppis,
Quatenus erecto dependent carbasa malo.
Opposita sed parte latent hæc sydera: delphin,

Totus

Totus olor, cauda excepta: simul ipsa sagitta,
Atque chelis, Nilique prior pars. pegasus autem
Cum capite abscondit collum, pars cætera fulget:
Tota argo cum libra oritur, totusq; bootes.
Extremam præter caudam tota hydra videtur,
Engonasis dextrũq; genu, dextrã quoque suram.
Tunc & Centauri caudam splendere videbis,
Tunc & dimidiam poteris spectare coronam:
Corpus equi aligeri reliquum, postremaq; cygni
Celantur, pœnam cervicem cetus adusque
Descendit totus: tunc & caput occulit vndis
Andromedæ, tunc & descendere cephea cernes,
Ipsius Andromedæ patrem, manibusq; humerisq;
Et capite extremas ponti fluitantis in vndas.
Scorpius exoriens hæc secum sydera ducit,
Caudã hydræ, Chironis equũ, reliquamq; coronã:
Quãmque manu gestat Chirõ, tunc bestia surgit,
Surgit item caput anguis, itẽ caput anguitenẽtis.
Andromedæ reliquum corpus tunc occidit, atque
Cepheus à capite ad Zonam; flexuraq; duplex
Eridani resupina cadit quoque Cassiopeia,
Tunc etiam abscondi canis incipit, atque Orion
Arcitenens quũ oritur, iubet apparere Ophiuchũ,
Ipsiusq; anguem totum, caput atque sinistram.

Engonasis

Engonasis, totamq; lyram, pectusq; caputq;
Aethiopum regis Cephei: tunc totus Orion,
Et lepus, & maior canis occidit, heniochusq;
Exceptis capite ac pedibus. tunc Perseus vnà
Tendit in occasum totus, dextro pede necnon
Crure manet puppi excepta tota occidit agro.
Aegoceros quum surgit, olor simul atq; sagitta,
Ara quoq; atq; aquila ascẽdũt: sed cetera puppis
Descendit, Procyonque mari sua sydera condit.
It quoque sub terras toto tunc corpore Perseus,
Sydera quũ pulchri apparent Ganymedis ab ortu,
Prima Meduſei consurgunt membra caballi.
Tunc contra caput & cervix descẽdit echydnæ,
Occultatur item postremo corpore Chiron
Quum gemini superum tollũtur in æthera pisces,
Andromedæ dextriũ corpus quoq; surgit, & ille
Qui notius fertur piscis: tunc corpore toto
Hydra & Centaurus manes rapiuntur ad imos.
Hæc de ortu atque obitu signorum dicta putamus
Esse satis, nunc ad reliqua incunctanter eamus.
Sed prius Vranien libet hùc ad nostra vocare
Carmina, vt auxilium tribuat, secretaq; pandat.
Vranie, cui nota alti penetralia cæli,
Quæ superum sedes gemmataq; templa frequẽtat:

Vranie

Vranie formosa adsis, arcanaq; diuûm
Tecta aperi, vatemq; iuua tua regna canentem:
AEthereos da mente lares, animoq; tueri,
Mœnia stelliferi circum labentia mundi.
Et primum mihi Diua aperi, num corpore duro
Ac solido constet cœlum, an fluxo tenuiq;,
Non secùs atque aër facili quem scindimus ictu.
Post hoc, me nonnulla etiam quærenda docebis.
Sunt duo naturæ primordia, prima, vocantur
Materia & forma, ex his corpora cuncta creãtur,
Ex his est tellus, vnda, aër, ignis, & æther.
Vnde errant, qui materiam cœlestibus vllam
Corporibus non esse putant, contraria in illis
Quippe forẽt, et ab his corrupta aliquãdo perirẽt.
Sic aiunt: verùm hæc ratio (me indice) peccat.
Nam neq; materiæ culpa est, si corpora soluit
Longa dies: neque corrumpunt contraria per se,
Si æquales habeant vires, nisi fortius vnum
Sit reliquo, quia cùm vis æqua est atq; potestas,
Tunc fit par pugna, & nulli victoria cedit.
Ergo Deus cupiens æternum condere cœlum,
Optima materiæ prima ac purissima legit,
Temperiemq; illis talem addidit, vt nihil vnquã
Se lædant, semperque habeant contraria pacem.

Sic

Sic cælum æternum est, sic nullo absumitur æuo.
Sed quoniã quæ dura magis, diuturna magis sũt,
Lædũturq; minus: proinde est durissimus æther,
Plus adamãte, adeò vt ferrũ contemnat & ignẽ,
Vimq; omne præter Domini, à quo cõdit' ipse est.
Est alia id monstrans ratio: nam mobile primum
Intra se positas sphæras rapit, ac violenter
Occasum versus secum trahit, atque diurno
Motu (obstent quamuis) spatia in cõtraria versat
Quod fieri nequeat, solido nisi corpore constent.
Adde hoc, quòd lunæ pars illa simillima cælo est,
Quam sol conspectat, fraternaq; lumina tãgunt.
Sic etiam stellæ, manifesta in luce diei
Consimilem cælo creduntur habere colorem.
Luna tamen stellæq; ipsæ sunt corpora dura,
Sunt & opaca, hoc eclipsis declarat apertè,
Nam radios Phœbi Luna interiecta repellit,
Nec sinit in terras claram descendere lucem:
Cur non duritiès eadem tribuatur olympo?
Nempe aliter nunquam sua sydera fixa teneret,
Sed passim errarent, nec certa in sede manerent,
Non tamen est cæli, vt stellarum, corpus opacum.
In terris etenim positi, summa astra videmus,
Et penetrat noster suprema ad sydera visus.

Cùm

Cùm verò sint (vt dixi) durissima cæli
Corpora, sintq; eadem purissima: forsitan illis
Est etiam sonus: & cum se tangantq; totentque,
Concentum faciunt aliquem, cælestibus aptum,
Vt quidam scripsere olim doctique probique:
Hunc tu Musa etiam nodum mihi solue rogantis:
Dura & plura licet sacri sint corpora cæli,
Pituitaque humanis oculis, tamen illa sonorem
Efficiunt nullum, neque enim pulsantur ab vllo,
Nec si pulsentur resonant, crassissima cùm sint.
Cumque illic aër nullus sit, quo sine frustra
Speratur sonus, atq; ideo sine murmure currunt,
Preterea sphæræ bis quatuor inferiores.
Auroram versus omnes vertuntur eodem
Progressu: nec se collidunt concutiuntq;
Occurrendo sibi, sed certa lege modoque
Vna eademq; via leni vertigine pergunt,
Et choreæ in morem placide taciteque feruntur.
Mobile duntaxat primum aduersatur eundo,
Orbibus (vt dixi) reliquis: tū haud strepit vnquā
Nilque sonat prorsus: quippe illic deficit aër,
Quippe superficies multò est leuissima sphæris:
Vnde fluunt celeres, nullo impediente rigore,
Et sua contactu molli confinia lambunt.

Propter

Propter quod motum faciunt sine voce silentem.
Non igitur recte veteres sensere, putantes
Sphærarum motu harmoniam conflarier, at non
Sentiri: quoniam humanas excelleret aures,
Ceu Nili non auditur quæ decidit altis
Rupibus vnda propè: at longè fragor editur ingẽs.
Nugantur certè, & ratio hæc est prorsus inanis.
Nam si nemo vnquam audiuit, cur fingere debẽt
In cælo esse sonum? turpe est ea dicere, quæ non
Ostendi possunt, quæ possunt iure negari. 10
Nõ noua sunt fingẽda, nisi hæc vera esse probẽtur,
Nullam verba fidem amota ratione merentur.
Sed nũquid cælũ est, vt fertur (Musa) rotũdum?
Spherica nimirum perfectior esse figura
Censetur cunctis aliis, quòd non habet in sẽ
Principium finemq;, capax quod sit magis, atque
Simplex & formosa magis, magis apta moueri,
Præsertim circa medium, ceu vertitur æther
Circa ipsam terrã, in medio quæ condita mũdo est.
Conuenit hæc igitur cælo tam digna figura, 10
Conuenit hæc eadem Soli, Lunæ, omnibus astris:
Quanquam aliter pictorũ audax inscitia fingit.
Stellæ autem sunt ne (vt fertur) pars dẽsior orbis?
Non ita: quippe suam sortita est quælibet harum

Diuersam

Diuersam à cœlo speciem, discrimine magno.
Ipse etiam inter se distant, ceu sorbus ab vlmo,
Ceu pyrus à ceraso differt, fœtu atque figura.
Indicat id color haud vnus, diuersiq; earum
Virtus & splendor, stellæ est sua cuique potestas:
Quãdoquidem natura etiã sua cuiq; tributa est.
Cœlum ergo est sedes tantum opportuna, locusq;
Stellarum, non materia aut substantia earum.
Quid virtutis habet cœlũ? est vis omnis in astris,
Astra regunt orbem terrarũ, atq; omnia mutãt:
Astra creant cũcta in terris, et cuncta gubernãt.
Hoc docet astronomus, communis opinio fert hoc.
Quare non solùm raro densoq; putandum est
Distingui à stellis cœlum, diuersa sed ipsis
Natura est etiam, & dispar faciesque vigorque.
Quanta etiam sint astra, & nũ sine fine rotentur,
Quo sũt fixa loco (vt visũ est aliquãdo Platoni)
An sint deserta, an quisquam versatur in illis
Musa velim scire: vnde precor mihi singula pãde.
Non sint astra quidẽ magna æquè, navig; minora
Plurima sunt numero, vt possit comprẽdere nemo.
Sunt aliquot maiora etiam, sed pauca: sereno
Quæ passim cœlo veneranda luce refulgent.
Ex quibus astronomi varias fecere figuras,

Et pinxere amplum diuersis æthera signis.
Ex his ergo astris maioribus (vt perhibent, qui
Astra sciunt, vtque eclipsis phœbeia monstrat:
In qua Luna patet quanto sit corpore, fratris
Dum subiecta sui speciosum lumen opacat)
Quædam sunt tanta, vt totam terræq; marisque
Excedant molem, ac spatio maiore nitescant:
Quamuis parua adeò videantur, propterea quòd
Tam longo distant à nobis interuallo.
Quippe aliquidquãto est loginquius, esse videtur
Tanto etiam minus, & spectãtum lumina fallit.
Stellæ autẽ fixæ (veluti Plato maximus inquit)
Quæque suum circa centrum voluuntur, ibidem
Semper: & hæc ratio est, cur scintillare videntur:
Non ea quã fingunt quidã, quia lõgius absunt.
Proinde illas tremulum nobis ostendere lumen.
Nimirum hæc ratio vana & puerilis habẽda est.
Nõ etenim quicquam scintillat, quod procul absit
A nostro visu: minus at obscurius illud
Sed tunc apparet, ne scintillatio matu
Vlla carere potest, quare fixa astra mouentur,
Cum Sole vnà, illo motu quem diximus antè.
At non Saturnus talem nec Iupiter, & Mars
Efficiunt motum, nec Lunæ Mercuriúe

Aut

Aut Veneris ſydus: verùm hæc gaudens epicyclu.
Cur non ſcintillat Saturnus, Iupiter, & Mars,
Vt Sol? cùm tamen à nobis longè altius abſint,
Nec magno à ſtellis fixis diſcrimine diſtent?
Nimirum, quoniam non ſic voluuntur vti Sol,
Sed ſua permittunt epicyclis corpora ferri.
Fortè aliquis ſolem non ſcintillare putabit.
At ſi hùc perſpiciet ſummo quum mane reſurgit,
Vel quum deſcendit brumali tempore in vndas,
Quando acies illum melius tolerare valebit:
Tunc circumuolui, tunc ſcintillare videbit.
Nec quiſquã hoc adeò magnũ ac mirabile dicat,
Singula ſi tali voluuntur ſydera motu:
Nonne magis mirũ eſt, tam immenſa corpora cæli
Tam celeri ſemper ferri vertigine, vt omnes
Preuertant volucres, vẽtoſq́; et fulmina vincãt?
Vnde nota, Ille pater rerum, mundiq́; creator,
Omnia quæ fecit, diſtinxit in hæc duo: motum
Atque quietem, atqui in terris centroq́; locata eſt
Ipſa quies propriè, poſſedit cætera motus.
Vnda fluit, ſemperq́; aër agitatur & ignis.
Præcipuè tamen in cælo eſt vis maxima motus:
Et quo quæque magis ſphæra eſt ſublimis, in illa
Fortior eſt motus, mundumq́; rapacius ambit:

Quare illud cælum, quod primum mobile fertur,
Maximũ habet motũ: sed motº maximus ille eſt,
Tẽpore q̃ minimo ſpatia et loca maxima tranſit.
Ergo nictu oculi totum percurreret orbem,
Ni obſtarent illi ſphæræ, quas continet in ſe,
Frænantes curſum illius, ne protinus omnem
Voluendo raperet ſecum terram, oceanumq;.
Quippe animal nullum poſſet tunc viuere in illis.
O rem mirandã in primis, quis non ſtupeat, quũ
Secum agitat, tantam tam paruo tempore molem
Tam longas tranſire vias, iterumq; reuerti:
Nec ceſſare vnquam, et nullum ſentire laborem?
Hinc aliqui credunt, à dijs totum æthera volui:
Aſſignantq; ſuum motorem cuilibet orbi:
Qui quaſi piſtrino addictus, nõ deſinat vnquam
Tam vaſtam verſare molem noctesq; dieſq;:
Nec quamuis cupiat, minimũ requieſcere poſſit.
Fælix ſeruitio tali Deus ille profectò.
Sed nugæ ſunt hæ, commentaq; inania eorum
Qui cupiunt primi mortales inter haberi.
O quot moroſophos tellus parit, & philodoxos.
Quare nõ tutum eſt, facile omnia, credere cuiuis:
Ille licet magni ſit nominis, innumerasq;
Scribendo implerit nigra loligine chartas.

Magni

Magni ſæpe viri mendacia magna loquuntur.
Et nemo eſt adeò prudens, quin ſæpius erret.
Eſt igitur ratio in primis quærenda, fideſq;
Maior in ambiguis rationi eſt ſemper habenda,
Quã dictis hominũ: nãq; hæc ſũt falſa frequẽter.
Quid ratio oſtendit cælum ſtellasq; moueri
A dijs, an per ſe, naturalique vigore?
Qualis honor, vel quale lucrũ, vel quãta voluptas
Eſſe poteſt diuis, verſantibus æthera ſemper?
Vt ſtultorum hominũ vitæ opportuna miniſtrent
Vtque feras pecudes volucres piſceſq; gubernent?
Sícne decet dominos ſeruis ſeruire? deosque
Seruitio æterno damnari, vt pabula brutis,
Vt ſtultis prauisq; ferant mortalibus eſcam?
Nónne decet potius libertas maxima diuos?
Vt quocunque velint faciles accedere poſſint?
Ne tanquam dura deuincti compede, nuſquam
Ire queant, ſemperq; loco teneantur eodem?
Aut tanquam figuli inſtantes operiq; rotaque,
Nunquã decedant ſcamno, nũquam otia captent?
Eſt ne illis adeò dulcis labor ille rotandi?
An labor ille poteſt diuis nunquã eſſe moleſtus?
O ſapientum hominum ſententia digna notatu.
Sed ratio obſiſtit, ratio manifeſta reclamat:

Nil etenim per se æternum est, nisi conditor orbi,
Post ipsum æterna est rerum natura suarum,
Quas ipse ex nihilo, stabili sed lege creauit:
Vt non esse queant aliter, quàm iusserat olim,
Cùm primum immensi iaceret fundamina mũdi.
Sic aqua semper erit mollis, sic ignis adurens:
Sic stabilis tellus, sic semper mobilis aër,
Sic & circumagi cælum sine fine necesse est:
Sic forma & virtus herbis sua cuiq; tributa est.
Necnon arboribus, necnon animalibus ipsis,
Vt nullo possint mutari prorsus ab æuo:
Vsqueadeo ipsius naturæ immobilis ordo est,
Vsqueadeo est eadem semper diuina voluntas,
Quare si motus cæli est æternus, oportet
Naturalem esse, vt grauium leuiumq; videmus.
Nã quod naturæ est propriũ, nõ deficit vnquam.
Si verò est alius motor, quandoque quiesceret.
Nil etenim æterno violentum tempore durat.
An grauium & leuium natura potentior est, quã
Astrorum & cæli, vt possint per se illa moueri
Hæc verò nequeant, nisi diis agitentur ab ipsis?
Terra ergo atque ignis sunt æthere nobiliores,
Saltem ex hoc, quod non motoris egent alieni,
Sed per se à centro aut ad centrũ tendere possunt.

Credendum

Credendum est igitur, cœlestia corpora per se
Atque suis formis, vt terra igniq; moueri.
Natura est siquidem motore potentior omni,
Naturam vincit solus Deus: & nihil (ipso
Excepto) est melius natura, & maius in orbe.
Naturam verò appello, legem omnipotentis
Supremiq; patris, quam prima ab origine mundi
Cunctis imposuit rebus, iussitq; teneri
Inuiolabiliter, dum mundi secla manerent.
Nam legẽ hanc rerum formis Deus indidit: vndè
Cùm rebus dant esse, Dei mandata libenter
Efficiunt formæ, & nequeunt hanc fallere legem,
Nempe suis res à formis tales generantur:
Quales præcepit quis formas condidit ipsas,
Hæc verè ac propriè natura est, & melius quàm
Forma aut materia vt quidã posuere, etenim sunt
Hæc duo cunctarum potius primordia rerum,
Vel causa prime, vel componentia prima
Non autem natura placent si nomina vera,
Et nisi malimus dare falsa vocabula rebus.
Sed de hoc iã satis ad reliqua accedamus, & vtrã
Sine deserta poli pulcherrima regna beati.
An quisquam sedes illas teneatque colatque,
Præsens hora monet solito nos dicere versu.

Cum cælum sit tam immensum, tantique decoris,
Conspicuum tot syderibus, tam nobile corpus,
Desertũ et vacuũ et solum incultumq; manebit?
Terra autẽ innumeris gaudebit, & vnda colonis?
An mare vel tellus, locus est iucundior, atque
Pulchrior & melior, vel toto maior olympo?
Propter quod potinsquam æther mercãtur habere
Tot ciues, & tam varijs animalia formis?
An regis prudentis erit, fabricare palati
Ingentem molem peregrino marmore & auro
Egregiam, & mire speciosam intusq; forasque.
Nolle tamẽ (stabulo excepto) permittere quenquã
Tam pulchras habitare ædes, vacuasque tenere?
Nempe est totius mundi stabulum terra, in qua
Sunt omnes sordes puluis, cænumq;, simumque,
Ossa: putes carnem, varia excrementa animãtum,
Quis memorare vnquã tot fœda immũdaq; posset,
Quæ tellus et pontus habent, ac semper habebunt?
Quis nescit pluuias nebulasq;, niuesq;,
Prælia ventorum, tempestatumq; furores:
Quæ mare perturbãt, quatiũt terrã, aëra uersant?
Terra tamen pontusq; tenent animalia multa:
At cælum vacuũ, vacuum cælum esse putatur?
O vacuæ potius mentes, quæ creditis istud.

Quippe

Quippe ſuos etiam ciues habet æther: & aſtra
Singula, ſunt vrbes cœli, ſedesq; deorum,
Illic & reges, populi inueniuntur & illic:
Sed veri reges, populi veri, omnia vera:
Non velut hîc, vmbræ ſimulacraq; inania rerum,
Quas citò mors rapit, et tẽpus terit, inquinat, au-
Illic fælices, immortales, ſapientes: [fert.
Hîc habitant miſeri, mortales, miſipientes.
Illic pax & lux regnant, & ſumma voluptas:
Hîc bellũ aſſiduũ et tenebriæ, et gen⁹ omne doloris
I nunc, & lauda terrã hanc, hanc dilige vitam.
Imò aude, ô demẽs, fabulum hoc præponere cœlo.
Verùm aliquis dubitare poteſt, ſi durior æther
Eſt adamante, & nil vacui reperitur in illo:
Quomodo dÿ poterunt illic habitare, vel illac
Pergere? nimirum hoc fieri non poſſe videtur.
Præterea cùm cœlum ipſum non poſſit arari
Atque fodi, quónam pacto Bacchusq; Ceresq;
Naſcentur, frugesq; alie, quarum indiget vſus?
Friuolæ ſunt hæc, & rugoſo digna cachinno.
Nanque ſit ipſe licet multo ſolidiſſimus æther,
Peruius aſt tamen, & cedens cultoribus: & nil
Obſtat, quin facilè huc poſſint ſe ferre, vel illuc,
Et quacunque libet nihil impediente moueri.

Cælicolis

Cælicolis etenim tenuissima corpora cunctis
Ille autor mundi dedit, atque leuissima, quare
Ipsis non opus est foribus, patulisue fenestris:
Per medios intrant muros, et marmora tranant,
Vsque adeò est illis tenuis natura, potensq;.
Quis, nisi vidisset pisces habitare sub vndis,
Sub limo ranas, salamandras viuere in igne,
Aere chameleontas, & pasci rore cicadas,
Crederet? at verâ hæc tamẽ & mira esse fatemur.
Plurima sunt, quæ cum fieri non posse putemus,
Sæpe tamen fieri possunt, & facta videmus.
Cur non ergo Deus potuit quoque condere tales
Cælicolas, qui per cælum facilè ire valerent,
Nullius q; cibi vel potus prorsus egerent?
Si potuit, certè voluit, nam turpe fuisset,
Tã pulchras sedes, tamq; amplas linquere inanes.
Atqui cælicolis non est opus, vt vel arando,
Vel fodiendo parent alimenta iuuantia vitam:
Quandoquidem non sunt illis mortalia membra,
Quæ instaurare solet sensum labantia victus:
Nec sitiunt vnquam diui, esurĩúntne beati,
Denique nulla illos penitus contristat egestas.
Quippe vltra fines lunæ illetabile mi est.
Cuncta mala in terris posuit Deus, illaq; clausit

In

In medio, & vetuit sacrum contingere cælum.
Ergo fælices viuunt, nectarq; bibentes,
Ambrosiæ viridi pascuntur gramine, cuius
Copia magna oritur passim cœlestibus aruis.
Cœlicolûm verò illorum fælicior atque
Nobilior vita est, loca qui magis alta frequẽtant.
Nam quanto æthereis locus est sublimior oris,
Tanto etiam melior, tantoq; beatior idem est.
Sed q̃d sunt maculæ illæ atræ, quæ in corpore lunæ
10 *Apparent? nam de his homines diuersa loquũtur.*
Nil per se in cælo lucet, nisi Phœbus: ab illo
Accipiunt lucem stellæ omnes, ipsaq; Luna.
Quæ quia cunctarũ stellarũ est vltima, & imam
Sortita est cœli sedem, terrisq; propinquam:
Vt sit opaca magis, minus & sincera necesse est.
Vnde eius partes cùm non æqualiter omnes
Sint albæ, & densæ, & leues, luciq; capaces:
Hinc non tota nitet luna, & maculosa videtur,
Nam partes albæ, & densæ, leuesq;, receptant
20 *Nocturnum solem, reliquis sine luce relictis.*
Nocte igitur lucet, sed tempore luna diurno
In faciem nubis maculosa albescit olympo,
Sic & lampyrides lucent in nocte volantes,
Mox redeunte die amittunt in lumine lumen,

Et

Et proprium ostendunt amota fraude colorem,
Nanq; dies vera ostendit, nox fraudibus apta est.
An verò æternum sit cœlum, an cœperit olim,
Expectetq; suum post plurima sæcula finem,
Pulchrũ etiã scitu est. nã de hoc diuersa sophorũ
Scripta extãt: ait hic, negat ille, & opinio discors
Autorum, rem difficilem valde ambiguamq;
Arguit, & verum tenebrosa in sede latere.
Sunt qui principium credant habuisse, putentq;
Mundum ex materia æterna, quãdoque creatum
A summi virtute Dei, quum non prius esset:
Atque duo hæc æterna aiunt, semperq; fuisse,
Materiã summũq; Deũ, à qubus omnia manant,
Contendunt quidã ex nihilo mundũ esse creatũ,
Materiamq; negant vllam ante omnino fuisse,
Sed verbo iussuque Dei facta omnia censent.
Astalij affirmant, freti rationibus, ipsum
Omni principio simul, omni fine carere.
Harum autẽ quanam proprior sentẽtia vera est?
Ipse quidem, nisi relligio prohiberet, & omnes
Christologi obstarent, tutantes dogmata Mosis,
Credere non aliud possem, quàm semper ab æuo,
Vt nunc est, mundum mundiq; elementa fuisse,
Principijq; expertem esse, ac sine fine futurum.

Nam

Nam cur non semper mũdus fuit? an quia semp
Non potuit Deus, aut nescivit condere: sed post
Doctior evadens didicit, demumq; peregit?
An semper scivit, potuitq; an noluit? vnde hoc?
Cur potius voluit post, quã prius? aut ratio quæ
Mutavit mentem illius? si non erat æquum,
Vtileq; hunc fieri mundũ: cur cõditus vnquã est?
At si conveniens erat illum, atque vtile condi:
Quare tam serò fecit Deus? & quare ætas
Tam brevis est mundi? nam si fas credere cunctis
Christologis, nondũ annorum bis quatuor implet
Millia ab antiquo bene si numerentur Adamo.
Præterea quæ causa fuit, qua condere vellet
Hũc mũdũ Deus? an quia mũdi ipse hui⁹ egebat?
Si sic: debebat prius ipsam condere, ne se
Torqueret talis tam longo tempore egestas.
Si non: cur fecit? frustra ne an non decet ipsum
Frustra aliq̃d facere? hic etenĩ insipiẽtib⁹ est mos.
Causa aliqua ergo fuit, sed quæ? nẽpe illius ingẽs
Haud dubiè bonitas, necnon immensa potestas,
Ne frustra intra se semper conclusa maneret
Vtraque, sed potius cunctis effusa pateret.
Frustra etenim bonas atq; potens is dicitur, à quo
Nil vnquam fieri magnum egregiumq; videtur.

Si

Si Deus ergo fuit ſemper bonus atq; potens, cur
Non voluit ſemper tam pulchrum cõdere mundũ?
Cur in tam ſeros tantam rem diſtulit annos?
Nulla quidẽ ratio eſſe poteſt, niſi fingere quiſquã
Aſſiutus velit, & nugas præponere vero.
Quare ſi humanæ rationi credere par eſt,
Æternus certè mundus dicetur, & omni
Principio prorſus, atque omni fine carere.
At ſi aliter quondam dixit Deus, & ſua Moſi
Facta reuelauit, debemus credere Moſi: 10
Succumbat ratio fidei, & captiua quieſcat.
Nanq; Deus nunquam fallit, nec fallitur ipſe,
Si modò dignatur quicquam mortalibus vnquam
Dicere, ſi cuiquam apparens arcana recludit.
At qui materiam æternam poſuere, chaosq;,
Nugãtur. nam cur Deus hanc liquiſſet inanem,
Tamq; diu informem, potuit ſi condere mundum
Confeſtim, & primo momento cuncta creare?
Fruſtra differtur diuerſa in tempora, quicquid
Vna eademque poteſt fieri perniciter hora. 20
Sunt verò quidam, æternum mũdum eſſe putãtes,
A nullo factum tamen, à nulloq; creatum:
Sed per ſe vt nunc eſt ante omnia ſecla fuiſſe,
Et per ſe vt nunc eſt poſt omnia ſecla futurum.

Quod

Quod certè falsũ est: ratio quippe ipsa repugnat,
Esse etenim nunquam duo perfectissima possunt:
Nam dissentirent forsan, bellumq; cierent.
Esto quod semper concordi pace manerent,
Frustra ponuntur duo maxima: sufficit vnum,
Quod saltem natura aliis prius esse necesse est.
Si prius est aliis, ergo est quoq; causa aliorum:
Namque prius causa efficiens est posteriorum.
Quocirca haud dubiè mũdũ hũc Deꝰ ipse creauit
Ex nihilo æternum sed quomodo? si libet audi.
Est bonitas æterna Dei, est æterna potestas:
Nónne eius potuit simul esse æterna voluntas
Gignendi mundum? quæ si fuit, vt ratio vult:
Non obstat, quin æterno sit conditus æuo
Mundus ab artifice immenso, compagine mira.
Vt si quis solem æternum concesserit, idem
Ac ternam solis lucem concedere debet.
Lux tamen effectus solis, sol causa vocatur.
Sed decedentes iam cœlo, elementa gradatim
Scrutemur, deq; hisquæ dã haud ẽdigna loquamur
Quidam sub cœlo esse ignem dixere, propinquum
Contiguumq; orbi lunæ, sed luce carentem:
Vrentem tamen in primis, mireq; calentem:
Quod verum esse docet ratio. nam nocte videmus

Per

Per ſudum volitare faces, flammaſq; vagari
Aëra per liquidum, & delabi ſydera cælo.
Quæ proinde veniunt, tenues quòd in aëra fumi
Altius aſcendunt, ſuperóq; cremantur ab igni.
Nanque vapor duplex, alter leuis, aridus, aptus
Incendi, vnde ignes fiunt per inane volantes:
Alter frigidior, grauiorq; & craſſior, ex quo
Gignuntur nebulæ, pluuia, nubesq; niuesq;,
Fulgura cum ventis, tonitrus, ros, grando, pruina.
Quod niſi ſub cælo foret ignis, non vapor illic
Accendi poſſet, noctisq; volare per vmbram.
Præterea cùm ignis leuitate ipſum aëra vincat,
Altior haud dubiè locus ille conuenit: ergo
Sub cælo eſt eius ſedes, & proxima lunæ.
Infra ignem verò eſt aër, qui parte ſuprema
Accipit ætherеum vicino ex igne calorem.
Pars media ipſius multò eſt gelidiſſima, & illic
Concreſcunt nubes, conflantur fulmina vaſto
Cum tonitru, varijſq; agitantes nubila venti.
Infima pars calida eſt, atq; humida, nã vapor ip-
Humectat liquidis exhalans iugiter vndis, (ſam
Et calet ob ſolis radios tellure reflexos.
Hïc nebulæ, hìc pluuiæ, hìc tenui cũ rore pruinæ
Atque niues, varia ventorum ſorte creantur.

Quippe

Quippe data est ventis, huius non parua potestas
Aëri: hi possunt æstus tempore frigus
Gignere, & hybernis diffundere mensibus æstus:
Hi nobis auferre valent & tradere fruges
Hi nobis inferre valent & demere morbos.
Eurus ab aurora, Lybicis venit auster ab oris,
Spirat ab occasu Zephyrus, borealia flabra
Montibus à Scythicis, gelidáq; oriuntur ab arcto.
Inter quos alij quoque sunt, quibus omnibus aër
Inferior seruit, cumq; aëre terra fretúmq;.
A ventis igitur nubes coguntur, ab ipsis
Nubibus emanant imbres, floccíq; nivales:
Fulmen, ros, grando, matutinæq; pruinæ:
Tempore sed vario, varia ratione modoq;.
Et variis etiam perflantibus aëra ventis.
Quorum qui mediæ veniunt de parte diei,
Nubesq; & nimbos pariunt, cælíq; calorem:
Qui vero ex Scythicis regionibus, horrida gignũt
Frigora: ab his fiunt glacies, nix atque pruina,
Tempore brumali: sed cælum æstate serenat.
Fert Zephyrus flores, terramq; virentibus herbis
Vestit, dans auibus cantum, syluisq; decorem.
Eurus plerunque est bonus: at quandoq; procellas
Concitat ingentes, terris, pelagoq; timendas.

Hos ventos vel dij aërei, vel sydera mittunt.
Sæpe etenim cùm thesauros tellure latentes
Vult auferre magus, vel consecrare libellum,
Vel magico ritu quenquam sibi subdere diuûm
Audiui exortum ventum, subitamq; procellam,
Aut fata stranisse, aut hærentes vitibus vuas.
Materiam ventis præbet vapor ortus ab vndis,
Causa mouens ipsos, dij sunt quibus aëris est im-
Verùm hæc non sapiunt vulgo neq; talia vulgus
Credere vult, quid tum? gĕmasne apponite porcis. 10
Credite vos docti, quibus est mens altior, esse
Non solùm in cœlo, sed in aëre plurima diuûm
Millia, qui ventos tempestatesq; ciĕre,
Et tonitrus facere, & detrudere fulmina possunt.
Non tamen esse nego causas alias quoque, nasci
Quæ faciant ventos: veluti sol, luna q;, & astra,
Præsertim septem, quæ vulgò errantia dicunt:
Quorŏ apena exhalãs vapor ad diuersa mouetur.
Vidi ego, dum Romæ, Decimo regnante Leone,
Essem, opus è figulo factum, iuuenisq; figuram, 20
Efflantem augusto validum ventum oris hiatu:
Quippe cauo infusam retinebat pectore lymphã,
Quæ subiecto igni resoluta exibat ab ore,
In faciem venti validi longeq; furebat.

Ergo

Ergo etiam ventus resoluta emittitur vnda,
Dum vapor exhalans fugit impellente calore.
Nanque fugare solent sese contraria semper.
Hic in parte etiam quum diximus aëris imæ,
Apparere solent regalia fata cometæ.
Apparere solet variata coloribus Iris.
Hanc radij solis rotanti in nube figurant:
Illos stella facit de septem errantibus vnus,
Dum sibi subiecto radios impressa vapori,
Assimulat caudam, lumenq; in nube relinquit.
Haud aliter, quam cùm circumnitet area lunæ,
Areæ venturi (vt perhibent) prænuntia venti.
Aut cùm tres soles lucere aliquando videntur:
Nec sunt tres tamen, at subiectæ in corpore nubis,
Ceu quodam in speculo solis formatur imago,
Sub regione autem crassa, imaq; aëris, vnda est:
Vnda, inquam, oceani, quæ terrã circuit omnem,
Angustoq; freto Herculeas ingressa columnas
Diffundit sese, longè lateq; pererrans.
Hinc varium nomen sortitur: et hinc mare fertur
Aegeum, Ionium, Tyrrhenumq;, Adriacumq;,
Et mare Erythræum, et quod Persidis alluit oras.
Hec terræ occultas perlabitur vnda cauernas,
Et fluit ac refluit semper, variumq; saporem

Accipit: vt varia est tellus, per viscera cuius
Transit, sulfureumq; à sulfure mittit odorem.
Hinc est aterno quod tempore flumina currunt:
Quippe suos repetunt fontes, iterumq; marinos
Ad fluctus properant, illinc reditura vicissim,
Hac abeunt, illac redeunt, & aguntur in orbem
Assiduè, vegetantq; vt sanguis corpora terram:
Hæc eadem facit vnda lacus, crassasq; paludes
Necnon perspicuos fontes, puteosq; perennes.
Denique ab Oceano emanat vis omnis aquarum,
Quascunq; orbis habet. lymphas hic edidit omnes,
Partim sub terra, partim supra ingredientes,
Partim etiam nigris de nubibus egredientes.
Sed cur adeò salsum mare, nunquid ab ipsa
Natura istud habet? non arbitror. at sapor omnis
Vndarum à terra causam trahit. inueniuntur
In terra siquidem montes salis, hoc tegit æquor,
Exugitq; salem, liquidasq; resoluit in vndas.
Ergo sal, non sol causa est salcedinis huius.
Nam cur sol non stagna etiam salsa efficit idem?
Nempe illam terræ partem, quæ non erat apta
Vsibus humanis, nimia salcedine abundans,
Natura Oceano substrauit prouida: at illam
Quæ fuerat melior, quæ dignior vberiorq;

Di

Detexit nobis, nobisq; reliquit apertam:
In qua sunt montes, colles, riuiq;, tumulíq;,
Conalles, campi, rupes, fauces, iuga, rura,
Syluæ, stagna, lacus, fontes, fluuij atque paludes,
Oppida parua, vrbes magnæ, pagi, villæ, arces,
Saxa, metalla, hominum vitæ opportuna tuenda.
Huic terræ, illiusq; opibus natura Deusq;
Præposuere hominem, & regem fecere animantũ,
Quotquot põtus habet, quotquot tellure morãtur:
Ingeniumq; illi ac mentem tribuere, quibus se
Præponat cunctis, terrarumq; imperet orbi:
Atque Deum agnoscens, illum metuatq; colátq;:
In medio terræ est centrum, quod sustinet ipsam.
Nam Deus ad centrum iussit grauia omnia ferri,
Nec naturali motu decedere ab ipso
Possunt: atque ideo terra est immobilis, & se
Sustinet in medio, ac propria grauitate tenetur.
Vndique enim ad cẽtrũ cõcurrit prona, globumq;
Efficit immensum, & densum, solidũq; & opacũ:
Circa quem roseis nocteſq; diesq; quadrigis
Sol vehitur: sed nox aduersa in parte creatur.
Quippe aliud nõ est, quã terræ atq; æquoris vm-
Quæ si fortè ferit nocturnæ corpora lunæ, (bra
Eclipsim facit, & populos terroribus implet,

Credentes magico labefactam carmine diuam,
Vmbra hæc tunc noctes maiores efficit, est quum
Distans à nobis sol longius: at breuiores,
Cùm redit, & Cancri borealia signa reuisit.
Causa huius tumor est terræ, montesq; superbi,
Quos interposuit prudens natura, suis vt
Verticibus noctes mutato sydere mutent.
Nã quanto magis accedit sol pronus ad austrum,
Tanto maiores veniunt à montibus vmbræ.
Vmbræ, quæ absc̃dunt lucẽ, auroramq; morãtur,
Et spatio breuiore diem procedere cogunt.
Tunc spargit glacialis hyems sua frigora nobis,
Tunc æstas regna Antipodum decliuia torret.
Cùm verò sol ad cancri loca summa recurrit,
Tunc nox fit breuior nobis, redeuntq; calores:
At bruma Antipodas magno tũc frigore torquet.
Sic vario cursu variat sol tempora, & annum
Quatuor in partes totum discriminat æquas:
Circuiensque orbem terrarum seruit vtrisque
Gentibus, & quæ sub terra versantur, & illis
Quæ supra, atq; pari moderamine tẽperat omnes.
Nam sub terra homines etiã sunt, nõ mare tãtũ,
Aut syluæ. neque enim solem natura diemque
Iussisset radios illic diffundere inanes,

Et so-

Et solùm seruire feris, generiq; natantum,
Nimirum tellus habitatur tota, nec vllus
Est locus, aut Zona vlla, in qua nõ viuere possint
Mortales aptasq; sibi componere sedes:
Sit licet immodicum frigus, vel maximus æstus
Illic assiduè: natura vbi tristia fixit,
Læta adhibet, miscetq; sagax aduersa secundis:
Atq; vbi fert morbos, medicamina debita gignit.
Ergò vbicunque calor nimius reperitur, ibidem
Non gelidi montes, non frigida flamina desunt,
Nõ sylua vmbrifera, et multis cũ fõtibus amnes,
Quæ valeant homines tanto defendere ab æstu.
Præterea est illic semper nox æqua diei,
Quæ solis radios æquato frigore frænat.
Vnde fit, vt Zonam mediam non esse putemus
Desertam omnino: multos sed habere colonos,
Et proprio ingenio, & naturæ munere tutos.
Zonæ etiam extremæ, quas non habitarier aiũt,
Assiduis niuibus pressas, glacieq; perenni,
Possunt nempe coli: vt ratio non friuola suadet.
Maxima nanque locis lignorum copia in illis
Nascitur, & fiunt illic hypocausta, grauesq;
Vestes, ex varijs animantum pellibus, vnde
Calfaciunt se mortales, hyemiq; resistunt,

Et multis arcere modis mala frigora norunt.
Congrua nec desunt illis alimenta, cibosq;
Indigenas partim, partim illuc undique vectos
Accipiunt largè, & dapibus vescuntur opimis.
Nõ igitur verũ est, quod quidã Græculꝰ inquit:
Vnius tantum Zone partem, exiguámq;
Naturam humano generi tribuisse colendam:
At reliquum terræ desertum prorsus, ab ipsis
Piscibus atque feris duntaxat semper haberi.
Ah foret indignum certè hoc, natura minoris
Fecisset nos quam bruta, imperiumq; dedisset
In terris maius quàm homini & spatiosius illis.
Quare si qua fides adhibenda est vera loquenti,
Haud dubiè tellus tota est habitabilis, & nil
Obstat, quin possint mortales viuere vbiq;
Natura auxilium in rebus non deficit vllis,
Ingeniumq; hominis durissima quæq; refringit.
Postremò quoniam ad finem properamus, & hora
Iamdudum monet æthereos inuadere Pisces:
Propterea exponam paucis, cur terra tremiscat,
Quæ vis tanta illam quatiat, cogatq; moueri.
Scire igitur licet, immensas vastasq; cauernas
Sub terris esse, atque illic quandoque creari
Ingentes ventos; qui dum crudelia miscent

Prælia

Prælia, conciuiunt terram, nimioq; furore
Congressi euertunt totas cum mœnibus vrbes.
Donec parte aliqua eriũpãt facto agmine, & auras
Diffusi in vacuas non longa pace quiescant,
Gignuntur verò hi venti telluris in aluo
Ex fumis, quos vicina trahet ignis ab vnda.
Quippe ignes in se multos magnosq; perennis
Tempore nutrit humus (dictu mirabile:) sed non
Falsa tamen refero. credet qui viderit Aetnam,
Qui scatebras calidarũ vsquã spectarit aquarũ,
Et qui vitiferi bene moerit acta Veseui.
Hos agitant ventos, qui subterranea regna
Dij manes habitant, taciq; morantur in antris.
Non etenim nugæ prorsus, nec inania verba
Sunt, quæ de Phrygij rebus memorantur auerni.
Nempe locus nullus sceleris est: habitatur vbique,
Sub terris, supra terras, inq; aëre & igni,
In cœlo & supra cœlum: est vbi regia summi
Induperatoris, mundum qui possidet omnem.
Musa vale: interea extremum meditare laborem.

LIBER

LIBER XII.

PISCES.

SVmme Deꝰ, rex omnipotẽs, pater optime, cuius
Tam pulchrum tamq; immensum sapientia
mundum
Condidit ex nihilo, & regit, assidueq; tuetur,
Principium & finis rerum, cui omnia parent:
Quo maius melius, speciosius, altius est nil:
Qui supra cmne habitas cælum, siue fine beatus:
Mens mea nunc ad te cupiens conscendere, Musis
Nõ eget, aut Phœbo, aut Parnaso, aut fõtibꝰ illis
Vaniloqui quoscunque solent haurire Poëtæ,
Magnifica insano scriptori somnia vulgo.
Quippe alio auxilio nobis, alioq; fauore
Est opus, atque alias sitientes querimur vndas.
Te voco, te imploro, te posco, te precor vnum:
Vt cæpto iampridem operi, extremoq; laberi
Adspires, tribuasque optatum attingere finem.
Mitte tuum vnaso Deus in mea pectora numen:
Quo afflatus miranda tui penetralia regni
Spectare, & spectata alijs expromere possim,

Carmini-

Carminibusq; meis æternum acquirere honorem.
Sũt qui extra cælum credant nihil esse, patentq;
Aetheris in summo dorso consistere fines
Rerum, quos vltra natura extendere vires
Non queat ipsa suas, ac debilitata quiescat.
Quod falsum ratione mihi suadente videtur.
Nam si illic finis rerum est, vbi definit æther,
Cur nihil vlterius fecit Deus? an quia scinit
Nil facere vlterius, propria defectus ab arte?
An quia non potuit? sed iure negatur vtrumque.
Quippe Dei nullis est clausa scientia metis,
Et nullum patitur diuina potentia finem.
Non etenim res vlla Deum concludere certis
Limitibus potuit, nec se ipse cõercuit vltro.
Magna loquor, tamẽ hæc ratio quoq; magna probabit
Si res vlla Deum finit vel terminat, ergo
Fortior est res illa Deo. nam quomodo posset
Efficere id, si non ipsum superaret agendo,
Quem finire cupit, quem circumscribere querit?
At res nulla Deum superat, neq; fortior ipso est.
Quare nec finire potest, nec se Deus vltro
Limitibus cinxit: quis enim sibi ponere finem
Vellet, cùm posset liberrimus esse, suasq;
Quantumcunque sibi libeat diffundere vires?

Nemo

Nemo est qui cupiat sese fecisse minorem
Imò omnes quærunt maiora capescere semper.
Atque aliquid semper iam partis addere rebus,
Et licet ingentes expandere latius alas.
Num Deus ergo volet cùm possit maximus esse,
Ac sine fine potens, proprium cohibere vigorem,
Sponte sua, angustasq; sibi circundare metas?
Non decet hoc certè. quare nec credere fas est,
Esse Deo finem, si non accepit ab vllo,
Nec dedit ipse sibi: vt ratio iam nostra probauit.
His ita prepositis concludimus: infinitum
Esse Dei omnipotentis opus, ne vana potestas
Illius dici, & ne vana scientia possit.
Nam si extra cælum sciuit, potuitq; creare
Plura quoque & maiora Deus, sed noluit: ergo
Scire ac posse suum frustra est, & prorsus inane.
Si sciret quisquam, & si posset gnauiter artem
Exercere aliquam, nollet tamen, ac nihil vnquam
Efficeret: frustra artificis sibi nomen haberet,
Et frustra propriam verbis extolleret artem,
Quæ non ars, imò deberet inertia dici.
Verùm in diuina natura credere par est,
Esse nihil frustra aut vanũ, pulcherrima cùm sit,
Quæcunq; ergo Deus potuit, fecit quoq; virtus

Ne

Ne ſua vana foret, ne ſemper pigra lateret.
Sed quoniam potuit facere infinita, putandum eſt
Feciſſe infinita, omnemq; expliſſe vigorem,
Nec ſeruaſſe in ſe vanum vel inutile quicquam.
Atqui infinitum corpus poſſe eſſe negauit
Doctus Ariſtoteles: ego in hoc aſſentior illi.
Quippe extra cæli fines non ponimus vllum
Corpus: ſed purã, immẽſam, & ſine corpore lucem:
Lucem qua noſtri ſolis longè minor eſt lux:
Lucem, quam terreni oculi non cernere poſſunt:
Lucem, quam ex ſeſe effundit Deus infinitam.
In qua habitant cum rege ſuo dij nobiliores,
Cætera turba minor verſatur in æthere ſemper.
Ergo triplex regnum eſt, ac mundi portio triplex:
Cæleſtis, ſubcæleſtis: quarum vtraque fine
Clauſa ſuo eſt, reliquã non vllus terminus ambit,
Quæ ſupra cœlum ſplendeſcit lumine miro.
Forte aliquis dicet, nullam ſine corpore lucem
Poſſe dari, vnde extra cælum lucem eſſe negabit.
Sed fruſtra oblatrat nobis, fruſtraq; reſiſtit.
Nam ratio mea dicta probat, verumq; tuetur.
Dic quæſo, cur ſol lucet? num quòd ſua per ſe eſt
Lucida materia: an potius ſua forma dat illi
Hanc lucem, quæ tam vaſtum cõplectitur orbem?

Nimirum

Nimirum tribuit rebus forma omnibus esse,
Vt perhibent physici: quib⁹ et nos adstipulamur.
Forma igitur solis causa est, vt luceat: & non
Materia, à forma vis & decor effluit omnis.
Quòd si corporeis formis lux tanta tributa est,
Cur incorporeis lucem posse esse negamus?
Præsertim cùm sint pura magis, & tenues, &
Participes multo vberius pulchriq; boniq;.
Ergo deûm formæ lucent vehementer: at illa
Lux non est oculis mortalibus apta videri:
Imò inter diuos quo quisque potentior est, et
Dignior, hoc etiam maiori lumine fulget.
Non aurũ, non gemmæ illis, nõ purpura honorem
Affert, vt nobis: lux est sua gloria diuis.
Vtq; inter stellas multò nitidissimus est sol:
Sic inter diuos lucet Rex ille deorum,
Non tamen obscurat reliquos, quin perficit illos:
Tanta eius bonitas est, & sapientia tanta.
Forte etiam obijcies, subiectum esse aëra lucis,
Ac fundamentum: proinde aër est vbi nullus,
Extra oras cæli summi, lucem esse negabit.
Sed pariter nunc à vero decedit, vt antè.
Non etenim est aër subiectum luminis, & non
Est (vt peruersè arbitratur) in aëre lumen:

Imò

Imò aër contrà est in lumine, si benè cernat,
Nō quid Aristoteles, sed quid ratio asserat ipsa.
Nam si adstans foribus clausis accensa lucerna,
Vel fax immittat per rimam lumen in ædes
Obscuras; quatiatq; aliquis tunc aëra, iuxta
Luminis immissi radium, transire per ipsum
Aër cogetur radium, nil lumine moto.
Si verò ipse aër subiectum luminis esset,
Nempe eodem motu radius quateretur & aër.
Cumq; suo haud dubiè subiecto lumen abiret.
Præterea si quis nocturno tempore tædam
Accensam properans gestet, lux illa mouetur
Assiduè, mutatq; locum, illustratq; tenebras
Nunc has, nunc illas: tamen aër ipse quiescit,
Immotusq; manet, tæda currente per ipsum.
Quòd si aër esset subiectum lucis, abiret,
Progrediēs cum luce simul, numero vnus & idē.
Hoc autem non fit, sed lux stante aëre pergit,
Libera per sese, & tædam comitatur euntem.
Vnde patet, quòd lux non indiget aëre, tanquam
Subiecto: sed stare potest absque aëris vsu.
Præsertim lux illa Dei pulcherrima, cuius
Particula impressa est in nostri corpore solis,
Atq; illic tanquam in speculo comprensa tenetur.

Nam

Nam veluti in propria sphera non cernitur ignis
Sub Luna positus: sed si accendatur in ipso
Materia, apparent tunc astra cadentia cælo,
Ignitæq; trabes æstiua nocte micantes,
Atq; alia id genus humanas turbantia mentes.
Sic lux illa Dei per se nequit ipsa videri,
Corporeis oculis: at fixa in Sole nitescit,
Propter materiam solis, quæ aptissima luci est,
Quippe ipsam talem fecit Deus, vt sua posset
Illic lux recipi, & toto fulgescere in orbe,
Allatura diem, & vitam & bona plurima rebus.
Illa etiam lux diuina est impressa aliorum
Diuorum formis: quamuis non omnibus æquè:
Vt non stellæ omnes æquali lumine lucent,
Sed magis vna alia, quãto hæc perfectior illa est.
Vtq; potest candela alias accendere plures:
Non tamen ipsa suum amittit minuítue nitorem:
Haud secus illa Dei lux inuiolata, nihilq;
Decrescens, alios impertit lumine diuos.
Verùm aliquis nunc me dubitans fortasse rogabit:
An præter lucem, quàm diximus infinitam,
Quicq̃ aliud quoq; sit, magni extra mœnia mũdi
Sit licet indignum, atq; impar mortalibus ausis:
Ire tamen tentabo viam, qua nulla priorum

Hactenus

Hactenus apparent nobis vestigia vatum,
Thesaurosq; Dei conabor pandere terris,
Si Deus ipse volet, solitoq; fauore iuuabit.
Principio patrem rerum, autoremq; fatendum est
Esse Deum, atq; ipso omne bonũ pulchrũq; creari.
Quĩ summũ pulchrũ atq; bonũ verè ipse vocatur.
Ergo vbicunque manet Deus ille, gloria secum
Stat sua, et omne bonũ ac pulchrũ reperitur ibidẽ.
Quocirca quicquid tellus & pontus & æther
Pulchri habet, atq; boni, totũ illud cernitur extra
Cælestes orbes, vbi summi est regia patris.
Et quanquam rebus non vlla in talibus insit
Materia, haud idco tamen entia falsa putato.
Nã sunt vera magis, magis & perfecta, magisq;
Pulchra his, materiæ quibus est data portio rebꝰ.
Forma etenim quacunque ipsam se sustinet, absq;
Materiæ auxilio, longè est perfectior illa,
Quæ sine materia per se consistere non quit.
Ergo illic formæ rerum sine materia sunt,
Perfectæ ac puræ: quas nec longæua vetustas
Ledere, nec vis vlla potest dissoluere fati.
Plurima sunt illic etiam pulcherrima, quæ non
Corporeo in mundo omnipotens natura creauit.
Ex quibus emanent fœlicia gaudia diuis:

Gaudia, quæ nequeunt humana voce referri:
Gaudia quæ nullo possum amittier æuo.
Has formas incorporeas diuina Platonis
Mens olim agnouit: quamuis turba inuida tanti
Scripta viri carpat, risuq; illudat amaro.
Sed cunctis nõ nosse datum est mysteria diuũm:
Pauci hæc percipiũt, mũdi quibus annuit autor.
Datq; suum, vt possint speculari talia, lumen.
Postremò diuũm sunt illic millia tot, quot
Vel frondes habet omne nemus, vel littus arenas,
Vel pisces Nereus, vel stellas maximus æther.
Imò horum numerus, numero non clauditur vllo.
Nam cur finitos fecit Deus, infinitos
Si potuit facere? vt sua gloria latior esset?
Præsertim cùm sit prorsus sine limite mundus,
Vt suprà ostensum & stabili ratione probatũ est.
Verùm incorporei cùm sint, omniq; carentes
Materia, idcirco mutantur tempore nullo:
Non senio egrescunt, & nil patiuntur amari.
Non somno aut esca vtuntur, nullumq; laborem
Norunt, perpetua ast illis & læta iuuentus,
Summaq; libertas: nulli seruitur ab vllo,
Nec quisquam cogit, nec quisquã cogitur: vnum
Duntaxat Dominũ agnoscũt, Regemq;, Patremq;

Commu-

Communem cunctis illum venerantur, amantq;,
Vltro illi adsistunt, parent vltrò, atq; ministrant,
Gaudentes, eius laudes & facta canentes.
Quisque illi studet obsequio ac pietate placere,
Bella absunt, odia nulla, inuidiáue laborant.
Pax æterna viget, concordia maxima, amorq;
Mutuus est illis semper, nulla insidiarum
Suspitio, nullúsue dolus sentitur ab illis.
Denique totius pars illa est optima mundi.
Quiq; illic viuunt, sunt longè nobiliores,
Quã qui habitãt cælũ, et sacris versãtur ĩ astris,
Nam quanto inferior, terraq; propinquior orbis
Quilibet est, tanta diuos tenet ille minores,
Atq; minora bona, et tãto est quoq; vilior idem.
Vnde vt qui supra cæli fastigia viuunt,
Sunt summè pulchri atque boni, summeq; beati.
Sic qui obscura habitant telluris viscera summè
Turpes & prani & miseri inueniuntur, & illic
Non temerè esse olim finxerunt tartara vates:
Tartara, vbi scelerum mortálec digna suorum
Præmia post mortem accipiunt, clausiq; tenebris
Æternis, frustra requiem pacemq; requirunt.
Sed quid ego in vẽtos effundo hac verba, laborãs
Incassum, & cæcis cupiens ostendere lucem?

Vsque adeò genus humanum delirat, vt esse
Nequaquam credat superos, infernaq; regna.
Maxima pars ridet, si quis post funera dicat
Humanas superesse animas, & viuere semper.
Hinc est, quòd solis inhiant noctesq; diesq;
Diuitiis: hæc est illorum maxima cura,
Vt fiant præ aliis auro gemmisq; potentes,
Aurũ omnes vtcũq; volũt, spes omnis in auro est.
Hinc currit furiosa audax in prælia miles:
Hinc natis, vxore, domo, patriaq; relictis,
Mercator maris vndisoni per cærula vectus
Veliuola pinu, extremas procedit ad oras.
Quisq; dolis studet ac furtis, vt congerat aurum.
Aurũ oẽs cupiũt & amãt, placet omnibus aurum.
Nec pœnas metuunt vllas, vbi vita recessit.
O prorsus terreni homines, solaq; figura
Discreti à brutis: solum cognoscitis aurum?
Per quod nil differt à stulto vir sapiens, &
Quod plerunq; malis sors improba donat abunde?
Discite nonnulla esse auro longè meliora,
Quæ stultis prauisq; Deus concedere non vult.
Hæc sunt virtutes: pietas, prudentia, nec non
Iustitia, & cunctis potior sapientia rebus. (idẽ
Hæc bona quisquis habet, Deꝰ est immortalis, et

Mortalis

Mortalis homo, fœlix post fata futurus.
At qui non habet, & vitiis sese inquinat atris:
Morte obia in tenebras præceps rapietur auernas.
Hæc nõ sunt nugæ, aut fabellæ, aut somnia: sed sic
Vera quidem, imo etiam verissima, credite cæci,
Credite: væ vobis, si non credetis, abibit
Nam citò vita, & me verum dixisse scietis
Tunc demum, quũ vos Plutonia regna tenebunt.
Ridetis nunc: sed risus vertetur amaras
In lachrymas, tristesq; ferent hæc gaudia pœnas.
Tempus erit, quũ nudi, inopes, miseriq; iacebunt,
Auxiliumq; humili ac lacrymosa voce rogabunt
Multi, qui nunc diuitiis regnoq; superbi,
Præ se despiciunt cunctos hominesq; deosq;.
Vnde ô vos, quibus est cordi iustumq; piumq;
Sortiti meliorem animam, diuina propago
Hæc terrena instar nebulæ fugientia, quæ sors
Improba largiri stultis solet atque scelestis,
Et quæ post paucos annos mors omnibus aufert,
Ne multum curate, & spem ne ponite in illis.
Quærite duntaxat quantum vitæ exigit vsus.
Exiguum satis est: contenti viuite parvo.
Sed sit vester amor cælum, cœlestia totis
Viribus appetite, imo omnes intendite sensus

In cœlo sunt vera bona & durantia semper,
Quæ nemo stultus, nemo sceleratus habebit.
In terris quæcunque placent, sunt omnia nugæ:
Quas stulti & terreni homines, pecudũq; sodales
Optant in primis, atq; hæc, bona maxima cẽsent:
Propter quæ subeunt discrimina mille, cientq;
Prælia, & opponunt stultissima pectora morti:
His sese extollunt, scarabæi stercore gaudent:
Vilia delectant viles, & turpia turpes.
Terrenis igitur terrena hæc linquite: porci
Lætentur cœno, placeant cœlestia vobis.
Magna decent magnos, sunt fortia fortibus apta.
Terra breue hospitiũ est, patriã De' æthere vestrã
Constituit, patrias optate reuisere sedes.
Vt quum corporeo egressi de carcere, edendos
Liqueritis canibus vestros, aut vermibus artus,
Illic possitis fœlices viuere semper,
Exempti à carne immunda, membrisq; caducis:
In quibus inclusi, multos fortasse labores,
Et multos morbos, & tristia multa tulistis,
In mortis regno, & lacrymarum valle manentes.
Nomine enim tali digna est hæc terra vocari.
Quæ mũdi stabulũ, et genitrix, altrixq; malorũ ẽ:
Regnat vbi insanus dæmõ, scelerum pater et rex.

Prop-

Propterea memores mortis vos esse frequenter
Conuenit, et versare animo quã proxima sit mors
Semper, & immineat, teloque minetur adunco:
Quam de improuiso inuadat, quàm sæpe inuẽtam
Occupet, & pulchros importuna auferat annos.
O fragilis nimium, innumerisq; obnoxia vita
Casibus, ô nimium breuis atque incerta, recedens
Fumi instar: nunc hic moritur, nũc ille: hodie tu,
Cras ego, sic demũ paulatim extinguimur omnes,
Non secus ac pecudes: lanius quas seruat ouili
Mactandas. nunc has ferro, non percutit illas,
Cras alias, post cras alias: sic denique eunctas
Dilaniat: donec caulæ reddantur inanes.
Hanc igitur fragilem vitam contemnit, cuius
Principiũ est fletus, mediũ labor et dolor: at mors
Finis, quis talem vitam nisi stultus amabit?
Vitam aliam sperate, aliam affectate: vbi nullus
Est flet⁹, nullus labor accidit, aut dolor, aut mors.
Nẽpe hæc vos manet: hæc dabitur post funera vo-
Qui vitia odistis, sanctéq; Deũ coluistis, (bis,
Nec vestram in rebus terrenis spem posuistis:
Sed casti, innocui, veri, puriq; fuistis.
Forte aliqui ex his, q credũt intra athera et extra
Esse deos, vellent artem quoq; discere (si qua est)

Per quam illos posſent affari, illosq; videre.
O quàm ſublime hoc, et quam mirabile donũ eſt,
Quo nihil in terris homini contingere maius
Poſſe puto: at pauci tanto dignantur honore.
Nam cum dæmonibus multi fortaſſe loquuntur:
Quos facilè alliciunt precibus, ſacrisq; peracĉlis,
Cùm procul à terris non ſint, & in aëre viuant,
Atq; hominũ cœtus videãt, adeantq; frequẽter,
Imo vltro apparent multis, vltroq; miniſtrant:
Et iuuenum magno interdum capiuntur amore,
Dij verò ætherei terras odère, hominumq;
Res dedignantur cognoſcere, & impia facĉta
Ipſorum deteſtantur: renuuntq; videre:
Quippe quib⁹ bene cõpertũ eſt q̃ ſtulta et iniqua
Sit natura hominũ, quã fallax, perfida et audax,
Contemptrix, ſpretrix, blaſphematrixq; deorum.
Quare compellare ipſos, & cernere coram,
Difficilis nimium labor eſt, & gratia rara:
Quandoquidẽ occludunt humanis vocibus aures,
Auertuntq; oculos ab eorum muneribus: qui
Poſtquam ſe furtis ditarunt atque rapinis,
Particulam exiguam rerum non iure ſuarum
Addicunt templis, cœlum venale putantes.
O bipedes aſini, diuos cenſetis auaros?

Et

Et gemmas cupere, & fuluo lætarier auro?
Aut vestri auxilij, vestriq; fauoris egere?
More hominum donis corrumpi creditis illos?
Non corrumpuntur pretio, nec munera curant:
Cùm sint fælices, atque omni ex parte beati.
Cùm sua sint quæcunq; tenet tellus, mare et æther,
Quomodo quæ sua sunt diuis donare potestis?
Nónne ipsi potius donant hæc omnia vobis?
Ergo cùm precibus flecti doniſque recusent,
Ardua res nimis est, illis præsentibus vti.
Ardua sed quanquam res est, tamẽ aggrediemur:
Et quid in hoc valeant vires nostræ experiemur.
Principio causas, quibus ipsis gratificari
Possimus superis, inuestigare necesse est:
Nam neque diuitiis, neque nobilitate mouentur:
Non regno, imperióue vllo, clarisue triumphis,
Nec curant, si quis forma vel robore præstet.
Talia contemnunt prorsus: nec talia propter
Audire, aut saltem dignantur cernere quenquã,
Vnde alia est quærenda via, vt mereamur eorum
Conspectu alloquioque frui, mea carmina forsan
Hanc monstrare viã poterunt, artemq; docere:
Si modò tam pulchris adspirant numina cœptis.
Prima est mũdicies animiq; & corporis, ob quam

Diis

Dijs homo fit gratus, diuûmq; meretur amorem.
Quippe omne ĩmũdũ odere, et væmẽter abhorrẽt:
Vsq; adeò ipsorũ pulcherrima et optima vita est.
Quare danda opera in primis, vt simus ad vnguẽ
Purgati, nitidi, puri, & sine sordibus vllis,
Veste atra exuti, & niueo candore decori.
Candida conueniunt superis, at manibus atra.
Difficile hoc, fateor: nam quis sine crimine vitam
Ducit? quis macula mundus reperitur ab omni?
Cuiq; suum impressit vitium natura, nihilq; est
Tam pulchrũ in terris, aliqua quin labe notetur.
Sunt quædam peccata tamen, tam friuola, tamq;
Exigua, vt prope nil offendant lumina diuûm:
Vnde his non indignantur, nam talia non sunt
Vlcera, sed tanquam specioso in corpore nerui,
Queis facile indulgent veniã pia numina: quãdo
Norũt quã infirma et fragilis natura hominũ sit.
At noxis grauibus valde offenduntur, et omnes
Oderunt, spernunt, detestanturq; scelestos,
Nec tales audire volunt: nisi se prius ipsi
Mundarint multis lacrymis peccata lauantes,
Abstulerintq; atras maculas candore reducto,
Et veniam precibusq; pijs animiq; dolore
Quæsierint, iterum virtutis calle reperto,

Et ve-

Et veterem exuerint pellem, ceu tempore vere
Antiquas solet exuuias deponere serpens:
Qui renouatus abit, spolio inter saxa relicto,
Et caput in cœlum attollens, animoq; superbus
Ingeminat trifidis horrentia sibila linguis.
Sic dij placantur, sic se quum rite vocantur
Ostendunt, & sic nobis oracula dantur.
Est aliud tamen addendum, niuioq; colori
Iungendus roseus, facies pulcherrima tunc est,
Quum porphyriato variatur candida rubro,
Quid color hic roseus sibi vult? designat amorē.
Quippe amor est igni similis, flammaq; rubentes
Ignis habere solet: color & calor exit ab illo.
Ergo opus est prater iā dicta, vt numina amemus
Vt amenter, nō quisquis amat, sit dignus amari.
Quisquis amat superos, & purō vinit: ab illis
Non poterit sperni, & fructu potietur amoris:
Quodq; petet, tandem accipiet, fietq; beatus.
Sed quis amat superos? an qui desiderat huius
Corporis illecebras, & turpia gaudia quærit?
An q in delicijs volueres habet? et canibus rem
Insanus patriam, vel equis obliuat alendis?
An qui omni studio famosos ambit honores,
Histrio fortunæ, et residens in culmine bubo?

An

An qui in diuitiis cor fixit? et omnibus illas
Artib⁹ agglomerat, quas numinis instar adorat?
Credite: qui terrena volunt, cœlestia nolunt.
Nemo potest domini recte seruire duobus.
Cădida quisquis amat, contĕnat nigra necesse est.
Tristatur tenebris, qui solis lumine gaudet:
Et cui dulce placet, non delectatur amaro.
Qui ad terrā accedit, cœlum fugit: æthera amare
Nemo potest, nisi sit terreno exutus amore.
Sed pauci, heu nimium pauci, contemnere possunt
Hæc terrena, aliísque animi se attolere cœlo.
Cur? quia difficile est, fateor: sed præmia magna
Efficiunt facilem atq; leuem quemcunq; laborem.
Quid maius, quam præsentes agnoscere diuos?
Cernere & affari? nempe hæc est maxima merces,
Propter quam nil debemus non ferre libenter.
Ignaui vellent lucrari, & scalpere ventrem.
Difficile est virtutis iter, tamen impiger illam
Assequitur, necnon pretium virtutis honorem.
Strenuus accipiet speciosa epinicia miles,
Ignauus verò ac timidus sine laude iacebit.
Ergo laborandum est totis conatibus, vt nos
Aspiciant & ament superi, tunc omnia nobis
Prospera succedent, viuis, ac morte solutis.

Quid

Quid tanti facimus terrã, quàm linquere oportet?
Momento exiguo? cæci, fugitiua putamus
A Eternis potiora bonis: quæ insania nostra est?
Postremò reliquum est, vt crebris supplicibusq;
Insistat precibus, qui vult commercia diuûm.
Non satis est petiisse semel, multumq; diuque
Orandum est, donec longo post tempore victor
Ac voti compos diuina luce fruatur.
Non annosa vno quercus deciditur ictu,
Nõ stilla vna cauat marmor, neq; protinus vno est
Condita Roma die: segetes, animalia, syluæ
Paulatim fiunt, longóque augentur ab æuo.
Tu tantum tamq; insigne ac mirabile credis
Posse opus extemplò fieri, minimoq; labore?
Non sic ad magnos facile est accedere reges,
Et compellare, & coram auscultare vicissim.
Nónne deos longè meliores regibus esse
Censes? cur igitur venient, nisi sæpe vocentur,
Et nisi suppliciter dominorum more rogentur?
Quocirca nos ne pigeat bis terq; quaterq;
Quaq; die ingeminare preces, superosq; rogare,
Vt se dignetur quandoque ostendere nobis,
Alloquióque suo nos multa arcana docere.
Hoc si fecerimus, veniet mihi credite, tandem,

Nosq; suo aduentu misera hac in carne beabunt,
Et mox in cælo secum sine fine tenebunt:
Est vbi vera salus, & fœlicissima vita,
Tũc ire ad mundũ archetypum sepe, atq; redire,
Cunctarumq; patrem rerum spectare licebit:
Quo melius nihil esse potest, neq; pulchrius vsquã,
Qui cuiusq; boni ac pulchri fons, author, origo est.
Multi autem non posse putant contingere, vt vlli
In terris posito diui apparere, loquiue
Dignentur: meq; arbitrantur fingere nugas.
His facile ignosco. neq; enim dedit omnibus vnũ
Natura ingenium, quidam cælestia semper
Mẽte agitãt, semperq; aliquid sublime reuoluũt:
Nonnulli tantũm quæ sunt mediocria curant,
Nec procul à terris multum se attollere gaudẽt,
Innumeri tellure iacent, nec surgere possunt
Omnino, totoque animo tellure morantur:
Non secus ac volucres spatiãtur in aẽre quædam
Sublimi: & leuibus pennis altissima tentant:
Nonnulla medias percurrunt aëris oras,
Nec multum sublime volant: pars cetera in imo
Versatur spatio, & terris vicina frequentat.
Quare non mirum est, si nostris credere dictis
Turba nequit: siquidẽ turba crassissima mẽs est,

Vera

Vera tamẽ sunt quæ dixi. nam quomodo quisquã
Montibus in rigidis inter deserta manere
Solus sponte sua, & tam duram ducere vitam,
Posset? nempe breui rueret, nisi quis Deus illum
Consolans blandó, tanto mœrore leuaret.
Credite qui loca sola colit, desertaq; vitans
Humanos cœtus: aut prorsus desipit, aut est
Plus homine, & crebro fruitur sermone deorum.
Hoc pacto Priscos olim vixisse prophetas,
Fama refert: multos etiã post funera Christi
Quos sanctos dixêre patres: et tempore nostro
Complores tali funguntur munere vitæ.
Hos tu homines, cùm prudenter sciteq; loquãtur,
Cùm faciant mirãda, et cùm ventura recludant,
Deliros, hebetes, contemnendosq; putabis?
An magis affiatos diuino numine credes?
Præterea multos Ecclesia sancta fuisse
Affirmat, qui sæpe deos videre beatos.
Credere cur nolim, cùm sancta Ecclesia dicat?
Non sunt nuga igitur, sed consentanea vero,
Posse hominem affari diuos coram, atque videre?
Quod reor esse bonum summum, finemq; bonorum
Cunctorum, quæcunq; homini contingere possunt,
Donec præsentis vitæ freta turbida sulcat.

Cùm

Cùm vero elapsus mortali carcere abibit
Spiritus, abducens secum hæc tria, quæ sibi semper
Sunt propria, mẽtem, sensum, motũq; ætheris oras
Exultans petet, & fælix perfectè erit illic:
Quippe habitans cum diis, deus efficietur & ipse.
O cælum immẽsum, ô pulcherrima regia diuûm,
Quã pura es: quã perspicua et mirabilis, & quot
Vndique syderibus variis ornata renides,
Regia cunctarum plenissima deliciarum.
Nam si tot pulchris & gratis rebus abundat
Terra, hominũ locus ac pecudum, vilissima mũdi
Portio: quid de te censendum? stant vbi sancti
Cælicolæ, rerum domini, regesque beati?
O vtinam postquam mea tristia fila sorores
Lanificæ implerint, liceat mihi corporis huius
Exempto latebris, illuc accedere, & illis
Deliciis tam mirandis sine fine potiri.
Iamq; ego Zodiaci diuino munere nostri,
Sydera librorum numero duodena peregi:
Longum opus, & longo studio, longoq; labore
Confectum tandẽ, atque extremo limite clausum.
Quas tibi agam grates, ô mũdi maxime Prĩceps
Qui me iussisti tam pulchra & grandia cœpta
Audere, audentiq; animum viresq; dedisti:

Gloria

Gloria lausq; tua est, si quid mea pagina pulchri
Continet atq; boni: pulchriũ nanq; omne bonumq;
Et te oritur: tu principium finisq; fuisti
Tanti operis, tu rexisti mentémque manumq;.
Gratulor ergo tibi soli, tuus est honor omnis.
Si qua tamen mihi debetur mercedula, posco
Te deus hoc, vt quãdo aderit meta vltima vitæ,
Vitæ, quam noctu per inania somnia duco:
Quam redeunte die varius labor vrget & angit:
Vitæ, quam nemo sapiens non nouit amaram:
Parcere digneris misero mihi, crimina delens
Omnia quæ admisit (heu) mentis caligine cæca,
Atque animam patiare meam requiescere cœlo.
Tu liber interea diuersa per oppida curre,
Inuidiam subiture grauem, nam multus vbique
Oblatrator erit, cuius lacerabere morsu.
Non deerunt certè, qui cùm nil edere possint
Dignum laude, tamẽ gaudẽt maledicere semper,
Carpendisq; alijs famam venantur inanem:
Hos tu liuidulos catulos, orisq; maligni,
Exosus refuge, & doctos inquire bonosq;,
Qui pauci sunt: sed paucis potes esse beatus.
Nimirum pauca in terris Deus optima gignit:
Hos reuerentur adi, & mercis his exere nostræ.

Quas si laudarint, satis est: quid cætera dicat
Turba, parum cura, & vulgi conuicia ride.
Iudicium vulgi insulsum, imbecillaq; mens est:
Stulta placent stultis: obsonia quisq; palato
Digna suo quærit, non omnibus vna voluptas:
Sed docti atq; boni, quæ sût pia vera & honesta,
Auscultant, auideq; legunt, discuntq; libenter.
Hic cibus illorum est, hæc consolatio mentis.
Talibus ergo viris (nisi me præsagia fallunt)
Gratus eris, vultuq; hilari spectabere ab illis.
Vade igitur fœlix Liber, & longissima viue
Tempora, quumq; meos tellus obduxerit artus,
Tu varios populos diuersaq; regna superstes,
Quære, studeq; meum latè diffundere nomen.

FINIS.

RERVM AC VERBORVM toto hoc opere memorabilium, Index.

Prior numerus paginam, posterior lineã indicat.

A

Acanthis. 57 13
Acheloi cornu ab Herc. fractum. 63.1
Achilles medicus. 336.23
Achillis nobilitas. 252.12
Aconita ex Cerberi spumis. 63.4. & 298.13
Adamante durior 80.22
ab Adamo quot annorũ mundi ætas 388.12.
Aduersis agitata quædam nitescere 277.24
Adulatores pro amicis. 104.3.
Ἀδύνατους formula. 156.27
Aeacus 280.1.
Aegoceros, vide Capricornus.
Aegrotanti quæ obseruãda. 144.13
Aeluri auiculæ insidiantis descriptio. 239.8
Aeol⁹ vẽtorũ rex. 292.20
Aequinoctialis circulus. 360.4
Aër an vacuum. 202.8
Aër an lucis subiectum. 404.19.23. et 405.16
Aër deorũ sedes. 208.4
Aër, ens et corp. 202.9
Aër infra ignem 390.15 deq; eo multa eod
Aër in lumine, non contrà 405.1
Aër morborũ causa. 144. 15.
Aëris corpus fluxum.

372.6
Aëris tenuitas penetrabilis. 225.23. & 226.2
Aëra dæmonibus esse refertum. 248.3
Aëre nil subtili. 202.7
Aëre sensus verti. 203.15
Aëria animalia an etiam corporea. 209.13
an moriantur. eod.
210.5. quali sint specie. eod.10.
Aeschilli mors. 252.14
Aestas vnde. 306.13
Aestatis incommoda. 180 23.
Aeternum per se, præter Deum nihil. 381.1
Aether adamante durior 373.3. et 384.13
Aether an rerum finis. 401.7
Aether nihil immundi patitur. 354.2
Aetheris decora 192.8
Aetheri quo quisq; locus propior, eo beatior. 386.8
Aethera neq; igne, neque glacie infestari. 359.11
Aetherei incolæ immortales. 210.16
Aethiopes. 36.12. & 111.7.
Aethiopum descriptio. 300.15
Aethna æstus. 13. 21. & 399.9
Affectus in homine mentis contrarius. 256.7. eius satellites. 10
Affectus mentis lumen obscurant 217.5
Affectus morborum causa. 144.10
Affectus mentis stimuli. 65.23
Affectus quare vt ratione delactentur dati. eod.19

Affectuum ebrietas. 184. 24. & 258.7
Affectuum principijs obsistendum. 257.1. & 258.20
Affectuum sedes cor. 222.13
Affectuum vis in animũ. 231.20
Affectibus quomodo rectè vtendum. 66.8
Affectus in oculis apparere. 224.4
Affectus quomodo prodat anima. 222.4. 222,19.
Aganippe. 9.11
Aganippides vndæ. 151. 12.
Agẽtem finis mouet. 117 3
Agilitas. 97.17
Agriculturæ ob voluptatem 48.21
Agriculturæ laus. 129.5
Alcinoi pomaria. 24.22
Alcumistica ars. 331.22
Alexandri regis ebrietas. 71.4. *eiusdem interitus.* 154.11
Alexandro soluendus nodus. 249.15
Amans redamari dignus 418.22
Amanti leuis labor omnis 334.4
Amantibus metuenda invidia. 92.7
Amaracus. 57.5
Amaranthus. 57.2
Amare, est bonum velle. 96.23.
Amari volenti quæ obseruãda. 101. 14.101.16 & 102.19.
in Ambiguis cognoscendis quis esse ordo debeat. 214.21.
in Ambiguis rationi credendum. 380.4

Ambitio. 256.13. *cauenda.* 176.11. & 178.2.

Ambitio multis ad virtutem calcar. 176.6. *quãquam ipsa vitium sit.* eod.10.

Ambitio Romanorum in petendis magistratibus. 176.18.

Ambrosia 386.7

Ambrosiæ campi 74.20

Aqua morborum causa. 143.14

Aquæ elementum sub aëre quomodo & quale. 393.16

Aquæ sapor à terra. 393.24. 394.15.

Aquæ calidæ scaturientes vnde. 399.10

Aquarum vis omnis ab Oceano. 394.10

Aquarij signa stellæ quot 367.7. *eiusdem ortus.* 371.11

Aquila Iouis armiger. 68 1. & 283.3

Aquila sidus 364.2. & 366.6. *eiusdem ortus.* 369.14. & 371.8

Aquilo. 192.13. & 200.23.

Amicitia donis comparata, nõ diuturna. 101.19 *item iucundis* 102.11

Amicitia et lis an rerum primordia 216.5

Amicitia, idem velle idemq; nolle. 104.24

Amicitia inter paucos firmior. 105.24. & 106.9

Amicitiæ malorum & stultorum non diuturnæ 105.22

Amicitiæ fomes, similitudo morum. 104.21

Amicus ita amandus, vt qui hostis fieri possit. 92.4

Amici in rebus aduersis. 96.9.
Amicorũ vsus tam in aduersis, quàm prosperis. 96.13.
ab Amicis mores cuiusuis facilè pspici. 326.1
Amigdala 56.16
Ammon 355.6
Amor aduersantibus fatis qualis 91.10
Amor ciuilis & communis qualis 105.10
Amor durabilis quis. 105 8.
Amor igni simil. 417.12
Amor in plures diuisus, debilior. 105.21
Amor naturalisue, an qui virtute constat, durabilior. 105.12
Amor occultãdus: 92.20
Amor pacem gign. 94.24
Amor quomodo fiat, 222. 11.
Amor paratur obsequio. 101.17. fraude 136.14
Amor res diuina. 93.14
Amor suapte dulc. 82.5
Amor tantùm inter similes 120.14
Amor voluntatis motus. 96.22
Amoris calcar. 344.6
Amoris expers, sensus expers. 93.10
Amori omnia obnoxia. 93.11.
Amorem verbis quàm rebus quærere, tutius ac leuius. 102 22
Amore mundũ, & quæ in mundo sunt oña seruari. 93.19. & inde 94.10.
Amore pacẽ cõstare 94.24
in Amore quanta vis fati. 82.1.
Amore sincero nihil in hac vita melius, aut dulcius 96.7.

Amores fato iũgi. 89.22 *ac ſolui.* 90.11
Amorum cauſa fatum. 89.22 *forma.* 90.1. *numi.* 90.4. *conſuetudo.* 6.
Amphion 60.3
Amphitrite. 118.17, & 248.15
Anacreõtis mors. 252.15
Anaxagoras diuitiarum contemptor. 39.23
Ancilia. 58.7
Andromedæ ſidus. 364. 19. & 366, 9. *eiuſdem ortus.* 368.20. & 371. 16. *occaſus.* 370.12. & 20.
Angelos inuocatos multũ apud Deũ poſſe. 310.22
Angvitenens ſidus. 364. 15. & 366.3. *vide Serpentarius.*
Anima quid. 227.21. & 228.7
Anima an mortalis. 345 17 & 346.3. *an vna cũ corpe interire credenda.* 228.18. & 229.20. & 233.20. *an rectè harmonia dicta.* 333.1
Anima, an vna tantum in orbe. 234.21. *vt ſol vnicus* 21.
Anima fortunæ non obnoxia. 263.11
Anima hominis diuina et immortalis. 123. 16 & 185.8. & 229. 22 & 230 24 & 355 13. *indiuidua & immaterialis.* 344.9. *incorporea.* 230.21.
Anima quomodo eterna & diuino ſemine nata deprehendatur. 235. 10.
Anima vna, at minima. 224.11
Animæ cum corpore certamen. 228.18.

Animæ in vitia ruentis gradus. 289.24. & inde & 291.14.
Animæ immortalitas etiam à philosophis asserta. 214.4
Animæ immortalitatem credere, salutis fundamentum. 349.10.
Animæ sol, mens: sensus autem, sydera 227.16
Animæ vires. 224.12
quot 227.10. *ac munera* 345.14.
Animã mortalẽ esse quibus rationibus quidam astruere conentur. 233 20. & 234.6
Animam quoq; moueri. 221.20.
Animæ curita pauce astra petant. 287.18
Animæ quomodo à spiritu sancto sublimentur. 334.9
Animas defunctorum ad lunæ regionem deferri. 287.6
Animas non sponte malas esse, neq; per se in vitia labi. 288.11.
Animas post fata non viuere, Epicuri dogma. 50 23.
Animal vnumquodq; esse fælix quo pacto possit. 124.6
Animalia perfecta & imperfecta. 223.6
Animaliũ creatio. 22.13
Animalibus motus causa quæ 122.8. & inde.
Animantũ in terris omnium rex homo. 395.8.
Animus à corpore solutus perfectior. 232.2
Animus corpore dignior. 98.13.
Animus diuinæ naturæ similis, ideoq; immorta-

talis. 230.11. incorruptibilis. 230.15
Animus qua ratione colendus. 309.19
Animus sine doctrina ignauus hebesq;. 320.12
Animi à sensibus reuocatio. 231.13
Animi à studijs remittendi ratio 326.19
Animi bona. 97.19. virtutes. 99. & 23. 20. an verè beatos reddat. 116. 17. an etiam ex fato. 252.4.
Animi bona & iucunda & honesta. 100.9
Animi cultura quæ. 307. 8. & 308.11
Animi culturæ incumbendum. 327.5
Animi habitus quomodo mutentur, & vnde. 216 15.
Animi index sermo. 100. 4.
Animi morbus qualis. 273.11.
Animi morbi & vulnera, vitia. 272.22. & 24
Animi motus. 221.1. & inde.
Animi munera quanto corporeis præstatiora. 41 17.
Animi naturam cognoscere difficile 214.14
Animi quæ corporis voluptates sinceriores 98.10
Animi vim corpore debilitato crescere 230.18
Animi vita qualis 345.4 & 345. 10. & 350. 17.
Animo & corpori communes esse motus 222.23.
Animum non parentes, sed naturam dare. 165.12
Animum turbant sensu.

231.20. & affectus.6
Anni quatuor partes ex solis cursu 396.17. semper eadem. 244.17
Annũ producere segetes, non cultum, proverbium 165.15
Antarcticus circulus & polus. 359.24
Anthenoris vrbs 172.14
Antheus 63.6
Antichristi solutio. 323.3
Anticyra. 182.5. & 247.3
Antilochus. 187.20
Antiphates 62.11.
Antipodes. 23.17. & 45 17. & 395.20. & 396. 13. & 16.
Appelleæ tabulæ. 99.4
Aplestus dæmonum rex, eius descriptio. 294.22
Apollo Cyrrhæus vates. 275.19.
Apollo Delphicus 76.16.
Apollo medicus 336.15
Apollinis metamorphoses ex amore. 89.10
Apollinis numen 9.10
Apuliæ musicæ 324.5.
Ara sidus. 367.19. eiusdẽ ortus. 371.8. occasus. 368.21.
Arabs mollis 55.14
Arabes. 111.10
Arabum deserta. 36.11 opes. 112.5.
Aranea quomodo muscis insidietur. 64.13
Arbitrium nobis an liberum. 249.19. & 252. 22. & quando 257.17 quando non 258.1. & inde,
Arbitrium cur adeò pauci habere videãtur. 255. 24.
Arbitrium quid. 253.6 & an in omnibus æquè & omni tẽpore. 253.11

Arbitriũ quò liberius eò magis fato obnoxium. 259.4
Arbitrium rationi coniũctum. 254.16
Arborum diuersa sors 261.4
Arborũ omnis generis catalogus. 56.6. & inde.
Arcades an Proselinoi 346.10
Arcadia olim plana, & sine montibus. 284.11
Arcana nemini reuelanda 91.22
Arcitenens, vide Sagittarius. 363.5
Arcticus circulus & polus. 359.24
Arctophylax. 364.12. eiusdem occasus 369.2. & 16
Arcturus 365.21
Arete dea 65.4. & 73.17. & 84.15. & 77.24. & 159.10. & 283 11. eiusdem a voluptate dehortatio. 61.15. & 65.15.
Aretes filius Timalphos 84.23.
Argo sydus 365.1 & 367.16. eiusdem ortus. 370.4. occasus 371.6.
Arietis signi stellæ quot. 366.13. eiusdem ortus. 368.19
Arimaspæ. 111.10
Arimin⁹ fluuius. 320.24
Arion citharœdus. 59.24
Aristæi armenta. 24.19
Aristoteles. 493.6. & 405.2. *mundi lumen.* 98.1.
Aristotelis sententia non curanda, vbi à vero recesserit. 242.10
Armorum detestatio. 258.16.

Ars omnis ex vsu. 141.8 376.19
Artis vis. 108.14
Artes vnde. 122.6
Artes vtilitate & honoribus ali. 49.8
Aruisia. 30.7
Asia mollis 111.4
Asini sydus. 366.21.
Asini bipedes. 303.20 & 304.5
Assuetudine quandoque frangi naturæ vim. 169 12
Astrea. 302.2
Astrum quodlibet terra & mari maius. 207, 17
Astra cadentia 406.3
Astra senectus nulla tarit 210.16.
Astra singula, cœli vrbes 384.1
Astrorum imagines variæ ab astronomis fictæ. 376.24.
Astrorum magnitudo 376.19
Astrorum vis. 376.9
Astronomia disciplinarum pulcherrima. 326 23.
Astuti plures quàm prudentes 303.4
Astuti quomodo stultis insidientur. 303 20. & 304.7
Astutorum imperiũ ferreum seculum. 303.7
Astutis nullum hominum genus sceleratius. 303. 11.
Athamas 184.15
Athlas. 55.17. & 85. 13. *cælifer* 151.7. *onere leuatus ab Hercule.* 63 8.
Althantides. 366.16
Atomi, animæ ne an corpora. 328.10
Atropos. 86.5. & 352.4
Atys Cybelæ dilectus, in

pinum conuersus 36. 3.
Auaritia bellorum causa. 95.19.
Auaritiæ cauenda. 42. 15.& 314.15.
Auaritia, pestis & erinnys.42.16. Acherontis filia 17. vitiorum omnium radix. 314.16.
Auaritiæ stagnũ.290.21
Ex Auaritia quæ mala nascantur. 43.6
Auarus omnis sceleratus. 174.14. semper inops. 334.14.
Auari descrip. 25.6.& inde. 29.13.
Auari impietas 44.5
Auaro diuite, nihil intolerabilius 274.18
Auaro nihil pes 314.19
Auarorum dæmon Aplesius 294.22.et 295.1
In Auaros. 96.1.
Audaces faciunt spes & amor. 344.6
Audenti fortuna fauet. 22.6.
Auditus animæ vis. 227. 10.qualis 21.et 227.13.
Aulicæ vitæ detestatio. 131.4
Aurata piscis. 30.3.
Aureum seculum Saturno rege. 56.10.&.95. 11. vbi prudentes regnant. 302.1
Auricularis digitus. 305 19.
Auriga sidus.315.25.& 364.15. eiusdem ortus. 368.24 occasus 371.3.
Aurora 45.19.
Auroræ descript. 293.12 periphrasis. 74.5.
Aurum vnde 161.9
Aurum igni precioſiusfieri 277.20
Auri cupiditas. 410.8

Auri vis, quàm legum & iuris maior. 133.10
Auſter. 192. 12. *nubifer* 296.21.
Auſtralia ſigna 362.23 *quæ* 363. 3. & 364.4. 20. *quot ſingulas ſtellas habeant.* 367.9
Autoritas magnorum virorum, quàtum ſæpe iudicio obſtet. 242. 20
Autumnus 245.15.

B.

BAcchus Tartari & Megeræ filius, non Deus. 72.12.
Bacchi currum tigres trahunt. 109.11.
Bacchi donum Midæ regi. 29.7
Balena hoſt paret. 22.23
Barbæ gratia. 79. 19.
Beatus, an qui diues. 25. 2.
Beatus in terris nemo, 114 10.12.
Beatus quis habeatur. 126.10
Beatus quis. 41.7. & 125 5. & 148. 13. *quando* 315.17.
Beatus verè, vt phœnix rarus. 126.7
Beatus vocandus quis 114.20. & 122.20.
Beatũ animus, non res efficit 38.12.
Belides. 151.10.
Bellum quatenus licitum. 336.2
Belli vſus. 334.17. & 335.14.
Bello nihil turpius & homine indignius. 333.10
Bellorũ cauſæ regibus quæ 110.17 & 334.15
Bellorum noſtri temporis deteſtatio. 95.19. & 333.13
Bellorũ ſtudioſi qui. 333

21. qui non 334. 3
Beneficus Deo similis. 91 17
Bene mereri etiam de ingratis nõ cessandum bono viro. 102.1
Bestiæ quatenus nobis inferiores. 122.8
Bestiæ quorũ sensuũ vsu gaudeant maximè. 99. 1
Bilis iræ materia. 221.8
Blandè vincere prudentiu. 109. 13
Blandiri perniciosissimum pueris 143.4
Böbardæ periphrasis. 22.
Bon⁹ frustra quis 388.23
Bonus nemo sp̃te. 169.5
Bonus vir dẽs amicus: 299.6
Bonus vir & mente & animo sanus sit oportet. 275. 20.
Bonus vir, phœnix. 102.3
Bonus vir suæ ipsius conscientia cõtentus. 177.4
Bonum virum etiam in doctum pluris faciendũ esse, quàm malũ quemlibet eruditum. 19.12. plurimi autem faciendum, quid probitati eruditionem coniunxerit. ead. 20.4
Bonúmne an doctum esse præstet 17.12
Boni pauci 423.12
Boni pluribus malis obnoxij. 170.2
Bonorum & doctorum voluptas 424.5.
Bonorum exempla proponenda 40.7
Bonis hominibus nihil mali accidere posse. 272. 20 & 275. 16. & 246 1.
Bonis omnia cedere in bonum,

num etiã mala. 287.23 & 277.11. & 278.17
Bonis plerũq; aduersa fortuna. 232.18. vnde 272.20.
Bonum breui durans, non bonum 125.12
Bonum diuersis animantibus diuersum. 216.9
Bonum duplex. 272.7. 271.18.
Bonũ motus causa. 216.7
itẽ boni cognitio. 219.18
Bonũ omne a Deo. 365.13
Bonum summũ alĳs aliud 114.24. homini quòdnam. 124.18
Bonũ summũ, Deus. 118. 12. & 123.18. qui & omnis boni autor. 407.4 & 195.7
Bonum, summum, deorũ conuersatio. 421.22
Bonũ summũ finis. 117.7
Boni summi cognitio vera sapientia 47.17
Boni summi summũ & perfectũ gaudium. 118.7
Bona corporis. 97.15. animi. 97.20
Bona corporis & externa, qualibus bona 115. 14.
Bona corporis ac fortunæ quare pluries fiant bonis animi. 241.16
Bona externa, nugæ. 412. 3.
Bona per se. 115. 11. per aliud 116. 11.
Bona, quorum bonus vsus 276.5
Bona triplicia. 272.12.
Bona vera quænã. 40.2.
Bonorũ tria genera. 15.9 & 97.3
Bonorum fons prima causa. 266.5

Bootis occasus. 369. 10. 13. & 328. 4
ortus. 370.4
Boreas serenifer. 292.22. & 391.7
Borealia signa. 362.21. quæ 8 & 364.3
Briareus 256.18
Britanni. 111.11
Buxus. 56.14

C

CAesaris stirps extincta 164.23
Calanus. 190.18
Calliope Orphei mater. 156.20
Calor an motus causa corporibus 215.12
Calor natiuus. 220.3.
Calore alio solui, alia indurari. 277.10
Cancri signi stellæ quot. 366.20. eiusdem ortus. 369.6.
Canicularium dierũ periphrasis. 31.7. & 236.
Canis maioris ortus. 369. 15. & 369.21. occasus. 370.22.
Canes duo, sydera. 364. 24. & 367.14.
Canicies præcox ex mœrore. 147.20.
Capharæus. 26.11
Capra sydus. 365.24
Capricorni signi stellæ quot 367.6. eiusdem ortus. 371.7.
Capua. 58.6
Canis aduersus mẽtem pugna 258.22
Cassiopeiæ sydus. 364.9. & 365.16. eiusdem occasus. 370.21.
Castaliæ rura 9.12
Castalius fons. 76.14
Castè viuere salutis inquinibus quorumnam. 87. 14.
Castos haberi, qui sunt

Cauti 87.21
Casus quid. 242.16
Casus in nobis est nõ in rebus. 245.2
Casus in orbe nihil iuris habet. 246.5
Casus incertitudo. 243.9
Casune an fato omnia cõtingant. 237. 15. & 242.13
Casúne fiant aliqua. 244 13. & inde.
Casuum diuersitas, quibus homines sũt obnoxij. 262.3. & 265.8.
Cato. 40.5
Catonis nobilitas. 166.1.
Causa ab affectu suo diuersa. 238.17. effectu prior. 193.24
Causa perfecta parem effectum gignit. 49. 23
Causa prima bonorum fõs & malorum postrema. 266.5.
Causæ primæ effectus vnus & qualis 240.20.
Sine Causa nihil esse. 238 16.
Causarum aliæ viliores. aliæ nobiliores. 264.12.
Causarum nexus & ordo perpetuus. 239.8
Causarum plurium concursus. 242.5. & 7.
Causarum vltima, ac longissimé à prima distans terræ huius gubernatrix 262.3. & 265.8.
Causarum vt quæq; prior ita dignior. 235.3. & 241.3
Ex causis constare mundũ. 238.24 & oũa. 241.21
Centauri sydus, 370.8. & 365.4. eiusdẽ ortus. 367 17. occas. 371.14. et 18
Census mediocris commendatio. 128.14.

Centrum. 228 14 19.
Centrum mundi terra. 201.3
Centrum terræ 395.13
Cephei ſydus. 364.9 & 365.14. *eiuſdē occaſus* 370. 12 & 20. *ortus* 371.2.
Ceraſtæ. 57.20
Cerberus. 51. 8. *triceps* 298.11.
Pro certis incerta ſoqui ſtultum. 52.14
Certus ſydus. 367.11. *vide Priſtis, eiuſdem occaſus.* 369.6. & 370.10.
Chameleonta paſci aëre. 385.8.
Chaos 398.15
Charon 44 23
Charybdis. 62. 11. & 170.2
Chimera. 52. 13. & 151 6. & 307.18.
Chiragra ex ebrietate. 71
Chiragra periphraſis. 30 15
Chiron medicus. 370.17
Chiron ſydus, vide Centaurus.
Chirurgi quam clinici ars certior 145. 12
Chriſti præcepta. 188.2
Chronicus ortus ſeu occaſus, 368.7
Cibi craſſiōis et ſubtilioris diuerſa mutatio. 199 21
Cibi voluptas pecudum propria 99.15
Cibi vſus quis. 40.21
Ciborum fumis hebetari ingenium. 69.22
Ciborum luxus. 29 21
Cicadas rore paſci. 385.8
Cicero arpinas. 31.16
Ciceronis nobilitas. 165. 24.
Cilices 111.8

Circe, 151.6. voluptas 312.15
Circe Vlyſſis ſocios in porcos mutauit. 63.22.
Cirphæa rupes 237.4
Cirrus. 56.20
Clementiæ experſ, non homo, ſed lupus. 315.24
Clementis Papæ apparatus ad tollendum Lutherum 356.10. eiuſdem cum Cæſare conuentus. 321 12.
Clinici quam chirurgi incertior ars. 145.11.14. & inde
Cælibatus an cõiugia melior 131.14
Cælibatus culpatur 86. 14
Cælibatus ſapientem decet 332.13
Cælibat⁹ pericula 131.15
Cælum an æternũ. 387.3 an cæperit olim. 387.9 æternum eſſe. 373.1
Cælũ an colonis vacuum. 381.21. & 383.23. nõ vacuũ colonis. 208.11. 209.10. & 311.5.
Cælũ an rotundũ 375.13
Cælum bonorum ſedes. 350. 21. Dei regia. 399. 18. deorum ſedes 208.6
Cælum duróne & ſolido corpore conſtet, an fluxo ac tenui. 372.5. & 373 3. & 384.13.21.
Cælum Oceanus, rerum pater. 325. 5. omnium quæ hîc fiunt cauſa. 233 11.
Cælum quid. 376.7
Cæli à ſtellis diuerſitas. 376.14
Cæli ambitus 359. 5. ac perennis motus. ead. 6
Cæli corpus non opacum. 373.22

373. 22
Cœli imagines ab astronomis fictæ.
Cœli in terras specula. 110 3. & 111.3. solis dijs concessa. 110. 20
Cœli laus. 364. 21.
Cœli motus à diisne, an per se 380. 6. & 381. 19. quatenus æternus. 381, 14.
Cœli regiæ descriptio. 65. 20.
Cœli potentia in res nascentes. 325.3
Extra Cœlum an aliquid. 401. 2. lux infinita. 493. 11. Dei regia. 371. 18. optima mundi pars. 409. 9.
Ad Cœlum omni studio contendendum. 411. 23
In cœlum paucos venire. 323. 10.
Cœlum petere terrenis re-
bus grauato non licere. 316. 7.
Sub cœlo an ignis. 390. 11
Cœlo quo quiq; propius eo nobilius. 202. 13
Cœlestes orbes quinque. 359. 8. item alij eodem & 360. 23.
Cœlestia corpora an materia constent etiam, 372. 12.
Cœlestium corporũ admiranda celeritas. 378. 14 & 23. & 379 9. qualis motº ead. 13. & 381 24.
Cœlestium corporum an concentus aliquis. 361. 13. & 371. 8.
Cœlestium sphærarum motus primo mobili contrarius 361. 13
Cœlicolum corpora tenuissima. 385. 1. & 5.
Cognitio etiã motus causa

219.18.
Cognoscendi vis animæ maxima. 224.16
Colloquia turpia vitanda. 351.10
Coluri duo. 378.18. & 384.3.
Commercij praui pestis. 325.23.
Commercia praua bones mores corrũpũt. 142.17
Commodi tantum sui studiosus, bellua non homo dicendus. 254.
Cometæ vbi apareant, & qua de causa. 393.5
Comœdiarum vsus. 18.5.
Compater obseruandus ei qui suspectã habet vxorem. 137.13
Conceptionis vis, talem quemque esse, qualis in vtero concipitur. 120.21.
Concordia tantùm inter similes. 121.14
Conditio alijs fœlix, alijs aduersa, an & fato cõtingat. 260.13
Conditionis hominum ratio habenda. 103.21
Cõiugatus non liber. 131.21.
Cõiugium, vide Matrimo.
Coniugium an cœlibatu melius. 131.14
Coniugium natura institutum 132.9
Coniugij commoda. 133.13. molestiæ 131.15
Conscius sibi bene, nihil timet 13.9. cõtrà, qui malè. ead. 13.11
Conscium metui. 91.23
Consuetudo amoris causa. 90.6.
Consuetudo naturam parit. 104.19.
Consuetudo praua in filijs cauenda 142.14

Consules Roma. olim ab aratro designati. 40. 8.
Contentiõ non re, seu voluntate reddi. 26. 11
Contagio 144.18
Contraria contrarijs curari. 145. 7. iuuari. 145 6.
Contraria inter se melius apparere 349.16 semper pugnare. 338.7. sese mutuo fugare. 393.3. se non corrumpere. 372. 17.
Copia dea. 29.16.
Corpus an possit esse infinitum 403.5
Corpus animæ carcer. 288 18. carceris instar moles 198.14. & 353.7. & 353.20
Corpus tantùm locum occupat. 210.2
Corpus mutantia. 216.21
Corpus omne, quantum & quale 196. 21. compositum .23. materia & forma constans. 197. 2. finitum 6.
Corpus per se quiescere. 215.11.
Corpus vitiorum causa anima. 288.18
Corporis bona. 84. 1. & 115.14
Corporis exercitatio qualis esse debeat. 147. 11 & 327.22.
Corporis humani misera cõditio 352.23
Corporis illecebræ fugiendæ. 312.6
Corporis aitv qualis. 349 21.
Corporis qualis habenda ratio. 317. 12. & 318 6.
Corpori & animo communes motus. 222.22
Corpore debilitato cresce-

re vim animi. 230. 17 12.
Corporea corrumpi, nõ spe- Crapulam comitãtes mor-
cies. 94.3 bi. 30.15.16.
Corpora cũcta ex materia Crater sidus. 365. 2. &
& forma. 372.9 367.23. eiusdem ortus.
Corpora viuentia quomo- 369.22.
do grandescant. 220. 1 Crystallo dæmonem inclu-
Corona sidus 364.9. & di arte magica. 355.19
365.17, & 367.3. e- Cultura vis 141.6
iusdem occasus. 396. Cupido. 21. 22. Veneris
6. & 18. ortus 370.8. fil. 88.11. omnium de-
& 370.16. mitor. 12
Coruus sidus. 365.3. & Cupido non Bacchi filius.
367.23 89.20. sed fati. ead 22.
Coruum phœnica vocare. Cupido voluptatis comes.
14.2 58.22. eius descriptio.
Corinthi æra. 99.4 ead.
Cosmicus ortus siue occa- Cupressus phœbea. 56.4
sus. 368.3 Curius 40.5
Credendum non cuiuis. Cybeles currum à leonibus
379.22 trahi 109.11
Credulos facile decipi. Cyclopes 151.4
51.23. Cyllenus gigas. 284. 16.
Crapula vitãda 327.18 in montem 285.9
Crapulæ descriptio 30.10 Cynosura. 364.7. 365.11

Cyrrha. 9.4. & 10.22.
Cytheron. 71.7

D.

DAEdalus. 14.4
Dæmon malus cœlo electus, inter lunam & terras 268.8
Dæmon quare sublimiore mente præditis infensior 267.8.
Dæmon sapit. 249.9
Dæmon terris præsidens. 263.10. & 265.6
Dæmones arte magica ab hominibus cogi. 355.6
in crystallo claudi. 355 19.
Dæmo. indigetes. 248.3
Dæmones lunæ regionem incolentes 359.24
Dæmones mali an sint. 291.23.
Dæmones malis nigri. 293. 19
Dæmoniorũ malorum sedes vbi. 291.17
Dæmonum cum hominibus conuersatio. 414.5 & inde.
Dæmonum in aëre descriptio. 293.3
Dæmonum rex ad ortum. 293.11. ad occasum. 299.21. ad septentrionem. 295.22. ad meridiem. 297.2
Dæmonum vnci & folles. 294.7
Danâe. 90 5.
Debilia passim robustiorum libidini obnoxia. 171.2.
Delatores cauendi. 104.9
Delectãdi duo modi. 102 21
Delectans. 97,12. delectãtium species. 98.17. & 100.2
Delphi 341.11
Delphin sidus 364.17

eius oceasus 366.7.
Delta fidus. 364.19. q. etiam Delioton. 366.10
Democritus opū contemptor 39.23.
Demosthenes fabri filius. 31.17.
Demosthenis nobilitas. 166.4.
Dentium pestis ebrietas 71.21
Desidia, dulce malū. 130, 5.
Desidiæ nullā dari lauream. 22.5
Deucalion. 335.20
Deus an aliquid imperfectū efficiat. 240.18
Deus an corpore⁹. 196.16
infinitus eodem 197.3
Deus an malorum causa. 264. 1. eo. autore nihil mali fieri. 288.11
Deus bonorum omnium causa. 269.3
Deus cunctarum rerum et autor & finis. 119.6. & 119.15. & 120.16
Deus fati autor 259.18
Deus impassibilis. 270 5.
Deus incorporeus. 197.19 & 198.17. & 236.1.
infinitus. 401.16. per se æternus. 381.1
Deus mentis arcana respicit, 276.22
Deus non precio, sed amore colendus 137.5.
Deus omnipotens. 94. 1.
quare corpora corrumpi sinat, non autem species. 94.3.
Deus omnis boni & pulchri fons, 420.7. & 365.13. rerum principium & autor. 407.4. & pater, dominantiumq; dominus. 264.18
Deus propter se omnia

fecit 119.19
Deus semper bonus ac potens. 398.1. & 399.11
Deus solus beatus. 124.3. summum bonum. 118. 12. & 123.18. & 195 12. per se 195.23. totum 196.4. simplex. 196. 24.
Dei arcana nemini cognita 213.15. & 262.21.
Dei consilio omnia fieri. 246.14. nihil verò incassum. 246.12
Dei & hominum quanta distantia. 121.10
Dei in res cunctas amor. 93.14. æternus 19.
Dei invocatio. 280.21 eiusdemq; mira descriptio. eodem deinceps, & 400.6
Dei lux. 405.22. & 406 18.
Dei non oblivisc endum. 312.5.
Dei opus infinitum. 402. 11
Dei scientia infinita. 401. 11. item potentia. 12
Dei summi inter reliquos splendor. 404.16
Deo donari nihil posse, cuius sunt omnia. 415.6 & 8.
Deo placere studendum. 340.11. & qua ratione 417.6
Deo vt quidq; similius ità diuturnius 230.4. de Deo quid meditandum. 309.20.
Deum habere quis possit. 123.21
Deum colere virtus prima. 310.5
Deum non offendi. 269. 10.13. nec læsi. 269.21
Deum posse omnia, etiam pessima. 243.17

Deum nullum esse malum 249.3
Deum principio, medio ac fine carere. 118.24. & 120.15.
Dij, vide Superi.
Dij an in terris appareant hominibus. 420,9. & 421.21.
Dij extra cælum infiniti. 409.16. incorporei. 408 13. eorũdem cõditio. eodem.
Dij maximè liberi. 380,15
Dij quare incõspicui. 208 8.
Dij quorũ numero respuant. 416.2
Dij sæpe inuocan. 419.4 & inde
Deorum cibus & potus. 386. 2. vita & voluptas qua 173.24
Deorum corpora ex puro æthere. 111.17. tenuissima. 385.1.5. non mortalia. 385.19
Deorum flagitia à poëtis celebrari solita. 14.8
Deorũ formæ. 404.9 lux, sine gloria 404.14
Deorum nullus sexus. 246 23.
Deos affari & videre paucis concessum. 413.23 & quibus. 415.24
Deos esse vtilitas persuadet. 137.8
Deos non solum in cælo, sed & in aëre complures 392.12.
Deos placandi ratio. 415. 24. & 416.20
Dialectica vincula. 146 7.
Difficilium rerum tradendarum ordo debitus quis 214.21
Digitus medius infamis 302.4

Digitus minimus auricularis. 305.18
Dionysii tyranni celebre factum. 28.22
Dipsada venenum sitiferum. 295.1 & .8
Dis 247.12
Disciplinarum præcipuæ quæ 327.1
Disciplinis strenuè incumbendum. 327.1
Discordia inter dissimiles 121.15.
Discordiæ nostri temporis detestatio 95.13.
Dissimulare interdũ magna prudentia. 103.17. & 108.20. & 109.2
Dissimulare qui nescit, viuere nescit. 103.19.
Diuina voluntas duplex. 259.14. *semper eadem.* 381.13.
Diuinum auxilium ante omnia implorãdum. 280 20.
Diues esse & bonus & malus potest. 112.11
Diues quanto plus paupere valeat. 34.21
Diues quis. 187. 9. *verè* 328.15
Diuitis virtute carẽtis descriptio. 329.2.
Diuiti malæ an bonæ diuitiæ. 274.7
Diuite auaro & stulto nihil intolerabilius. 274. 18.
Diuites vitijs deditos sua ipsorũ familiæ quoque ridiculos esse. 32.6
Diuites voluptatem sequi labores fugere: 16. 20.
Diuitum curæ. 25.6. *ac astus.* 26.23.
Diuitum luxus. 29.13. *in vestitu* 30.13
Diuitum pericula. 28.4

& inde. 33.19.
Diuitibus nimio luxu etiam voluptatem perire 37.19.
Diuitiæ an ſummum bonũ 24.11.
Diuitiæ comparandis diſciplinis impendendæ. 35.14.
Diuitiæ liuori & odio obnoxiæ. 29.2. malorum cauſæ. 40.1
Diuitiæ malorum hominũ non bonæ. 274.6.& 275.3.
Diuitiæ moderatæ, iucundiſſimæ, & quænam. 129.3.
Diuitiæ non noſtræ, ſed earum nos tantum diſpenſatores ſumus. 44.21.
Diuitiæ non ſummum bonum. 41.18
Diuitiæ ob quid petendæ.
Diuitiæ quales ſui cultores reddant. 39.8
Diuitiæ quomodo acquirendæ. 328.9.
Diuitiæ ſpernen. 153.7
Diuitiæ veræ quæ. 315.12 in cœlis. 339.24
Diuitiarum abuſus. 274.7. noſtro ſeculo. 44.6.10.
Diuitiarum extremum, malum, medium ſalubre 126.24
Diuitiarum ſtudium pleriſq; ſolum. 410.5
Diuitiarum vanitas. 27.5
Diuitiarum vſus quis eſſe debeat. 42.6.11.& 45.2
Abſque diuitijs fœlicem vitam agere difficile. 328.12.
Doctrina, vide Scientia.
Doctrina animi bonũ. 97.

19.& 99.23
Doctrina improbi, insani gladio similis. 273.20.
Doctrina insipiens timẽda 327.8
Doctrinæ vsus ac pretium 18.18.
Doctrinæ sedulò incumbẽdum 320.9
Doctrinam ex fato cõtingere. 252.4
Doctus iniquus, vt furiosus habens gladium. 327.9.
Docti & æqui victus quales esse debeat. 327.15. & 326.16.
Docto euasuro labore ac studio opus. 173.4
Doctum ne an bonum esse præstet. 18.17
Doctum pariter probumq; esse, egregium 327.7
Docti re pauci, nomine multi 172.22
Docti pauci 423.22
Doctorum crebra conuersatio. 36.19
Doctorum & honor, voluptas quæ. 366.13
Doctis nũquam deesse necessaria 36.3
Dolor ad mentem reuocat 277.18
Dolor nullus, vbi nullum iudicium 219.3
Dolor Voluptatis comes 60.13 & 67.5.
Dominis duobus seruire nemo potest. 418.4
Dormientium motus qualis. 218.3
Dorophonus. 286.1
Dexa, eiúsque ex Ioue filij 285.24.
Draco sydus. 364.8. & 365.13.
Dryades 55.19

in Dubijs vtra opinio præferenda. 346.9
Dyſpepſia 173.6

E

Ebrietas quãtũ menti obſit. 257.23
Ebrietas viſum turbat. 203.12.
Ebrietas vitanda. 327.18
Ebrieta. deteſtat. 70.11
Ebrietatẽ qui morbi conſequuntur. 71.15
Ebri⁹ bellua vilior. 70.19
Eccleſiæ ſanctæ aſſertioni credendum. 421.17
Echinus. 223.9
Echo. 153.1. & 203.20. 284.10.
Eclipſeos ratio. 373.16
Eclipſeos lunaris ratio. 395.24.
Edendum vt viuas, non viuendũ vt edas. 72.3.
Educatio, magni momenti 325.9
Effectus à cauſa quid differat. 238.17
Effectus, pfectũ. 194.8
Effectus nobis certiores cauſis. 215.5
Electri vis attractiua.
Elleboro neminem non indigere. 182.4
Eloquentia vis ac pretium 33.5
Elyſii campi. 141.23.
Enacledus. 85.14. & 167 8. & 256.18.
Engonaſis. 364.11. & 365.19
Engonaſis occaſus 369.8 & 369.18. eiuſdem ortus, 370.6. & 371.1
Enipeus. 89.4.
Emoſigeus. 89.4
Ens primum, cauſa, non effectus. 239.5
Ens quid. 258.22.

Entia incorporea praeter deũ & alia multa. 199.3
Entia vera, an corporea. 199.3
Epicuri descript. 46.14.
Epicuri philosophia seu disputatio de summo bono, 47.10
Epicuro anima mortalis. 50.22. *voluptas summũ bonum.* 47.22.
Epicycli planetarum. 378 l. & 6.
Equi sidus. 364.17. & 366.8
Erebi tria stagna. 290.21
Eridani sideris ortus. 369. 4. *occasus* 370. 21.
Erymnis Acherontis fil. 42 16.
Errantia sydera. 192.17 & 393.7.
Error facilè imitabilis 242 24.
Errorum scatebra unde, 255.11
Eruditio, vide Doctrina.
Eruditione an phinas praestantior. 18.16.
Eruditor. nuge. 379.19
Erymanthus gigas. 284. 15. *in montem.* 285.9
Exemplorũ vis. 242.24
Exemplis magis quàm verbis docendi pueri. 325. 15.
Exemplis rudes melius doceri. 48.18
Esse per se nec amandum, nec fugiendum. 191.6
Estensis familia. 10.18.
Euandri luctus. 187.22.
Euripides mater ignoratur. 166.5
Europa fertilis & bellicosa 111.5
Eurus. 200.23. & 391.6 & 23.
Eurydice. 59.21.

Fabricius. 40.4
Fabula nõ omnis ſpernenda. 18.4
Fabulæ poëticæ. 150.22
Faces in aëre ardentes vnde. 390.1
Facies pulcherrima quæ. 417.9
Facundia, abſque conſilio. 151.19
Fagus. 56.9
Fama fami cognata. 252.11.
Famæ inane ſtudiũ. 175.9 & 175.23. ſomnium 177.18.
Famæ præmia poſt obitum 52.16.
Famæ ſpes ad virtutẽ impellit. 10.15
Fatum cauſarum ſeries. 238.23.
Fatum, diuina voluntas. 259.7
Fati autor deus. 259.18
Fati in amore & rebus omnibus vis. 82.1
Fati munera nõ reſpondere meritis noſtris. 261.15
Fati vis cõtra conatus noſtros 92.17
Fato cuncta obnoxia. 259 16. & 263.13
Fatum extra nihil fieri. 249.12. & 250.1
Fato amores iungi. 89.22 ac ſolui rurſus. 90.11
Fatóne an caſu omnia fiãt 238.7
Fatorũ ordo certus. 242.8
Fauoris conciliandi ratio. 302.18
Febris ex ebriet. 71.18
Fel iræ ſedes 221.8
Fœlix futurus quo ordine vti debeat 325.7 326.6
Fœlix in terris nemo 114
Fœlix quis 41.7

Fælix verè quis. 125.5. & 148.13.
Fælix quis habeatur. 126 10.
Fælix vocandus quis. 114 23 & 123.20
Fælix rarus, vt phœnix. 125.24. & 126.7
Fille carentia animalia nõ iracsci. 221.10
Felsina. 321.14.
Fœmina nihil mendacius. 83.8.
Ferreum seculũ, vbi astuti regnant. 303.7.
Fidelis nemo. 135.14. in venere 136.13
Fidendũ nemini. 91.19
Fidendum paucis, ac rarò alijs. 135.12. & 14.
Fides etiam inter coniunctissimos rara. 183.23.
Fides paucorum tantum. 106.3
Fidei verbis citra rationẽ non adhibenda. 375.11
Fidei succumbat ratio. 398.11
Filij ætate adhuc tenerâ bene instituẽdi. 139.24. & 141.9.
Filij parentum plerunq; similes. 134.19
Filiorum corrigendorum ratio. 242.23
Filiorum morbus & mors quomodo ferẽda. 139.4
Filiorum vitia parentibus imputanda. 139.23.
Finis agentẽ mouet. 117.3
Finis bonus. 48.13
Finis non omnis opus. 119 10.
Finis optimus qui vltimus alijs. 117.8. idémque summũ bonum. 117. 16. & 118.22.
Finis specie prior, & factis posterior. 48.11.
Ob Finem omne opus susci-

pi. 48.10
Florentia obsidio. 321.14
Fluminum perpetuus cursus vnde. 394.3. eorundem vsus 6.
Fontes vnde. 394.9
Forma 97.17
Forma absq; materia consistens, perfectior. 407.16
Forma amoris causa. 89. 22.
Forma & materia naturæ principia. 372.10. & 382.16.
Forma rebus esse tribuit. 404.1.
Formæ gratia fugitiua & infida 81.4. & inde.
Formæ corporeæ & incorporeæ. 404.5
Formæ incorporeæ extra cælum. 407.19. 408.3
Forma qua lege res generent, 382.10
Fortis tacet 108.20.
Forti viro vbique patria. 313.16
Fortitudo, 98.3. & 170. 5.
Fortuna an regat mortalia. 246.15.
Fortuna cæca. 315.7. instabilis. 318.22.
Fortuna, qui & Pluton. 266.13.
Fortuna rerum domina est opum donatrix. 130.9.
Fortuna veteribus dea habita. 238.2. & 247.28. qualis dea cad. 247.15
Fortunæ arbitrio an oĩa in mundo fiant. 238.1
Fortunæ bona nulli propria aut certa. 315.7. ideoq; spernenda. 318.25. somnia 339.9. sum⁹ ead. 11
Fortunæ comes libido. 169.18.
Fortunæ incertitudo. 165 4. & 262.8 inconstãtia

65.11.
Fortunæ in rebus humanis luſus. 318.5. ſiue ludibrium. 277.8
Fortunæ iocq; ſtultorũ imperium 305.2
Fortunæ modeſtiæ commendatio. 129.1
Fortunæ poteſtas in terram & terreſtria. 263.10. præter animas noſtras. 263.19.
Fortunæ proles voluptas. 16.15
Fortunæ vete. 250.11
Fortunæ ſola reſiſtit virtus. 36.13
Fortunatæ inſulæ. 141.23 & 208.16. an ſint 209.2
Fraus Pluti ãcilla. 54.10
Fraus Veneri gratiſſima. 136.14
Fraudẽ fraude repellere etiam iure licet. 336.3
Frugalitas veterũ 40.10 ad Frugalitatem exhortatio. 40.23
Fulgura vnde. 390.9
Fulmina à dæmonibus tiri. 299.16.
Fulmina vnde. 390.18. et 391.13.
Fumo, hoc eſt, vana gloria nihil lenius. 317.23
Furiæ. 29.5. & 185.15.
Furioſos etiam verum dicere. 213.23
Furor poëticus. 213.21

G

GAdes 361.15.
Galloruũ in Italia bellum 278.6.10
Ganges. 110.11. 361.15
Gangetica tellus. 11.12.
Ganymedes, qui & Aquarius. 371.11. vide Aquarius.
Ganyme. forma. 31.23.
Ganymedi præfertur Phœbus. 79.1

Garrulitatas leuitatis indicium. 107.10
Gaudia eò dulciora, quò rariora 37 9
Geminorũ signi ſtellæ quot 366.18. eorũdem ortus. 369.3
Gẽme quare alȳs lapidib⁹ nitidiores, 200.3.
Getæ. 36.12.
Getuli. 111.8
Gigantes in Arcadia olim 284.11. in montes verſi 285.9. à Menarcho domiti. 284.9
Gigantes terrigenæ. 85.15
Gygantomachia. 23. 10 & 151.3. & 167 7
Gygantomachiæ allegoria. 256.16
Gloria vera poſt cineres. 318.24.
Gloriæ humanæ vanitas. 352.6.
Gloria ĩane ſtudiũ 175.9 & 175.23. ſomniũ 177 17.
Gloriæ vanum ſtudium. 317.5. & vnde 23.
Gloriũ ſtertẽtes fugere. 73
Gorgones. 152.4.
Græci nugaces 85.10. mẽdaces. 125.24. 126.4
Græcia mendax. 151.10.
nugarum mater. 209.6
Græciæ ſeptem ſapientes.
Grando vnde 390. 9. & 391.13
Grauia ad centrum ferri. 395.14.
Grauia leuibus viliora. 199.8. & idem. 202.2
Gula cauenda. 327.18.
Gula nequitiæ nutrimentum. 87.11
Gula voluptatis ſatelles. 69.10. 59.11.
Gulæ dæmon. 296.4.
Gulæ & laboris fil. ſomnus

69.22.
Gula nihil indignius homine. 69.16
Gula plures perire quam gladio. 71.23.
Gustus animæ vis. 224.24
Gustus cunctis inest animantibus. 227.2
Gustus quō fiat. 226.22
Gustu tactuq; solum bestias gaudere. 99.8.
Gyges. 256.15.
Gymnosophistæ.

H.

HAEretici. 121.18.
Harmonia. 233.4.
et an rectè de anima dicatur. 233.1.
Harpyæ. 151.4.
Hectoris nobilitas. 164.2
Heliacus ortus & occasus 368.13
Heliadū lacryme. 216.1.
Helice. 364.6. & 365.9.
Heniochus, vide Auriga
sidus.
Herculan⁹ nodus. 249.14
Herculeæ columnæ. 393. 18.
Hercules Ferrariæ dux. 10.16
Hercules quoque voluptati succubuit. 62. 17 & 63.11.
Herculis armenta Geryonis abrepta.
Herculis gesta. 62.17.
Herculis nobilitas. 164.3
Herculem bene merēdo cælū sibi acquisisse. 102 5.
Hermes Trismegistus. 266 1.
Hermus aurifer. 148.9.
Heroes qui. 345.6
Hesperetusæ pomaria. 24. 22.
Hippocrates medicus. 336 20.
Hippocrene. 151.12.
Historiarum usus. 17.24

Hædi fidus. 366.1
Homerus.
Homeri mors.
Homeri nobilitas 166.2
Homo animal præ alijs miserum. 205.10.
Homo cæteris animalibus quo præstet. 22.16. & 69.18.
Homo deorum simia & risus quando. 177.11. & 15.
Homo homini iuuando natura creatus. 43.17. & 44.3
Homo homini maximè formidanda fera. 183.10.
Homo inter deos & bruta medius. 232.6.
Homo quando fælix. 124. 15. qua ratione dijs gratus fiat. 415.24
Homo sermone tantum & manibus bestijs præstat. 122.1. eod. 16.
Homo spiritualis quis. 350.14.
Homo terræ & animantibus regendis præfectus à Deo. 395.7
Homo virtutibus præditus mortalis deus. 410.24
Hominis creatio. 205.2
Hominis inuenta. 23.2. et 3
Hominis misera natiuitas. 178. 10. infantia ead. 179.1. & 12. pueritia. ead. 179.7. iuuentus. 179. 12. etas grauior ea. 179.21. senecta. ead. 180.8.
Hominis philautia ac scientiæ persuasio. 158.11
Hominis substantia, virtus. 248.17.
Homini cætera animalia subdita 22.19.
Homini tactus & gustus quàm cæteris animantibus perfectior. 227.4.

Hominem deos affari coràm posse, atq; videre. 421.21

Hominem gula bestijs similem fieri. 69.22

Hominem veterem quomodo exuere oporteat. 417.1.

Homines quot casibus obnoxij 182.17.

Homines vere qui. 345.5

ad Homines virtutum studiosos exhortatio. 411.15.

Hominum diuersa genera. 306.9. *optimum* 301.8 *prudens.ea.* 19. *astutum ac disertum.* 302.10. & 303.12. *stultum, ead.* & 304.24. *insanum.* 305.20.

Hominum diuersi colores. 300.14.

Hominum & dei quanta distantia. 121.10.

Hominum fortuna nulla perpetua. 165.4

Hominum ignorantia & error 286.15

Hominum nemo non vitijs obnoxius. 120.3. & 121.5.

Hominum pertinax cæcitas. 23.24

Hominum simulacra tantum non homines cerni. 47.11,

Hominũ vita, fabula. 113.6. & 177.11. *militia.* 169.14.

Honestum. 97.12. *honesta quæ.* 99.22

Honesti passim habenda ratio. 15.12

Honos alit artes, & virtutem 49.8

Honor homini sufficiem quis. 178.6

Honor qui confertur indigno non honor. 178.7

Honor ſomnium 177.17
Honor virtutis premium. 100.13. & 418.19.
Honores nec corpori nec animo p deſſe. 177.20
Horatij nobili. 166.1.
Horizon. 362.1
Hortorum vſus. 129.13.
Humane vitæ conſideratio 301.15.
Humanum genus ſolum omnium animalium ſpecies referre 148.5
Humanum genus viri ſimile 158.7
Humani generis calamitas & miſeria 178.9.
Humano in corpore multæ pecudes. 317.18
Humiles Deo in amari. 316.24.
Humor natiuus. 220.20.
Hyades. 366.17
Hyale 331.5
Hydræ ſidus. 365.4. & 367.20. eius ortus. 369. 15. & 370.5 & 16. occaſus 371.18.
Hydro crudelior. 82.4
Hydrocheus 358.3
Hyems. 245.16. vnde 396.12.
Hyemis incõmoda. 180.18
Hyporita. 276.18

I.

IAna dæmon. 354.22
Iapetus 256.17
Iberi ad extremum occaſum 294.19
Icarus. 14.4
Icari caſus. 282.5. temerit as. 174.14
Ignauia vires hebetat. 327.24
Ignauorum querela in ſenectute. 312.9. & 313 18.
Ignis aëre leuior. 390.12.
Ignis animantum viuificans. 220.3

Ignis an ſub cœlo lunari orbi ppinquus. 390.21. & 15.
Ignes in terra gigni multos. 399.7.
Ignes per aëra volãtes vnde. 390.6
Ignorantia errorum cauſa 267.24. & mater 326. 13. Pluti filia. 54.6
Ignorantiæ veri ac boni prima animæ in vitia ruentis contagio. 290. 1
hinc q; ſtultitiam & ſcelus naſci. 290.5.
Immodica nocent 326.18
Imperfectum debile. 164. 11. vide Perfectum.
Imperia prudentibus commiſſa optimè habere. 301.16.
Improbis perpetuus comes, metus. 13.18
Incertum in mundo nihil. 243.12.
Indi. 111.7
Indigẽtes dij quales: 46.1
Indoctus raro probus. 326 13.
Indulgentiarum merx. 304.12.
Inertia. 402.21.
Infamia voluptatis comes. 67.5. & 60.13.
Infantiæ mala. 178.19. & 179.1.
Infœlix quis. 41.15
Inferi ad auſtralem plagam. 154. 3. ſubterranei. 399. 12. quare in terræ centro credantur eſſe. 391.13
Inferi an in terræ centro. 286.7.
Inferi pœtarum figmentum. 51.6. ſacerdotum lucra. 51.24.
Inferi re vera inter homines. 183.22
Inferorum deſcriptio. 185

7. ad Inferos iter quale, 152.14.
apud Inferos quid iam agatur. 322.1.
Inferos plerique nullos credunt. 410.2.
ad inferos quauis etiam hora innumeros tendere 323.14.
Infinitū an ex finitis partibus. 197.18.
Infinitum nullum corpus. 403.5
Ingenium ex fato contingere. 252.3.
Ingenio hominis durissima queque refringi. 358.17
Ingenio quosdam natura non arte domari. 20.20
Ingenio vires cedunt. 108 12 & 15.
Ingeniorum diuersit. 420. 11.
Ingluuies, vide crapula.
Iniuria quomodo vindicanda. 108. 22.
ab Iniuria abstinendum. 311 14.
Insani quale hominum genus 305.20.
Inscitia errorum & scelerum mater. 249.4. legesvidet. 20.11.
Insidiarum humanarum varij modi. 183.16
Institutio, quanti momenti 325.9.
Insula quid 208.12
Insulæ fortunatæ. 208.16
an sint. 24.
Integritate nihil amabilique queque refringi. 358.17
Inuidia amantibus metuenda. 92.7.
Inuidia fœlicium comes. 17.11. latis rebus infensa 67.12.
Inuidia maximè oculos infestat. 309.23.
Inuidiæ detestatio. 92.7.

Iuuidiæ pater ac rex dæmon qualis. 297.2. & 298 2.
Iouis amores. 88.20.
Iouis & Doxæ filij. 285. 24
Iouis planetæ domus, 362 12
Iouis potestas. 118.14
Iouis sphæra & motus. 361.20.
Iouem Latinis deũ ac summum bonũ dici. 195.14
Ira frænanda. 319.4
Ira stultiscognata. 305.13
Iræ gradus 221.17. vis 221.2. eiusdẽ causa. 221 6. sedes. 8. materia. 221.
Iracundos nõ amari. 108. 8
Iris Iunonis nuncia. 292 9.
Iris vnde, & vbi appareat 393.6
Iridis inuocatio, & descriptio 292.13
Ister. 110.11.
Italiæ bellum. 278.6
Italiæ loca, à studiosis iuuenib⁹ maximè frequẽtari solita. 172.14
Ithylus. 57.11.
Iucundũ, vide Delectãs.
Iucundum natura omnes quærere. 50.14.
Iucundis quinam capiantur maximè. 102.13
Iudæus bruchiphagus. 229.24
Iudicio carentia, etiam sensu carere 216.3
Iuno 61.9
Ius vi opprimi. 356.19
Iuris nodosa sciẽt. 24.5
Iura silent bello. 333.15
Iustitia. 98.2
Iustitiæ studium. 311.14
à Iustitia quæ potissimum abstrahant. 312.2 & inde.

Iustus vide Bonus.
Iustos malũ non pat. 277. II. & inde
Iustos quare Deus interdum malis exerceat. 277. 15.
Iuuentæ cõmodis dum licet vtendum. 81.6
Iuuentæ mala. 179.11
Iuuẽtæ malè trãſactæ deploratio. 312.21.
Iuuẽtus ad malum prona. 242.18. & *luxuriæ debita* 242.21
Iuuenum ſtudia. 172.14
Iuuenibus mala commercia in primis cauẽda. 142.20
Ixion auari typus. 27.1.

L

Laboris & Gulæ fil. ſommus. 72.7. & 59.15.
Laboris vis. 142.12
Laborem citra nihil egregium fieri 147.11
Laborem contemni ſpe & amore 314.5
Labore cur membra langueſcant. 217.13
Lacheſis. II.II. & 259.21 & 337.21.
Lacteus circulus. 360.13
Lacus vide. 394.8
Lætitia nimia morborum & mortis etiam cauſa 145.22.
Lætitiæ vſus 144.12.
Lampirides 386.23
Lapis philoſophorũ qualis & quomodo inuentus. 329.17. & 331.2
Lapidis philoſophorũ virtutes 331.11. & 23
Largiendi noſtro tempore abuſus 44.10.
Latini à Græcis nugari dicere 151.10
Latinos Græcorum quoque exemplo deliraſſe,

126.7.
Laudanti coram fidere nõ tutum 69.3.
Laudare absentem an presentem melius. 103.7. & 103. 23. & 104.2.
Laudari omnes cupere. 103.10.
Laudis studium inane. 175.6. & 23. somnium. 177.18
Lauri. 56.12.
Leges ab imperitis maximè negligi. 20.11
Leges araneariũ telæ similes. 171.21.
Leges bello opprimi. 333.15
passim nummis succũbere. 171.16.
Lectio animi esca. 351.11.
Lectionis autorum ratio. 108.5
Leo decimus Papa. 392.19
Leonis signum penetrans sol, calidissimus. 31.7.
Leonis signi stellæ quot. 366.22. eiusdem ortus 369.13.
Lepus sidus. 364.23. & 367. 12. eiusdem ortus. 369.14. occasus. 371.3.
Lepores 57.22
Lestrygones 79.15.
Lethe. 72.8.
Letheus flu. 152.18
Leucothea 184.14.
Leuiora quanto grauib. præstent. 199.8. & 184. & 202.2
Libræ signi stellæ quot. 366. 24. eiusdem ortus. 370. 4.
Liber an sit, qui vxorẽ duxit. 132.1. & 138.17
Liber nemo. 178.21
Liber quis habendus 254. 6. & 258.10 & 19. solus sapiens. 254.11

De Li-

de Libero arbitrio 249.18
Libertas cælibatus periculosa 138.22
Libertas omni pretio pretiosior. 128.1. pernicioſa res pueris. 141.12
Libertatem vẽdere turpiſſimum. 131.4
Sine libertate nil laudabile. 131.3
Libertate nil magis generoſos decet 130.30
Libri quales ſapienti legendi 351.3
Libido fortunæ comes. 169.18.
Libidine oĩa plena. 199.
Licentia 138.20.
Linguæ munere nos beſtijs præſtare 121.23.
Lippitudo ex ebrietate. 71 20.
Lis & amicitia an rerũ primordia 216.5
Liuor. vide Inuidia.
Loci & temporis habenda ratio. 103.21.
Locũ nullum eſſe fruſtra, ſed omnia inhabitari. 399.16.
Locum præter corpus nil occupat. 210.2
Locuſtarũ pdigiũ 278.13
Lopadis & Vranij filia Venus 85.12.
Lothos Priapo amica. 56. 11.
Lucelli ſpes 25.12
Luciferi dæmonũ principis deſcriptio 298.20. & 299.21. vide Sarcotheus.
Lucretia. 135.6.
Lucri faciendi ratiões honeſtiores quæ. 129.17. & 130.3.
Lucri ſtudium 101.17
Luctum mora manſueſcere. 139.

re. 139.21.
Ad Lutherum tollendum Clementis Papæ apparatum. 356.10
Lunæ area venti prænuncia 393.11.
Lunæ color interdiu 386.
Lunæ corpus durũ. 373.
15 & opacum. 373.16
Lunæ domus. 362.18
Lunæ eclypsis vnde. 395.24.
Lunæ inuocatio. 330.2
Lunæ maculæ quidnam. 386.9
Lunæ magnitudo vnde pateat. 377.4
Lunæ regio. 283.6.6. vrbs 285.15. & Arx 285.14
Lunæ pars, quã sol nõ spectat, cælo simili. 373.11
Lunæ vltima sphæra texris q; proxima. 386.9
eius motus. 362.6
Lunam supra, bona & fœlicia omnia infra, mala. 247.16. & 286.22. & 385.23.
Lunicolarũ cum Gigantibus bellum 284.18
Lux an aliqua sine corpore. 463.18
Lux solis effectus 390.18
Lucis diuinæ particula solli impressa 405.22. & alijs, 407.7.
Lucis subiectiũ ac fundamentum an dẽr. 404.18
404.23. & 405.16
Lucem etiã absq; aëre cõstare 405.20.
Luxuria Pluti filia. 344
Luxuriæ dæmon qualis. 296.5.
Luxuriæ detestatio. 332.22.
Luxus diuitum descriptio 29.21.
Lybia anguifera 296.22
ferox. 111.4

Lycaon 57.17
Lycæus zygas 284.14
in montem. 285.9
Lyncei visus. 255.6. & 289.24
Lyræ sidus. 364.11. & 366.4. occasus 370.3. ortus 371.1

M

Machaon medicus. 339.19.
Maandri olores. 181.15.
Manalus Gigas. 284.14
in montem ead. 285.9
Magica ars. 355.7. & 392.3
Magica arte cogi dæmones tam bonos quam malos. 248.7. & 21.
Malii duplex. 272.8
Malum omne infra lunã. 247.16
Mala corporis & fortunæ quibus mala. 277.20
Mala cum multis communia leuiora. 139.9
Mala cunctis in terris clausa 385.24
Mala quatenus à Deo. 269.4. quomodo deus permitti fieri. 265.11.
Mala semper bonis plura 241.2
Mala vnde proueniant. 265.18. & 24.
Malorum cognitio non mala 244.4
Malorum nostrorum causa peccatum. 272.17
Malorum fons causa prima
Malorum nullum non aliquando prodest. 119.9
Malus quis non 169.5.
Malus omnis æger. 173.2.
Malus sponte nemo. 249.7.

Mali lucem oderunt. 267 20.
Malorum conuersatione abstinendum. 106.24
Malorum hominũ successus.
Malos semper æstuare metu. 13.20.
Malis hominibus boni nihil cõtingere posse. 272. 20.
Malis qua re interdũ gratificandum 321.24.
Mansuetudini studendũ. 108.9.
Marcellus à Calliope lauro coronatus. 191.23.
Marmore surdior. 80.21
Marmora quare alijs lapidib. nitidiora. 200.4
Mare, vide Oceanus.
Mare cur salsum. 394.14
Maris diuersa nomina. 39 .20.
Mari ac terra quodlibet astrum maius. 207.18
Marini rupes. 321.16.
Marius quando nobilis. 160.22.
Martis domus. 362.14.
sphæra & motº. 361.19
Materia an eterna fuerit 387.13. & 389.15.
Materia & forma naturæ prĩcipia. 372.9 & 382 15.
Materia prima qualis à Deo facta. 372.22
Matrimonium. vide Coniugium.
Matrimoniũ à Deo institutum. 86.12
Matrimoniũmue an virginitas præstet. 87.22.
Maxima duo simul esse non posse. 390.9
Medicina. 24.6. *certum sapienti viaticum.* 336. 23.
Medicina visi pfecta, pe-

viculoſiſſima ars. 146.22
Medicinæ commendatio. 336.13. et 22. et 337.8
Medicus egregius nũquã mendicus. 336.23
Medici carnifices. 146.13 & 147.2.
Medici conſulendi ratio. 145.11.
Medici ſophiæ & dialecticæ ſtudioſi. 146.6.
Medicorum impoſtura. 145.16. & ignorantia. 146.5. factus, ead. 146 10.
Medicorum noſtra ætate ſophia. 307.14.
Medicus ſe committere nõ tutum, ſed quib. 146.24
Mediocritas in reb. dulciſſima 128.44.
Meditantes quare oculos claudant. 231.14
Meduſæ caput, ſidus. 364 14.
Megera. 63.12.
Melſis. 278.8
Melicerta 184.15
Mellinæ encomium ruſticum 82.9
Membra cur labore defatigentur. 217.13
Membrorum tremor ex ebrietate. 71.21
Menarchus lunicolarum rex, deq; eo plura. 284. 5. & 7. & 285.2.
Mens. 97.21. eiusq; proprium noſcere verum eodem.
Mens affectu ebria. 258. 7.
Mens animæ ſol. 227.16.
Mens in nobis diuina. 256 2,
Mens remittenda interdũ & quatenus. 67.20.
Mens ſenſu præſtantior. 211.12.
Mentis acies. 311.10

Mentis affect⁹ diuersis ex causis 18.16
Mētis bona. 9722. dignitas. 227.16 vis. 345.15
Mentis & carnis pugna. 256.12.
Mentis oculus ratio. 254.23
Mētis sedes in capite. 225 11. & 256 3
Mentis proprius orbis. 211 15. eiq; consimilis. 19.
Mercurius deorum nūcius. 320.17
Mercurius sublimatus. 343.23.
Mercurij domus. 362.17
sphæra & motus. 362.3
Mercurij inuoca. 330.4
Meridianæ plagæ descriptio. 296.20
Meridiei periphrasis. 58.1 & 80.17.
Meridionalis popul⁹ quali forma. 300.16.
Meridionales circuli 361 3.
Metallorū purgatio. 199. 11.
Metallorū vsus. 395.6
Metus perpetuus imperbis comes 13.18
Miastor dæmon, eiusq; descriptio. 297.2. & 928 3.
Michaël archangelus Sarcotheum æthere depulit 299.11.
Midæ stultitia. 29.7 auriculæ asininæ. ead. 9.
Militia ob voluptatem. 49.1.
Minari, fœmineum & timidi animi. 108.18
Ad Mineruæ sacraria durum iter. 173.3
Minos 286.10.
Minois vrna. 41.13
Miser quis 126.13.
Mites Deo amari 316.24

Mobile primũ, supremus cæli orbis 391.9
Modestia. 98.4
Modus in rebus omnibus optimus 144 8.
Molorchæus leo 31.7
Mimiquæstio de monachis quibusdam. 320.22
Monachi, porci. 321.6.
Monachorum cælibatus. 87.3
Monachorum descriptio. 136.16. & inde.
Monachorum libido. 199 23. in Monachorũ quotidiã libidinẽ. 320.22.
Monachorũ Sophia. 307. 14.
Monachos plerosque descendere ad inferos, 323 20.
Monas. 194.17
Monstra quoq; non casu fieri, & cur ita dicta. 245.19
Montium visus. 306.5.
Moralis vita. 168.15.
quam difficilis. 169.3.
Morbo in tempore occurrendum. 145.6. & quomodo. 5.
Morborũ causæ. 143.17
natura 23. parentes. 144.2 item aliæ plures 4. & inde.
Morborum turba, quib. hominum vita infestatur 181.6
Moriosophi. 379.21
Mors intestata ex ebrietate 71.22
Mors inferos fælicibus æquat 72.24
Mors nemini parcit. 315. 3. & 153.16.
Mors non metuenda, sed quib. 191.11. & 181.4
Mors non omnia delet. 232.10.
Mors ppetuus somnus. 73

Mors quid. 139.19.& 185.7.
Mors somno quanto melior. 184.10
Mors vltima malorũ meta. 139.13. *forti non metuenda* 14.
Mortis cõmendatio. 184.17.*consolatio.* 139.10. *descriptio.* 153.10.*eiusdem prosopopœia.* 16.
Mortis germanus Sõnus. 72.9.
Mortis memor esto. 312.5 & 413.1
Mortis omnium & genus & hora fatalis. 252.5. & 9.
Mortis prædictiõis. 252. 18.
Mortem à nemine nõ metui. 156.23
Mortem nunquã sero venire. 95.20.*proindeq; nõ lacessendam* eod.
Mortem vltrò accersere, nisi diuinæ leges prohiberent quàm viuere satius. 191.1.
Morte nihil & certius & incertius. 252.18.
Mortui non deplorandi. 139.15.
Mors animi bonũ. 97.19 & 99.23.
Mores à teneris perceptos, durare etiam in adultis. 325.11.
Mores an ex fato. 252.19
Mores bonos corrumpi pravo commercio. 142.17
Mores cuiusq; quomodo deprehendendi. 101.7.
Mores eorũ, quib. placere velis, obseruãdi. 100.18 101.2.
Mores nostro seculo prorsus extincti. 12.7
Mores, qui à teneris hauriuntur, etiam senibus

ineſſe. 140.18.
Mores voluntatis eſſe 97. 20.
Morum honeſtas. 13.5.
Morum humanorum conſideratio. 301.2. & inde
Morum humanorum corruptio. 342.6
Morum ſimilitudo amicitiæ fomes. 104.19
Morũ tractatio, optima, & Muſis digniſſima. 12.12.
Moribꝰ decorari homines, non veſtitu. 32.2
Moſi credendum. 398.10
Motiua animæ vis quomodo voluntati pareat. 217 9.
Motus animi. 220.23. & inde.
Motus caloris cauſa. 147. 12. eiuſq; vſus 13.
Motus in dormientibus qualis. 218.3
Motus maximus quis. 379 2.
Motus pluriúmne an minus principij. 193.4
Motus ſphærarum cælęſtium primo mobili contrarius. 361.13
Motus vitæ præcipuũ indicium. 215.9.
Motus cauſa corporibus vita. 201.23.
Motꝰ cauſa an calor. 215 12. voluntas. 16. bonum 23. boni cognitio. 209.10.
Motus vis in omnib. elementis, ſed in cælo maxima. 378.22.
Motu & quiete res omnes diſtinctæ. 378 18
A multorum conſuetudine abſtinendum. 106.1 & 22.
Mundus an æternus, vide Cælum, & 387. 3. &

389 7 & 389.21.
Mundus an propter homines creatus. 120.1
Mundus an propter solũ hominem conditus. 207 7.
Mundus an ratione regatur 237.16
Mũdus archetypus 420.4 sensibili isto pfectior. 211 23 mentalis. 212.9
Mũdus ditis regio 206.8
Mundus ex materiáne, an ex nihilo creatus. 387. 10 14. & 390.10. ex nihilo. 400. 9. & quomodo. 390.14. infinitus
Mundus hospitium animãtium 188.12. malorum congeries. 266. 2. scelerũ cauea & ferarũ stabulum. 190.20. & 204.23 scelerum patria 170.18. tyrãnis. 171.1
scena 177.12. spelunca latronum. 189.17 stultorum cauea. 47.14
Mundus sensibilis à mentali archetypo. 212. 8.
Mundus verus in ethere. 211. 2. cuius hic tantũ imago. 6. & 355.15 & an alius adhuc supra cælum. 211.8
Mundi etas. 388.10.
Mundi quatuor cardinũ periphrasis. 23. 14, & 55.15. & 85.18 et 153 24. & inde, descriptio eorundem. 292.20. & 294.18. & 295.22. & 296. 20
Mundi condendi quæ causa fuerit Deo. 388.13 & 19.
Mundi diuisio à summo creatore facta. 213.10.
Mundi princeps Christo & Paulo quis dictus.

247.10
Mundi huius princeps fortuna, Pluton, Sarcotheus 266.15. & alibi
Mundi malitia. 189.10.
Mũdi triplex portio. 403 14.
Mundũ, & quæ in eo sũt, amore conseruari. 93 15 & 94.10
Mundum fugientes monachi, immundum sequuntur. 87.9
Muneribus deos non corrumpi. 414.20.
Murenæ cum serpente cõiugium. 267.6
Musæ nouem, mentis bona 97.23.
Musarum soms. 150.18 & 151.12
Musarũ ṽocatio. 114.17
Mutari omnia. 77.3

N

Nablia 226.12
Napææ. 21.14.
Narnia 355 8
Narniæ ruina. 278.8
Natalium splendore gloriari stultum. 164.6
Natura, diuina lex cũctis rebus ab initio imposita. 382.6. & 15
Naturæ matérne amoueica dicenda. 306.17
Naturæ minimis contentæ 26.19. & 344.18.
Naturæ morborum quorũdam causa 143.22
Naturæ non multo potentior vsu. 140.20 & 141 5 & omni cultura potẽtior 141.4. omni motore potentior. 382.3
Naturæ in iungendis contrarijs sagacitas. 398. 10.
Naturæ lex. 311.18
Naturæ lusus in monstris

ac informibus fœtibus edendis. 245.22

Naturæ ordo quomodo immobilis 381.12

Naturæ principia duo, materia & forma. 372, 9. & 382.16.

Naturæ vim assuetudine quãdoq; frangi. 169.12

Naturæ totius consideratio 258.20.

Naturam frænari quidẽ, non autem vinci posse. 141.3.

Naturam nihil facere incassum. 249.12

Naturam solus Deus vincit. 382.4

Natura, præter dum nihil in orbe melius. 382.5

Natura sine arte nil perfectum profert. 141.16.

Navigatio ob voluptatem 48.22.

Navium vsus. 23.12.

Nebulæ vnde. 390.8. & 23.

Nectar. 386.2

Nemrothi turris. 284.23

Nepa sidus 367.1

Neptuni metamorphoses ob amorem 89.4

Nequitiæ nutrimẽta, quãdoq; frangi, & otium. 87.11.

Nestoris luctus. 187.19.

Nili fragor. 375 5

Nili septẽ ostia. 110.13.

Nili sidus. 364.23. & 367.12. *eiusdem ortus,* 369.12. *occasus.* 370.3

Nimium omne amarum. 37.23.

Nimiũ omne nocet. 127.1

Niues vnde. 390.8. & 390.24. & 12.

Nobilis an qui diuet. 160 13. & 161.13.

Nobilis appellatio. 168.3

Nobilis verè quis. 163. 11. & 12.

Nobilem neminem nasci. 165.20.
in Nobiles nomine tenus sed re nebulones. 162.21 & 161.20. & 167.12 & 167.14.
Nobilitas animi, non corporis decor. 162. 6. & 9.
Nobilitas generis quid 161.16. & 165. 6. & 167.11.
Nobilitas omni pretio diguior. 161.14
Nobilitas vera quæ. 163. 12. virtus 164 2.
Nolitatis origo natura. 162.3. & 17.
Nobilitatis stulta æstimatio. 159.12. & 160.5
Nobilitatẽ per testamenta non relinqui. 164.13.
Nodus Herculanus. 249. 14.
Nomadæ 111.8
Non quod, sed quales aliquid dixerint, notandũ. 346.13.
Notus. 200.23
Nox fraudibus apta. 387 2.
Nox quid. 395.21.
Noctes longiores aut breuiores quãdo & qua ratione. 396.2.10.15.
Nubes vnde. 390.18. & 391.11.
Numina amãda: 417.14
Nisus rex in auem conuersus. 74.17.

O

OBsequio paratur amor. 101.17
Occasus descrip. 244.18.
Occasus signorum triplex. 368.2
Oceanus pro cælo. 208.20 & 325.5
Oceanus quare nymphariũ pater. 394.11. & 393.

17.
Oceano terras cingi. 393. 17.
Otium tempestiuum vires reparat 326.21
Otium nequitiæ nutrimẽtum 87.10
Otiũ vitiorum fom. 1343
Otia laude carere 22.4
Otia vires debilitant. 327 24
Oculi animi speculũ. 224 3.
Oculorum ratio . 225.6
Oculos quare claudamus meditãtes aliquid. 231.
Odiũ inter dissimiles. 121 15.
Odoratus æris vis. 224.22
Officium quomodo gratũ fiat 101.4
Ogygia. 13.14
Gloris sidus. 364 11. eiusdem ortus. 371.7. occasus. 370.8
Omne quod est, vel opus vel operatio, vel operans 116.22.
Omnia interire. 52.7
Operatio fine vilior 117.5
Opus operatio, operãs. 116 22.
Opus omne ob finem suscipi. 48.10
Opes. vide Diuitiæ.
Ophiucus, vide Anguitenens
Ophthalmia 173.7
Opinio lunam imitatur 204.11
Opinio multorũ, vt ratio paucorum 160.11
Opinio nobis ppria, vt diquomodo fiat 226.18.
Opinio vulgi reclrix. 204 6
Opposita oppositis curari 145.7
Oppositorum oppositarã

tio. 50. 12. natura qualis 272. 4
Optima in terris Deus pax caesse voluit.
Ordo rerum immutabilis. 265. 4.
Ordo rerum pulcherrimus 239. 17. & 240. 14
Orestis & Pyladae amicitia 105. 17.
Orestis furor. 70. 18
Orgia 71. 8.
Orientis descrip. 235. 4
Orion navigantibus infidus 45. 20
Orion sidus 364. 22. & 367. 13. eiusdem ortus. 369. 4. & 11. occasus. 370. 22. & 371. 2.
Orpheus 59. 21
Ortus signorum triplex. 368. 3
Ossa 167. 9
Ostrea Cyzicena 30. 4
Othonis lex de theatris ordinibus 268. 19
Ouidij metamorpho 144.
amores. 7.

P

PActolus auriser. 148. 9.
Padus 110. 11
Pedagogus qualis esse debeat 315. 15
Pedogeni nupta Venus 86. 7
Paeon medicus 335. 19.
Paelestinae sorores. 29. 5
Pallantias 74. 5.
Paludes vnde 384. 8
Pamphagus Vranij filius triguttur. 86. 3
Panchaiae thura. 55. 14
Panis qui leuior, melior 199. 17
Pannosos, quamlibet eruditos contemni. 31. 14
Paralleli circuli. 360. 18
Paralysis ex ebrietate. 71 21

Parentes morborum causa 144.2
Parentes quantũ in filijs, quales euasuri sint referant. 325.9.
Parentum nobilitas quãti momenti. 166.23.
Pares cum paribus. &c. prouerbium. 326.3
Paris. 123.12.
Parium marmor 80.21.
Parnasi colles. 9.10.
Parsimoniæ laus. 40.21 vide Frugalitas.
Parthenope. 172.16. & 278.9.
Parthi. 111.9
Pasquillus 168.4
Pastorum contentio elegans. 78.7
Patauium. 172.14
Patientiæ commendatio. 319.12. & inde.
Patientia vinci omnia. 76.22.
Patria bonorum in cælũ. 412.17
Patrum sanctorum vita 421.11.
D. Pauli de prædestinatione locus trãslatus. 247. 11.
Pauper quãto securior diuite. 34.14.
Pauperi quoquè sua gaudia. 37.9. sed quomodo non minora quàm diuiti 38.14.
Pauperes minus expositi periculis quàm diuites. 39.12.
Pauperes non despiciendi 315.21.
Pauperum neglectus. 34. 6.
Paupertas æquo animo ferenda 316.3
Paupertas multis vtilis.

316.15.
Paupertas quantum studia literarum impediat. 34.2
Paupertatis domus. 44.5. miseria. 34.15. laus. 39.12.
Pauperiem curando rect. corpori obstare. 328.6
Pax ex amore. 94.24. pacis laus. eadem.
Pax hominem maximè decet. 333.10. & 20
Pacis incommodum. 334.18. & 335.2.
Pacis studiū maximè homines decet. 319.17
Pacem non constare nisi inter paucos 105.22
Peccare an liceat impunè, quia Deus non offenditur. 270.14
Peccata quære Vitia.
Peccatis hominum Deū nō offendi 269.9. & inde
Peccatis leuioribus nō offendi superos. 416.12.
Pecudes, vide Bestiæ.
Pecudes carere arbitrio. 254.17
Pecudum misera sors. 260.22
Pecudum voluptates quæ 99.15.
Pecuniæ vires. 34.23. & 328.14 vide Diuitiæ.
Pegasus. 366.8
Pegasi sidus, 364.18. & 366.8. eiusdem ortus. 364.18. occasus. 370.2.
Pelion. 167.9
Pellex vxore quanto deterior ac incommodior. 134.8
Pellicis cōcubitu maximè vxores offendi. 137.23.
Per se ens, perpetuum.

196.1.
Perfectũ imperfectò prius 193.20. ac fortius. 194 3. & 194.2.
Perfectum vnum tantum 194.15,
Perfecta omnia rara. 301 16.
Perfectissima duo esse simul non posse 390,2
Pergama 13.23
Peritus raró peccat. 20.8.
Permessus 279.16
Persarum gaza 35.19
Persephone. 152.17
Perseus 364.13
Persei sidus. 364.13. & 365.23. eiusdem ortus 366.18. occasus. 371.4 & 10.
Perusium. 172.17
Pestis causæ 144.14
Phaëtontis incendium. 94 18 temeritas 174.17
Phantasia. 218.18
Phasiani colchici 29.24
Philautia 158.11
Philetus. 79. 1. eiusdem encomiũ pastorale. 78.7
Philocreus dæmon eiusq; descriptio. 296.5
Philodoxi 379 21
Philomela. 57.11
Philortus 286.1
Philosophiæ moralis difficultas. 168.16. itẽ physica 172.3
Philosophorũ lapis. 329. 17. eiꝰ virtutes. 331.13
Phlegeton. 51.7. & 63. 13.
Phlægra 167.7.
Phœnicis raritas. Græcorũ figmentum. 125.24
Pholoë gygas. 284.14. in montem ead. 285.9
Physica virtutis pars quæ difficilis. 172.3
Physicus medicus, qui & clinicus. 145.14

Physiologia disciplinarũ pulcherrima 326.22
Pictorum audax insciti a. 375.22
Pietas extincta 44.5
Pietas reliquarum virtutum ianua. 310.12
Pietate erga deum nihil maius 310.11
Pilæ lusus 26.19
Pinus in quam mutatus Atys 56.3
Piscis auctrinus, sidus. 365.6.& 367.24. eiusdem ortus 371.17 occasus 369.8
Piscium signi stellæ quot. 367.7. eiusdem ortus. 371.15
Planetæ, eorũq; ratio. 362 9.& domus, eodem.
Planetæ etiam ventorum causæ 392.15
Planetarum epicycli 378
Plato. 16.10. Socratis discipulus. 166. 6. & 214.7. mundi lumen. 98.7.
Platonis ideæ 408.3
Platonis sententia de astris fixis. 376.17.& 377.12
Pleiadum ortus. 22.3
Plotinus diuinus. 214.8.
Pluuiæ vnde. 390.8.& 390.23.& 391.11
Pluto. 247.12. terræ princeps, quæ & fortuna 266.15. vmbrarum dominus. 213.3
Plutonis in aula quid nã fiat. 322.7.
Plutus 42 5
Pluti ancillæ, sors, fraus vsura. 54.9. filiæ, luxuria, superbia, ignorantia 54 4

Pluti regia
Podagra ex ebrietate 71 18.
Podagræ periphrasis. 30. 15.
Poëma quale esse debeat. 15.11
Poëmata qualia pueris legenda. 18.6
Pœnitentia sera, 313.9
Poëtarum an fabulari tãtum. 150.10
Poëtarum assentationes 14.1. fabulationes eadẽ 14.6. & 15.8.
Poëtarum contemptus. 44.12
Poëtarũ figmenta ad delectandum.
Poetarum fontes. 400. 15
Poëtarum fingendi licentia. 213. 19. mendacia 150.17
Poëtarũ furor. 213.22. scribendi temeritas. 15. petulãtia. 214.7. obscœnitas 17.1
Poëtarum nugas veræ sapientiæ præponi. 308 22
Poëtas fuisse tales, qualia sunt quæ scriptis prodiderunt 17.10
Poëticæ fabulæ. 151.3
Poli duo 359 15. arcticus. 359. antarcticus. 18
Polyphemi armenta. 24 19.
Polyphemi oculꝰ. 254.23
Pompei extincta stirps. 164.23
Põtifices an dulcius viuãt cæteris mortalibus. 126 21.
Pontifices bellicosi Christi dogmatũ securi. 356.16
Pontificũ rapina. 189.19
Pontifices pleroſq; etiam ad inferos descendere. 323.19
Populus Herculi gratus.

56.13.
cum Populo quomodo cõuersandum 107.6
Porrigo ex ebrietate. 71.18
Portenta vnde dicta. 245 21.
Possessa res possessore minor. 123.22
Potẽs frustra quis. 388.23
Præsepe sidus 366.21
Precum assiduitate vincendi superi. 419.4
Priami interitus. 154.10
Priapo amica Lothos. 56. 11.
Primordia siue principia rerũ an lis & amicitia. 216.5
Primum mobile. 361.9
musq; motus. 360.9 ac vis. 373.6. & 374.19. & 379.1.
Principium rerum vnicũ ...ũ. 192.23. & 193 ... & inde perfectum. 194.10.13. summum 239.10.19.
Principium rerum purum ac simplex. 194.18.23
viuens, eadem. 194.24.
sapiens. 195.3. bonũ, eadem. 195.11. per se 16. totũ, ead. 196.4 an corporeum, eadem. 16.
Principia esse perspicua debere. 215.1
Principia natura duo materia & forma. 372.9 & 37.3
Princeps mũdi quis Christo & Paulo dictus. 247 11.
Principis imago vulgus. 397.22. & 305.9
Principum nostri temporis studia 190.9
Principum in ferendis sacerdotum flagitijs oscitantia. 304.19
Pristini sideris quot stellæ

367.11.eius ortus.369. 1.vide Cetus.
Prior causa efficiens posterioris 390.8
Probitas eruditioni coniuncta maximè laudanda 20.5
Probitas exulat. 170.18.
Probitâ, ne an scientia præstantior 18.16.
Probitate nihil amabilius 104.12
Probus raró, qui' indoctus 326.13
Probum pariter doctumq; esse, egregium 327.7
Procyonis quot stellæ.367 15. eiusdem ortus.369. 14. occasus 371.9
Prodesse aliis, duobus modis. 102.21
Prodigalitas cauenda.43 10.
Prodigia bello Italiã veniante visa 278.12
Progne
Prometheus. 151.9. & 168.24.figulus.255 9
Promethei donum ignis 335.18
Prophetarum vaticinandi vis vnde. 235 17
Prophetarũ vita. 421.9
Proteus 243.10
Prospera in aduersis sperenda 76.23
Prudens 150.2
Prudentis dissimulare. 108.20
Prudẽtis officium.174.20
Prudentibus commissum imperium, optimè, habere. 302.1
Prudentia.98.2.& 170. 12.oĩm victrix. 108.11
Prudentia ad quid homini conueniat & conferat 174.5.
Pruina vnde. 390.9. 23.& 391.13.

Psittacus 57.12
Pueri credvli. 303. 24.
Pueri qualia esse studia debeant 326.9
Pueri qualis debeat esse ad philosophiam institutio. 325.11
Puerorũ corruptio ex obscœnis poëtarum scriptis 17.1
Puerorum turpis amor. 33.12.
Pueris blandiri perniciosissimum 143.4
Pueris pro vera sapientia, poëtarum nugas prælegi 308.23
Pueris qualia prælegenda 17.19
Pueris res pernicioſa libertas 141.13
Puerilis ætas educationi ac disciplinæ maximè idonea. 140.11. & 141. 9.
Pueritia quomodo à magistris coërceatur. 172.7 & 9.
Pueritiæ mala. 179.1
Putei vnde 394.9
Pyladæ & Orestis amicitia 105.17
Pyracmon 13.21
Pyrois solis equus. 76.5
Pyrrha 335.21
Pythagoras 214.7
Pythagoræ litera 313.3

Q

QVercus vno ictu nõ cadit 418.19.
Quies animũ reficit ac vigorẽ revocat. 236.18
Quiete & motu res omnes distinctæ. 378.18

R.

RAna bouem æquare volẽs rupta. 174.16
Ratio. 66.19. quare ab affectibus oppugnetur. 65 19.

Ratio diuis propria, vt nobis opinio. 240.9
Ratio dux fida ſophorum. 243. 2 prudentum rectrix 204.6
Ratio fidei ſuccũbit. 389. 11.
Ratio lumen ac vis animi qualis. 254.21, oculus mentis, eadem. 23. ſol 204.9
Ratio paucorum, vt opinio multorum 160.9
Ratio quomodo affectibus ſuccumbat 257.22
Rationis cum affectibus certamen 257.10
Rationis iudicium quàm ſenſuũ certius 203. 23
Rationis, non ſenſus iudicium ſequendũ. 311.10
Rationes ſedes in capite. 256.3.
Rationi arbitrium coniũctum 254.16
Rationi credẽdũ in ambiguis 380.3
Rationem ducem quare pauci ſequantur. 217.2 255. 23. ſolus ſapiens nempe. 254.11
Ratione nos dĩs eſſe ſimiles. 40.17. à brutis diſtare 204 10.
Ratione quinam regantur. 205.18
Ratione ſana pauciſſimos vti 282.1
in Ratione tantum homines beſtĩs præſtantiores, 122.16
Regni ſumma poteſtas nõ patitur plures. 239.15.
Religionis vſus. 229. 17. & inde.
Religione frænandum vulgus 229.13
Remiſſes dæmon. 356.3
Requies interiecta vigorem reſtitnit. 326.20

Res eædem diuersis diuerſæ 277.7
Rerũ animatæ aliæ, aliæ inanimatæ 117.18
Rerum creatio ex nihilo. 381.3
Rerum crebra mutatio. 110.21
Rerum natura quatenus æterna. 381.2. *& inde.*
Rerum omnium certus euentus. 243. 12. *&* 245.9 *& inde*
Rerum principia an lis & amicitia 216.5
Rerum vnicum tantum principiũ, atq; perfectũ. vide principium.
Rerum vſuram, non res ipſas mortalibus à natura traditas 188 5
Rete Ramnuſiæ. 250.11.
Regis imago vulgus. 297. 22. *&* 305. 9.
Reges an cæteris mortalib⁹ dulcius viuant. 127.16
Regum bellandi furor. 110 17
Regibus bellorum quæ cauſa. 334.15
Regum in ferendis ſacerdotum fraudibus oſcitãtia. 304.19
Regũ perpetuus comes metus. 127.21.
Regum rapina. 189.18
Regum ſtultitia magnarum ſæpe vrbium exitiũ. 334.11.
Rhadamanthus. 286.10
Rhamnuſia 250.11.
Riſus nimius ſtultitiæ ſignum 109.18
A Riſu nimio cauendum. 109.16.
Rixa ferarum propria. 319.15
Robur. 97.16. *quatenus bonum.* 115.17
Roma. 172. 17. *à Gallis*

direpta 278.7
Romæ luxuria & gula reliquáque flagitia. 356. 8.
Romani imperij ruina ex superbia 340.8
Romani populi adhuc pauperis plures victoriæ. 40.8
Romanorum ambitio. 176 13.
Romanorum nobilitas virtute parta. 163.15. vitiísque rursus amissa. 163.17
Romanorũ virtus. 153.21
Ros vnde. 390.9. & 391. 13.
Roseus color, amoris signũ. 49.20
Rotundum corpus cunctis alijs maius ac melius. 197.7
Rubri maris gẽmæ. 112.6
opes 148.8
Rusticæ opes 79.22

S.

Sagitta sidus. 364.16. & 366.5. eiusdem occasus. 370.1. ortus. 371.7.
Sagittarii signi stellæ quot 367.3. eiusdem ortus. 370.8
Salamandras in igne viuere 385.7
Saliares cœna 58.5
Salis montes in mari. 394. 17.
Salmonis 89.5
Sancti patres, eorumq; vita solitaria. 421.9
Sanguis calefactus an motus causa. 215.12
Sanis oĩa sana. 277.17
Sanitatis curandæ ratio. 143.14. & 144.21
Sapere deorum proprium. 174.4.
Et sapere & scire, pulchrũ

327.8
Sapere frustra, qui ſerò ſapit. 340.20
Sapiat citò, qui ſapit. 314. 10.
Sapiẽs an effectuũ expers eſſe debeat 66.3
Sapiẽs affectibus imperat. 66.12
Sapiens diis amicus. 338. 19. vbiq; fœlix. 22.
Sapiens pacis ſtudioſus eſto. 335.22
Sapiens quando quis fiat. 149.22. & 150.1.
Sapiens quantum reliquos mortales excellat. 149.7
Sapiens, qui minus alijs ſtultus 354. 19
Sapiens quo ordine quis fiat 324.20
Sapiens rationem, nõ ſenſus ſequitur 254.6
Sapiens ſolus liber. 254. 11. vno minor Ioue. 149.15
Sapientis exemplum & imago. 340. 22. & inde.
Sapientis officia. 149. 18
Sapienti an ducenda vxor 332.4
Sapienti fugienda vulgi commercia. 338.5. et 16
Sapienti virginitatem cõuenire. 333.3. et 332.13
Sapientem an etiam bella gerere deceat. 333.4. & 335.22.
Sapientem in ſenecta quid deceat, 337.11
Sapientẽ in terris nullũ reperiri. 354.17. & 357.3
Sapientem quæ ars potiſſimum deceat. 336.5. & 336.11. & 337.6
Sapientem libris incumbẽdum 320.9
Sapientum multorum interitus cauſa, hominum conuerſatio. 338.8

Sapientibus tantum orbis imperium committendū. 318.9
Sapientia dūs similes reddit mortales 148.2.6.
Sapientia fœdum pectus non inhabitat. 149.23
Sapientia hominum dux. 24.8.
Sapientia non idem quod scientia. 308.6
Sapientia peccati expers. 249 4
Sapiētia quare adeò paucis à Ioue concessa. 112 8.
Sapientia quid. 148. 16. eiusdem parādæ gradus. 149.29.& 150.3
Sapientia sera stultitiæ proxima 314.21
Sapientia sola animi cultrix.307.9.& 308.11
Sapientia solis diuis conuenit 354.20
Sapientia tristitiam curas q; gignat. 206.19
Sapientia vera quæ. 307. 13.quæ non.307.24
Sapientia virtutum princeps. 148.12.
Sapientia vulgo inuisa. 338.6
Sapientiæ acquirendæ ratio 206.3
Sapientiā sperni.318.19
Sapientiæ laus. 308.14.
Sarcotheus.266.16. mundi princeps.266.24.dæmonum princeps, rex. 298.15. eiusq; descriptio eadē & deinceps.22 ob superbiam cœlo depulsus ead. 299.6
Sardanapalus. 60.9
Sarracilus dæmō. 354.22
Sathiel dæmon. 354.22
Saturni domus. 361.10
Saturni gramē. 285.3
Saturni sphæra & motus

361.18.
E-Saturni testibus excita ta spuma creatam Venerem. 85.7
Saturno rege aureũ seculum. 56.10. & 95.11. et 12.
Satyri petulci. 21.15. & 55.18
Sauromatæ. 111.9
Scabies ex ebrietate. 71. 18
Scarabæi stercore gaudent 412.8
Sceleris in homine sedes vbi 290.14.
Sceleris origo. 290.5
Sceleris soror stultitia. 259.13
Scelesti, dijs inuisi. 416.18
Scientia certorum tantũ. 244.8
Scientia differre nos à bestijs, & dijs fieri similes. 19.2. & 35.18. à pauperie defendi. 36.4
Scientiáne an probitas præstantior. 18.16
Scientia quando decorem suum amittat, & vbi. 19.4. quando etiam noceat. ead. 9
Scientia coniuncta probitati, maximè laudãda. 20.5
Scientiam nostrã ex rebus nasci, non contrà. 245.1
Scire deorum proprium. 173.10.
Et Scire & sapere, pulchrũ 327.7
Scoria. 199.15
Scorpionis signi stella quæ 368.2
Scorpij ortus 317.15
Scorpiones vnde. 398.12
Scribere qualia oporteat poëtas. 15.5
Scylla. 26.11. & 62.11. & 74.11. & 170.2
Sebethides vnde. 278.11

Sectarum diuersitas exveri cognitionis difficultate. 123.18
Seculi nostri mores execrandi 44.4
Semele 71.10
Semen non semper fructũ referre 165.6
Semidei qui 345.6
Senectæ mala 180.8
Senectus quare iuuenta prudentior. 230.17
Senes loquaces 47.3
Senes qua ratione decrescant, & incurui fiant. 220.16.
Sensus à ratione quid differat. 66,16
Sensus gaudia quatenus licita. 67.7
Sensus gaudia nobis cum bestijs cõmunia. 98.22. & quæ nam 99.2
Sensu carere, quæcarent iudicio 204.18
Sensus animum turbant. 231.20.
Sensus mẽtis sidera. 227.6
rationis ministri. 256. 4.
Sensus quinque perfectiõ tantum animãtibus dati. 223.5
Sẽsus verti aëre. 203.15
Sensuum iudicium fallax 202.24. nec idem cuiuis 203.6
Sensuũ voluptates. 50.4
Septentrionalis gentis descriptio 300.18
Septentrionis descriptio. 295.22. eiusdem signa. 362.21.
Sermo animi index. 17. 12. & 99.23.
Sermonem quæ deceant. 107.24.
In Sermone quænam seruanda cautio 107.8
Serpentarius, vide Angui

tenens. eius occasus. 369 5. & 369.9. & 16. ort⁹ 370.18. & 24

Serpentinæ caudæ abscissæ motus qualis. 218.15

Serpens sidus. 364.16. & 366.3. eiusdem occasus, 369.10. & 17. ortus. 370.18.24

Serpentis veneno depositio murænam amicã petẽtis, secq; postea conficientis descriptio 297.5

Serpentis veterem pellem exuentis descriptio. 417 1.

Serũm vestes 339.3

Servus quis, & quam miserum seruire. 130.10 & 131.9.

Sibyllæ furor. 213.24

Sibyllarũ castitas 87.22

Sidera directa & obliqua quæ 363.12

Sidera errantia. 362.9

Sidera quo quaeq; modo variantur, aut occidant. 368.16.

Sidera singula an orbes 212.22

Sidera singula quot stellas habeant 365.8

Sidera terrestria q̃. 363. 15. aëria 16. aquatica. 363.17. ignea. 19. mascula & fortunata. 19. fœminea & infortunata. 363.21.23. mobilia. 363.24. fixa. 364.1.

Siderum lapsus. 390.2.

ortus & occasus triplex. 368.2

De Siderum ortu & occasu. 363.8

Siderum vis in nascentes. 324.23

Similium tantum est amor 121.14

Similitudo morum, amicitiæ fomes 104.20

Simplex compoſito prius. 193.21
Sinon. 13.23
Sirius 31.8.& 48.21.84 7.& 328.4.eiuſdē quot ſtellæ. 367.14
Siſiphus Aeolides. 51.14
Siſtra peluſiata. 226.12
Sobrietatis commendatio. 258.3
Societas praua vitanda. 325.23
Socrates. 166. 5.eiuſdem nobilitas 7
Sol an igneus, & an mergatur Oceano 461
Sol cur luceat 403.22
Sol lucis cauſa. 390.18.
mundi archetypi Deus ſummus. 211.23
Sol quare præter cæteras planetas ſcintillare videatur 378.11
Sol rerum parēs eiuſdemq; inuocatio 75.20.mūdi oculus 16
Solis circulus obliquus. 360.10.
Solis domus 362.15
Solis curſus variari tempora 396.17
Solis materia luci aptiſſima. 406.10
Solis motus à reliquis ſex planetis diuerſus. 377. 22.& inde.
Solis occaſus periphraſis. 68. 23. & 74. 18. & 280.11.
Solis ortº deſcriptio. 45.
Solis ſphæra & motº. 361 22.
Soli impreſſa diuinæ lucis particula 405.22
Solem in cælo lucere ſolùm ab eoq; reliqua omnia aſtra lumē accipere 386.11
Solemquotidie parallelum

mum facere. 360.18
Soles tres apparentes quid 393.13
Solaris eclipſeos ratio 373 16.
Solatia quo rariora, eo dulciora 37.11
Solitaria vita aut inſana aut diuina 421.6
Solitudo ſapientem quando deceat 337.18
Somnus Gulæ & Laboris fil. Voluptatis comes. 72 6. & 59.15. mortis germanus 72.9
Somnus miſeros fœlicibus æquat 72.24
Somnus mortis imago. 233 21. & 253.16.
Somnus pacem mortalibus affert ſolus. 184.2
Somnus quid 185.7
Somni quietē quibus infeſtari natura voluerit, 184.6.7.
Somni vſus quis. 40.23. & 72.11.147.16. & 184.2. abuſus & damna. 72.13.16.
Sonus nullus ſine aëre. 374.11
Soni cauſa. 226. 5. & 225.17
Sophia. 186.13. animi cultura 307.8.13
Sophia vera quæ. 307.13 quæ non 307.21
Sophus quo ordine quis fiat 324.20
Soracles apollinea. 341.3
Soractis incola ſapiens. 341
Sors Pluti ancilla. 54.10
Sortis diuerſitas an etiam ex fato. 260.12, & inde.
Speciei in rebus deceptio. 175.12. & inde
Species nō corrumpi, ſed corpora tantum. 94.3

Spes, pharmacum nobis naturæ consilio datũ. 206. 22,
Spei calcar. 344.6
Sphærarũ cœlestiũ motus & ratio. 361.8. 361.17
Sphærarũ octo motus primo mobili contrarius. 374.13.
Sphærarum superficies leuissima 374.22.
Sphærica figura omnium perfectissima 375.14
Spiritualis homo quis. 350.14
Spiritus propriè, mens, sensus, motus 422.3
Spiritus sanctus assiduè petendus. 344.8. einsdẽ in sublimandis animis vis. 343.20
Spiritus motus, intra viscera, animæ minister. 217.24.
Stagna Erebi tria, limosum, spinosum, fumosum 290.22.
Stellæ aut diÿ, aut deorum templa. 311.12.
Stellæ dura corpor. 373.15 & opaca 16.22
Stellæ p insulis. 208.22.
Stellæ sua cuiq; vis. 376.5
Stellarum color interdiu. 373.13.
Stellarũ delapsus. 390.2.
Stellarum diuersa à cœlo species. 376.1. itẽ virtus & splendor. 376.5
Stellarum fixarum motus 377.12. & quare scintillare videãtur. 377.14
Stellarum motus à diisne, an per se 380.6
Stomachi morbº ex ebrietate. 71.22
Strongylus 13.20
Strymonis grues. 181.14.
Studiosis litterarũ facultatibus opus. 33.21

Studij puerilis ratio. 326. 10.
Studia literarum ob voluptatem 49.4
Studiorũ diuersitas. 100. 20. varietas cur à natu. ĩstituta. 252. 12. & inde
Stulti contentiosi. 95. 10. credituli 303.24
Stulti magistratus, fortunæ iocus. 304.24
Stulti quale hominũ genꝰ 303.13.17.
Stulti quare veritatẽ fugiant. 65.10
Stultorum amicitia non diuturna 105.3
Stultorũ infinitus numerus. 182.3. maxima turba. 205.16
Stultis cognata vitia quæ 105.4. & 305.11. & inde stultis creandis natura gaudet. 303.15.
Stultos nos esse quare natura voluerit 206.16
Stultitia hominum vnde. 205.17. & 313.9
Stultitia humani generis mater ac nutrix. 182.8
sceleris soror. 259. 13
voluptatis proles. 16. 15.
Stultitia pharmacum nobis naturæ consilio datũ. 206.22.
Stultitiæ fons vnde. 175. 14. & origo. 290.5
Stultitiæ humanæ sedes vbi 290.12
Stupor ex crapula 327.20
Stymphalides 62.23
Styx palus. 41.23
Substantiæ sedes cælum. 241.18
Substantiã in terris cerni nullam posse. 241.13. 241.18

De Summo bono diuersæ opiniones 24.13
Superbia. 169.19. bellorũ causa. 95.19. dũs inuisa 92.19. & 316.23. Pluti filia. 54.6
Superbiæ rebus secundis cognata. 299.8
Superbiæ stagnũ 291.2.
In Superbos. 13.
Superbos non amari. 108.7
Superi amandi. 417.14
& à quib. amẽtur. 417
Superos voluptate sola frui. 50.9
Superstitio vnde. 137.3.
eiusdẽ deceptio 304.8
D. Sylvestri templum in Soracte 343.9
Symplegades. 26.10.
Syren, voluptas. 312.15.
Syrenes 151.5
Syrtes. 62.10
Syſiphi ſaxum 25.16

T

Tactus animæ vis. 225 1.
Tactus cunctis animantibus ineſt 227.3
Tactus qũo fiat. 227.1
Tactu guſtuq; ſolum beſtias gaudere 99.4.
Tagus aurifer. 24.16. & 112.7. & 148.9. & 334
Tanais 110.11
Tãtalus, auari typus. 29. 14. & 51.14. & 151.9 & 274.22.
Tartheſſi littus. 87.17
Tarteſſiacus põtus. 11.13 & 23.15
Tauri ſigni ſtellæ quot. 366.14. eiuſdem ortus. 368.22.
Teleſcopus. 285.24
Tellus rotunda, & in medio aëre pendens. 110.5
Tempe theſſala. 141.22
Tempus omnia fert ac ra-

pit. 164.22.
Tẽperantia.138.4.& 170 7.vitæ pductrix.30.21
Tempestates fluctuũ vnde 226.3
Tempus cognoscendum. 313.24
Temporis & loci habenda ratio. 103.21
Temporis fugacitas 314.1
Tẽpore dolorem & curas mansuescere 139.22.
Tempore omnia consumi. 72.8 & 352.1
Tempora solis cursu variantur 396.17
Terra bonis ac dijs infensa 73.21.
Terra breue hospitiũ .412 13.
Terra elementorum vilissima.209. 11. quasi fex ea.200.12.infima.208. 3. reliquis elementis infirmior 201.6
Terra & mare, punctum tantum, reliquo mundo collata. 207.15
Terra & mari quodlibet astrum maius. 207.17
Terra lacrymarum vallis 412.21. mundi stabulum,malorũ parens ead. 412. 23. & 383. 14. vilissima mundi portio. 422. 11. mater & nouerca.345.8. mundi cẽtrum. 201. 3. in mundi medio. 375.19. immota quomodo sua se grauitate sustineãt. 279.19
Terra,opacum sid.212.23
Terra sine homine quid 22.24
Terræ globum assiduè sol circuit. 395.20
Terra pars qualis Oceano tecta, qualisq; relicta nobis 394.22
Terræ præfectus à superis

homo 395.8
Terræ quo quidq; plus habet eo esse vilius. 200.9
Terræ tumor. 396.5
Terram habitari totam vndiq;. 397.2. & 398. 14.
sub Terra etiam homines. 397.19
Terrarum crebra mutatio 110.21
Terrarum præses dæmon malus. 263.10. & 265. 6. & 266.3.
in Terris nihil puri, sed mixta omnia. 241.10
Terræ motus causa. 368 20.
Terrena contemnere difficile 418.10
Terrena oũa nugæ. 412.3.
Terrena, qui volũt, cœlestia nolunt. 418.3
Thaumatias laus. 73.12. & 292.8.18.
Thebæ oedipodioniæ 60.2
Theorea scopul. 280.7
vbi Thesaurus, ibi cor. 316
Thraces 111.10
Ticini ruina 278.8.
Tigris. 57.18
Tigride sæuior. 80.20
Timalphes, Aretes filius. 84.23. & 159.10. eius q; colloquium 283.9
Timor vilis animi argumentum. 156.22
Tisiphone. 51.6,
Titius
Titulorum ac nominum vanitas 317.5.
Titulorũ nostra ætate arrogantia. 167.20.
Tonitrus à dæmonibus cieri 299.16
Tonitrus vnde. 390.9.19
Totum, Deus. 196. 4. & quale. 169.5.12
Trabes ignitæ in aëre. 406 4.

Tropicus eãcri. 360.1. *capricorni* 360.5
Triton. 45.13
Turba à turbando dicta. 106.8
Typhones. 45.7
Typhoeus. 85.14. & 256 17.
Typhurgus dæmonũ rex. 294.16. *eiusq; descriptio.* 293.15

V

VAletudo. 103.5. & 143.15. & 106.6
omni censu præstantior. 143.15.
Vapor duplex. 390.5
Vaticiniorũ certitudo vnde 244.9
Venenum quatenus bonũ. 116.6
Ventus ex resoluta aqua. 393.1
Venti cardinales qui, & quot. 391.6
Venti entia. 202.16
Venti vndè. 390.9.19
Ventorũ in aẽre potestas quanta. 391.1. *eorundẽ vires.* 391.23.
Ventorũ materia. 392.7. *causa mouens.* 392.8.15
Ventorum officium à Deo iniunctum 200.21.
Ventorum vis. 392.1
Ventos aut dij, aut sidera mittunt 392.1
Venus è maris spuma nata. 85.6
Venus legitimæ nulli culpæ obnoxia 88.7
Venus Pædogeni nupta. 86.7
Venus quare instituta. 86.12
Venus voluptatis comes. 85.3. & 58.20
Vranij & Lopadis filia. 85.12
Veneris domus. 362.16

Veneris immodicæ damna. 88.9
Veneris papillæ. 82.15
Veneris sphæra & motus. 362.1
Veneris voluptas. 50.8.
pecudum propria. 99.15
in Venere nemo fidelis. 136.12
Ver non vna dies. 125.14
Veris periphrasis. 21.17
Vergiliæ 366.16.
Vergilius. 31.19. *eiusdem Æneis.* 13.23
Veritas aurea ram⁹. &c. 157.12
Veritas mentis perfectio. 152.8
Veritas stultis inuisa. 18 18
Veritatis lumen inuisum 159.20
Vertumnus 243.10
Veri cognitio difficilis. 240.5.
Verum cognoscere, deorū proprium. 173.10
Verum defendere interdū nocet 103.20
Verum dicere multis inritus causa 338.10
Verū frustra defendere, ridiculum
Verum ratione, non sensu deprehendi. 203.21
Veseui incendiū. 399.11
Vesper 74.19
Vestales 87.22
Vestis vsus quis. 40. 22.
Vestium luxus 30.23
Vestium splendor autoritatem parit. 31. 10. & *gratiam* ead. 32.2
Victima sid. 367.17. *eius ortus* 370.16
Victus habēda ratio. 147. 7. & 328. 17
Vigilando, non stertendo gloriam parari 73.4
Vigilijs nimijs & corpus

& mentem corrumpi. 147.17.
Vigorẽ requie interiecta restituit 326.20
Vino ingenia obtundi. 70 2.8.
Vina amantes, diuina negligunt 71.13
Vir bonus pacis studiosus 319.17
Virginis signi Stellæ quot 366.23. eiusdem ortus. 369.21
Virginitas à quibus seruetur. 91.2
Virginitasne an matrimonium præstet. 87.24
Virginitas vera dẽs gratissima 332.7. sed cui concessa ead. 332.24
Virtus aduersis agitat. niteſcit 277.1
Virtus celsior exit cùm premitur 76.24
Virtus æterna 36.1
Virtus floreẽte adhuc ætate amplectenda. 314.4
Virtus fortuna sola restitit 36.13
Virtus hominis substantia 241.13
Virtus in medio vitiorũ. 109.21.
Virtus inuicta 9.9.&22 9.
Virtus in vitiorum medio 43.13
Virtus multis odiosa 267 6.
Virtus prima, Deum colere 310.5
Virtus propter se, non propter honorẽ petenda. 176. 20.
Virtus quando vtilis & honesta putãda. 100.11
Virtus quoq; fato obnoxia 82.2
Virtus sine censu languet 177.1.&328.14.15

Virtus sola non facit beatum 124.21
Virtutis amanti homini pauca sufficere. 287.19.
Virtutis in cælo sedes, eiusdemq; descriptio. 141 20. & 142.1
Virtutis iter. 142.2. *ăgustiũ.* 35.12. & 313.5. *difficile.* 205.13. *et* 418.12
Virtutis nostro tempore neglectus 133.10
Virtutis pars moralis quã amara & difficilis. 168 13. *item altera, Physica.* 172.3
Virtutis ptiũ. 13.7. *honor* 100.13. & 418 18
Virtuti comparandæ nihil non impendendum. 36. 14. & 35.14
Virtuti nihil magis adversum, quam voluptas. 312.12
Virtuti tutissimũ vbiq; viaticũ. 27.15. *vbiq; patria.* 328.24
Virtutem circa premia negligi 16.17
Virtutem etiam vulgo suspici. 32.24
Virtutem fortunæ non cedere 328.23
Virtutẽ præter nihil durabile 35.23
Virtutem vtilitate & honoribus ali. 49.8
Virtute claros homines & gratiosos reddi. 32.15
Virtute nil melius. 310. 11.
Virtutum præcepta. 311. 13 & inde.
Vis vnita potentior. 105.
Vim vi repellere, etiã iure licitum 336.3
Vires ingenio superandæ. 108 11.
Virium absq; probitate noxa. 275.3.10

Viſus animi hoſpitiũ. 223 23.
Viſus ebrietate turbatur. 203.13
Viſus quo pacte fiat. 224. 8.225.6. & 227.7. & 233.10
Viſus ſenſuum præſtãtiſſimus. 223.11. *eiuſq; vſus* 223.12. *et* 224.19.
Vita an ſubſtantia. 198.5 & 9.
Vita corporis qualis. 349.
Vita corporibus mouendi cauſa. 20.122
Vita dum adeſt fruẽdum 52.21
Vita duplex. 229.2. *corporis* 229.3. 8. *animi.* 248 22. *vita hominis, militia.* 169.14.
Vita hominẽ, fabula. 113 6.177.11. & 238.11.
Vita hæc fragilis quare cõtemnenda. 413.14
petenda alia. 413.17
Vita moralis. 168.16. *quã difficilis.* 169.3
Vita morte peior. 351.17 *ſomnium.* 352.14
Vita nil pcioſius. 202.1.
Vita niſi bona, non vita. 191.4
Vitæ breuitas. 45.10. & 314.24. & 340.5. & 347.13. & 351.17. *incertitudo.* 96.2. & 413. 6. *miſeria.* 156.1. & 205 17. & 22
Vitæ huius calamitas ſæpe meditanda. 351.16. & 352.19.
Vitæ hominum chaos. 336 9.
Vitiũ animi morbus. 272 22.
In vitium natura ferri omnia 141.14.
Vitiorũ caterua in terris, vnde 265.18.7

Vitiorũ gradus. 172.18. 225.19.
Vitiorum omnium origo hominibus quæ 290.5
Vitiorum principijs obsistendum. 257. 1. & 16
Vitiorum pna via. 142.7
Vitiorum quibus mundus scatet, catalogus. 189 8
Vitijs neminem carere, sed suo quenq; laborare. 104.16
Vitijs nihil odiosius 172.23.
Viuentis corpus quomodo grandescat. 220.1
Viuẽtium alia rationabilia, alia rationis expertia 117.21
Vlysses Polyphemi oculũ extinxit. 255.3
Vlyssis socij in porcos mutati 63.21
Vmbræ 213.6
Vocis causa. 226.5.16. &
Voluntas alijs alia vnde. 216.14
Voluntas an motus causa. 215.15.23.216.7.
Volũtas animi virtus. 97 20.
Volũtas bonum appetitus. 249.7.
Voluntas cæca 40.16.
per se 219.20.
Voluntas diuina duplex. 259.14
Voluntásne an fatum mores in nobis pariat. 252. 19
Voluntatis bona. 98.1
Voluntatum diuersitas. 100.19
Voluptas alijs alia. 49.14
Voluptas blandum venenum. 312.19. & 314.8
erymnis. 61.21. *fortuna proles.* 16.15
Voluptas Epicuro summũ

bonum 48.16 3
Voluptas fugiẽda.62. 12
Voluptas iucundior, quo rarior 37.12
Voluptas quænam digni-or, diuitis an pauperis. 38.21.
Voluptas quid 48.16
Voluptas ſerua magis quã regina vocanda. 64.1.
Voluptas ſi qua nobis datur, incerta ac breuis da tur 60.24.
Voluptas ſola nõ facit bea tum. 124.21
Voluptas ſtultis cognata. 305.11
Voluptas ſtultos prauoſq; reddit. 254 9
Voluptatis deſcriptio.61. 22
Voluptatis expers vita miſera 34.8
Voluptatis inſidiæ.64.13.
Voluptatis origo vnde.50
Voluptas ſtagnũ.290.22
Voluptati fræna imponenda 312.7
ad Voluptatem omnia hominum facta, velut ſcopum, tendere. 48.2.8.et 49.14
Voluptate nihil perniciouſius. 37.3. nil magis virtuti aduerſum. 312.9
Voluptate ſola frui ſupe-ros. 49.17.
Votum caſtitatis quale. 88.2
Vox emiſſa ſemel, irreuocabilis. 107.21
Vraniæ inuocatio. 372.1
Vranius. 85.12.13. eiuſdem nouem capita. ead. 85.16.
Vrſæ vtriuſque ſignum. 364.6. & 365.9
Vſura Pluti ãcilla. 54.10
Vſus naturam parturit.

140.19
Vsu nil fortius. 258.15
Vsu res omnes commendari. 81.10
Vtile omnes iam præter virtutem sequu. 133.8.
Vtile quid. 97.14. & 97 18. & 98.10. et 100.15
Vtilia mediatè & immediatè 98.15
Vtilitas fouet artes & virtutem 49.8
Vtilium quæ præstantiora. 98.12
Vtilitas facit esse deos. 137.8
Vxoria fides 133.12
Vxor an ducenda sapienti 332.4
Vxor ducenda, & qualis. 134.17. & 135.18.
Vxor in adulterio deprehensa quomodo punienda 138.10
Vxor molestia quomodo emendanda 135.21
Vxor suspecti pudoris quo observanda. 136.9
Vxoris cum pellice collatio 134.8
Vxoris impedimenta. 332. 8.
Vxori quomodo æquiescendum 132.1
Vxorem habens, an liber. 131.24. & 138.17
Vxorem nulla re dolore magis, quàm pellice. 137. 23.
Vxore carere quibus liceat 86.21. & 87.14.
Vulcanus. 21.5. *Lemnius* 331.6.
Vulgus bellua 306.3
Vulgus plerunque regis sui aut principis imago. 297.22. & 305.9
Vulgus religione frænandum 229.13
Vulgi amor 106.6

Vulgi commercia sapienti fugienda. 338.5. & 338 16
Vulgi comes discordia. 106.6.
Vulgi conuicia ridenda. 424.2
Vulgi crassa mens. 424.3. 4
Vulgi error & opinio ex sensuum iudicio. 204.4
Vulgi furor. 138.15
Vulgi iudicio non accedẽdum 35.20
Vulgi laudes spernendæ bono viro 177.4
Vulgo inuisa sapientia. 338.6

X

XErxis agmina. 294. 4.

Z

Zephyrus. 74.9. & 192.13. & 200.23 391.7.21
Zodiacus 360.9
de Zodiaci duodecim signis. 363.3. eorumq; nomina. ead. 363.4. latitudo. eadem. 363.7
Zodiaci signa singula quot stellas habeant. 366.21
Zona media non prorsus deserta 398.20
Zonæ mediæ proxima gens qualis 300.9
Zona nõ vna tantũ hominibus habitabilis, contra Græcorũ opinionẽ. 398.6
Zonam terræ nullam esse inhabitabilem. 397.3
Zonæ cœli quinq;. 359.8.
Zonæ externæ non penitus deserta 397.18

FINIS.

MARCELLI

PALINGENII, STELLATI POETÆ DOCTISSIMI, Zodiacus vitæ.

HOC EST.

DE HOMINIS VITA, STVDIO, ac moribus optimè instituendis Libri. XII.

* *
*

Cum indice locupletissimo.

LONDINI.
Apud Tho. Marsh. Anno. 1574.
Cum priuilegio Regiæ Maiestatis.

UMI

Si ſeruare poteſt, ſed quis neget omnipotentem
Eſſe Deum? ſeruare poteſt, ſed non amat ipſe
Corpora: corrumpi idcircó ſinit, at ſpecie: non.
Quid figulus curat, ſi frangitur iſta vel illa
Olla? rotam pedibus voluens, cretaq; reſumpta,
Ipſe nouas iterum fingit, ſpernitq; priores.
Prætereá cœlum, tellus, aërque fretumque,
Atque ignis, demum totius machina mundi
Hoc ſtat & hoc durat tot iam per ſecula nexu.
Nam niſi tantus amor firma compage teneret
Omnia, pugnarent vinclis elementa ſolutis.
Non cœlum terris lucem, radiosq; calentes:
Nec generandarum præberet ſemina rerum,
Aëra finitimum conſumeret improbus ignis:
Nec tempeſtiuas pluuias demitteret aër,
Nuda foret tellus, æquorq; extingueret ignem,
Aut igni potius piſcoſum areſceret æquor:
V't quondã, quum flãmiuomos Clymeneia proles
Non benè rexit equos, metuens cœleſtia monſtra,
Infelixq; ſui renuens præcepta parentis,
Corruit in voto, ſenſitq; incendia mundus,
Donec fulmineo præceps deiectus ab ictu,
Eridani mediis flammas extinxit in vndis.
Gignit amor pacem: pax eſt digniſſima rerum,

Omnia

Omnia pace vigent, & pacis tempore florent:
Paci ſumus honos, paci eſt quoq; ſumma voluptas.
Tunc tuti viuunt homines, tutusq; viator
Carpit iter, nec ſit ſæuorum præda latronum:
Tunc apium cura & pecoris, tunc arua coluntur
Aſſiduè, & largas pariunt pro tempore fruges:
Copia tunc Cereris, tunc lac, tũc Bacchus abũdat,
Palladiusq; liquor: tunc paſſim luditur, & tunc
Inflata ad thyaſos inuitat tibia, ſoli
Oderunt pacem ſtulti, & certamina quærunt.
Talia fluxerunt Saturno tempora rege:
O fælix ætas, ipſo precioſior auro.
At nunc (prò dolor) inſano diſcordia motu
Omnia conturbat, terret, repletq; tumultu.
Nũc inuat eſſe trucem, & leges diſcindere ferro,
Iuſtitia eſt, potuiſſe magis, nunc mille colubros,
Mille faces quatiunt, toto & bacchantur in orbe
Eumenides, populosq; agitant, regesq; ſuperbos.
Quid iuuat, ô miſeri, pugnãdo laceſſere mortem?
Nunquam ſera venit, ſed dira ſuperbia tanti
Cauſa mali, & vaſana fames, atq; ardor habẽdi.
Heù cur vſque adeò viliſſima terra ſuperbis,
Cuius fœda breui corrodent viſcera vermes?
Quid tantum quæris? te ſemper forſitan eſſe

Victurũ credis? miser, ha, miser aspice, quam sit
Incertus, velox, angustus terminus æui.
Sufficiet breuis vrna tibi, paruumq; sepulchrum.
Quòd si amor humanos animos astringeret, ista
Non fierent, sed quisque suo inseruiret amico.
Quisque sibi charum qua posset parte iuuaret.
Certè nec melius quicquã, nec dulcius est, quàm
Sincerè à multis, dùm vita hæc durat, amari.
Rebus in aduersis magnum munimen amici:
Solantur, firmant animum, prodesse laborant:
Quaq; valent miseras curas & damna leuare
Conantur, tecumq; dolent, tecumque queruntur.
Haud facilè ille perit, quicunque est dines amicis.
At quum te vultu spectat fortuna sereno,
Et versat meliore rota, tua commoda tecum
Percipiunt, gaudent tecum, conuiuia tecum
Plena iocis celebrant, augent tua facta fauendo.
Quare qui tutam & lætam vult ducere vitam,
Quã multos studeat semper sibi iungere amicos.
Pluribus hoc autem fiet rationibus, ipsas
Qua potero expediam, sed primũ scire necesse est,
Esse voluntatis motũ hũc, quem vulgus amorem
Apellat nam velle bonũ est, quod fertur amare.
Semper habere bonum desiderat ipsa voluntas,

Et vi-

Et vitare malum, ſolisque mouetur ab iſtis.
Hæc duo ſunt igitur cauſæ & fũdamina amoris.
Omnia ſed bona ſunt triplici diſcrimine ſecta.
Quædam iucunda, & quædam dicũtur honeſta:
Vtiliumq; aliud genus, & natura bonorum eſt.
Sicq; malum triplex: damnoſum, turpe, moleſtum.
Quiſq; amat, hæc animo fugiẽs, aut illa requirẽs.
Eſt igitur diuerſus amor, diuerſas vt eſt̃ fons,
Vnde oritur, laude aut probro nõ dignus eodem.
Hæc tria non ſolùm inter ſe differre putandum,
Per genus: aſt etiam ſpecies habet vnumquodq;
Per ſe multiplices, delectans, vtile, honeſtum.
Quæ cùm ſint variæ, varij redduntur amores.
Vtile enim eſt quicquid ꝓdeſt, nõ eſt tamen vnũ:
Sicut multa etiam bona corporis, atq; animi ſunt.
Quatuor ad corpus ſpectant bona: robur & ipſa
Forma, valetudo, leuitas, quodcunque dat iſta,
Vel res ſit, vel homo, ꝓdeſt atque vtile fertur.
Aſt animi duo ſunt bona, mos, doctrinaq;, ſicut
Sunt animi geminæ virtutes: ipſa voluntas,
Cuius ſunt mores: & mens: cui noſcere verum
Eſt ꝓprium. mentis bona ſunt cõplura, nouemque
Doctrinæ hãc ornãt: quas vatũ carmina Muſas
Appellare ſolent, terternis orbibus aptæ.

Sicque

Sicq; voluntatis bona plura, & quatuor horum
Præcipua existunt, prudentia, iustitia, atque
Grădia quæ aggreditur fortis discrimina virtus,
Nec non quæ frænis nos temperat, atq; modestos
Efficit: ex istis tanquam de fontibus, omnes
Emanant aliæ: quas quisquis discere quærit,
Voluat Aristotelis libros, vel scripta Platonis
Inspiciat: duo sunt hæc magni lumina mundi.
Ergo, quicquid erit, tribuat quod talia nobis,
Vtile dicetur, veluti medicina, medensque
Corporibus velutiq; animis, liber atque magister,
Vtiliora tamen sunt & meliora putanda,
Quæ prosunt animo: quia corpore dignior ipse est,
Vt seruo dominus, rate nauta, aurigaq; curru,
Sed mediatè aliquid prodest, aut immediatè:
Vt sator & nummi, cocus & cibus esurienti.
Idq; ipsum dico de delectantibus: hæc nam
Per multas species: per multaq; membra secătur
Quorũ animos quædă delectant, corpora quædă
Suntque voluptates animi qnàm corporis, omnes
Sinceræ magis, & stabiles & nobiliores.
Cum dijs communes nobis: at cætera sensus
Gaudia sunt etiam brutis concessa: sequuntur
Hæc pecudes propriè, nanque his dulcedine mentis

Posse

Posse frui vetitum est, neque cunctis sensibus ipsa
Lætantur, solo gustu tactuque mouentur:
Quippe nec harmoniã, sed nec diapasmata curãt.
Nunquid Appellæus tubulas, aut æra Corynthi
Mirantur, vel clamosi spectacula circi?
Si quid odorantur tamen, aut si vocibus vllis,
Vel si nonnunquam aspectu gaudere videntur:
Id gustus sit vel tactus ratione, velut quum
Massylus visa in campis leo forte iuuenca
Exultat, tollitque iubas, caudamque retorquet
Prædæ auidus, vel quũ sonipes, p prata vagãtem
Vidit equã, Veneris stimulante cupidine fertur:
Et resupinato dumeta per auia collo,
Subsultim graditur, cælumq; hinnitibus implet.
Cũque cibi & veneris, pecudũ, sit sola voluptas
Et propria: idcircò est etiam vilissima, vixque
Conueniens seruis: hebetat nam mentis acumen,
Immoderata solet multùm quoque lædere corpus.
Ergo quicũque est huic deditus, insipiens sit,
Et seruire magis quàm alijs dominarier aptus.
Non est turpe tamen moderatè talibus vti.
At bona quæ sint cognoscere quæris honesta:
Quod nuper dixi reminiscere, nanque animi sunt,
Doctrina & mores: veluti, paulò ante relatũ est.

Sed

Sed quod nunc dicam, solerti mente notato.
Quæ bona delectãt, quàm longo tempore durant,
Tam longo existũt iucunda, & postea nil sunt:
Exemplo tibi sit, Veneris cantusq;, voluptas.
Ast quicquid præbet bona corporis, vtile fertur.
Ipsa autem bona sunt iucunda, velut valetudo
Iam data delectat, medicina sed vtilis ipsa est.
Id quoq; quod confert animi bona, iure vocatur
Vtile: verùm animi bona postquã tradita iã sũt,
Fiunt iucunda, & simul efficiuntur honesta.
Quicquid enim virtutem affert, est vtile: at ipsa
Tradita iam virtus, iucunda et honesta putãda.
Quippe honor est soli virtuti debita merces.
Quicunq; ergo cupit multum, diũ viuit, amari:
Aut studeat delectare, aut prodesse, vel in se
Virtutes habeat: quas compelluntur & ipsi
Commendare mali, & quamuis odère, verentur.
Sed prius illorum debet perpendere mores,
Quis placuisse volet, nanq; est non vna voluntas
Omnibus, hinc homines studia in diuersa feruntur.
Vsque adeò tribuit differmia semina nobis
Gignendo natura parens: quod displicet illi,
Hic amat: hic laudat, quicquid damnauerat ille:
Ergo non eadem sunt cunctis grata, nec omnes

Vtile

Vtile idem cupiunt, eadem nec honesta requirũt.
Quare opus est nouisse prius, quid cuiq; magis sit
Acceptum, placeatq; magis: ne fiat inane
Officium, cassusq; labor, ne littus aretur,
Si sortè aut iniucunda aut odiosa ferantur.
Hoc autem non difficile est cognoscere: sermo
Haud dubiè ostendit mores, animumq; latentem.
Id q. amat crebrò loquitur quisq;, atque libẽter
Audit: multa domi poterũt quoque signa videri.
Nam cũ vomeribꝰ, stimulos, iuga, rastra, ligones,
Agricolæ seruare solent: arma horrida miles
Parietibus suspensa tenet: sed quisquis abundat
Codicibus, poterit meritò studiosus haberi.
Sic de alijs dico, nimirum arcana resignat
Lingua animusq; animi: quare quæcũq; placebũt,
Efficere hæc studeat, quisquis sibi quærit amicos.
Obsequio generatur amor: sed maxima lucrum
Pars hominũ sequitur, nummos & munera cũcti
Affectant, donis multi acquiruntur amici.
Verùm talis amor non est durabilis, & quum
Deficit vtilitas, fugit illicò (præcipuè si
Vlterior non vlla manet spes vtile habendi,)
Seruilis, fidusq; parum: tamen inueniuntur
Quidam, sed rari, acceptorum qui meritorum

Assidue

Assiduè memores, non cessant semper amare.
Esto quòd ingrati cessent: non proinde bonus vir,
Qui rarus veluti phœnix reperitur in orbe,
Multis prodesse, ac pro viribus auxiliari
Debet desinere, est etenim via sola merendo
In cœlum, pérque hanc Alcides maximus olim
Incessit, multiq; alij, quorum inclita fama
Durat adhuc, nullũ posthac moritura per æuum.
Nempe Deo est similis vir dapsilis atq; benignus.
Pars magna est etiam, quæ delectabile quærit.
Hinc & amãt, quicunq; sibi iucunda ministrant:
Præsertim pueri, iuuenes, nec non locupletes,
Gaudia sectantur, sectantur ludicra semper.
Sed nec talis amor verus, vel firmus haberi
Debet: nãq; fugit, quum deficit ipsa voluptas,
Si modò non redeat, vel non reditura putetur.
Est tamen interdũ valdè vtilis, atque per ipsum
Diuitias multi, multi accepere fauorem.
Delectare igitur studeat qui quærit amari,
Dum neq; q. iustũ est, neq; trãsgrediatur honestũ.
At prodesse modis & delectare duobus
Quisque potest, verbis, ac rebus: tutius autem
Et leuius multò est, verbis quàm rebus amorem
Quærere, pinde opus est, quo id fiat noscere pacto.

Vtile

*V*tile si doceas quenquam, moueáſue loquendo,
Efficies, monſtrando etiam quid proſit & obſit,
Quo nocitura modo vitentur, & ipſa parentur
Commoda, in aduerſis pro ipſorum orando ſalute,
Vel commendando, vel pro ipſis grata petendo,
Quos in amore voles tibi iungere: ſi cupis autem
Delectare aliquem verbis, laudato decenter
Ipſum, reſque ſuas: vel ſi quid geſſerit vnquam
Egregiè, ne te pigeat laudando probare.
Nam ſapiens aquè ac ſtultus laudarier optat,
Interdum lepidis, riſumq; mouentibus, aures
Mulceto dictis, referendo ſi qua iocoſa eſt
Fabula, vel ſi qua eſt vet⁹ aut noua digna relatu
Hiſtoria, & demum ſi quid ſcis poſſe placere:
Non contradicas, imò aſſentire loquenti.
Sint non vera licet. quod ſi pudet illa fateri,
Tu ſaltem taceas: nam diſſimulare tacendo,
Maxima plerunq; eſt prudentia. viuere neſcit,
Vt benè vulgus ait, qui neſcit diſſimulare.
Nonnunquã mihi crede, nocet, defendere verum.
Temporis atq; loci proinde eſt ſeruãda, hominũq;
Conditio ſemper, ne quid te lædere poſſit.
Aſt aliqui abſentem malunt laudare, putantq;
Id melius: faciunt aſſutè. talis enim laus

Gratior

Gratior, atq; minus ficta & ſuſpecta videtur.
Quippe ſolent multi præſentem extollere dictis,
Semper adulantes, vt veri habeãtur amici:
Aſt vbi terga abiens vertit, mordaciter vrgent
Abſentem, & rident. nõ valdè eſt fidere tutum,
Laudanti coràm, mos eſt hic mancipiorum.
Non deerunt autem, referant qui ſingula, plures,
Aut vnus ſaltem, fueris quæcunq; locutus,
Vel bona vel mala ſint: multus delator vbiq; eſt,
Hic te laudauit, dicet, vel vituperauit.
Sed tamen, vt paucis liceat concludere verum:
Nõ magis eſt gratũ cũctis, & amabile quicquã,
Moribus ingenuis, integroq; ordine vitæ.
Hoc plus diuitijs, plus cognitione probatur.
Namq; malus, quãquã doctrina et rebus abũdet,
Neutique diligitur: vitijs odioſius eſt nil
Si bonus atq; probus fueris, vel amabere, vel te
Non odio ſaltem (velut arbitror) vllus habebit.
Eſt autem vetus autorum ſententia, mores
Quod ſimiles, ſimile & ſtudiũ, ſunt fomes amoris:
Sic vanus vanum, ſtudioſus ſic ſtudioſum
Diligit, & ſocios adeunt animalia cœtus.
Hoc non inficior. nam quo iungentur amore
Hi, quibus eſt mens diuerſa & diuerſa voluntas?

Cùm

Cùm ſit amicorum cupere & cõtemnere idipſum?
Sed ſceleratorum citò fœdera diſſoluuntur,
Stultorumq; breui commercia tempore durant:
Nã propria vtilitas, quã quiſq; requirit iniquus
Per fas atque nefas, & ſæua cupido nocendi,
Quã malus omnis habet, pariterq; ſuperbia et ira,
Stultorum fidæ comites accendere bilem,
Bella mouere ſolent. amor eſt durabilis ille
Duntaxat, cuicunq; dedit fundamina virtus,
Quæ genuit pbitas: amor hic pia pectora tantũ,
Sinceroſq; animos æterno glutine firmat,
Et naturali pluris faciendus amore eſt:
Quo genitũ et generãs, & ab vno ſanguine creti,
Mutuò ſe obſeruant & amant. nam ſæpè parẽtes
Oderunt nati, oderunt ſua pignora patres,
Germano inſidias germanus ſæpe parauit:
At nunquam verus Pyladæ inſidiatur Oreſtes:
Nec Pylades mortem curat, modò proſit Oreſti.
Sed dubium eſt, fierine vllo communine poſſit,
Vt nos omnis amet populus, iuſtiq; maliq;:
Nempe amor in plures diuiſus debilior fit,
Fortior in paucos. vnita potentior eſt vis
Quælibet, at partes in plures ſecta peribit,
Rectè igitur dicunt, paucos tibi quære ſodales:

Difficile est etenim cum multis viuere posse,
Et conuersari assiduè, quæ maximè amicos
Res decet: à multisq; fides negat ipsa teneri,
Cum paucis habitat potius: non ergo fideles
Esse tibi multos credas: nec dilige vulgus,
Nec te vulgus amet: comes est discordia vulgi.
Cum paucis pax leta manet, turba omnis abesto:
Nanq; à turbando nomen sibi turba recepit.
Paucos atque bonos tibi delige, cum quibus æuũ
Ducere securus valeas, & lite remota.
Vt non ergo potes multos vehementer amare:
Sic tu non potes à multis vehementer amari.
Nam qui non amat, is nullo fit dignus amore.
Est alius ciuilis amor, communis, & omni
Præstandus populo, quo quisq; bonusq; malusq;
Diligier debet, quùm nulla ex parte nocemus
Factis aut dictis cuiquam, quùm taliter ipsi
Viuimus, vt nemo meritò nos carpere possit:
Quùm sumus erga omnes blandi, vultuq; benigno
Quemq; salutamus, laudamus, honorificamus.
Sed tamen in primis est vtile, conuersari
Rarò, vel nunquam cum multis: si tibi cordi est
Vitare insanas lites, pacemq; tueri.
Præsertim quos esse malos nosti aufuge, nanq;

Haud

Haud facilè eſt tribulos & ſpinas inter euntem
Illæſos habuiſſe pedes, illæſaq; crura.
Nec cures ſi te non diligit improbus: at ſi
Non odit, ſatis eſſe puta, non oderit autem,
Si longè ſteteris: abſenti non nocet anguis.
Vel conuerſari tibi ſi quandoq; libebit
Cũ populo, & ſtolidæ interdũ te adiũgere turbæ,
In primis ſtudeas moderamina ponere linguæ,
Et caue quid dicas, ſemperq; libentius audi.
Rarò autem loquere: eſt mentis grauitate carentũ
Indicium ſermo nimius, peccatq; frequenter
Multiloquus: verùm parcè, cauteq; loquentes
Laudantur: decus eſt ingens prudentis in ore.
Præſentem abſentémue aliquem ne lade loquẽdo:
Hoc ſit præcipuum monitum, ſit regula prima.
Atque ea ne dicas, quæ nil referre videntur:
Nec verba in caſſum & nulla ratione pfundas.
Nam te ridebunt homines, fatuumq; vocabunt.
Verùm ſiue rogas aliquem, ſeu fortè roganti
Reſponſurus eris, prius ipſam conſule mentem,
Quã vox exiliat: quæ poſtquàm eſt ædita, retrò
Haud remeare poteſt. verbum ſemel ore ſoluto
Emiſſum longè, nequit ad ſua clauſtra reuerti.
Gratia magna etiã eſt, ſapientũ dicta referre,

Atq; loquẽdo aliquos vatum interponere versus,
Interdùm exempla historijs inuenta probatis.
Talia namque solent sermoni inserta decere
Apprimè, modò sint non ab re. idcircò frequenter
Nunc hos nunc illos opus est euoluere libros:
Atque vt apes variòs passim decerpere flores.
Iram pelle procul, tecumq; superbia non sit,
Nam tales homines non possunt prorsus amari,
Verùm te mitem, blandumq; ostende: placebis
Omnibus hoc pacto. at si te quis læserit, ipsum
Ingenio studeas mage quàm superare furore.
Ingenio vires cedunt, prudentia victrix
Cuncta domat: rabidæ tigres, timidiq; leones
Mansuescũt arte, arte rates vasta æquora tranãt
Arte gerit turrim barrhus, iuga taurus, & arte
Asper equus tolerare equitem frænosq; iubetur.
Viribus ingenium moderatur cuncta ministris.
Infirmi & timidi est nimirum, multa minari:
Verbaq; fœmineæ vires sunt, facta virorum.
Dissimulat prudens, fortis tacet. ast vbi venit
Opportuna dies, facienda viriliter audet.
Ergo priùs caueas, ne quis tibi iure molestus
Esse queat: quòd si iniustè læderis ab vllo,
Ipsem quando potes, tu contrà vlciscere iustè.

Sin

Sin tibi nõ licet, hunc incluſum corde dolorem
Diſſimula, atque tace, ne deteriora ſubindè
Damna feras. ſtultum eſt hoſtẽ irritare potentẽ,
Atque malũ maius tumidis ſibi quærere verbis.
Expectat tempus ſapiens: iramq; cõercet:
Sæpè etiam vtiliter cedit, placidiſq; furentem
Demulcet dictis: & dulcibus allicet hoſtem
Blanditijs, donec deceptum in retia mittat.
Callidus indomitum pullum ſic vincit equiſo,
Sic inſueta boui ſenſim iuga ponit arator,
Sic trahitis Cybeles torui ſarraca leones,
Sicq; feræ tigres Bacchi paretis habenis.
Nimirum magna eſt prudentia, vincere blandè,
Atque animi ad tempus preſſum celare dolorem.
Hoc aliud quoq; ſernãdum eſt, quocunq; manebis
In cœtu, laxes ne turpiter ora cachinnis:
Sed quùm opus eſt, parco, moderatoq; vtere riſu.
Nempe eſt inualidæ mentis, capitiſq; minuti
Indicium, videre nimis: contrà eſſe ſeuerum
Semper inhumani eſt animi, fuge cautus vtrũq;,
Atq; tene mdium: medio ſedet inclita virtus.
Non volo te ſeurram: ſed ſi potes, eſto facetus.
Iam videor dixiſſe ſatis, iam iuſſa peregi,
Propter quæ imperiò matris deſcendimus ad te.

Nunc.

Nunc tempus remeare monet, locaq; infima mũdi
Deserere, & superas volitando reuisere sedes:
Vnde ego tellurem soleo spectare frequenter,
Admirans adeò paruam minimamq; videri,
Exiguiq; instar pomi, pendere rotundam
Aëris in medio, fultam molimine nullo,
Atque suo tantùm libratam pondere. cerno
Inde etiam oceanum totas circumdare terras:
Perq; ipsas flexo, velut anguis, serpere cursu
Nerea cæruleum, modici sub imagine riui.
Inde Padus, Tanais, Ganges, Histerq; videntur
Agrorum fossæ, quoties implentur ab imbri.
Quumq; tua aspicio, quamuis ingentia, Nili
Ostia tam longè septem vtor esse canales.
Sæpè etiam video telis pugnare coruscis
Agmina. purpureoq; vndantes sanguine campos:
Et stolidos reges, bona dum fugitiua sequuntur,
Seq; putant non posse mori, diuersa mouere
Prælia, & insontes populos oppenere morti,
Tradereq; inuitis spectacula tristia diuis.
Inde etiam mutare locum freta, flumina, fontes,
Aspicio: fieri valles ex montibus altis,
Inque altos montes imas consurgere valles,
Temporis anfractu longo, & nemora alta secari
Vomeribus,

Vomeribus, cultisq; prius succrescere syluas,
Oppida transferri huc illuc, & cuncta nouari.
Fœlix, cui talem speculam contingit habere:
Vnde Asiam mollem videat, Lybiemq; ferocem,
Europemq; armis & fertilitate superbam:
Inq; ipsis varias gentes, quos Carcinus vrit
Aethyopas, primoq; Indos sub sole iacentes:
Getulos, Nomadasq; agiles, Cylicasq; rapaces,
Sauromatas, Parthosq; arcu pugnare peritos,
Thuriferos Arabas, Thraces, validosq; Arimaspas,
Hispanos, Italos, Gallos, rigidosq; Britannos: (Hispanos,
Totq; alios populos, quos supra quum vidit sol,
Aut quum decessit radijs illuminat infra,
Nonne illuc velles conscendere posse, liceret
Hoc si mortali cuiquam, nisi membra grauarent
Te tua? sed nobis tantùm conceditur istud
Cælicolis, quibus est concretum ex æthere puro,
Non elementorum primorum pondere corpus:
Vnde feras, donec tandem sit morte solutus
Spiritus: interea valeas, iam separor abs te.
Protinus his dictis, me respondere parantem
Deseruit: nec non ventis velocior ipsis,
Digrediens iterùm cœlestia templa petiuit.

LIBER V.

LEO.

NON ego diuitias Arabũ, rubrîue lapillos
Aequoris insignes cupio, nec quicquid Iberus
Amne Tagus rutilante vehit, populósue superbes
Sceptrigera domitare manu: non fata dedêre
Talia, nec doleo nobis non fata dedisse.
Nam bonus atque malus, nullo discrimine diues
Esse potest, auroq; potens. plerunq; videmus
Expertes animi indignos diademate crines
Cingere, sarranoq; ample vestirier ostro.
Illa mihi vellem mundi concederet autor
Quæ nec habere valent praui, neq; mentis egẽtes,
Quæ verum efficiunt hominẽ, diuisq; propinquũ:
Iupiter omnipotens, abs te sapientia, quare
Aut nulli, aut adeò paucis donatur? vbiq;
Formosos reperire licet, robustus vbiq;
Nascitur, & diues: contrà rarissima tellus,
Qui sapiat quénquam, tam vasto gignit in orbe.
Nùm melius fortasse putas, & dignius, esse
Stultorum regem ac dominũ? nempe illa potestas
Nobilior,

Nobilior, ſub qua poſiti ſunt nobiliores.
Dignius eſt certè, caſtris aut vrbibus amplis,
Quàm ſtabulis aut armentis, gregibúſue præeſſe.
Forſitan hoc facis, vt tibi ſint mortalia ludo
Facta, & habes hominẽ pro ſcurra, nempè videtur
Vita hominũ nil eſſe aliud, quàm fabula quædã.
Vtq; mouet nobis imitatrix ſimia riſum:
Sic nos cælicolis, quoties cernice ſuperba
Ventoſi gradimur, quoties titubante cerebro
Diuitias nimium, nimium affectamus honores,
Spiramusq; acres piperoſis naribus auras,
Grandia iactantes, & grandia multa minantes.
Qui nimus, quæ ſcena datur, quũ ſceptra tenẽtẽ,
Atq; coronatum bubonem, aſinumq; verendum
Aſpiciunt alto in ſolio ſublime ſedentem,
Spernentemq; alios omnes, ſit cætera tanquam
Turba hominũ ſine mẽte pecus: dominũq; volentẽ
Dici & adorari, & pedibus ſibi baſia figi?
Nec videt inſanꝰ quid ſit, quã frinolus, & quàm
Turgenti bullæ ſimilis, pappoq; volanti.
Non ego ſum talis, nec prorſus talia curo.
At vos ætherei cines, quibus eſſe beatis
Contingit ſolis, quibus eſt æterna voluptas:
Humanas ſi forte preces attenditis, & ſi

Non

Non penitus miseros homines auertitis, oro
Egregiam puramq; mihi concedite mentem,
A falso verum discernere quæ sciat aptè,
Quæ bona cognoscat vera & contraria veris:
Ne stultus fugienda sequar, fugiámue sequenda.
Nam si mortali cuiquam licet esse beato,
Arbitror hoc pacto fieri me posse beatum.
Sed fallor, mecumq; omnes qui talia credunt.
Nemo etenim fœlix est, aut fuit, aut erit vnquã:
Non si possideat totum ditissimus orbem,
Non si plus sapiat quàm quiuis natus in orbe.
Sed dubitat fortasse aliquis, nisi pagina præsens
Id firma ratione probet: quare aspice libri
Huius materiam, quicunq; hoc discere quæris,
Qua melius poterunt, te carmina nostra docebũt.
Pandite Pierides vestro sacra ostia vati,
Et satiate auidum scatebris Parnasidos vndæ,
Secretos reserate aditus, ostendite verùm:
Vos etenim nostis quicquid fuit, aut erit, aut est.
Principiò expediam, quis fœlix atq; beatus
Debeat à nobis haud falso nomine dici:
Post hoc progrediar, quò me deducet Apollo:
Dico igitur, solus fœlix est iure vocandus
Is, quicunq; bonũ summũ iam possidet, at non

Omnes

Omnes hoc norunt verè, cùm quilibet illud
Quod ſibi plus placeat, melius putet: hordea mulo
Aut aſinus, pluris quàm lauti oſſua rhombi,
Quàm leporis clunes, quàm turdos æſtimat aſſos:
Sic & auaris opes, ſic ambitioſus honores,
Sic Venerem mollis ſuper omnia laudat & optat.
Heù mihi quàm pauci poſſunt dignoſcere verum?
Quàm denſa errorum caligine noſtra premũtur.
Iudicia: id propter: quòd paucis integra mens eſt.
Quisq; vt habet mores, ita iudicat, atq; ita fatur.
Sed bona ſunt quædam per ſe, quæ tempore nullo
Eſſe mala, & nullo quæ tempore lædere poſſunt.
Sunt etiam quædam non per ſe, quæ modò ꝓſunt,
Nonnunquã officiunt: hæc ſunt bona corporis, atq;
Externa: vſus enim cauſa eſt, vt ſint bona, vel nõ.
Vt ſi quis patriam natiuo robore ſeruet,
Eſſe bonum robur dicetur: ſed noceat ſi
Indigni, ciuesq; ſuos hoc robore perdat:
Eſſe malum rurſus robur cenſebitur ipſum.
Sic de diuitijs, & honoribus, imperijſq;
Et cunctis alijs dico, quin talia propter
Sæpè perit, quanquam vtatur poſſeſſor honeſtè.
Sic obſunt ſua mella apibus, ſic inguina fibro:
Hæc eadem fugiunt rapidi ceù fluminis vnda,

Nec

Nec ſtant certa diu, dubioq; errore vagãtur.
Summa bona idcircò nõ ſunt: nec quiſquis alũdat
Talibus, eſſe poteſt verè, dicíue beatus.
Imò etiam ſi quis plenè vult vera fateri,
Nõ bona ſunt quæcunq; valẽt prodeſſe, et obeſſe.
Nam ſic eſſe bonum poteris cenſere venenum,
Cùm ſæpè ex ipſo fiat medicina ſalubris:
Et nil eſſe malum toto inuenietur in orbe,
Cùm res nulla adeò ſit praua & noxia, quæ non
Poſſit prodeſſe interdum, atque afferre ſalutem.
Illa autem bona, quæ ſunt p ſe et ſemper, habẽtem
Fælicem efficiunt: ſed quæ ſint talia, non eſt
Omnibus explicitum. quare hìc quærenda ſagaci
Sedulitate mihi ſunt, aſpirante Minerua.
Atqui aliquis dicet non res hæc ardua ſcitu eſt:
Nam cùm fortunæ non ſint & corpori, ergo
Sunt animi bona, quæ nos reddunt ſola beatos.
Dictum hoc eſt aliquid, ſed nondũ miſſa ſagitta
Perfectè potuit ſignum tetigiſſe petitum.
Vnde prius quædam communia dicere oportet,
Quæ monſtrent iter, obſcura vt funalia nocte.
Omne q̃ eſt, opus eſt, aut eſt operatio quædam,
Aut operans: ſed opus quẽdã finem eſſe fatemur,
Principiũ eſt operãs, mediũ eſt operatio: quod ſit

Horum

Horum nobilius, meliúsue, requirere refert.
Omne mouens moto, quantum sunt talia, semper
Dignius est: patet hoc, mouet autẽ finis agentẽ:
Nam quis agit, nisi finem animo conceperit antè?
Ergo nobilior: nec non operatio fine
Vilior, hac eadem poterit ratione probari.
Proinde bonũ summũ finẽ quẽdã esse putãdũ est,
Optimus est autem non omnis finis: at ille
Dũtaxat, quisquis cunctorũ est vltimus, ad quẽ
Omnes procedunt alij recto ordine fines,
Omnia ceù currunt in vastũ flumina pontum.
Quippe ad perfectum imperfectũ tendere par est,
Et fieri propter melius quod deterius sit:
Non aliter bonus ac rectus seruabatur ordo.
Ergo id quod rerum cunctarum est vltima finis,
Eximiũ esse bonũ, et summũ primũq; necesse est.
Preterea rerum quas ingens continet orbis,
Absq; anima quædam sunt, & viuentia quædã,
Ast ea quæ viuunt, alijs sunt nobiliora. (rũ est.
Viuere proinde opus est, quicquid laus prima bono-
Illorum quoq; quæ viuunt, quædam ratione
Prorsus egent, ijsdemq; vti sermone negatum est.
Ast alijs sermone vti ac ratione tributum est,
Nobiliora ideò sunt hæc, sunt & meliora.

Ergo bonũ

Ergo bonum ſummum perfecto more loquetur,
Perfectæ rationis erit. compluribus autem
Ex his quæ poſſunt vti ratione, loquiq;,
Plena voluptatis vita eſt, ſed plena laboris
Iſt alijs etiam compluribus. at meliora
Sunt, quæcunq; hilari vita dulciq; fruuntur.
Ergo boni ſummi lætiſſima vita putanda eſt.
Illorum verò qui viuunt dulciter, annos
Poſt paucos pereunt quædã, ſed longa quibuſdam
Fila trahunt parcæ, quibus eſt diuturnior ætas,
Pluris erunt: quare longiſſima ſæcula vinit
Illud, quodcunq; eſt cunctorum ſumma bonorũ.
Hoc autem vocitare Deum, vocitare Tonantem,
Atq; Iouem, mortale genus ſolet: ille tremendo
Cum ſtrepitu vibrat, fractis de nubibus ignem:
Ille ciet nigros imbres, & fortia mittit
Flamina, quæ vaſtis cum fluctibus Amphitriten
Funditus euerſam clamoſa ad littora pellant.
Ac terram quatiant imis incluſa cauernis,
Vnde arces quandoq; ruunt, atque oppida tota.
Sed fortaſſe aliquis dubitat, ſi Iupiter iſte,
(Quẽ ſummũ eſſe bonũ iam dixi) eſt finis: eũdem
Quoddam opus eſſe patet, veluti diuiſimus anti:
Necnon principiũ, mediũq; habuiſſe fatendũ eſt.

Id verò

Id verò nemo ſapiens exiſtimat: imò
Semper erit, ſemperq; fuit, nec terminus illi
Eſſe poteſt: hic cuncta facit, nec factꝰ ab vllo eſt:
Nil fuit ante ipſum, poſt ipſum prorſus erit nil,
At nos huic dubio ſic reſpondemus: agentem
Primum, cunctarum rerum, totius & orbis,
Diximus eſſe Deum, finemq; putamus eundem
Cunctarum pariter rerum, totius & orbis:
Non tamen idcirco eſſe opus ipſum credere fas eſt
Quandoquidem nõ eſt opus omnis finis, agenſq;
Non hoc præcipuè quærit: ſed cogitat vltra
Quidd̃ aliud melius: veluti qui fabricat arcam,
Non hanc præcipuè vt faciat fabricãdo laborat:
Aſt vt eam vẽdat, vel quicquam ſeruat in ipſa,
Quanto eſt poſterior, tanto eſt præſtantior omnis
Finis, & ad melius quæ ſunt peiora feruntur.
Sic Deus eſt finis poſtremus & vltimus, in quem
Omnia cõtendunt, ꝓpter quẽ mundus, et omnis
Res mundi eſt, ſiquidẽ ꝓpter ſe ipſe omnia fecit.
Non propter nos, vt ſoliti ſunt dicere quidam
Clamando in templis doctores ſtultiarum,
Et deceptores vulgi, errorumq; magiſtri
Inſanos homines ex ſtultis efficientes.
Nam quæ nobilitas, aut quæ ſapientia noſtra eſt,

Quæ

Quæ nostra est ꝓbitas, ꝓpter quã condere mundũ
Deberit tantus princeps? nos vndique pleni
Criminibus, stultiq; sumus: vix vnus in orbe est,
Quæ vel auariæ pestis, vel fœda libido
Nõ premat, aut quẽ non ventosa superbia vexet,
Quem nõ præcipitẽ trahat ira, aut cæca voluptas,
Ergo quibus meritis nostris motum esse putamus
Tam magnũ artificem, vt ꝓ nobis cuncta crearit:
Frugiferas terras, fluidum mare, stelliferumq;
Aethera? sed forsan dices, non ipse benignus
Diligit immeritos: stultũ est hoc credere. nã quis
Diligit immeritos, nisi demens? prætereà, quæ
Sunt tam dissimilis naturæ, quomodo possunt
Sese diligere? est etenim Deus omnia vincens
Sæcula, cui nullus finis, nulla extat origo,
Cunctarum tamen est rerum finisq; & origo
Optimus, omnipotens, immensus: quo melus nil,
Et quo nil maius, nil excellentius vsquam
Esse potest: qui re nulla indiget, & tamen ipso
Omnia egent: qui cuncta videt, nec cernitur vlli:
Omne bonum in sese retinens, experisq; malorum.
Cont'à nos miseri fœdo de semine nati
Ad plãctũ et lachrymas, ad mille pericula, sæpe
Aut his aut illis morbis affligimur, æuum

Degentu

Degentes breue & incertum, plenumq; laboris:
Heu quibus errorum tenebris versamur, & omnes
Quàm sumus exiguæ mẽtis, quàm sæpè malignis
Casibus impliciti, nunc hæc nunc illa dolemus,
Innumeris tantùm vitijs & fraude potentes.
Qui postquã passi fuimus mala plurima, tandem
Angustã, & miseram & sceleratã linquere vitã
Cogimur, & putri deponere membra sepulchro,
Mox carne absumpta fieri sine nomine puluis.
Ergo inter nos atque Deum distantia maior,
Quàm si collatus fuerit pulex elephanto.
Quis tam distante nodus coniunget amoris?
Nunquid amore potest elephas cum pulice iũgi?
Nempè inter similes amor & concordia, contrà
Inter dissimiles odium & discordia regnant,
Vel saltem nec magna fides, nec gratia magna est.
Hinc aliqui quos esse iubet lex nostra prophanos,
Hæresticósque vocant collegia tecta cucullis,
Nos esse insanos aiunt, crassíq; cerebri,
Speramus quoniam cœlum & consortia diuũm,
AEternumq; æuum fœlici ducere cursu,
Innumerasq; alias nugas, quas stultus hebesq;
Promittit nobis animus, & garrula lingua:
Quæ facit vt cedant animalia cætera nobis.